

ЩО УКРАЇНЦІ
ЗНАЮТЬ І ДУМАЮТЬ ПРО

ПРАВА ЛЮДИНИ

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЩО УКРАЇНЦІ
ЗНАЮТЬ І ДУМАЮТЬ ПРО

ПРАВА ЛЮДИНИ

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цей текст для презентації дослідження
та не є остаточною версією дослідження.

Остаточний текст разом із іншими матеріалами
Конференції буде надіслано всім учасникам заходу.

Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т.Печончик, В.Яворський та ін.]; під заг. ред. Т. Печончик. – Київ, 2017. – 308 с.

У цій публікації міститься аналіз сприйняття та розуміння проблематики прав людини в українському суспільстві назагал та серед окремих цільових груп (державні службовці, судді, поліцейські, вчителі, журналісти, правоохоронці) шляхом проведення загальнонаціонального та експертних соціологічних опитувань. Дослідження важливе для більш ефективної побудови стратегій і тактик проведення правопросвітницьких кампаній, розвитку формальної і неформальної освіти у сфері прав людини та формування data-based підходів і пріоритетів донорської діяльності у сфері прав людини в Україні.

Авторський колектив: **Ірина Бекешкіна, Тетяна Печончик, Володимир Яворський.**

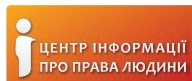
Над дослідженням також працювали: **Сергій Буров, Олександра Матвійчук, Світлана Колишко, Олена Кривко, Олександр Павліченко, Віктор Пушкар, Ірина Федорович, Світлана Щербань.**

Центр інформації про права людини висловлює подяку за участь у розробці методології дослідження та роботі над виданням співробітникам Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Богданові Крикливенку та Олені Смірновій, співробітникам Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва Світлані Барбелюк та Андрієві Сухарині, координаторці проектів Центру інформації про права людини Людмилі Янкіній, а також усім, хто на різних етапах брав участь в обговоренні концепції та методології дослідження. Особливу подяку висловлюємо Юлії Щербініній, з ініціативи якої це дослідження стало можливим.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Права людини в Україні: точка відліку», що реалізовується Центром інформації про права людини у співпраці з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за підтримки проекту «Зміцнення потенціалу Секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини», який виконується Програмою розвитку ООН в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агенцій ООН.

ISBN - ____

2017 ГО «Центр інформації про права людини».

С.Буров, І.Бекешкіна, О.Матвійчук, О.Павліченко, С.Колишко, О.Кривко, Т.Печончик, В.Пушкар, І.Федорович, С.Щербань, В.Яворський.

У публікації використані фотоілюстрації Олега Григор'єва, а також **Миколи Мирного та Ірини Виртосу** / Центр інформації про права людини.

ЗМІСТ

Вступні слова	7
МЕТОДОЛОГІЯ.....	12
РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	16
ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРАВ ЛЮДИНИ.....	22
<i>Загальнонаціональне опитування.....</i>	<i>24</i>
Походження прав людини та уявлення про їх універсальність	24
Цінності як основа прав людини	27
Пріоритетність різних прав	33
Розуміння змісту поняття і ставлення до окремих прав людини на прикладі конкретних ситуацій	36
Відповідність прав людини нормам та традиціям українського суспільства.....	39
<i>Опитування окремих груп.....</i>	<i>41</i>
ОЦІНКА СТАНУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	48
<i>Загальнонаціональне опитування.....</i>	<i>50</i>
Оцінка ситуації з дотриманням прав людини в Україні	50
Суб'єкти, які найбільше порушують права людини	54
Оцінка власного досвіду щодо порушень прав людини	55
<i>Опитування окремих груп.....</i>	<i>58</i>
Оцінка дотримання прав людини та зміни ситуації за останні роки.....	58
Оцінка реформ та ефективності державних органів, відповідальних за дотримання прав людини	60
ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА РІВЕНЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ	64
<i>Загальнонаціональне опитування.....</i>	<i>66</i>
Проблема дискримінації та її найпоширеніші прояви	66
Оцінка допустимості обмеження прав певних груп	71
Оцінка практичних прикладів дискримінаційних дій	74
<i>Опитування окремих груп.....</i>	<i>77</i>
Проблема дискримінації та оцінка допустимості обмежень прав окремих груп.....	77
Позитивні дії держави для подолання дискримінації.....	80
Дискримінація в школі	81
ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СПРИЙНЯТТЯ, ТЕРПИМІСТЬ ТА ЦІННОСТІ	84
<i>Загальнонаціональне опитування.....</i>	<i>86</i>

УЯВЛЕННЯ ТА АКТИВНІСТЬ ЩОДО ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ	90
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	92
Спроби захисту порушених прав та їх успішність	92
Способи захисту своїх прав: уявлення та практика	94
Сприйняття екстраординарних способів боротьби за свої права	98
Громадська активність як чинник захисту своїх прав	102
<i>Опитування окремих груп</i>	104
Ефективні способи захисту прав людини: уявлення і практика	104
Ставлення до екстраординарних способів захисту прав	107
ДІЯЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ПРАВОЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ	108
Безоплатна правова допомога	110
Діяльність національної інституції з прав людини	111
СПРИЙНЯТТЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	114
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	116
Поінформованість про існування та діяльність правозахисних організацій	116
Оцінка роботи правозахисних організацій	117
Готовність до особистої участі в діяльності правозахисних організацій	119
<i>Опитування окремих груп</i>	121
Взаємодія з правозахисними організаціями	121
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗНАЧУЩІСТЬ	124
<i>Загальнонаціональне опитування</i>	126
<i>Опитування окремих груп</i>	128
Права людини в школі	129
ОЦІНКИ ЕКСПЕРТІВ	132
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	136
ДОДАТКИ	141

ВСТУПНІ СЛОВА

ВАЛЕРІЯ ЛУТКОВСЬКА, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Дослідження, яке було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та за ініціативою Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і ГО «Центр інформації про права людини», стало першим і унікальним масштабним соціологічним дослідженням у сфері прав людини.

Його унікальність полягає, по-перше, в його масштабності і охопленні, адже в рамках опитувань ми мали змогу отримати відповіді на низку дуже важливих запитань, які стосуються як загалом цінностей, розуміння прав людини та оцінки стану їх дотримання в державі, але й практичних аспектів – готовності відстоювати власні права, брати участь в правозахисних акціях та рухах, та багато інших аспектів. Дослідження представляє думки населення та дає змогу зіставити їх із баченням окремих груп: державних службовців, суддів, поліцейських, освітян, журналістів та правозахисників.

Для національної інституції з прав людини отримані в рамках дослідження дані – це змога побачити світ очима пересічної людини, абстрагувавшись від стереотипів та припущень, зрозуміти, чого саме прагнуть люди, де вбачають найбільші виклики, а що взагалі залишається поза увагою як неважливе чи незрозуміле.

Але найголовніше, це не питання того, що може збентежити, вразити, здивувати чи потішити, а той масив, зріз інформації, який ми отримали, і який може слугувати основою, дороговказом для подальших стратегічних планів, освітніх програм та просвітницьких компаній. Наразі і державні органи, і освітяни, і представники суддівського корпусу, правозахисники і донорська спільнота можуть знайти для себе точку докладання зусиль, пріоритет діяльності, найкращий інформаційний канал для досягнення результатів для конкретної цільової аудиторії.

ЯНТОМАС ХІМСТРА, Директор Представництва ПРООН в Україні

Протягом всіх 25 років своєї незалежності Україна намагалась впоратись з численними викликами у сфері прав людини: ціла низка міжнародних угод була ратифікована, прийняте відповідне законодавство, була утворена національна інституція з прав людини – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Врешті, з прийняттям у 2015 році Національної Стратегії з прав людини було зроблено величезний крок уперед до формування структурованої та послідовної дорожньої карти у сфері прав людини.

У той же час робота над Національною Стратегією продемонструвала вкрай важливу потребу вихідних даних задля виявлення ключових проблем та обрання напрямків для подальшого руху. Нестача такої комплексної базової інформації в сфері прав людини виявилась величезною перепорою просування правозахисного порядку денного для всіх: і для державних органів, і для правозахисників, журналістів, а також міжнародних організацій. Задля розуміння відмінностей між уявленнями населення та думками експертів і правозахисників було необхідно виявити системні прогалини та викривлення в уявленнях населення щодо змісту прав людини та оцінки стану їх дотримання в Україні.

Врешті, дослідження та зібрані в рамках нього дані говорять самі за себе. Серед іншого результати дослідження свідчать про те, що:

- не зважаючи на величезну кількість проблем і викликів, ми можемо говорити про низку позитивних тенденцій в сфері прав людини. Адже такі цінності, як свобода, гідність, справедливість та рівність превалюють в українському суспільстві, а переважна більшість населення вважає, що українські традиції, норми моралі та релігія співпадають з права людини, а не суперечать їм;
- кожен регіон України має свою специфіку, але здебільшого погляди населення співпадають;
- є відмінності у поглядах населенням та представників експертних груп, але не кричущі. По суті результати подекуди вказують на прогалини у знаннях в сфері прав людини та рівні толерантності самих представників експертної спільноти (держслужбовців, поліцейських, суддів, вчителів, журналістів та правозахисників).

Дослідження є доволі унікальним за своїм охопленням та методологією, але особлива його цінність полягає ще й у широкому колі осіб, які долучились до роботи над ним, серед яких правозахисники, Секретаріат Уповноваженого ВРУ з прав людини, соціологи та експерти ПРООН. Відтак наведені в ньому висновки – це не думки представників якоїсь окремої групи, певної інституції, але продукт спільної роботи широкого правозахисного співтовариства.

**ІРИНА БЕКЕШКІНА,
керівник Фонду «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва**

Якщо спитати пересічну людину, які проблеми її зараз найбільше хвилюють, майже із стовідсотковою вірогідністю ви почуєте про матеріальні нестатки, низькі пенсії, високі ціни і тарифи, дефіцит добре оплачуваної роботи. Права людини? Звісно ж, важливо, але все ж не першочергово.

Але от парадокс: дві масштабні революції в Україні XXI століття, що сколихнули увесь світ, сталися не через економічні причини,

а саме через обурення громадян брутальним порушенням прав людини: Помаранчева революція – через фальсифікацію виборів, коли громадяни відчували, що їх позбавляють права обирати владу, Революція гідності – через обурення побиттям студентів і загалом наступом влади на громадянські права і свободи.

Матеріальне для людини, звичайно, важливе. Але це – лише перший, нижчий поверх в ієрархії потреб. Вищі поверхи – потреби в повазі і самоствердженні, у справедливості, гідності, тобто у тому, що робить людину людиною. «Рабів до раю не пускають» – ці крилаті козацькі слова лунали на Майдані незалежності у Києві.

Зрештою, і матеріальний достаток аж ніяк не є антагоністом до прав і свобод людей. Матеріальний рівень життя і рівень дотримання прав і свобод людей, як правило, корелюють між собою (за винятком кількох країн, що живуть за рахунок запасів природних копалин, нафти чи газу).

Проте, як свідчить історія, і права, і свободи у розвинутих демократичних країнах, які для нас є певним зразком, не були подаровані, а були результатом тривалої боротьби суспільства. Україна зараз перебуває у складному процесі трансформації, обтяженому до того ж війною на Донбасі. Від того, які перетворення зараз будуть здійснені, в якому напрямі піде країна, значною мірою залежить майбутнє України. А успішність будь-якого процесу перетворень залежить від адекватного розуміння суспільства, реалій громадської думки і має ґрунтуватися на неупередженому об'єктивному дослідженні.

Проблеми прав людини в Україні не часто ставали предметом емпіричного вивчення у соціологічних опитуваннях. Зазвичай ставилося кілька питань стосовно оцінки дотримання тих чи інших окремих прав.

Представлене дослідження є першим в Україні ґрунтовним вивченням комплексу питань прав людини. Це – і вже звичні питання щодо оцінки ситуації з дотриманням прав людини, і світоглядні питання щодо цінностей, які громадяни вважають основоположними в правах людини, і питання про основні механізми формування уявлень про права людини, і щодо обізнаності громадян про свої права та готовності їх захищати, і чимало інших питань, які в цілому мають слугувати базою для створення комплексної національної стратегії у сфері прав людини в Україні.

Новаторським є вперше здійснене в Україні опитування представників ключових соціальних груп, що найбільше впливають як на дотримання у суспільстві прав людини, так і на формування розуміння цих прав – суддів, правоохоронців, державних службовців, журналістів, вчителів, правозахисників.

Важливим було й те, що комплекс питань і для загальнонаціонального, і для експертного опитувань готувався за активної участі членів правозахисних організацій, тобто фахівців-практиків з тематики прав людини.

Сподіваємося, що наше дослідження буде і цікавим, і корисним – як для розуміння особливостей суспільної свідомості українців щодо питань прав людини, так і для вироблення заходів, спрямованих на формування кращої обізнаності, а також задля змін, що мали б наслідком зростання готовності людей брати участь у правозахисній діяльності.

ТЕТЯНА ПЕЧОНЧИК, голова правління Центру інформації про права людини

Українці протягом історії не раз засвідчували свою відданість цінностям свободи і прав людини. Боротьба проти скоочування країни до авторитарних недемократичних практик не раз виводила на вулиці сотні тисяч людей.

Виникали громадські організації і рухи, започатковувалися нові інституції, було підписано і ратифіковано ряд міжнародних конвенцій у сфері прав людини, видано сотні звітів і експертних досліджень.

Національна інституція з прав людини (Омбудсман) отримала статус «А», який є найвищим у класифікації подібних інституцій і свідчить про незалежність Офісу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

В Україні є сильні і впливові правозахисні організації, які працюють над захистом прав людини і просуванням верховенства права та демократичних цінностей. У 2015 році була прийнята Національна стратегія у сфері прав людини, а також п'ятирічний план дій для її реалізації.

На фоні цього за всі роки незалежності так і не було проведено ґрунтовного і системного базового дослідження щодо обізнаності широких верств населення з правами людини. Через це, не маючи чітких орієнтирів, важко розробляти і впроваджувати ефективні стратегії з прав людини, інформаційно-просвітницькі кампанії, а також навчальні заходи і програми у сфері формальної і неформальної освіти, спрямовані на підвищення правової грамотності населення.

Пропоноване дослідження є першою в історії України спробою системного і цілісного дослідження сприйняття, уявлень та розуміння фундаментальних прав людини та основоположних свобод у суспільстві назагал та серед його окремих цільових груп (державні службовці, судді, поліцейські, вчителі, журналісти та правозахисники).

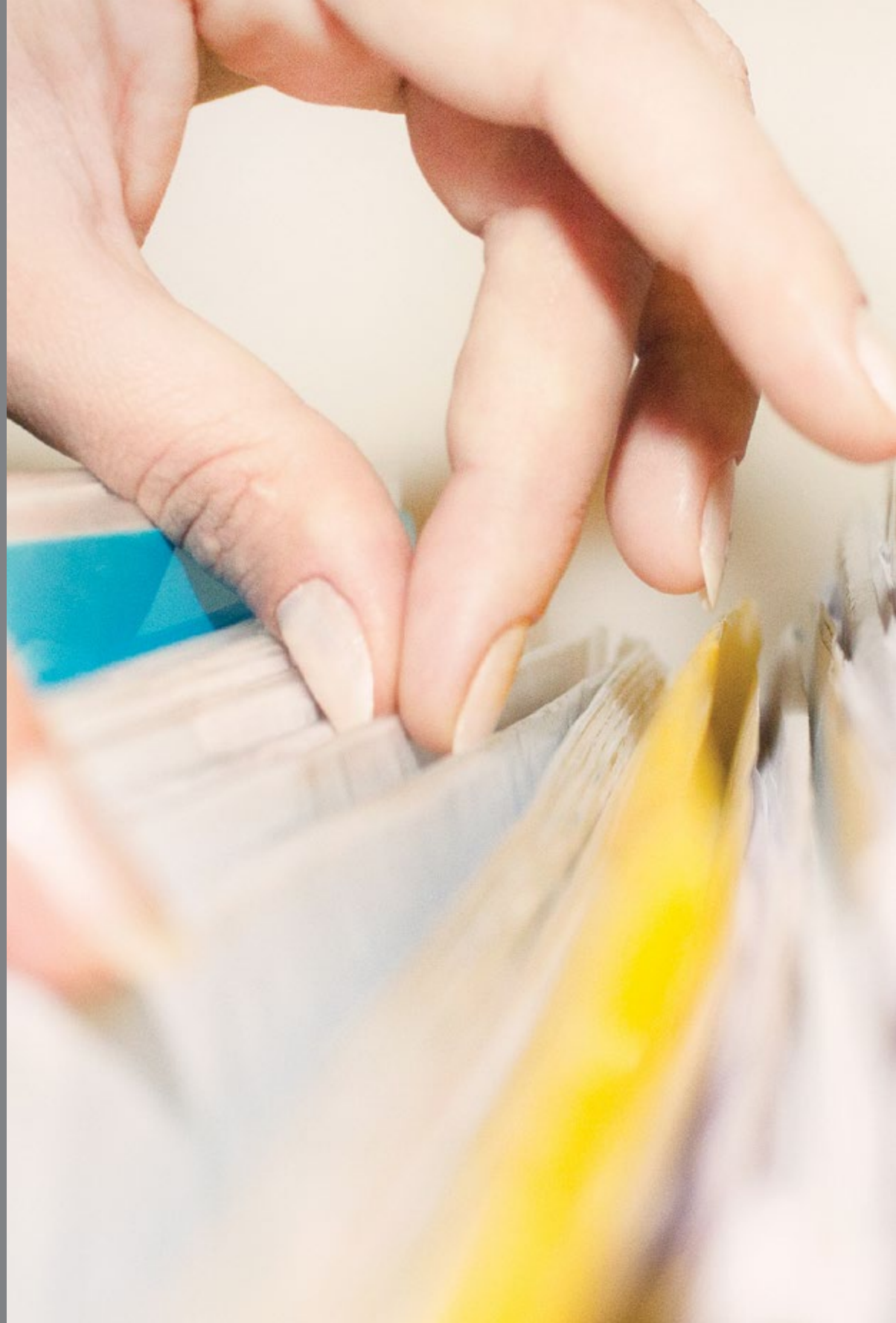
Це певна точка відліку, яка дозволить більш ефективно вибудовувати стратегію своєї діяльності з опором на наукові дані і соціологічні заміри органам влади, Офісу Омбудсмана, правозахисним та іншим громадським організаціям, донорській спільноті та міжнародним організаціям задля утвердження прав людини і верховенства права в Україні.

У цій публікації ми проаналізували, які права найбільш важливі для українців, як вони оцінюють ситуацію з дотриманням прав людини в країні, наскільки толерантним є суспільство і чи актуальна для України проблематика дискримінації, як збройний конфлікт вплинув на ставлення до прав людини, чи захищають українці свої права і чи вірять в можливість відновити справедливість, а також як вони ставляться до правозахисних організацій та чи готові їм допомагати.

Отримані дані можна по-різному оцінювати та інтерпретувати. Наведений у цьому виданні аналіз містить більш широкі та узагальнені висновки і піднімає над поверхнею тільки «верхівку айсберга», в той час як його глибини наведені у додатках, де містяться таблиці із детальними соціологічними даними по широкому ряду питань в контексті загальнонаціонального і ряду сегментованих експертних опитувань. Ці дані є полем для подальших різновимірних досліджень, що можуть стосуватися різних аспектів розуміння і сприйняття прав людини в Україні.

Сподіваємося, такі дослідження будуть відбуватися і в майбутньому, що дозволить з математичною точністю вимірювати як найменші зміни сприйняття та уявлень, так і тектонічні зсуви, які відбуваються у свідомості українського суспільства щодо цінностей свободи і прав людини.

МЕТОДОЛОГІЯ

Загальнонаціональне дослідження про права людини в Україні було проведено та підготовлено Центром інформації про права людини та Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці з Офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Необхідність такого дослідження була обумовлена відсутністю ґрунтового і системного соціологічного дослідження щодо обізнаності широких верств населення із правами людини.

Раніше були проведені декілька тематичних досліджень¹, зокрема, присвячених свободі слова (*«Свобода слова в Україні: загальнонаціональне й експертне опитування»* Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», 2013 рік), дискримінації (*«Нетолерантна діяльність та радикальні організації»* Харківського інституту соціальних досліджень (ХІСД), 2008 рік; *«Оцінка стану толерантності українського суспільства»*, опитування «Українського суспільства», 2010 рік та моніторинг Київського міжнародного інституту соціології, починаючи з 1994 року), незаконному насильству з боку міліції (*«Дослідження поширеності тортур і жорстокого поводження в міліції»*, ХІСД та Харківська правозахисна група (ХПГ), 2012-2015 рр.) та інші. Деякі великі соціологічні дослідження часом включали окремі питання щодо певних проблем прав людини чи довіру/недовіру до певних органів влади, зокрема, судів та правоохоронних органів (*«Два роки після Майдану. Основні результати дослідження громадської думки в Україні»*, Міжнародної фундації виборчих систем (IFES) 2015 р.; *«Динаміка громадської думки в оцінці наявності в Україні прав та свобод»* Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», 2004-2009 рр.). Треба відзначити опитування Центру Разумкова, присвячені правам людини у різних аспектах: *«Які права Ви б назвали найважливішими?»* (динаміка, 2006-2009); *«Чи був у вас досвід захисту Ваших екологічних прав – позитивний він чи негативний?»*; *«Чи порушувались Ваші права протягом минулого року»* (динаміка, 2007-2009) тощо (Більш детально про дослідження в Україні та інших країнах дивіться у **Додатку 1**).

¹Значна частина опитувань доступна на сайті Національного банку досліджень.
URL: <http://ukraine.survey-archive.com>

Проте комплексного соціологічного дослідження думки населення та експертних груп з прав людини в Україні не проводилось. Концепція цього загальнонаціонального дослідження про права людини в Україні була обговорена за участі представників 20 організацій громадянського суспільства, міжнародних організацій та окремих експертів, які займаються правами людини. Технічне завдання для проведення дослідження було підготовлено Центром інформації про права людини із залученням 6 експертів у сфері прав людини (детальніше дивіться у **Додатку 2**).

МЕТА

Вивчення сприйняття, уявлень та розуміння прав людини та основоположних свобод у суспільстві назагал та серед окремих цільових груп для більш ефективної побудови стратегій і тактик проведення правопросвітницьких кампаній, розвитку формальної і неформальної освіти у сфері прав людини та формування data-based підходів і пріоритетів донорської діяльності у сфері прав людини.

ЗАВДАННЯ

- дослідити сприйняття, уявлення та рівень розуміння прав людини у суспільстві назагал, його окремих групах, а також серед експертного середовища;
- визначити основні проблеми та прогалини між сприйняттям прав людини і свобод суспільством назагал і професійними спільнотами;
- вивчити рівень обізнаності з тематикою прав людини окремих цільових груп;
- вивчити рівень обізнаності та готовності використовувати судові та позасудові чи неправові механізми захисту прав людини.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

- сприйняття цінностей, на яких базуються права людини;
- сприйняття найбільш актуальних проблем у сфері прав людини;
- використання механізмів захисту прав людини;
- виявлення ефективних каналів інформування про права людини та механізмів освіти із прав людини.

МЕТОДИ ЗБОРУ ДАНИХ

Дослідження включає загальнонаціональне репрезентативне опитування дорослого населення України, а також експертні кількісні опитування шести груп: державні службовці, судді, поліцейські, вчителі, журналісти та правозахисники.

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНЕ СОЦІОЛОГІЧНЕ ОПИТУВАННЯ

- Проведено з 22 жовтня по 6 листопада 2016 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс».
- Всього було опитано 2002 респонденти шляхом особистого інтерв'ю за квотною загальнонаціональною вибіркою.
- Опитування проводилось у всіх областях України та місті Києві, крім непідконтрольних уряду України частин Донбасу і Криму. Всього опитування проводилось в 102 населених пунктах України – 60 містах і 42 селах. Дещо більше половини респондентів 54,6% становили жінки.
- Максимальна випадкова похибка опитування (без урахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,2% з вірогідністю 0,954.

У регіональному розрізі дані у дослідженні розподілені так:

- Захід: Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Закарпатська, Хмельницька, Рівненська, Чернівецька, Тернопільська області;
- Центр: Вінницька, Житомирська, Чернігівська, Сумська, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Київська області (та м. Київ);
- Південь: Одеська, Миколаївська, Херсонська області;
- Схід: Харківська, Дніпропетровська, Запорізька області;
- Донбас: підконтрольні українській владі території Донецької та Луганської області.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІЛЮВИХ ГРУП

Дані опитування шести цільових груп (державні службовці, судді, поліцейські, вчителі, журналісти та правозахисники) є такими, що репрезентують певні тенденції та оцінки, поширені серед представників цих груп.

Опитування відбувалося шляхом цільового персоніфікованого електронного анкетування. Всього було опитано таку кількість осіб по кожній із груп: державні службовці – 104 респонденти, судді – 180 респондентів, поліцейські – 206 респондентів, вчителі – 112 респондентів, журналісти – 100 респондентів, правозахисники – 103 респонденти.

Дані опитування політиків (отримано відповіді тільки 50 респондентів) через недостатню кількість респондентів, які погодилися взяти участь в опитуванні, а також недостатній рівень представленості усього спектру політичних сил, наводяться в додатках лише як ілюстративний матеріал, який, однак, не дає змогу говорити про будь-яку міру поширеності тих або інших оцінок у цій спільноті.

Метод дослідження (опитування) цільових груп – один із класичних методів соціології, який дозволяє отримати знання про досліджуваний об'єкт з точки зору окремої групи. Під час цього дослідження кожен із опитуваних відповідає на анкету персонально, що дозволяє уникнути надмірної «усередненості» оцінок. Велика кількість опитаних (у нашому випадку понад 100 осіб для кожної з категорій) дозволяє отримати максимально широкий спектр думок всередині соціальної групи та виявити найбільш значущі тенденції та оцінки, ступінь поширеності тих чи інших думок та оцінок серед цих груп.

Метод експертного опитування цільових груп є найбільш прийнятним, оскільки масове репрезентативне дослідження фактично неможливо коректно провести серед вузьких соціальних груп (як-от судді чи правозахисники), а інші методи (наприклад, фокус-групи) не дозволяють стверджувати про наявність реальних тенденцій чи переважних думок, а направлені на вивчення загалом широти спектру думок серед певної групи.

СТРУКТУРА ПУБЛІКАЦІЇ

У цій публікації відображені дані соціологічного дослідження, їх аналіз, думки провідних експертів-правозахисників щодо конкретних даних опитування, а також коментарі результатів дослідження, які надали Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Валерія Лутковська, міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, голова Національного агентства України з питань державної служби Костянтин Ващенко, голова Ради суддів України Валентина Сімошенко, заступник голови Національної поліції України Костянтин Бушуєв, а також радіожурналіст, голова правління Громадського радіо, голова Комісії з журналістської етики Андрій Куликов.

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЦЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТИТЬ ВЕЛИЧЕЗНИЙ МАСИВ ІНФОРМАЦІЇ. ЇЇ МОЖНА ПО-РІЗНОМУ ПОРІВНЮВАТИ ТА ОКРЕМО ДОСЛІДЖУВАТИ. НАВЕДЕНИЙ ТУТ АНАЛІЗ ДАЛЕКО НЕ Є ВИЧЕРПНИМ. ОДНАК МИ Б ХОТІЛИ ПІДКРЕСЛИТИ ДЕКІЛЬКА, НА НАШ ПОГЛЯД, ВАЖЛИВИХ ВИСНОВКІВ.

СПРИЙНЯТТЯ, УЯВЛЕННЯ ТА РІВЕНЬ РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

ЦІННОСТІ

Цінності, на котрих ґрунтується концепція прав людини, такі як свобода, гідність, справедливість та рівність, отримали найбільшу підтримку. Свобода (80%), безпека (72%), справедливість (70%) та гідність (64%) – це цінності, визначені українцями як пріоритетні для прав людини. Цінності, які виявились менш популярними та замикають рейтинг, – патріотизм (38%) та толерантність (25%).

Водночас висловлену загальну високу оцінку цінності свободи можна поставити під сумнів. Адже коли респондентам було запропоновано обирати, що є пріоритетним – достаток чи свобода, – то думки населення розділилися майже рівним чином. Близько третини опитаних висловили готовність поступитися частиною своїх прав та свобод заради добробуту, ще близько третина готові терпіти матеріальні труднощі, але не поступатися своїми правами, і ще близько третини не змогли визначитися з цього приводу.

РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Більшість українців інтуїтивно відчувають, що права людини належать їм від народження, є універсальними і рівними для всіх та мають гарантуватись державою, проте не розуміють, що таке «права людини». Чудовою ілюстрацією є відповідь на питання, хто є головним порушником прав людини, де велика частина опитуваних

виділила кримінальні структури, бізнес та самих громадян. У відповідь на конкретне питання, чи розцінюють респонденти ситуацію, коли їм продано прострочені продукти і при цьому продавець відмовляється прийняти їх назад, як порушення прав людини, абсолютна більшість опитаних (близько 86%) однозначно пов'язала таку ситуацію із порушенням прав людини.

Такі дані свідчать про неповне та розмите розуміння концепції прав людини, адже відповідальними за порушення прав людини завжди є органи влади. Очевидно, що в даному випадку такі відповіді швидше виражають негативне ставлення до існуючих різних проблем в країні, ніж є реальною оцінкою та розумінням прав людини. Сприйняття усіх проблем в державі як порушення прав людини є достатньо характерним.

Переважає більшість українських громадян не поділяють точку зору, що права людини є поняттям, яке суперечить нормам та традиціям суспільства. Зокрема, близько 76% опитаних не бачать ніякої суперечності між правами людини та вимогами релігії, близько 84% вважають, що права людини або цілковито, або скоріше не суперечать моралі, а близько 75% не бачать суттєвих суперечностей із українськими традиціями.

ПРІОРИТЕТИ РІЗНИХ ПРАВ

Дослідження показало пріоритетність соціально-економічних прав для українців. Право на життя очевидно сприймається українцями швидше як соціальне право, хоча насправді його зміст стосується випадків позбавлення життя державою та неефективного розслідування випадків позбавлення життя, а не забезпечення гідних умов життя. Окрім права на життя (серед десяти найважливіших його вказали 78% населення) до найбільш важливих для населення України потрапили такі права, пов'язані із забезпеченням життєвих потреб людей: право на соціальне забезпечення (63%), право на житло (58%), право на освіту (57%), право на працю (55%), право на достатній життєвий рівень (51%). Водночас «другим блоком» виступають громадянські та політичні права: право на справедливий суд (56%), право на свободу та недоторканість (53%), право на свободу думки, совісті та релігії (46%), право самому розпоряджатися своєю долею (45%).

Опитані правозахисники, як і журналісти не дуже високо оцінюють матеріальні цінності, відтак список найбільш важливих для журналістів та правозахисників прав схожий: право на життя, заборона катування, жорстокого поводження та покарання, право на справедливий суд, особисту недоторканість, свобода думки, совісті й релігії. У порівнянні із загальнонаціональним опитуванням, вчителі також демонструють більшу відданість класичним ліберальним правам на протизагальносоціальним, до яких більше схильні громадяни України загалом.

СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Оцінка населенням змін, які відбулися за останні три роки (після Революції Гідності) у сфері прав людини, є достатньо песимістичною. Лише близько 4% відзначили, що ситуація покращилася, ще близько 23% вважають, що щось змінювалося на краще, але водночас щось змінилося на гірше. Натомість близько 35% відзначили, що ситуація однозначно стала гіршою, а ще близько 28% вважають, що ніяких змін не відбулося.

Позиція щодо оцінки змін з дотриманням прав людини серед окремих експертних груп є суттєво відмінною від результатів загальнонаціонального опитування в кращу сторону, адже в усіх групах відсоток тих, хто оцінив позитивні зміни ситуації, є набагато вищим, ніж серед населення загалом. І навпаки: відсоток тих, хто вважає, що ситуація стала гіршою – нижчий. Причому є показовим, що найменша кількість прихильників «змін на гірше» – серед правозахисників та журналістів.

Українці оцінили дотримання основних прав людини у середньому на трійку за п'ятибальною шкалою. Зокрема, порівнюючи оцінки респондентів за показником середнього балу², всі оцінки є меншими за 3 бали. Порівняно більші оцінки отримало дотримання політичних, культурних прав та базових прав людини³, тоді як найнижче українці оцінили дотримання соціальних та економічних прав: тут респонденти поставили двійку з плюсом.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ТА ТОЛЕРАНТНІСТЬ

Більше половини українців (близько 60%) відзначили наявність проблеми дискримінації у суспільстві. 40% людей заявили, що особисто зіткнулися із проявами дискримінації. Найчастіше згадувалися вікова дискримінація (про її існування говорили близько 37% опитаних) та дискримінація людей з інвалідністю (близько 33%). Ще від 1/4 до 1/5 опитаних заявили про наявність дискримінації за майновим станом, за ознакою сексуальної орієнтації, за статтю, за станом здоров'я та за політичними поглядами.

Незважаючи на заявлену неприйнятність дискримінаційних практик, загальна готовність українців схвалити та підтримати дискримінацію певних груп людей виявилася високою. Так, 66% опитаних згодні з тим, що права наркозалежних можуть бути обмеженими, майже 53% підтримують можливість обмеження прав колишніх засуджених, на третьому місці опинились «олігархи» і люди з непопулярними політичними поглядами, наприклад, ті, що підтримують російську агресію (52% і 50% «негативних» відповідей відповідно), також значна частина опитаних респондентів допускає обмеження прав ромів та представників ЛГБТ-спільноти (47% і 46% відповідно). Найменш негативне ставлення демонструється щодо переселенців з невідконтрольної території Донбасу та безробітних.

Позитивним є те, що переважна більшість українців (67%) висловилися проти утримання засуджених в поганих умовах, і лише 17% вважають утримання в таких умовах цілком припустимим і навіть справедливим. Показово є позиція поліції у цьому питанні, адже лише 2/3 опитаних заперечили можливість тримати ув'язнених в поганих умовах, а 15% вважають утримання в поганих умовах справедливим для злочинців, і ще 15% не змогли дати відповіді на це доволі професійне запитання.

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СПРИЙНЯТТЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Щодо запитання, наскільки неприйнятними є злочини, скоєні в зоні бойових дій українськими військовослужбовцями та добровольчими батальйонами, близько 48% опитаних однозначно засудили такі дії військових та вважають, що вони мають бути покараними. Тоді як 23% не відкидають необхідності покарання, але переконані, що збройний конфлікт є пом'якшувальною обставиною. Ще близько 21% українців готові тією чи іншою мірою виправдовувати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів. Найбільш рішуче з приводу засудження подібних злочинів налаштовані мешканці Донбасу, серед яких більше 80% вважають, що жодних виправдань для цього бути не може, тоді як серед жителів Заходу лише 37% однозначно засуджують подібні практики.

Показово, що 1/3 опитаних суддів та 1/5 поліцейських вважають, що обставини війни мають бути пом'якшувальними факторами при розгляді подібних справ.

3/4 населення висловилися проти можливості застосування тортур до ворогів, тоді як 14% припускають можливість таких дій. Виникає занепокоєння той факт, що майже кожний десятий опитаний поліцейський виправдовує застосування тортур до ворогів.

² Респонденти оцінювали дотримання кожного з вказаних блоків прав людини за п'ятибальною шкалою, де 1 означало дуже погане дотримання прав, а 5 – дуже добре дотримання.

³ Такі права, як право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо.

ЗАХИСТ СВОЇХ ПРАВ

Дослідження достатньо чітко показує кризу довіри до органів влади, особливо до суду та правоохоронних органів. Безумовним лідером з ефективності захисту прав людини є звернення до засобів масової інформації (так вважає 28% українців). Крім того, тільки опитані правозахисники та судді не поставили звернення до ЗМІ на перше місце, у той час як вчителі, поліцейські та державні службовці також вважають цей спосіб захисту найефективнішим в Україні.

Після ЗМІ найефективнішими способами захисту прав людини в Україні, на думку населення, є звернення до Європейського суду з прав людини (так вважають 19% опитаних), використання родичів та знайомих та звернення до суду (по 16% опитаних). При цьому близько 19% опитаних вважають, що жодних ефективних засобів захисту прав людини в Україні не існує, і ще майже 15% не змогли дати відповідь на це запитання.

З іншого боку, 54% опитаних ніколи не намагалися захищати свої права, а тому їхнє ставлення не ґрунтується на власному досвіді. Лише близько 46% українців намагалися захищати свої права у випадку їх порушення.

Із способів, які на практиці використовуються для захисту своїх прав, найпопулярнішими є задіяння соціальних зв'язків (допомоги родичів та знайомих – такий спосіб вирішення проблем використовували 29% з тих, хто активно захищав свої права) та звернення до суду (цей спосіб використовували 26%). Крім цього частіше за інші способи згадувалися звернення до поліції (20% випадків) та звернення до місцевих органів влади (17% випадків).

На цьому фоні вражають цифри щодо допустимості половиною населення самосуду для вирішення ситуації. Найвищим рівень несприйняття ідеї самосуду є серед жителів Донбасу (71% цілковито проти цього).

Рівень успішності дій щодо захисту своїх прав також є невисоким. З тих осіб, які намагалися захищати свої права, лише 35% вказали, що це їм переважно вдавалося (тоді як для 65% такі спроби переважно закінчувалися невдало). Більш успішно свої права захищали молоді люди, особи з вищою освітою, із середнім рівнем достатку, проте навіть серед всіх цих груп успіх мали менше половини.

Варто зауважити про невисокий рівень обізнаності громадян з окремими правозахисними механізмами та інструментами. Дуже часто знання про них обмежується в рамках «щось чув» за відсутністю конкретних знань. Про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щось чули майже 42% українців, а достатньо знають про діяльність тільки 6%. Схожі показники і щодо обізнаності з діяльністю правозахисних організацій.

Низький рівень готовності до захисту прав, особливо серед найнезможніших, зокрема обумовлений тим, що більше половини громадян (54%) взагалі нічого не чули про безоплатну правову допомогу в державі, третина опитаних щось про це чули, але не знають як і де її отримати, тобто фактично не зможуть з власної ініціативи скористатися цим механізмом в разі необхідності.

КАНАЛИ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Телебачення є абсолютним лідером серед джерел інформації про права людини (¾ опитаних). Інтернет-сайти є джерелом для менш ніж 1/3 опитаних. Менш за все українці дізнаються про права людини від громадських, релігійних організацій та державних органів.

Серед найбільш впливових каналів інформації, які вплинули на уявлення про права людини, є засоби масової інформації, найближче оточення (сім'я, друзі), інтернет і соціальні мережі та навчальні заклади.

Щодо формальної освіти, значна більшість опитаних вчителів (60%) вказали, що у середніх навчальних закладах права людини в рамках існуючих дисциплін викладаються задовільно і майже 20% поставили оцінку незадовільно або зовсім погано.

РЕГІОНАЛЬНІ ТА ҐЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ

У регіональному розрізі слід відзначити значні відмінності у даних по Донбасу, які, скоріш за все, обумовлені безпосередньою близькістю мешканців цього регіону до зони збройного конфлікту. Донбас на виглядає істотно більш позитивно та лояльніше до прав людини, ніж, наприклад, Захід України, де значно більше поширеними й прийнятними є неправові механізми захисту власних прав, в тому числі і корупційні, а також більшу роль відіграють інші цінності, такі як мораль і релігія.

Значних відмінностей, які б потребували додаткового аналізу, у відповідях чоловіків та жінок зафіксовано не було. Оцінюючи певні відмінності, можна сказати, що на ціннісному рівні для опитаних чоловіків більш важливим, ніж для жінок виявився патріотизм (40% до 36,2%), а жінки більше чоловіків цінують гідність (65,8% до 62,7%) та матеріальну забезпеченість (46,6% до 42,4%, відповідно). Жінки менше схильні виправдовувати катування ворогів в умовах війни (проти цього 83,8% жінок і 77,2% чоловіків). Українські жінки частіше за чоловіків стикаються із порушенням їх прав на соціальне забезпечення (25,9% у порівнянні із 20,8%), а також на порушення поваги до приватного і сімейного життя (4,9% проти 1,2%).

Дослідження дає підстави для стриманого оптимізму для розвитку країни. Воно є чудовим дороговказом для громадськості та органів влади, побудови своєї активності для утвердження прав людини та основоположних свобод.

ЦІНІСНИЙ ВИМІР ПРАВ ЛЮДИНИ

ПОХОДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ;
УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ;
ОЦІНКА РІЗНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК НАЙБІЛЬШ
ВАЖЛИВИХ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ;
СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/
МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ», ОСОБИСТА
ВАЖЛИВІСТЬ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ;
ВІДПОВІДНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ НОРМАМ ТА
ТРАДИЦІЯМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА,
ОЦІНКА ІСНУВАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ
МІЖ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ТА МОРАЛЛЮ,
РЕЛІГІЄЮ І ПОДІБНЕ.

ПОХОДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА УЯВЛЕННЯ ПРО ЇХ УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ

Права людини – це певні правила, котрі повинні виконувати державні органи у стосунках із людиною. Права людини надають особі захист та певні переваги у стосунках із державою. Ці права є тому, що ми є людьми, й не потрібно нічого робити, щоб їх отримати.

Права людини є невідчужуваними, тобто такими, що держава не може скасувати чи обмежити на власний розсуд. Через те наявність чи відсутність прав людини не залежить від волі держави, держава не може позбавити чи не надати права. Обов'язок держави полягає в тому, щоб визнавати, створювати умови для реалізації та охороняти ці права.

Мінімальний обсяг прав людини часто визначається міжнародними угодами, котрі у разі схвалення повинні виконувати держави. Людина не може відмовитися від прав, однак саме від людини залежить, у якому обсязі вони будуть реалізовані.

З огляду на це, а також дані результатів опитування, стає очевидним, що **близько половини українців не орієнтуються в питанні походження прав людини**.

Лише менше половини опитаних українців поділяє думку, що права людини належать їй від народження, ще 5% вважають, що права людини визначаються міжнародними угодами. Інша ж половина опитаних вважає їх джерелом державу, релігію, або взагалі переконані, що кожна людина сама визначає, які в неї права.

«Правосвідомість громадян України за підсумками опитування виявилась дещо розвиненішою, ніж їм це зазвичай приписують. Зокрема, 46% опитуваних близька концепція природного права, що належить фізичній особі за фактом її існування та є невідчужуваним. Пояснити сучасні концепції прав людини тим, хто це сприймає, цілком реально.

Менш поширене уявлення, що людина сама визначає свої права (9%), або вони мають релігійне походження (3%). Носії відповідної правосвідомості можуть як самі мати проблеми із законом, так і створювати проблеми для інших.

В дослідженні бракує даних, щоб говорити про наявність груп правових нігілістів або релігійних фундаменталістів; але питання досить серйозне та потребує додаткового вивчення. На сьогодні ми можемо лише здогадуватись, яких прав або привілеїв можуть вимагати для себе ці 3,3 або 1,2%, і яке місце вони посідають у соціальній структурі».

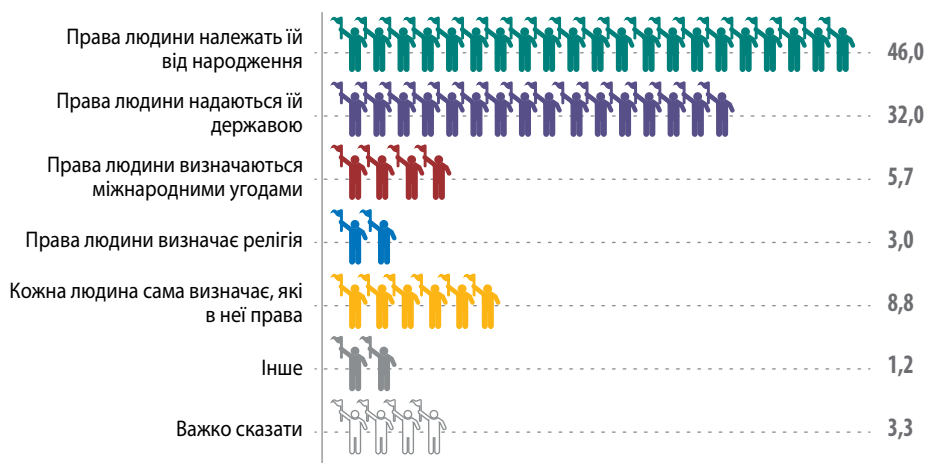
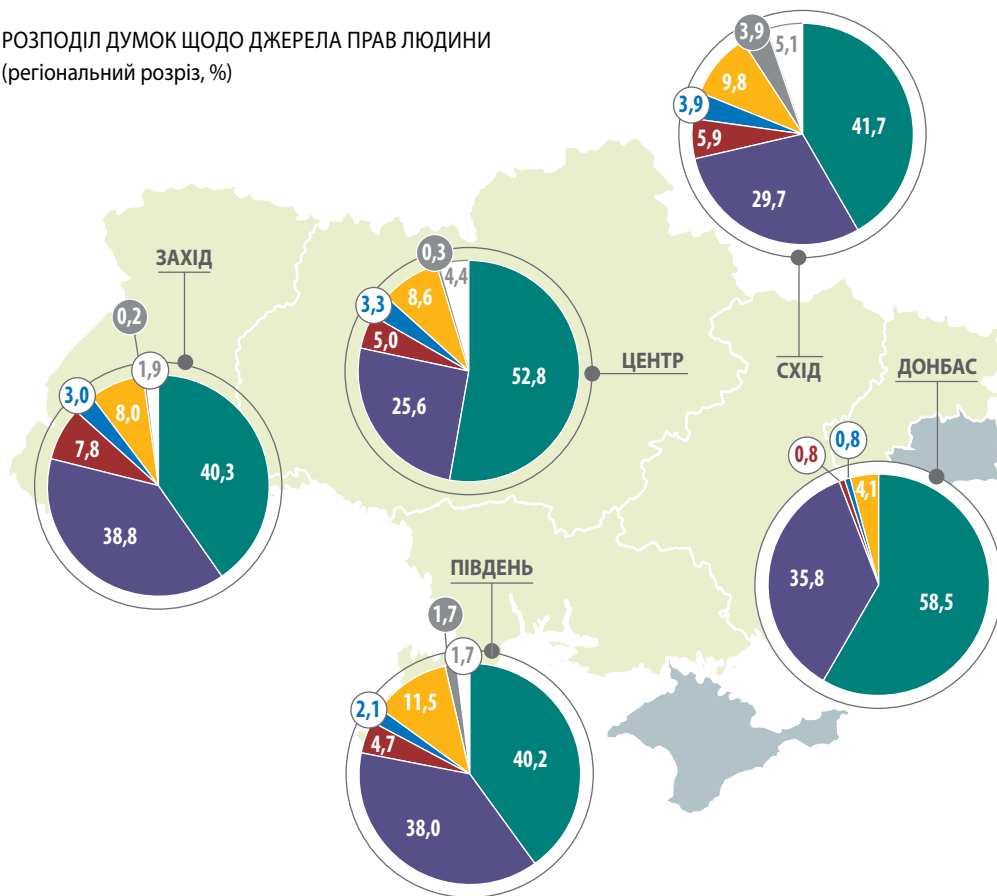

Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних наук

Цікаво, що відмінності цих уявлень не дуже відрізняються в залежності від віку та статі, освіти та майнового стану респондентів, проте мають цікаві регіональні відмінності. Так наприклад, прив'язка прав людини до держави є дещо сильніше вираженою в Західному і Південному регіонах, в той час як на Донбасі виявилася найбільшою, порівняно з іншими регіонами, частка тих, хто вважає ці права притаманними кожній людині від народження; також остання позиція отримала більшу підтримку в Центральному регіоні. Донбас також відрізняється від інших регіонів дуже низьким відсотком тих, хто вважає, що права пов'язані з міжнародними угодами та релігією чи залежать від волі самої людини. І що є дуже цікавим, в цьому регіоні жоден респондент не надав відповіді «Інше» чи «Важко відповісти», що свідчить про найбільший відсоток сформованості поглядів.

РОЗПОДІЛ ДУМОК ЩОДО ДЖЕРЕЛА ПРАВ ЛЮДИНИ (%)

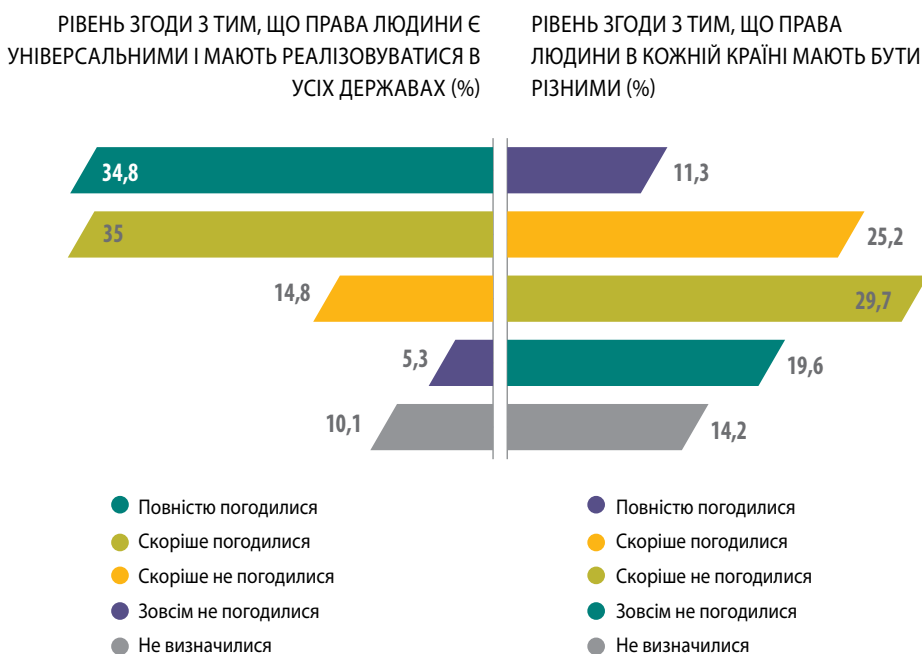
РОЗПОДІЛ ДУМОК ЩОДО ДЖЕРЕЛА ПРАВ ЛЮДИНИ
(регіональний розріз, %)

Інша важлива характеристика прав людини – їх універсальний характер. Права людини є однаковими для всіх, а кожна держава має однаковий обов'язок по їхньому забезпеченню та гарантії. Права людини не можуть мати місцевих особливостей та залежати від місцевих традицій, оскільки не походять від окремих держав.

Універсальний підхід до визначення прав людини походить від прийняття Загальної декларації прав людини Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у 1948 році. Саме цей документ поклав сучасний розвиток міжнародного права для захисту універсальних людських цінностей. Однак рівень виконання цього обов'язку державами різниться між країнами й залежить від багатьох обставин.

Серед населення України переважає переконання в універсальності прав людини. Зокрема, якщо поглянути на ступінь згоди/незгоди з твердженням, що права людини є універсальними для всіх держав, то з ним більшою чи меншою мірою погодилися близько 70% опитаних, тоді як не погодилися лише близько 20%.

Якщо ж поглянути на запитання, в якому пропонувалося оцінити ставлення респондентів до твердження, що в кожній країні права людини мають бути різними, то побачимо, що повністю чи скоріше згодними з цим твердженням є близько 36% опитаних, а не повністю чи скоріше не згодними – близько 49%.

Відтак, розподіл відповідей на запитання щодо універсальності прав людини не повністю збігається з розподілом відповідей на протилежне за сенсом запитання. Тобто чимала частка респондентів (близько 26%) погодилися як із твердженням про універсальність прав людини, так і з твердженням про специфіку цих прав в різних країнах. Поясненням цього може бути, по-перше, різні позиції стосовно різних прав (реалізація одних прав є універсальною, а реалізація інших має залежати від контексту конкретної країни), по-друге, погане розуміння джерел походження і природи прав людини.

ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини базуються на ключових цінностях: гідність, свобода, рівність та справедливість. Основоположні права і свободи – це певні мінімальні умови, необхідні для гідного людського існування. Саме для охорони та забезпечення цих цінностей призначені права людини.

У той же час, такі цінності, як безпека, порядок, мораль, національні традиції є конкуруючими до прав людини цінностями, оскільки для їх захисту та охорони права людини можуть бути обмежені за певних умов. У демократичному суспільстві забезпечується баланс цих інтересів, де пріоритетними є права і людини: вони обмежуються лише у виключних необхідних випадках.

З точки зору ціннісного базису прав людини у сприйнятті українського населення на першому місці знаходиться свобода – близько 80% респондентів позначили її як основну цінність в «наборі цінностей», визначальних для прав людини. Друге місце розділили безпека і справедливість (близько 70% відзначили їх в якості основних цінностей), на третьому виявилася гідність (близько 64% опитаних обрали її в якості основної цінності).

Натомість найменш цікавою з цієї точки зору для українського населення є така цінність, як толерантність (лише чверть опитаних віднесла її до основних цінностей). Також варто відзначити відносно невисокі позиції патріотизму (її в якості основної цінності відзначили 38% опитаних) та порядку (майже 44%).

«За ранжуванням цінностей українське суспільство напевне прямує в протилежний від авторитаризму бік: зокрема, «Свобода» (80%) статистично значимо переважає «Безпеку» (72%), а «Вільний розвиток особистості» (55%) випереджає «Порядок» (44%) і «Мораль» (44%). В опитуванні не ставилось традиційне для вітчизняної кількісної соціології питання про підтримку «сильної руки» чи «непереможної ноги». Напевно, така підтримка існує, зважаючи на низький рівень «Толерантності» (25%). Однак цілком можливо, що українці в першу чергу не толерують саме тих, хто зазіхає на їхню свободу, безпеку і гідність».

Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних наук

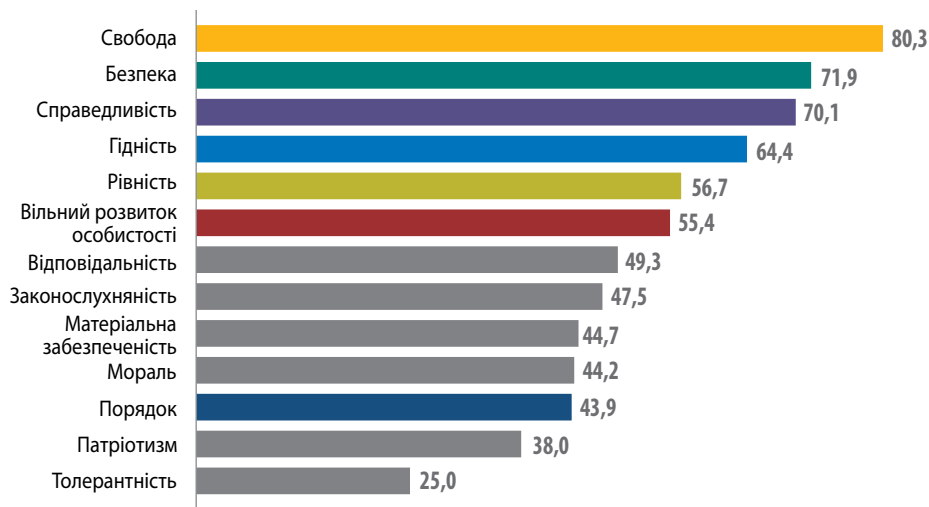
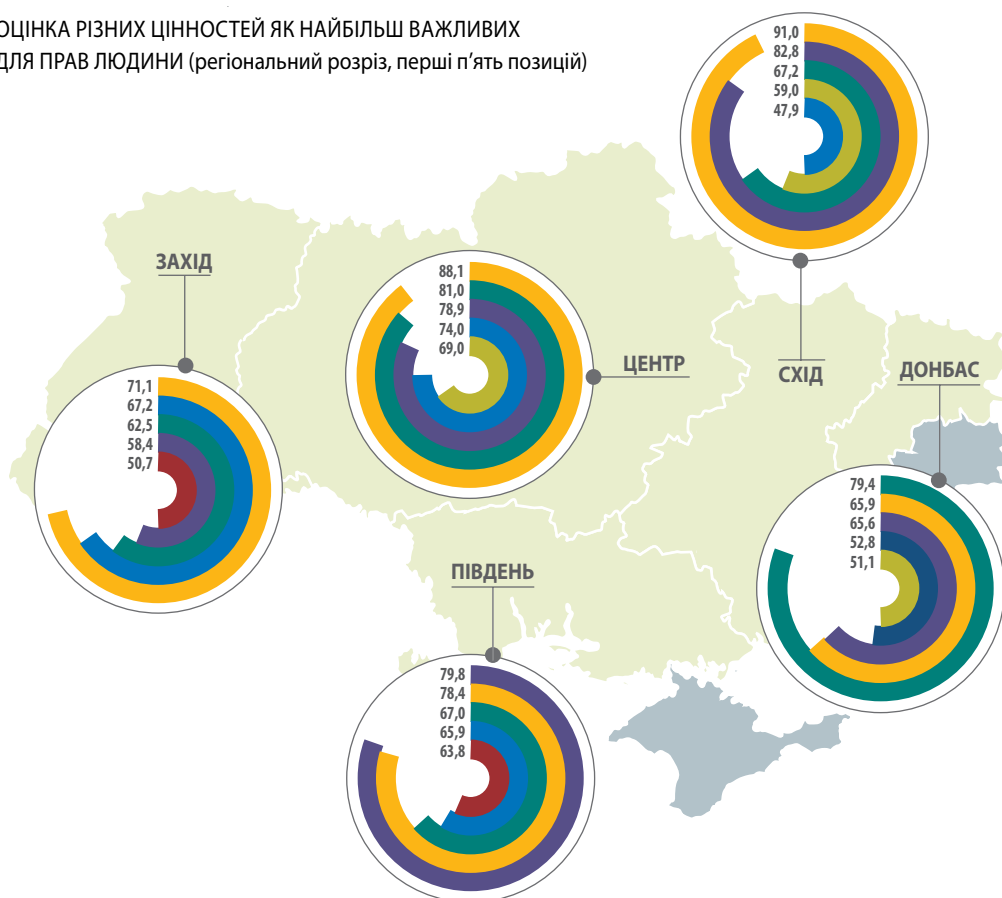
Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського
інституту соціальних
досліджень

«Цінність свободи є основою для демократичного розвитку держави. При цьому вона завжди повинна бути підкріплена активною громадянською позицією населення країни. Події останніх років показали потенціал українців у суспільній консолідації на захист демократичних цінностей. Разом з тим існує ціла низка проблем, які гальмують подальший розвиток активності громадян».

В регіональному «рейтингу цінностей» є певні відмінності щодо їх важливості та порядку розташування. Серед спільних цінностей в усіх регіонах – свобода, безпека та справедливість. Толерантність же зайняла останнє рейтингове місце в усіх регіонах.

ОЦІНКА РІЗНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК НАЙБІЛЬШ ВАЖЛИВИХ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

(% вибору варіанту відповіді «основна цінність»)⁴ОЦІНКА РІЗНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК НАЙБІЛЬШ ВАЖЛИВИХ
ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ (регіональний розріз, перші п'ять позицій)⁴Відповіді ранжовані за мірою зменшення частоти згадування.

Як бачимо, акцент на різних цінностях в різних областях є різним. Зокрема, в якості основної цінності свободу частіше відмічали на Донбасі (майже 83% опитаних), тоді як відносно найменше – в Західному регіоні (близько 71%). Справедливість в якості основної цінності помітно частіше відмічалася в Центральному та Південному регіонах (тут найвищу оцінку їй дали близько 80% опитаних), тоді як найменше про неї згадували у Західному регіоні (близько 58% опитаних). Цінність безпеки видається найбільш актуальною для жителів Донбасу (її в якості основної тут обрали 91% опитаних), і також більш високо її оцінюють жителі Центрального регіону (81% опитаних).

Певні відмінності, які долають 2%-бар'єр статистичної похибки, виявляються і в оцінці чоловіків та жінок. Зокрема, жінки більше за чоловіків цінують гідність та матеріальну забезпеченість (65,8% та 46,6% до 62,7% та 42,4%, відповідно), натомість для чоловіків більш важливим, ніж для жінок, є патріотизм (40% до 36,2%).

У той же час між віковими групами за даним питанням відмінностей майже не спостерігається. У всіх вікових категоріях ієрархія представлених цінностей є дуже схожою (з невеликими варіаціями), і так само мало відрізняється частота згадок кожної цінності. Найбільшою є відмінність у ставленні молоді та людей старшого віку до таких цінностей, як свобода (84,3% до 76,8%) та толерантність (28,4% до 21,6%). Причому середня вікова група займає «середню точку зору» по всіх цінностях, за виключенням «матеріальної забезпеченості», яку вона цінує більше (46,4%) за молодь (42,6%) та старших людей (43,7%).

Водночас висловлену загальну високу оцінку цінності свободи можна поставити під сумнів. Адже коли респондентам було запропоновано обирати, що є пріоритетним – достаток чи свобода, то думки населення розділилися майже рівним чином.

Близько третини опитаних висловили готовність поступитися частиною своїх прав та свобод заради добробуту, ще близько третина готові терпіти матеріальні труднощі, але не поступатися своїми правами, і ще близько третини не змогли визначитися з цього приводу.

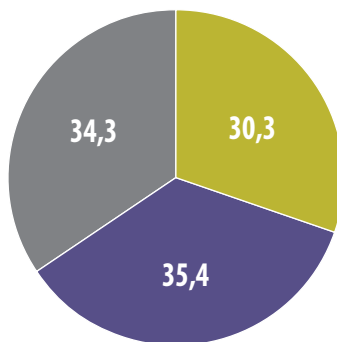
Сприйняття запропонованої дихотомії не є однаковим для всієї країни. Найбільш високою готовність до обміну своїх прав та свобод на добробут простежується серед населення Західного регіону (тут подібну позицію поділяють близько половини опитаних). Найменшою подібна готовність є в Центральному регіоні, проте водночас в цьому регіоні є найбільшою (близько половини опитаних) частка невизначених. Натомість частіше за інших готовність до матеріальних труднощів заради збереження своїх прав висловлювали мешканці Донбасу (більше половини опитаних в цьому регіоні), та в Східному регіоні (трохи більше 40% опитаних). Найменшими відповідні частки є серед мешканців Південного та Західного регіонів (близько чверті опитаних).

СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ

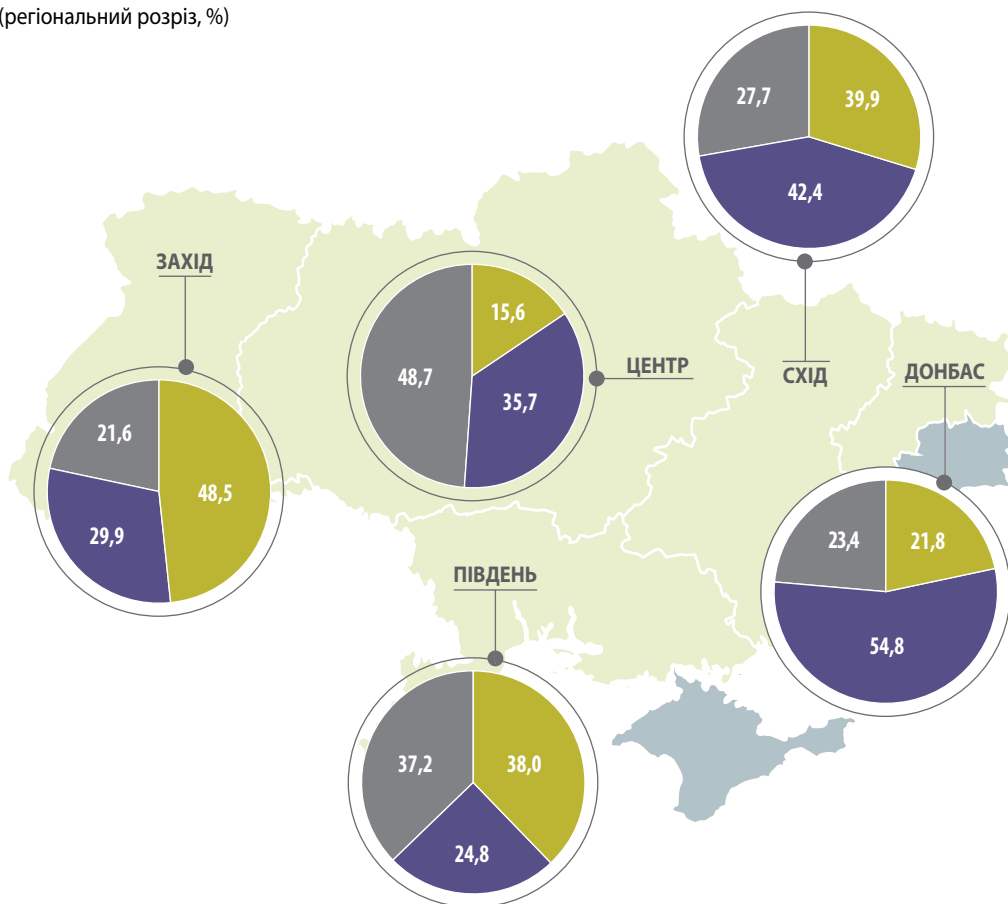
«СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ» (%)

- В обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод
- Заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі
- Важко сказати

СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ»

(регіональний розріз, %)

«Цифри демонструють, що жителі Донеччини та Луганщини на практиці пізнали правдивість вислову, що той, хто обирає замість свободи безпеку (добробут, велич країни або будь-які інші замінники), у підсумку не отримає ні безпеки, ні свободи».

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

«Дуже показовий висновок. Всі, хто зіштовхнувся з ситуацією війни, змінює оцінку в дотриманні основних прав. Саме ті, то найбільше потерпає від недотримання прав, визначають найвище їхню цінність».

Олександра Матвійчук

голова правління Центру громадянських свобод

При цьому в питанні пріоритету свободи та прав чи матеріального добробуту немає великих відмінностей між різними віковими категоріями. Зокрема, між молоддю та особами середнього віку відмінностей взагалі немає, а розподіл в цих групах такий самий, як і серед населення загалом.

Тоді як серед осіб найстаршої вікової категорії частка орієнтованих на обмін свободи на добробут є такою ж, як в інших вікових категоріях, а частка готових до матеріальних труднощів заради свободи є трохи меншою (близько 32% проти 36-38% серед молодших респондентів).

Цікавим є спостереження, що сприйняття представленої альтернативи виявилось мало залежним від висловленої орієнтації на свободу як визначальну цінність. Зокрема, серед тих осіб, які відмічали, що свобода є основною цінністю з точки зору забезпечення прав людини, так само лише близько третини висловили готовність до захисту свободи ціною погіршення умов життя, тоді як близько 28% в цій групі готові відмовитися від свободи заради достатку, а ще близько третини не змогли визначитися.

Більше того, рівень готовності до жертв заради свободи виявився значно більшим серед тих осіб, які оцінили свободу як неважливий компонент прав людини (в цій групі відповідна частка склала більше половини опитаних, тоді як в групах з більшими оцінками свободи – лише близько третини).

СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ»

(групи з різною оцінкою важливості цінності свободи, %)

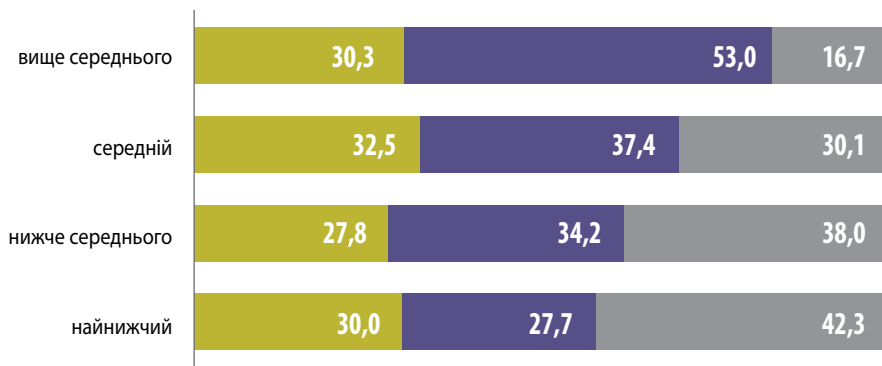
	Оцінка свободи як цінності для прав людини			
	Основна цінність	Загалом важлива, але не основна	Не важлива	Важко сказати
В обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	3,37	3,37	3,49	3,32
Заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі	3,08	3,15	3,18	2,77
Важко сказати	2,52	2,49	2,71	2,39

Очікуваною є наявність в даному питанні залежності від рівня статків респондентів. І хоча частка орієнтованих на добробут за рахунок свободи є практично однаковою у всіх майнових групах, проте чим заможніша людина, тим менше вона готова терпіти матеріальні труднощі заради свободи.

Також цікавим аспектом є значно більша орієнтація на відмову від свободи заради добробуту серед прихильників греко-католицької церкви, серед яких близько 57% голів поступитися свободою заради добробуту, тоді як серед представників інших основних церков таких – лише близько третини.

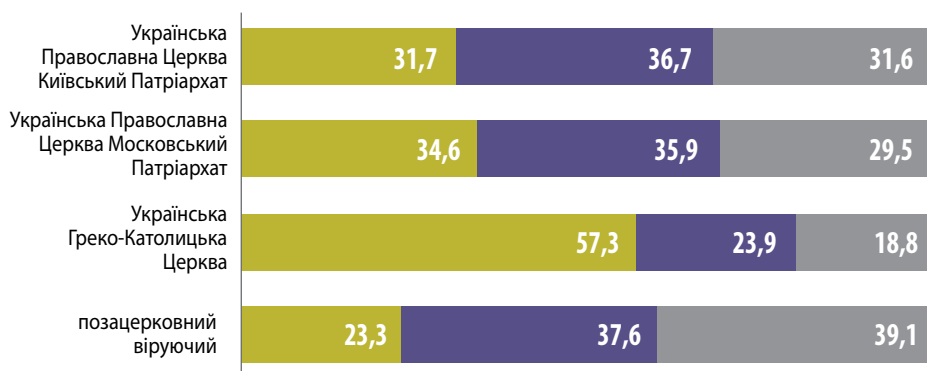
СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ»

(групи з різним рівнем матеріального забезпечення, %)

СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ»

(конфесійні відмінності, %)

- В обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод
- Заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі
- Важко сказати

ПРІОРИТЕТНІСТЬ РІЗНИХ ПРАВ

Дослідження показало пріоритетність соціально-економічних прав, а також те, що право на життя очевидно сприймається українцями як соціальне право, хоча насправді його зміст стосується швидше випадків позбавлення життя, а не забезпечення соціальних умов життя.

Зокрема, респонденти відзначили як ключові (особистісно важливі) право на життя (його обрали близько 78% опитаних), право на соціальне забезпечення (близько 63% опитаних), право на житло (близько 58%), право на освіту (близько 57%), право на справедливий суд (56%), право на працю (55%), право на свободу та недоторканість (близько 53%), право на достатній життєвий рівень (близько 51%). Отже, для українського населення на перших місцях знаходяться ті права, які пов'язані із забезпеченням життєвих потреб людини. Найменше ж наших громадян турбують право на перебування в країні (обмеження можливостей висилки за її межі) та право на створення профспілок.

Загалом не дивно, що право на життя посідає перше за важливістю місце не лише в цілому по країні, але й в усіх регіонах. Проте наявні певні відмінності в частоті згадування цього права, а саме, помітно частіше про нього згадували на Донбасі та на Сході, тоді як відносно найменше – на Заході та на Півдні. Такі відмінності можна інтерпретувати як наявність відмінностей у страхах, які є в різних регіонах, коли більші побоювання за певну цінність збільшують її особистісну актуальність.

Володимир Яворський

експерт Центру інформації
про права людини

«Право на життя не стосується ніяк життєвих потреб – це фактично право не бути вбитим всупереч закону чи право на захист від вбивства, а також на розслідування позбавлення життя... Його справжній соціальний контекст надзвичайно мізерний. Тому воно стосується питання позбавлення життя, а не соціальних умов життя. Це помилкове сприйняття права на життя є дуже характерним для пересічних людей, що чудово показало дане дослідження».

«Право на працю (55%) і житло (58%) згадується як важливе частіше за право власності (40%). Відповідно, кількісно переважаючий конструкт правосвідомості громадян не є суто ринковим. «Садок вишневий коло хати» характеризує правильний спосіб життя скоріше, ніж квадратні метри та гектари, які мають визначену вартість. Право на працю, як воно прописане в ст.43 Конституції, за своєю суттю є соціалістичним, що не є засадничо гарним чи поганим; якщо воно декларується, важливо, аби воно було також коректно реалізованим. Саме належні умови праці, чіткий розподіл посадових обов'язків, вчасне отримання винагороди, в умовах України часто є проблематичними. Найпоширенішими незаконними діями, з якими особисто стикались респонденти, є невиплати заробітної плати (18%), що перевищує аналогічні показники щодо дискримінації (9%) та зловживань з боку представників органів влади (поліція, органи місцевого самоврядування тощо)».

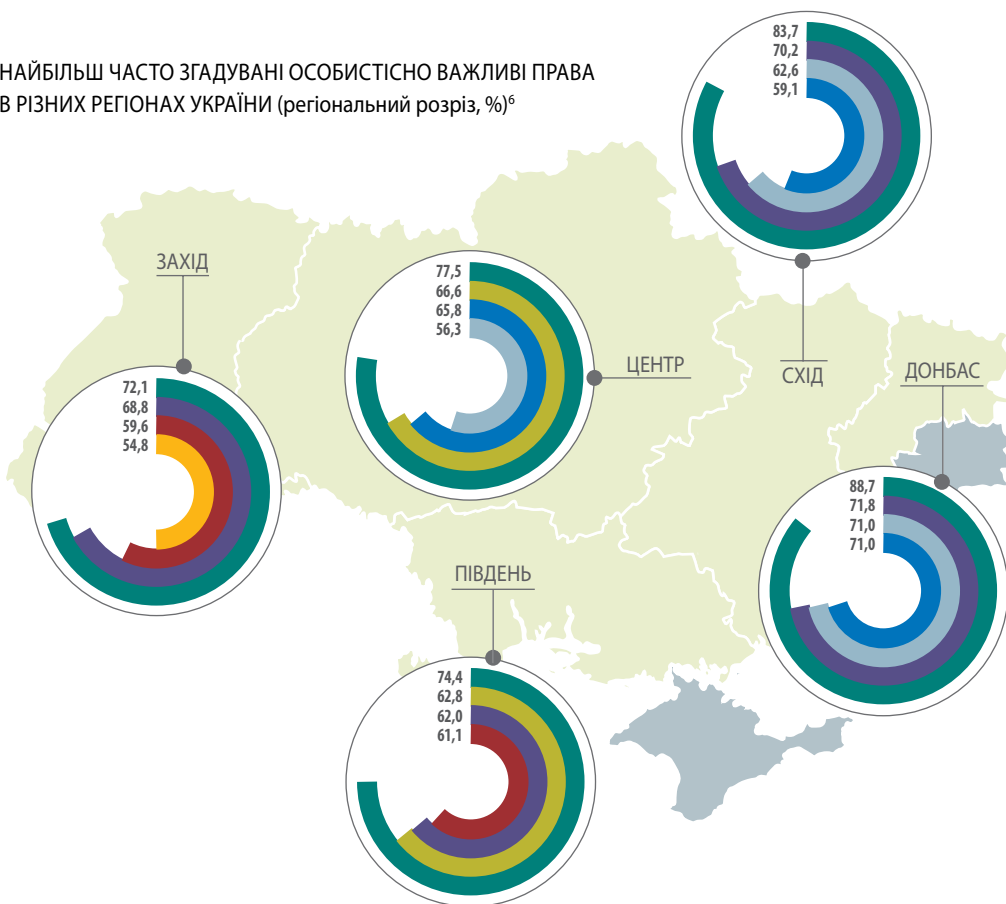

Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних
наук

Щодо решти рейтингових позицій, то тут існують певні регіональні варіації:

- другу позицію в Західному, Східному регіонах та на Донбасі посіло право на соціальне забезпечення, а в Центральному та Південному регіонах – право на працю;
- третю позицію на Донбасі та в Східному регіоні посіло право на житло, тоді як в Західному регіоні – право на справедливий суд, в Центральному регіоні – право на освіту, в Південному регіоні – право на соціальне забезпечення;
- серед представників Західного регіону право на свободу думки та совісті посіло четверте рейтингове місце, тоді як в усіх інших регіонах це право не входило до переліку найбільше згадуваних прав.

ТОП-10 НАЙВАЖЛИВИШИХ ДЛЯ РЕСПОНДЕНТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ (%)⁵НАЙБІЛЬШ ЧАСТО ЗГАДУВАНІ ОСОБИСТИСНО ВАЖЛИВІ ПРАВА В РІЗНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ (регіональний розріз, %) ⁶⁵ Можна було обирати до 10-ти варіантів водночас. Відповіді ранжовані за мірою зменшення частоти згадування.⁶ Наведено дані щодо тих прав, які згадували більше 50% опитаних у відповідних регіонах.

Також у сприйнятті різних прав людини наявні й певні вікові особливості. Якщо не зважати на право на життя (яке є майже однаково важливим для всіх), то:

- для молоді одним із пріоритетів є право на житло та право на освіту, тоді як в обох старших вікових категоріях на другому місці опинилося право на соціальне забезпечення, а на третьому – право на працю (у осіб середньої вікової категорії) та на справедливий суд (у осіб найстаршої вікової категорії);
- в ієрархії оцінок молоді більш високу рангову позицію посідає право на свободу та особисту недоторканість (хоча в абсолютних показниках важливість цього права відмічалася молоддю не частіше, ніж в інших вікових категоріях);
- цікавим моментом є те, що навіть серед молоді більше половини відзначили важливість права на соціальний захист.

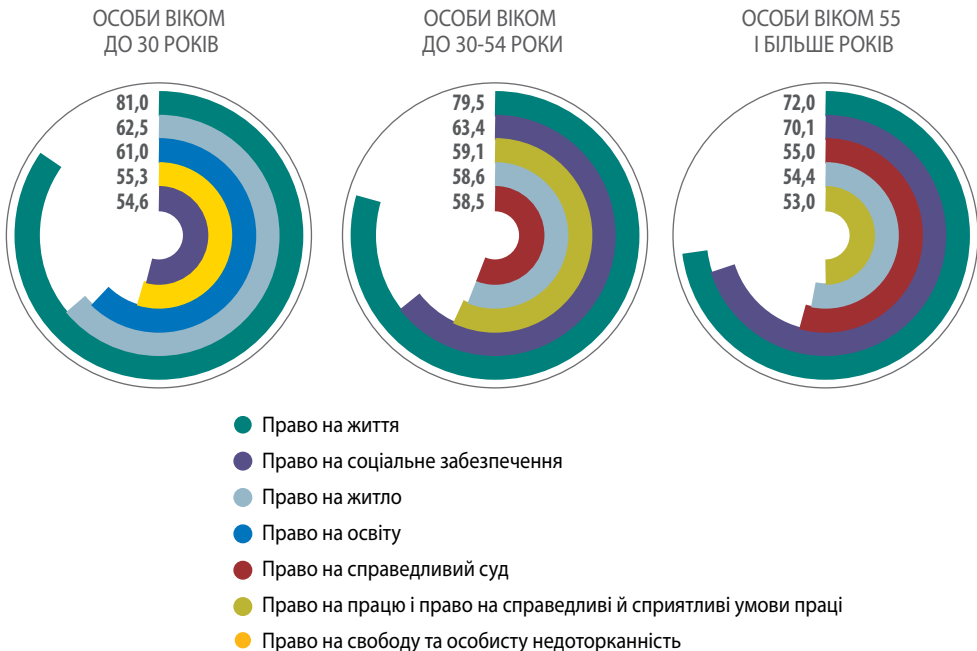

Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського інституту
соціальних досліджень

«Пріоритетність права на соціальне забезпечення не є дивною для України, яка, з одного боку, має низький рівень життя населення, а з іншого – розгалужену систему соціальних виплат і допомоги. Різні категорії громадян можуть отримувати понад 180 видів пільг, а також соціальних і компенсаційних виплат. При цьому ця система все одно не забезпечує підтримання життєдіяльності вразливих груп населення на достатньому рівні. Громадяни звикли до декларування соціальної допомоги від держави, навіть якщо її важко отримати або вона є мінімальною. Повільне введення адресної допомоги та реформування системи соціального захисту загалом і призводять до того, що показали результати дослідження – найнижча оцінка серед дотримання різних прав саме у соціальних та економічних прав в Україні».

НАЙБІЛЬШ ЧАСТО ЗГАДУВАНІ ОСОБИСТИСНО ВАЖЛИВІ ПРАВА В РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУПАХ⁷

⁷ Наведено дані щодо тих прав, які згадували більше 50% опитаних у відповідних вікових групах.

РОЗУМІННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ І СТАВЛЕННЯ ДО ОКРЕМИХ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ КОНКРЕТНИХ СИТУАЦІЙ

Права людини та основоположні свободи поділяються на громадянські, політичні, соціально-економічні та культурні права. Ці поняття не включають в себе цивільні права та інтереси, зокрема, права споживача. Подібне запитання є класичним способом перевірки розуміння змісту прав людини. Воно було поставлене у рамках пропонованого дослідження, де крім загальної оцінки важливості різноманітних прав респондентам було запропоновано оцінити, чи є порушеннями прав людини конкретні ситуації.

Так, респондентів просили вказати, чи розцінюють вони ситуацію, коли їм продано прострочені продукти і при цьому продавець відмовляється прийняти їх назад, як ситуацію порушення прав людини. Абсолютна більшість опитаних (близько 86%) однозначно пов'язала таку ситуацію із порушенням прав людини. При цьому найвищі (більше 90%) показники згоди з цим є в Центральному та Східному регіонах, тоді як більш поблажливими в цьому питанні виявилися мешканці Західного регіону, серед яких майже 23% не вважали таку ситуацію проявом порушення прав людини.

«Це запитання мало скоріше «перевірочний» характер. В ситуації мова не стосується прав людини, проте мова йде про права споживачів. Це дозволяє зробити висновки, що люди скоріше сприймають ситуацію порушення прав людини категоріями «потерпілих» або «обманутих споживачів» і менше уваги звертають на те, хто має обов'язки щодо гарантій прав людини».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

«Люди продовжують називати правами людини «усе хороше, яке проти всього поганого». Це розмиває концепцію прав людини, інструменти захисту яких заточені на конкретні міжнародні стандарти».

Олександра Матвійчук

голова правління Центру громадянських свобод

«Тезу про погане розуміння, що таке права людини, підтверджують і дані щодо «найбільш важливих прав». Серед них окрім права на життя, суті якого, я впевнена, більша частина опитаних не розуміє, всі інші перші місця посідають виключно економічні права».

Ірина Федорович

співкоординаторка Коаліції з протидії дискримінації в Україні

Ще одна запропонована респондентам гіпотетична ситуація була пов'язана зі свободою совісті, а саме правом людини, яка походить з родини священнослужителів традиційної релігії, обирати, до якої релігії їй належати. В результаті, переважна більшість опитаних (близько 72%) підтримали свободу вибору віросповідання, тоді як відкидають таку свободу лише близько 11%, а ще близько 17% вагаються.

СТАВЛЕННЯ ДО ПРАВА ЛЮДИНИ З РОДИНИ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЯ ПЕРЕЙТИ В БУДДИЗМ (%)

Релігія і традиція важливіша	11,4
Людина має право на свободу вибору віросповідання	72,1
Важко сказати	16,5

Очікувано в сприйнятті цієї проблеми є відмінності між релігійними та нерелігійними особами (серед перших право людини змінити релігію підтримують близько 70%, тоді як серед других – близько 78%), але, як бачимо, навіть серед релігійних осіб переважачою підтримку знаходить теза про свободу віросповідання. При цьому значимих відмінностей між представниками основних конфесій в Україні не фіксується.

Підтримка свободи віросповідання переважає в усіх регіонах країни, але дещо вищою вона є на Донбасі (близько 83%) та в Південному регіоні (близько 80%); в інших регіонах таку позицію підтримують близько 69-72%.

В цьому питанні мають місце і невеликі вікові відмінності, а саме: дещо менший рівень підтримки свободи віросповідання з боку найстарших осіб (близько 64%, проти близько 76% в інших вікових категоріях).

«Важко погодитись, що такі результати свідчать саме про розуміння важливості та суті права на свободу совісті та релігії. Адже якщо наступним запитанням спитати «Чи хрестили ви свою дитину?» та «Чи залишите їй право обирати релігію?», думаю, відповідь буде вже трохи іншою, ніж на запитання про абстрактну дорослу доньку священника».

Ірина Федорович

співкоординаторка Коаліції
з протидії дискримінації в
Україні

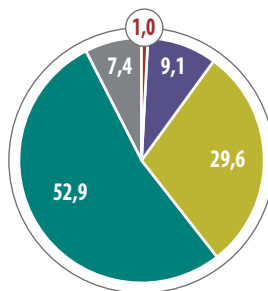

У респондентів також запитували про застосування фізичної сили (тілесних покарань) до дітей у їхніх родин. І хоча можна висловлювати сумніви щодо правдивості відповідей респондентів, все ж переважна більшість опитаних заявили, що вони взагалі не використовують фізичних покарань до дітей (таких майже 53%). Близько 30% заявили використовувати їх дуже рідко, а близько 10% відзначили, що такі дії здійснюються або постійно, або час від часу; але сюди ж можна додати ті близько 7% респондентів, які відмовилися відповідати на дане запитання (можна припустити, що відмова пов'язана із використанням подібних практик, але не бажанням зізнатися в цьому відкрито).

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ПОКАРАНЬ ДІТЕЙ (%)

- Застосовують доволі часто
- Іноді застосовують
- Застосовують дуже рідко
- Ніколи не застосовують
- Відмова від відповіді

«Україна – одна із держав, законодавство яких має норму, що прямо забороняє тілесні (фізичні) покарання. Подібні норми існують і в інших європейських країнах. Вперше така норма була прийнята у Швеції (1979 р.), потім у Фінляндії (1984 р.), Данії (1986 р.), Норвегії (1987 р.), Австрії (1989 р.).

У 1965 році у Швеції 53% дорослих, з якими проводили дослідження, вважали, що фізичні покарання необхідні і покликані допомогти правильно виховати дитину. У 1994 році 89% опитаних були проти всіляких фізичних покарань. Потрібно, однак, відзначити, що в Швеції проводилась широка просвітницька кампанія, і не тільки в засобах масової інформації, що в значно більшій мірі, ніж правова норма, вплинуло на зміну соціальних установок і свідомість, що побиття дітей є поведінкою, яка не має суспільного схвалення.

В Україні такої широкої просвітницької кампанії не проводилось, і ця норма залишається важко виконуваною. Опитування показало, що Україна зараз десь на рівні Швеції 1965 року, адже якщо додати всі варіанти відповідей, які допускають застосування фізичних покарань, а також відмову відповісти на це запитання (що теж може бути пов'язано із використанням подібних практик), то отримаємо 47% дорослих, які допускають насильство по відношенню до дітей».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

Можна відзначити меншу схильність до такого виду насильства серед осіб з високим рівнем освіти. Зокрема, серед осіб з вищою (повною чи неповною) освітою близько 61% відзначили, що не використовують фізичних покарань щодо своїх дітей, тоді як серед менш освічених груп відповідна частка складає близько 47-52%.

Крім цього, більш схильними до подібних практик є сільські жителі: серед них в більшому чи меншому масштабі фізичні покарання використовують близько 46% (а враховуючи тих, хто відмовився відповідати, близько 54%), тоді як серед городян відповідні частки складають близько 36% (або близько 43%). Але знову відзначимо, що ці відмінності формуються виключно більшою часткою відповідей «дуже рідко».

«Рівень застосування фізичних покарань щодо дітей визначається декількома факторами – є ті, хто визнає припустимим такий вид покарання («А як інакше вправитись з цією дитиною?»), є ті, хто визнає, що це ганебна практика, але може «дуже рідко» вдаватись до неї. Тут є частина тих, хто не зізнається, розуміючи, що це «скоріше недобра, аніж добра» поведінка відносно дитини. І є ті, хто не допускає думки про можливий фізичний вплив на дитину за будь-яких обставин. Серед цих трьох категорій перші посідають за статистикою, на жаль, набагато більший відсоток, ніж визначені цим дослідженням 9.1%... І не забуваймо, діти – це не маленькі люди з маленькими правами – вони так само захищені від ляпасів, ударів, копняків, як і дорослі, що готові викликати міліцію і судитись за удари й ляпаси, при тому не задумуючись, вони виховують такими ляпасами власних дітей».

Олександр Павличенко

заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

ВІДПОВІДНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ НОРМАМ ТА ТРАДИЦІЯМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Права людини у своїй суті нерідко суперечать нормам та традиціям різних суспільств, зокрема і українського суспільства. Проте переважна більшість громадян не поділяють таку точку зору. Зокрема, близько 76% опитаних не бачать ніякої суперечності між правами людини та вимогами своєї релігії, близько 84% вважають, що права людини або цілком, або скоріше не суперечать моралі, та близько 75% не бачать суттєвих суперечностей із українськими традиціями. Але необхідно відзначити, що у випадку таких конкретніших (порівняно з мораллю) речей, як релігія та традиції чимала частка опитаних (близько 20%) не змогли дати чітку відповідь.

«Серед респондентів виявилось відносно небагато бажаючих протиставляти права людини релігії, моралі або традиції. Однак ці меншини часто є активними та добре видимими соціально; вони намагаються репрезентувати себе виразниками думки більшості, ким вони, судячи з результатів опитування, явно не є. З цими людьми однаково треба працювати та враховувати їх точку зору. Ігноруючи консерваторів, переважно схильних до раціонального мислення, ми частіше матимемо справу з фундаменталістами і екстремістами, які до нього не схильні. Тут варто зробити точніше розрізнення, яке знаходиться поза фокусом даного дослідження. Адже негативне ставлення прихильника певної традиції до окремих світських законів може обмежитись моральним осудом та полемікою з «нетрадиційниками», а може призвести до протиправних дій».

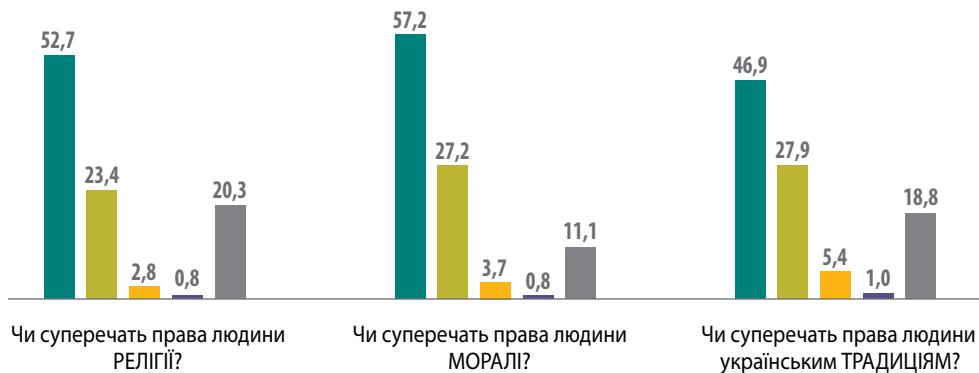
Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних наук

Ґендерний зріз даних демонструє, що жінки є більш впевненими в постулаті про єдність та повне співпадіння прав людини з релігією, мораллю та українськими традиціями. При цьому сумарна оцінка тих, хто вважає, що такі цінності і права людини співпадають та скоріше співпадають більш-менш долає статистичну похибку лише у питаннях релігії, де 79,6% жінок і 72% чоловіків поділяють цю позицію.

Також цікаво порівняти уявлення про суперечність між правами людини та релігією у представників різних релігійних конфесій. При такому порівнянні можна побачити, що представники всіх основних конфесій (а також віруючі, які не належать до певної конфесії) не вбачають у правах людини помітних конфліктів зі своїм віровченням.

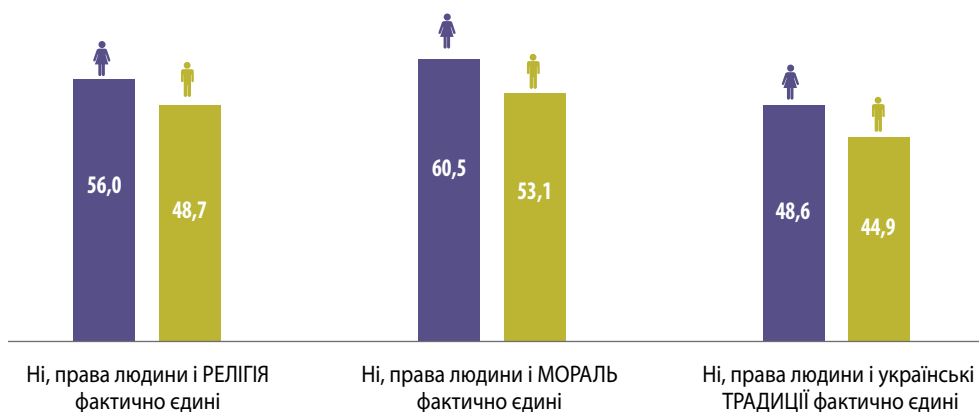
СПРИЙНЯТТЯ ВІДПОВІДНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ РЕЛІГІЇ, МОРАЛІ ТА ТРАДИЦІЯМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (%)

ОЦІНКА ІСНУВАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ МІЖ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ТА РЕЛІГІЄЮ (конфесійні особливості, %)

ОЦІНКА ІСНУВАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ МІЖ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ТА РЕЛІГІЄЮ, МОРАЛЛЮ ТА ТРАДИЦІЯМИ (гендерні особливості, %)

ДЕРЖАВНІ СЛУЖБОВЦІ

Абсолютна більшість опитаних державних службовців (54%) вважають, що права людини належать їй від народження, а більше чверті — що вони надаються державою. Ще 10% вважають, що міжнародні угоди є джерелом прав людини.

Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського
інституту соціальних
досліджень

«Викликає занепокоєння правова безграмотність чверті державних службовців, які вважають, що права людини надаються державою, а не належать їй від народження. Звідси і витікає багато проблем реалізації тих чи інших законодавчих норм у сфері прав людини, які блокуються тими, хто слабо розуміється на цьому питанні. Ми маємо «каральну» психіатричну медицину, дискримінаційну практику органів влади до тих чи інших категорій громадян, погані умови утримання ув'язнених як спосіб покарання та багато чого іншого, що впливає з відсутності розуміння філософії прав людини та ще раз доводить необхідність правового просвітництва передусім державних органів у країні».

Цікавим є практично повне співпадіння в оцінці важливості основних цінностей держслужбовцями і населенням, так перша шістка лідерів є абсолютно ідентичною, а от найменшу (45%) підтримку серед держслужбовців, на відміну від населення, отримала матеріальна забезпеченість.

Аналогічно інші відповіді держслужбовців є тотожними результатам загальнонаціонального опитування, адже:

Абсолютна більшість опитаних державних службовців погодилися із твердженням, що права людини є універсальними для всіх держав. Більш того, в цій групі відсоток тих, хто повністю погоджується з цим твердженням є значно вищим (51% держслужбовців у порівнянні до 34,8% всього населення). А з твердженням «Права людини у кожній країні повинні бути різними» не погодилося або скоріше не погодилося 2/3 респондентів, у порівнянні із половиною населення.

На думку опитаних держслужбовців, права людини не суперечать ні релігії, ні моралі, ні українським традиціям. Причому сумарний відсоток осіб, які підтримали таку позицію, включаючи тих, хто вбачає окремі винятки, є майже ідентичним загальнонаціональним даним.

Неоднозначною, як і в загальнонаціональному опитуванні, виявились результати відповідей щодо дихотомії «свобода чи матеріальні блага»: 39% опитаних держслужбовців готові терпіти певні матеріальні труднощі, а 21% — навпаки пожертвувати певними правами, однак, найбільшою є частка тих, хто не визначився — 40%.

Думки опитаних розділились щодо того, що повинно бути пріоритетним — свобода індивіда чи бажання групи. Трохи більше третини вважають пріоритетним інтереси суспільства, третина навпаки, а ще трохи менше третини не визначили свою позицію. В той же час, абсолютна більшість опитаних не піддають сумніву право людини на страйк як засіб висловлення незгоди з політикою держави.

55% опитаних держслужбовців переконані у недоцільності розвивати відносини з країнами, де масово порушуються права і свободи людини, а 20% — за умови корисності для країни переконані у зворотному.

СУДДІ

Найбільш важливими цінностями для прав людини, на думку опитаних суддів, передовсім виступають свобода, справедливість, рівність, гідність та безпека. Найменш важливими є матеріальна забезпеченість та толерантність, що співпадає з позицією населення загалом, причому більша увага до справедливості як до цінності є доволі закономірною і очікуваною в контексті цієї групи респондентів.

9 з 10 опитаних суддів переконані в тому, що права людині надаються від народження, і така ж кількість опитаних впевнені у тому, що захист прав людини – обов'язок держави. Опитані судді також погоджуються з універсальністю прав людини, незалежності їх від статі, віку, раси, національності, матеріального стану й політичних поглядів.

«Суддівські оцінки свідчать про те, що реформа судочинства має лежати не в площині навчання суддів – з цим все гаразд, а у зміні практики застосування існуючих прав і норм. Не захист інтересів сильного (держави, в радянських термінах), а людини і її прав має стати пріоритетом і основною ціннісною планкою для суддів».

Олександр Павліченко

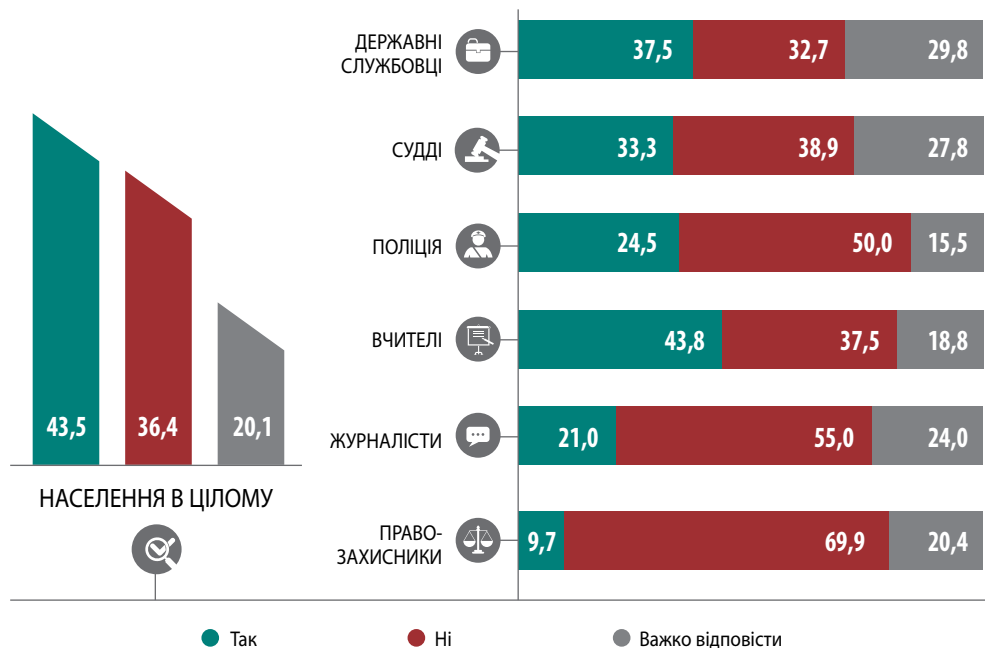
заступник директора
Харківської правозахисної
групи, голова правління
Української Гельсінської спілки
з прав людини

Думки опитаних суддів розділились щодо того, що повинно бути пріоритетним — свобода індивіда чи бажання групи. Трохи більше третини вважають пріоритетним інтереси індивіда, третина навпаки, а ще трохи менше третини не визначили свою позицію. Зазначені результати є доволі схожими із позицією державних службовців, поліцією, вчителями та й самими громадянами, хоча держслужбовці та вчителі більшу перевагу, хоча й незначну, віддають інтересам колективу.

ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ, ЩО У БІЛЬШОСТІ ВИПАДКІВ ІНТЕРЕСИ ІНДІВІДА МАЮТЬ ПОСТУПИТИСЯ
(ПІДПОРЯДКУВАТИСЯ) ІНТЕРЕСАМ КОЛЕКТИВУ, СУСПІЛЬСТВА, ДЕРЖАВИ?

(загальнонаціональне та експертні опитування, %)

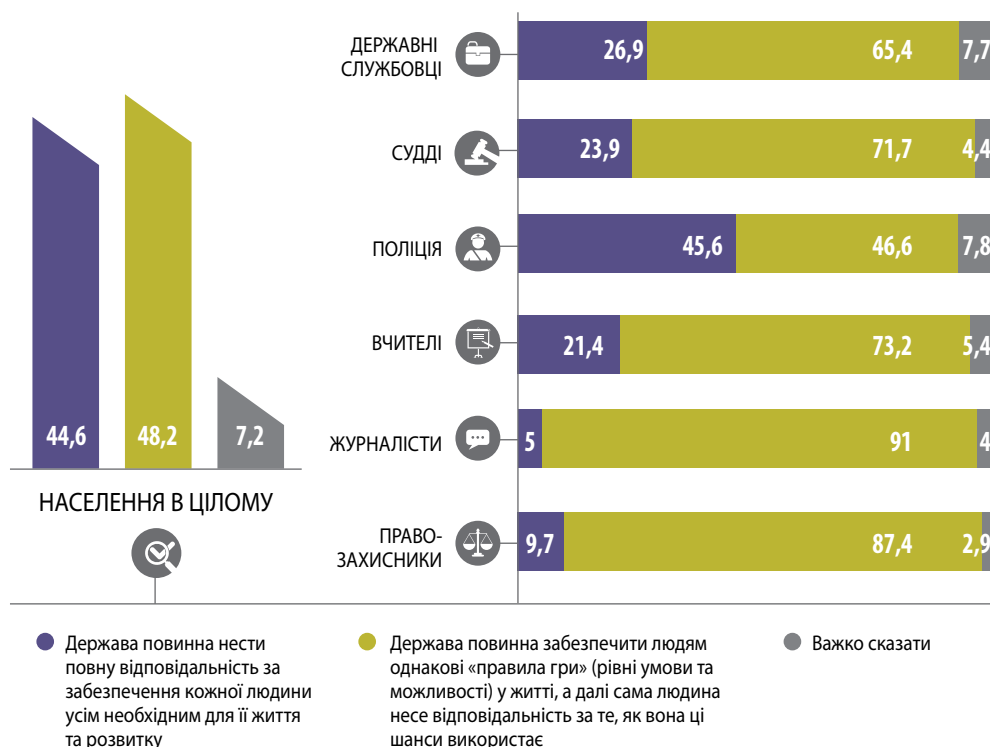
ПОЛІЦЕЙСЬКІ

Понад 3/5 від опитаних поліцейських переконані в тому, що права людини надаються їй від народження. Ще близько четвертої частини вважають, що вони надаються людині державою.

Щодо ролі держави, то серед опитаних немає консенсусу: 45% опитаних вважають, що держава має забезпечувати рівні «правила гри», а завдання громадянина – самому досягати успіху, і стільки ж переконані, що держава має піклуватись про задоволення потреб кожного індивіда. Позиція поліції у цих запитаннях є найбільш схожою до результатів загальнонаціонального опитування.

СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ»

(загальнонаціональне та експертні опитування, %)

Серед цінностей, які є найбільш важливими для прав людини, на думку опитаних правоохоронців, є передовсім свобода, гідність, справедливість, безпека та рівність. Серед найменш важливих цінностей опитані поліцейські виокремили толерантність та матеріальну забезпеченість.

Незважаючи на декларування пріоритетності свободи, 43% опитаних поліцейських готові поступитись часткою своїх прав в обмін на власний добробут, а пріоритет свободи перед добробутом визнають 28% опитаних поліцейських.

Самі ж права людини, на думку респондентів, не суперечать ні релігії, ні моралі, ні українським традиціям. Про фактично повний їх збіг заявляють близько 3/5 опитаних. Тим не менш, ще близько чверті зауважують, що трапляються винятки.

ВЧИТЕЛІ

Фундаментальні права людини належать їй від народження – таку думку поділяють 75% опитаних вчителів, і лише 14% вважають, що права людині надаються державою.

Серед найважливіших цінностей для прав людини вони назвали свободу, гідність та справедливість. Кожну з цих цінностей обрали як основну більше 80% опитаних вчителів. Найменш важливою серед наведених цінностей, на думку респондентів, є матеріальна забезпеченість: як основну її вказали лише чверть опитаних.

Найбільш важливими правами для вчителів є передовсім право на життя, а також свобода та особиста недоторканість, свобода думки, совісті й релігії, заборона рабства й торгівлі людьми, право на справедливий суд. Також високо цінуються певні соціально-економічні права, зокрема право на освіту, право на працю та право на справедливі та сприятливі умови праці, право на соціальне забезпечення.

Прикметно, що в порівнянні із загальнонаціональним опитуванням, вчителі демонструють більшу відданість класичним ліберальним правам на протизагальним, до яких більше схильні громадяни України загалом.

Схожа ситуація щодо вибору готовності терпіти певні матеріальні труднощі заради збереження своїх прав і свобод: 68% вчителів готові терпіти матеріальні труднощі, і лише 13%, навпаки, виступають за добробут за рахунок обмеження прав і свобод.

На думку опитаних вчителів, права людини не суперечать ні релігії, ні моралі загалом, ні українським традиціям. Щоправда, якщо у випадку власної релігії та моралі відповіді були фактично одностайними, то у випадку з українськими традиціями 40% визнали, що у традиціях існують окремі винятки, які не збігаються з правами людини як такими.

ЖУРНАЛІСТИ

Основні цінності, які є найбільш важливими для прав людини, на думку журналістів, – це свобода, гідність та справедливість, рівність та безпека. Менш важливими є матеріальна забезпеченість, порядок, патріотизм та мораль.

Матеріальні блага посідають далеко не перше місце в переліку найбільш важливих для журналістів прав, де пріоритет віддається праву на життя, справедливий суд, свободу думки, совісті й релігії, праву на свободу та особисту недоторканість, а також забороні катування і жорстокого поводження. Відповідно, абсолютна більшість опитаних (74%) декларують більший пріоритет свободи у порівнянні з матеріальними благами, а також вважають, що основне завдання держави – не турбуватись про кожного, а забезпечити рівні «правила гри» для людей.

В унісон з іншими групами журналісти не вбачають особливих суперечностей прав людини з українськими традиціями, мораллю чи релігією, однак зазначають про винятки, зокрема щодо традиції як такої.

Опитані журналісти вище середнього оцінили стан свободи слова в Україні. За їхньою усередненою оцінкою він становить 6,2 бали з 10. В той же час, опитані не заперечують існування ряду проблем, які порушують право на свободу вираження поглядів. Серед них найчастіше трапляються відмови у наданні суспільно значимої інформації або ж замовлення до публікації завідомо неправдивої інформації для вчинення дискредитації певної особи. З цензуруванням журналістських матеріалів або заборонаю їх публікації зустрічались дещо менше опитаних, однак їх кількість є високою і близькою до половини.

Цікавим є те, що журналісти, незважаючи на свою «професійну зацікавленість», більш готові йти на певні обмеження свободи слова, ніж, наприклад, правозахисники. Більш того, $\frac{3}{4}$ правозахисників вважають неправильним приховувати правдиву інформацію навіть в інтересах держави, в той час як лише 40% журналістів поділяють таку думку, і навпаки 2% правозахисників вважають припустимим таке приховування у порівнянні із 27% журналістів. Аналогічно, журналісти демонструють більшу «терпимість до цензури» у порівнянні із правозахисниками, які висловлюють негативне ставлення до обмеженої цензури чи моралі як виправдання її. Цілком очікувано такі погляди не знаходять підтримки у більшості суддів та держслужбовців.

Розглядаючи цензуру більш конкретно, абсолютна більшість опитаних журналістів заперечили існування її як системи, однак визнають наявність цензури в окремих ЗМІ (як прояв цензури власників цих ЗМІ). Також поширеним є явище самоцензури, яке є здебільшого вторинним від цензури власників ЗМІ чи органів влади. Іншим можливим фактором самоцензури може бути занепокоєння журналіста щодо власної безпеки.

Я б погодився з цим висновком. Системної, узаконеної цензури, як, наприклад, в радянські часи, у нас немає. Спроби її запровадити навіть у найтяжчі часи, часи Януковича (або, як ми пам'ятаємо, такі спроби були ще під час Кучми) за достатньої наполегливості журналістських колективів і окремих журналістів були зруйновані. Ті, хто бажав і вмів працювати за правилами, цензуру переважно все ж таки долали.

Ставлення до цензури не є безкомпромісним серед опитаних журналістів: майже третина з них вважає виправданим існування обмеженої цензури і приблизно така ж кількість вважає, що свободу слова можна обмежити з міркувань моралі. Тривожні цифри, чи не так?

Цифри тривожні. Але тривожним також є те, що в нас досі не існує узгодженого поняття цензури, яке б сприймалося більшістю не тільки журналістської гільдії, але і суспільства. Крім того, у нас плутають (іноді навмисно) редакційну політику, цензуру і самоцензуру. Часто таврують як схильних до самоцензури журналістів, які просто ретельніше перевіряють факти і обставини. Але от за закликами до обмеження свободи слова з огляду на війну або з міркувань моралі приховується спроба відволікти і журналістську спільноту, і аудиторію від деяких тем, які не вигідні тим, хто при владі.

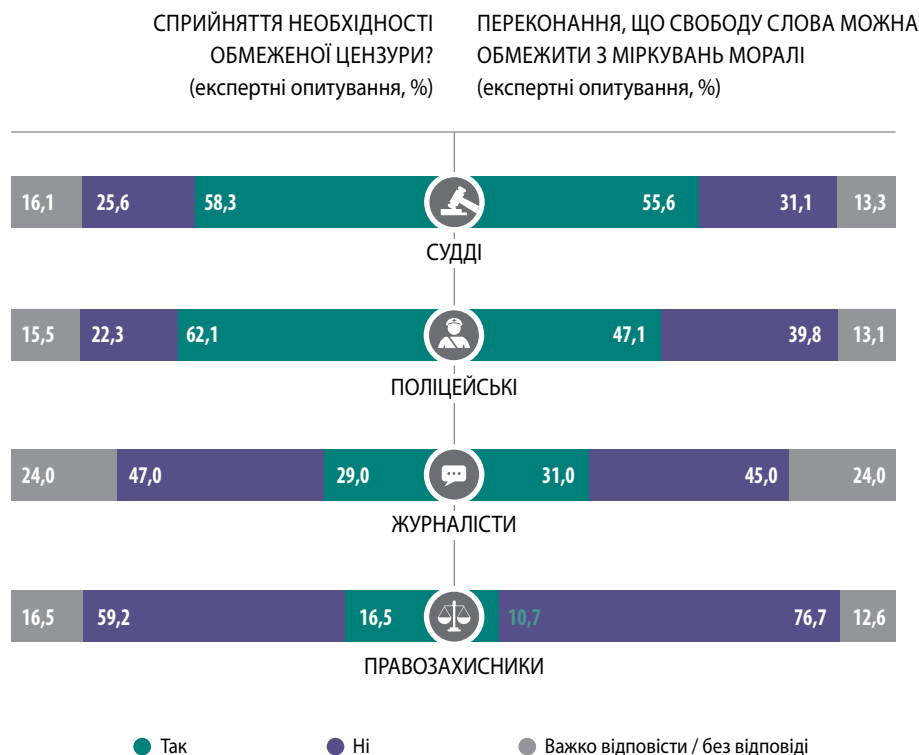
Як Ви вважаєте: журналіст або засоби масової інформації можуть приховувати правдиву інформацію, якщо будуть вважати, що так буде корисно для держави?

Звичайно, можуть приховувати, але не мають права на це. На мою думку, навіть миттєвий вигравш від приховування такої інформації згодом дає великі втрати. Історія Радянського Союзу і України – як радянської, так і незалежної – має багато прикладів, коли те, що роками і десятиліттями замовчувалося, завдавало великої шкоди довірі людей до влади. До тієї ж держави, в інтересах якої відбувалося це приховування. Тому я абсолютно переконаний, що цього не можна робити.

Андрій Куликов

радіожурналіст,
голова правління
Громадського радіо,
голова Комісії з
журналістської
етики

ПРАВОЗАХИСНИКИ

Найбільш важливими цінностями опитані правозахисники називають передовсім свободу, гідність та рівність. Серед менш важливих цінностей вони виділяють матеріальну забезпеченість, патріотизм, мораль та порядок.

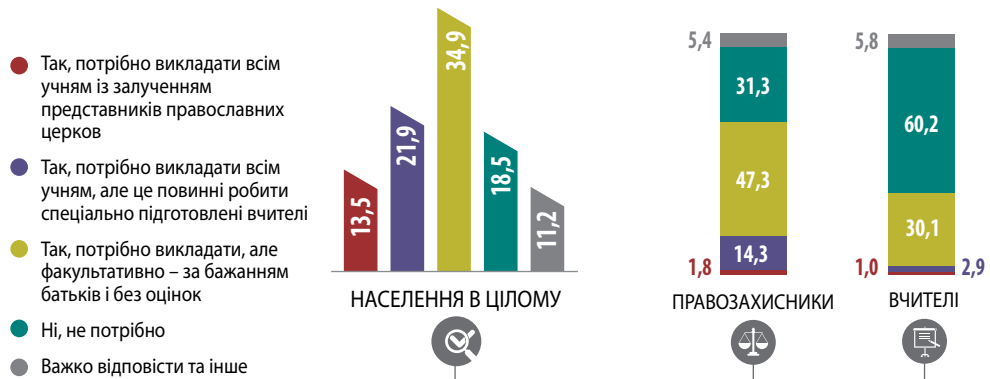
Правозахисники, як і журналісти не дуже високо оцінюють матеріальні цінності, відтак список найбільш важливих прав є дуже схожим на вибір журналістів: право на життя, заборона катування, жорстокого поводження та покарання, право на справедливий суд, право на свободу та особисту недоторканість, свобода думки, совісті й релігії.

На думку абсолютної більшості опитаних правозахисників, права людини не суперечать релігії, моралі чи українським традиціям. Однак, майже 10% вважають, що українські традиції та права людини більше суперечать одне одному, ніж збігаються.

Абсолютна більшість опитаних правозахисників проти викладання у школах «основ християнської етики», однак близько чверті вважають, що це можна зробити у формі факультативу – за бажанням батьків та без оцінок. Це збігається і з переконанням опитаних, що свобода віросповідання важливіша, аніж традиція.

Така позиція правозахисників у питаннях викладання у школах «основ християнської етики» вирізняється, якщо порівнювати її із найбільш прихильною до цього групою – населенням та поміркованою – вчителями. Адже 60% правозахисників виступають проти такого викладання, це вважає необхідним лише 1%.

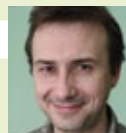
СПРИЙНЯТТЯ ВИКЛАДАННЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОГО ПРЕДМЕТУ (загальнонаціональне і експертні опитування, %)

«Отже, в Україні, де Конституція визначає, що церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа від церкви, більшість вчителів допускають у різних формах викладання однієї із релігій. Стандарти свободи думки, совісті і релігії, за певних умов, допускають викладання релігії у школах на розсуд держави. Проте, навіть в тих державах, де існує державна або домінуюча релігія, врахування інтересів осіб, які не належать до домінуючої релігійної спільноти, мають бути гарантовані».

Сергій Буров

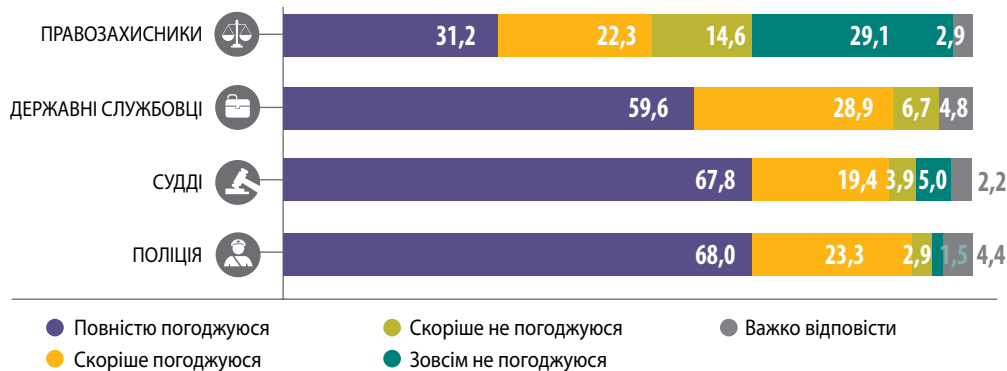
координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

Опитані правозахисники погоджуються з тим, що права людини є універсальними для всіх держав і що стать, вік, раса, національність, політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини, а захист прав людини – обов'язок держави.

Однак, думки правозахисників розділились і суттєво відрізняються від державних службовців, суддів та поліцейських щодо того, чи визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою. Зокрема наявність певних обов'язків визнають 85,5% державних службовців, 87,2% суддів та 91,3% поліцейських. Зовсім або скоріше заперечують відповідно 6,7%, 8,9% та 4,4%. В той час як серед правозахисників трохи більше половини так чи інакше згодні з наявністю обов'язків у людини перед державою, а майже половина заперечує проти цього.

СПРИЙНЯТТЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ПРАВАМИ ЛЮДИНИ І НАЯВНІСТЮ У ЛЮДИНИ ПЕВНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПЕРЕД ДЕРЖАВОЮ (експертні опитування, %)

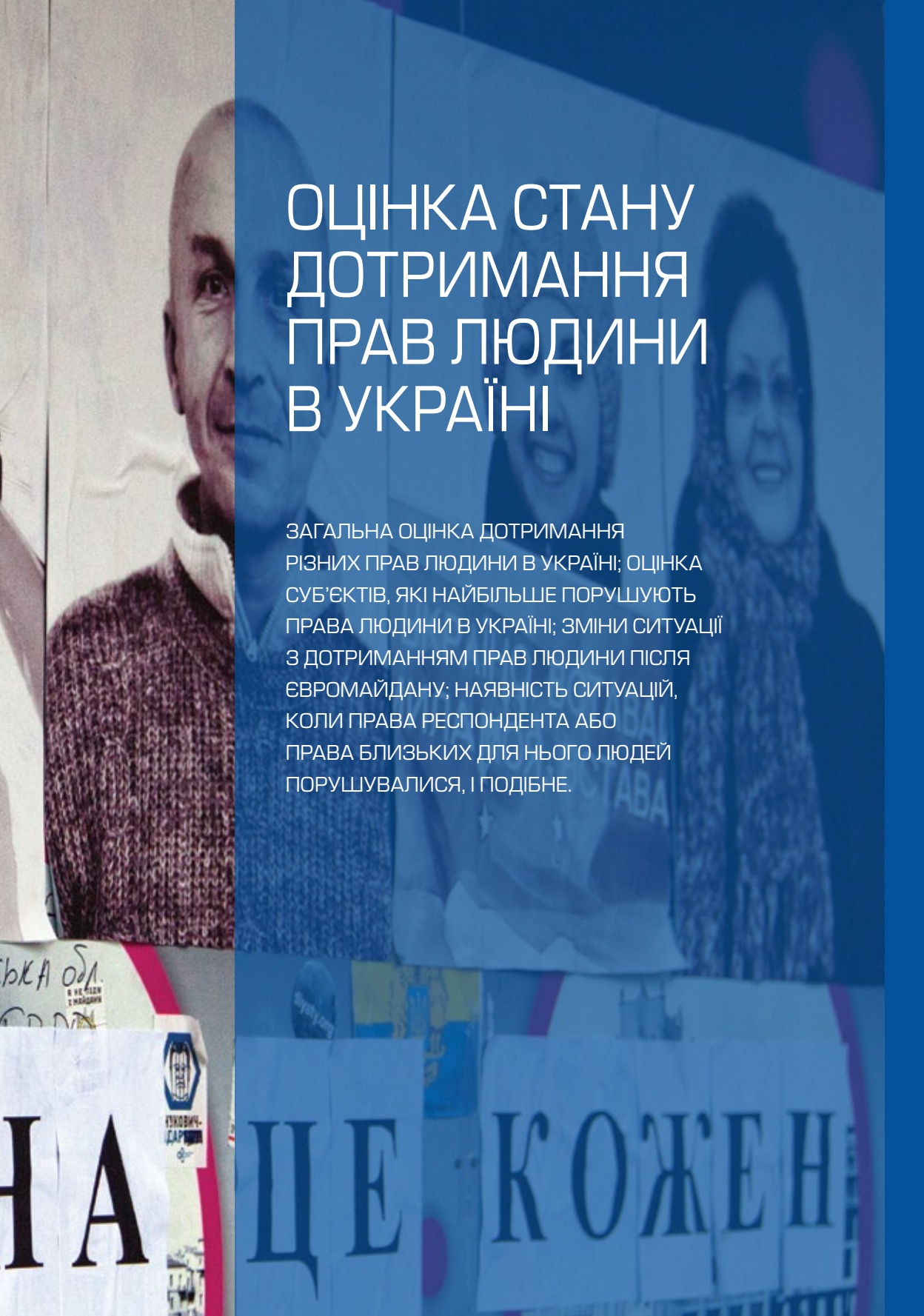
ВИМОГА №1
ВІДСТАВКА
ЯНУКОВИЧА

pp.

Ku'Bo

#УКРАЇН

ОЦІНКА СТАНУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ
РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ; ОЦІНКА
СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НАЙБІЛЬШЕ ПОРУШУЮТЬ
ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ; ЗМІНИ СИТУАЦІЇ
З ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІСЛЯ
ЄВРОМАЙДАНУ; НАЯВНІСТЬ СИТУАЦІЙ,
КОЛИ ПРАВА РЕСПОНДЕНТА АБО
ПРАВА БЛИЗЬКИХ ДЛЯ НЬОГО ЛЮДЕЙ
ПОРУШУВАЛИСЯ, І ПОДІБНЕ.

ька обл.
в не мен
з місцевих

НА

УКРАЇНІ
ЦЕНТР
ПРАВА

ЦЕ КОЖЕН

ОЦІНКА СИТУАЦІЇ З ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Рівень дотримання в Україні основних груп прав людини оцінюється на середньому або меншому за середній рівень. Зокрема, порівнюючи оцінки респондентів за показником середнього балу⁸, ми бачимо, що всі оцінки є меншими за 3 бали за п'ятибальною шкалою.

Порівняно більші оцінки отримало дотримання політичних, культурних прав та базових прав людини, тоді як найменше респонденти оцінили дотримання соціальних та економічних прав – середній показник тут перевищив 2 бали.

Варто зауважити, що регіональний розріз зберігає загальні тенденції, зокрема по всіх регіонах найнижчі оцінки отримало дотримання соціально-економічних прав, хоча певні відмінності, безумовно, варто відзначити.

Зокрема, цікавою є більш оптимістична налаштованість мешканців Західного регіону, адже тут, по-перше, щодо 3-х із 5-ти запропонованих блоків прав ці оцінки є вищими за середню оцінку (середній бал є більшим за 3), і по-друге, практично по всіх блоках прав середні бали на Заході є більшими, ніж в усіх інших регіонах.

Також варто відзначити, що Донбас виявився не найгіршим в своїх оцінках, як цього можна було очікувати з огляду на поточну ситуацію в цьому регіоні. Тут дійсно оцінки дотримання базових прав особистості та політичних прав є найнижчими з-поміж усіх регіонів, проте оцінка дотримання соціальних та економічних прав виявилася на одному рівні з оцінкою в Центральному регіоні, а оцінки дотримання культурних та екологічних прав є навіть трохи кращими, ніж в Центральному та Південному регіонах.

Гендерний розріз виявився взагалі практично однотайним і хоча по окремих оцінках спостерігатися коливання, які незначно перевищували статистичну похибку, проте на загальний бал це не мало ніякого впливу. Натомість розріз за місцем проживання дозволив зафіксувати ряд неочікуваних тенденцій. Так, найбільш оптимістично налаштованими продемонстрували себе мешканці сіл, в той час як кияни виявилися найбільшими песимістами по всіх позиціях.

Оцінка населенням змін, які відбулися за останні три роки (з часів Євромайдану) в сфері прав людини, є достатньо песимістичною. Лише близько 4% відзначили, що ситуація покращилася, і ще близько 23% вважають, що щось змінювалося на краще, але водночас щось змінювалося на гірше. Натомість близько 35% відзначили, що ситуація однозначно стала гіршою, а ще близько 28% вважають, що ніяких змін не відбулося.

«Хотілося б побачити ці 4% оптимістів, це без іронії. В мене ця група викликає стійку асоціацію з «моржами», які купаються всю зиму, і їм байдуже, виключили гарячу воду, чи ні. Здорові люди!»

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської
правозахисної групи, голова
правління Української Гельсінської
спілки з прав людини

«Уявлення респондентів щодо погіршення певних прав лише частково ґрунтуються на власному досвіді; в іншій частині це відтворення соціальної бажаності та поширюваних медійних месиджів.»

Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних наук

Природно, що про погіршення ситуації в сфері прав людини частіше говорили мешканці Донбасу, проте й в інших регіонах відповідна частка є доволі значною: на Заході, Центрі та Сході вона склала близько 1/3, а на Півдні – близько 42%. Натомість Київ виявився лідером за оптимістичністю оцінок, адже 7% киян вірять, що відбуваються зміни на краще, що особливо дивно, враховуючи найнижчі оцінки щодо дотримання базових прав в цілому.

⁸ Респонденти оцінювали дотримання кожного з вказаних права за п'ятибальною шкалою, де 1 означало дуже погане дотримання прав, а 5 – дуже добре дотримання. При наявності такої шкали при аналізі можна використовувати показник середнього балу, який може змінюватися в межах від 1 до 5, коли чим ближче він буде до 1, тим гіршою буде загальна оцінка, і чим ближче до 5 – тим оцінка буде кращою.

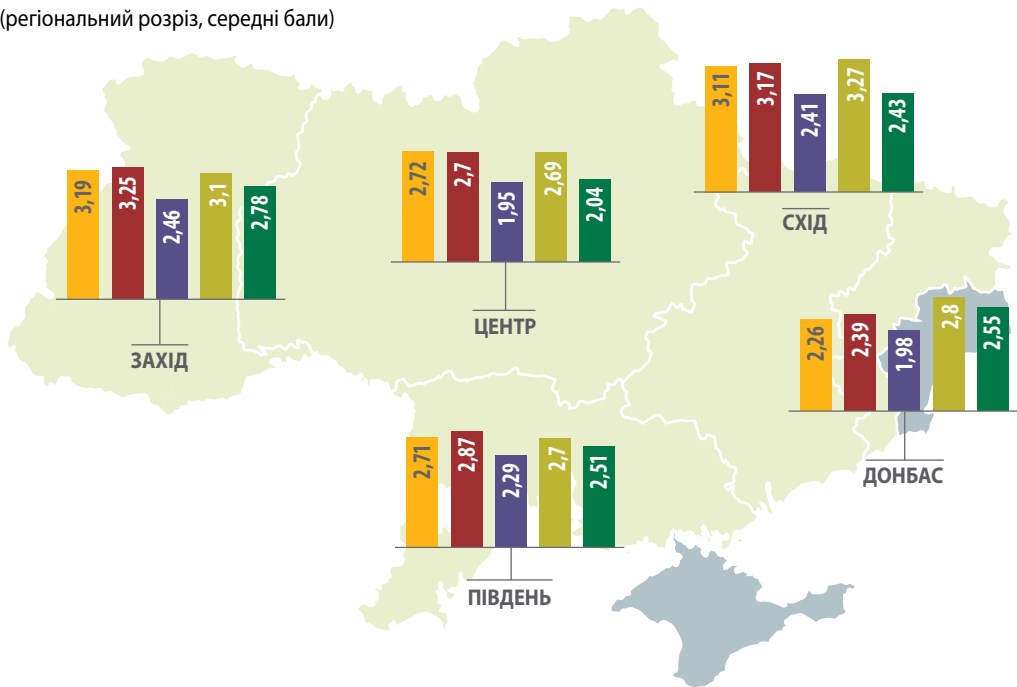
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (середні бали)

- **Базові права особистості** (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)
- **Політичні права** (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)
- **Соціальні та економічні права** (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)
- **Культурні права** (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі на своїй рідній мові та ін.)
- **Екологічні права** (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)

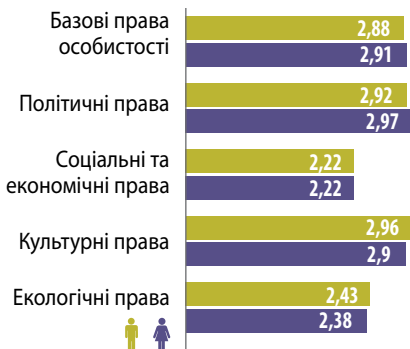

ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

(регіональний розріз, середні бали)

ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (гендерний розріз, середні бали)

ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (розріз за типом населеного пункту, середні бали)

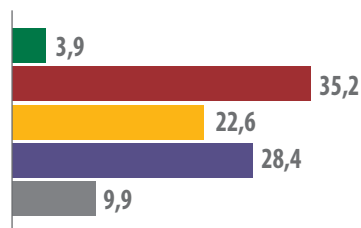

Водночас можна припустити, що така оцінка є значною мірою емоційною оцінкою загального стану в країні, а не власне оцінкою стану дотримання прав людини. Адже якщо поглянути на відповіді респондентів щодо того, з якими ж саме правами ситуація погіршилася, то найбільший «рейтинг» матиме право на достатній рівень життя (погіршення в цій сфер відзначили близько 42% тих, хто відповів на це запитання), що можна розглядати як незадоволення погіршенням економічної ситуації. На другому та третьому місці знаходяться право на соціальне забезпечення (майже 29%) та право на працю (близько 27%), тобто знову наперед виходять соціально-економічні права. Натомість погіршення ситуації з іншими правами відзначили менше 15% тих, хто відповідав на це запитання.

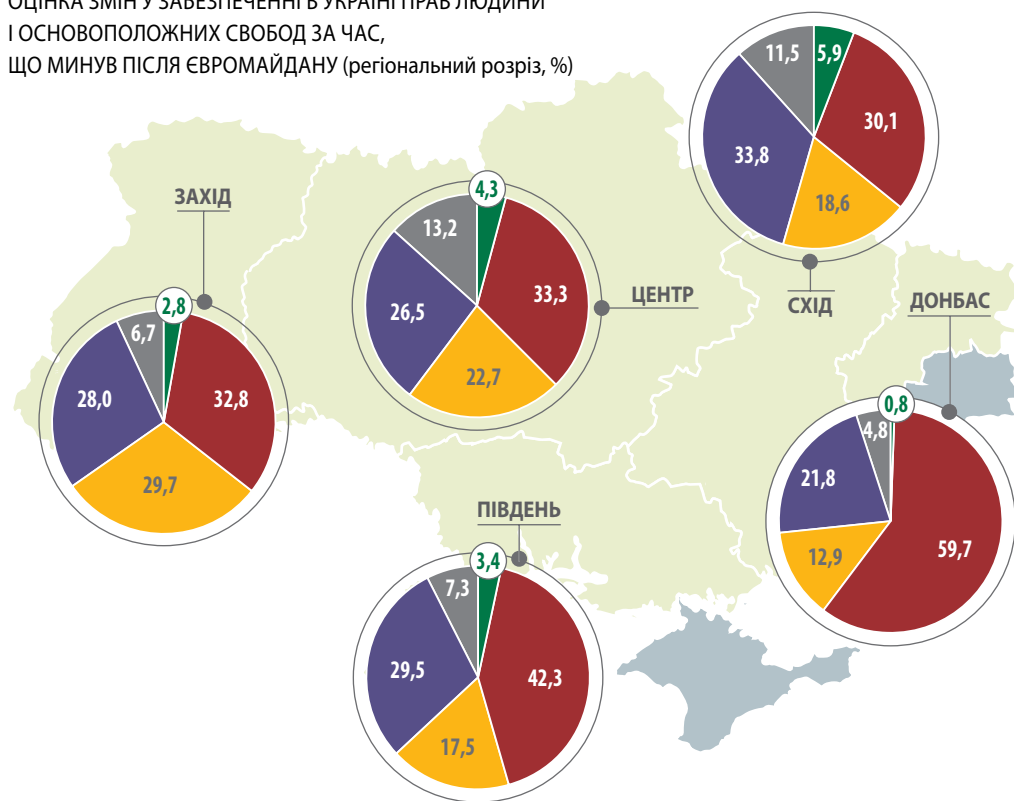
В цьому питанні існують чималі регіональні відмінності, хоча «лідери» оцінок зберігають свою першість в усіх регіонах з певною зміною «рейтингу першості». Так, мешканці Сходу та Заходу частіше акцентували на погіршенні ситуації з правом на достатній рівень життя, тоді як про погіршення ситуації за правом на соціальне забезпечення значно частіше повідомляли мешканці Заходу (близько 66%) та Донбасу (близько 54%).

ОЦІНКА ЗМІН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ В УКРАЇНІ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЗА ЧАС, ЩО МИНУВ ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ (%)

- Ситуація змінилася на краще
- Ситуація змінилася на гірше
- З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою
- Практично нічого не змінилося
- Важко сказати

ОЦІНКА ЗМІН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ В УКРАЇНІ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЗА ЧАС, ЩО МИНУВ ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ (регіональний розріз, %)

Хоча кожен регіон помітно частіше вказував на проблеми з порушенням певних прав. Зокрема на Донбасі близько 42% заявили про погіршення ситуації із забезпеченням права на життя, забезпеченням свободи вираження поглядів та доступу до інформації. В той час як у Центрі та на Півдні дещо вища стурбованість забезпеченням права власності, а на Заході дещо частіше зазначали погіршення щодо права на забезпечення фізичного та психічного здоров'я.

При цьому цікаво порівняти відповіді респондентів щодо особистого досвіду наявності порушень прав, з відповідями на запитання щодо того, ситуація з якими правами в Україні погіршилася за останні три роки. Тут виявиться, що останні уявлення значною мірою базуються не на власному досвіді, а скоріше на загальному настрої, який панує в суспільстві.

Такий висновок можна зробити з того, що за більшістю аналізованих прав має місце значна невідповідність загальних оцінок і особистого досвіду. Адже лише 12% із тих, хто відзначив погіршення в країні стану із забезпеченням права на життя, особисто (або на рівні близьких людей) стикався з порушенням цього права. Так само щодо права на особисту свободу та недоторканність відповідний показник становить 29%, щодо права на справедливий суд – 20%, щодо права на житло – близько 25%, щодо права на повагу до приватного та сімейного життя – близько 13%, щодо права на свободу вираження поглядів та доступу до інформації – близько 18%, щодо права на освіту – близько 17%, щодо права людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я – близько 23%, щодо права на ефективний засіб правового захисту від порушеного права – близько 17%, щодо права на відсутність дискримінації за будь-якою ознакою – близько 28%, щодо права на власність – близько 14%, щодо права на вільні вибори – близько 26%.

Найбільше зближення між оцінкою загального стану із забезпеченням прав та особистим досвідом є щодо «економічних прав» – права на соціальне забезпечення (45% із тих, хто відзначив погіршення ситуації в країні із цим правом, мали релевантний власний досвід), права на достатній рівень життя (також близько 45% збігів) та права на працю (близько 35% збігів).

Що ж стосується запитання, із забезпеченням яких прав ситуація покращилася, то серед всіх опитаних найчастіше згадувалися право на свободу думки, совісті та релігії та свобода вираження поглядів і доступ до інформації. Проте одразу потрібно відзначити, що «лідерство» цих елементів є доволі умовним, адже покращення стану із свободою слова та совісті відзначили лише 13% опитаних, а покращення ситуації зі свободою вираження думок – лише 11%, причому перевага цих показників забезпечувалася переважно одним регіоном (Заходом), тоді як у решті регіонів ці показники є нижчими за середній по масиву. Натомість в усіх регіонах більшість опитаних або не змогли визначитися із тим, в яких сферах відбулося покращення, або відзначили, що покращення ніде не було.

ВИЗНАЧЕННЯ, З ДОТРИМАННЯМ ЯКИХ ПРАВ СИТУАЦІЯ З ЧАСІВ ЄВРОМАЙДАНУ ЗМІНИЛАСЯ НА КРАЩЕ (%) ⁹

⁹ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас. Відповіді відранжовано за зменшенням частоти згадувань.

СУБ'ЄКТИ, ЯКІ НАЙБІЛЬШЕ ПОРУШУЮТЬ ПРАВА ЛЮДИНИ

Права людини – це правила, котрі діють між людьми та державою й державними органами. Тому бізнес, кримінальні структури та самі громадяни не можуть виступати порушниками прав людини. Ці структури можуть сприяти порушенню прав людини, однак відповідальність за це завжди несуть органи влади, котрі повинні докладати максимальних зусиль для їх гарантування та захисту.

Тому з точки зору прав людини, найбільшими порушниками завжди будуть органи виконавчої влади, включно з правоохоронними органами, що безпосередньо вчиняють порушення прав. А вищі посадові особи, особливо народні депутати, не мають прямого стосунку до значної кількості порушень прав людини в країні, хоча часом й прийняті закони порушують права людини.

Втім, результати проведеного опитування свідчать, що частина респондентів не цілком орієнтується та розуміє природу і зміст прав людини, вкладаючи в це поняття, швидше за все, свій зміст, котрий орієнтований на загальну оцінку поганого чи хорошого, що стається в країні.

Так, найбільші порушники прав людини, на думку українців, – це народні депутати і Верховна Рада в цілому, Президент України, кримінальні структури, уряд України та місцева влада. Такий набір суб'єктів може бути свідченням того, що у відповідях на це запитання відбивається загальна незадоволеність економічною ситуацією та діяльністю владних органів, а не безпосереднє порушення конкретних прав.

ТОП-10 ПОРУШНИКІВ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (%)¹⁰

Показовим є той факт, що уявлення про головних винуватців порушення прав людини є переважно схожими в усіх регіонах, в усіх типах населених пунктах, а ґендерний розріз взагалі практично не долає статистичну похибку.

¹⁰ Відповіді відранжовано за зменшенням частоти згадування.

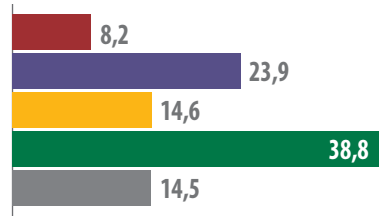
ОЦІНКА ВЛАСНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Низькі оцінки дотримання прав людини ймовірно пов'язані з негативним особистим досвідом респондентів. Адже близько половини з них тим чи іншим чином стикалися із ситуаціями порушення власних прав або прав близьких людей. Зокрема, близько 8% відзначили, що потрапляють у такі ситуації постійно, ще 24% вказали, що таке трапляється іноді, і ще близько 15% мали епізодичний досвід порушення своїх прав.

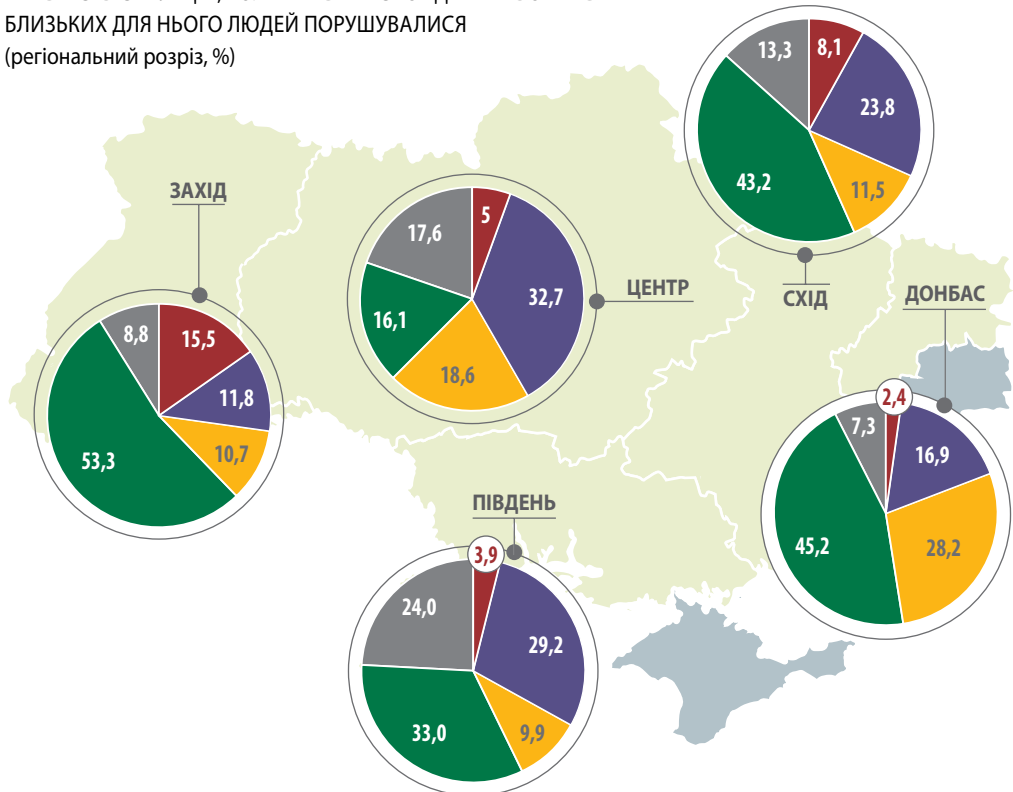
Найбільш неоднозначною з цієї точки зору виявилася ситуація на Заході України. З одного боку, мешканці цього регіону частіше за представників інших регіонів відзначали систематичність порушення своїх прав (близько 16%, тоді як в інших регіонах відповідна частка коливається від 2% до 8%), проте, з іншого боку, мешканці цього регіону також значно частіше (близько 53%) стверджували, що таких ситуацій не було.

НАЯВНІСТЬ СИТУАЦІЙ, КОЛИ ПРАВА РЕСПОНДЕНТА АБО ПРАВА БЛИЗЬКИХ ДЛЯ НЬОГО ЛЮДЕЙ ПОРУШУВАЛИСЯ (%)

- Порухення відбувається постійно
- Порухення іноді трапляються
- Порухення траплялися епізодично (один чи два рази)
- Порухення не траплялися
- Важко сказати

НАЯВНІСТЬ СИТУАЦІЙ, КОЛИ ПРАВА РЕСПОНДЕНТА АБО ПРАВА БЛИЗЬКИХ ДЛЯ НЬОГО ЛЮДЕЙ ПОРУШУВАЛИСЯ (регіональний розріз, %)

Загалом же, рідше заявляли про порушення своїх прав, як не дивно, мешканці Донбасу (серед яких близько 73% або взагалі не стикалися з такими ситуаціями або стикалися дуже рідко), тоді як найвищі показники щодо оцінки власного досвіду порушення прав наявні в Центрі (тут постійно або час від часу стикалися з порушенням прав людини близько 38% опитаних) та на Півдні (близько 33% достатньо часто стикалися з цими фактами).

Також можна відзначити, що жителі міст заявили, що більше потрапляли в такі ситуації (50%, проти близько 41% серед селян), проте можна припустити, що в даному випадку відіграє роль більша чутливість городян до порушення своїх прав.

Що до того, з порушенням яких саме прав стикалися респонденти, то це, знову, були переважно права соціально-економічного блоку – право на достатній рівень життя (порушення цього права відзначили 29% опитаних), право на соціальне забезпечення (близько 24% опитаних), право на працю (близько 22% опитаних). Про проблеми із рештою прав повідомляли відносно невеликі частки опитаних.

ТОП-10 ПОРУШЕНЬ ПРАВ, З ЯКИМИ ОСОБИСТО СТИКАЛИСЯ РЕСПОНДЕНТИ (%)¹¹

Причому жінки частіше за чоловіків заявляли про порушення їхніх прав на соціальне забезпечення (25,9% у порівнянні із 20,8% чоловіків), а також про порушення поваги до приватного і сімейного життя (4,9% проти 1,2%), в той час як по решті прав різниця між відповідями чоловіків і жінок практично не перевищує статистичну похибку.

В оцінках порушення різних прав мають місце регіональні відмінності, а саме:

- на порушення права на достатній рівень життя значно частіше скаржилися жителі Західного регіону, також мешканці цього регіону дещо частіше заявляли про порушення свого права на охорону здоров'я;
- жителі Донбасу дещо частіше згадували порушення права на вільні вибори та права на свободу пересування (хоча в абсолютних показниках порушення цих прав відмічалася доволі невеликою часткою опитаних із цього регіону);
- жителі Центрального регіону відносно частіше відмічали порушення своїх прав на працю та відповідні умови праці, на свободу та особисту недоторканність, на справедливий суд, на житло.

¹¹ Відповіді відранжовано за зменшенням частоти згадування.

Цікаво, що, відповідаючи на запитання щодо конкретних протиправних дій, які вчинялися стосовно них, більшість (62%) респондентів відзначили, що з жодними різного роду незаконними чи дискримінаційними діями ані вони, ані їхні близькі не стикалися. Чимала частина відповідей (близько 18%) припала на не виплату заробітної плати.

З тих респондентів, які мали досвід конкретних протиправних дій, вчинених проти них, більшість (59%) стикалися лише з однією з цих ситуацій, тоді як близько 21% – з двома ситуаціями, 11% – з трьома ситуаціями і близько 9% – з чотирма та більше ситуаціями. З рештою ж негативних ситуацій стикалися доволі обмежена частина опитаних. Проте з іншого боку, навіть якщо не враховувати проблеми із виплатою зарплат, близько 28% опитаних все ж таки стикалися з якоюсь ситуацією реального порушення прав, що є доволі високим показником.

ТОП 10 НЕЗАКОННИХ ЧИ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ДІЙ (%)¹²

Найменшим рівень зіткнення з протиправними діями виявився в Західному регіоні: тут майже 75% опитаних вказали, що не стикалися з жодною із перерахованих ситуацій. Натомість відповідний показник мало відрізняється на Півдні, Сході та Донбасі. Що ж стосується конкретних форм протиправних дій, то можна відзначити частіші ситуації не виплати заробітної плати в Центральному та Східному регіонах (про це заявили близько 22% жителів цих регіонів).

Відповіді на це запитання цікаво порівняти із відповідями на раніше розглянуте запитання щодо того, як часто респонденти стикалися із ситуаціями порушення своїх прав. В цих оцінках є чимале неспівпадіння. Зокрема, з тих осіб, які вказали, що вони постійно стикаються з порушенням своїх прав, лише близько 53% стикалися з перерахованими вище ситуаціями, тоді як відповідний показник виявиться більшим серед тих, хто вважає, що стикався з порушенням своїх прав рідше (близько 67% серед тих, хто вказав, що порушення їх прав іноді трапляються, та близько 73% серед тих, хто вказав, що порушення мали місце один чи два рази).

З цього можна зробити висновок, що чимала частина з тих, хто відзначив наявність постійного порушення своїх прав, дещо переоцінює цю інтенсивність. Крім того, як уже було зазначено вище, опитані респонденти назагал погано розуміють, що є порушенням прав людини.

¹² Можливо було відмічати декілька варіантів відповідей водночас. Відповіді відранжовано за зменшенням відповідно до частоти згадувань.

ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗМІНИ СИТУАЦІЇ ЗА ОСТАННІ РОКИ

Варто зауважити, що оцінка ситуації із дотриманням різних прав людини з боку державних службовців не особливо відрізняється від оцінок громадян України. Втім, існують незначні відмінності та певні особливості, на яких варто зупинитись, а саме:

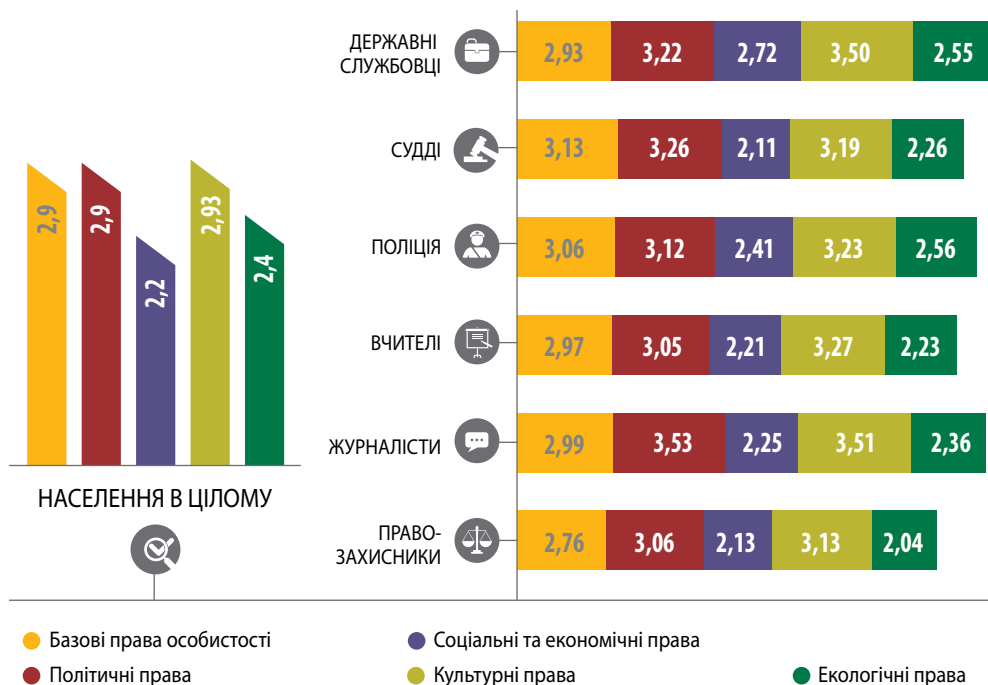
державні службовці вище, ніж населення в цілому оцінюють стан дотримання соціально-економічних прав (2,7 бали). Також кращу оцінку отримали культурні права (3,5 бали), що є найвищим усередненим показником серед груп різних прав;

судді та поліцейські оцінили вище середнього дотримання базових, політичних та культурних прав людини; оцінка вчителів є дуже подібною до загальнонаціональних результатів, проте дотримання культурних прав з точки зору цієї групи оцінюється дещо вище середнього;

журналісти вище середнього оцінили дотримання політичних та культурних прав;

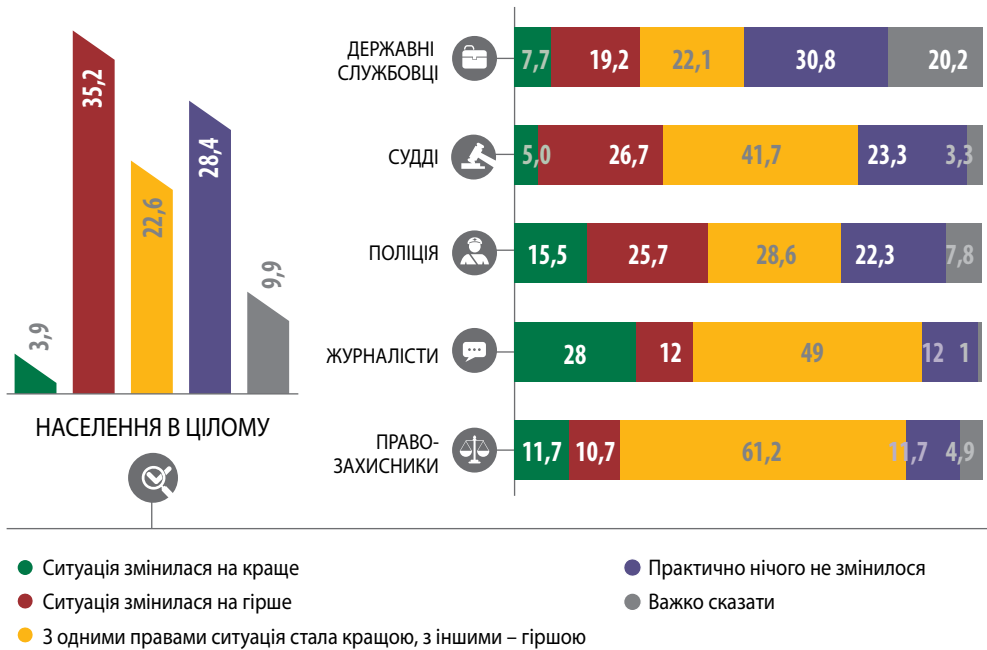
правозахисники найнижче серед усіх груп оцінили стан дотримання соціальних, економічних, а також екологічних прав.

ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ
(загальнонаціональне та експертні опитування, середні бали, %)

А от позиція щодо оцінки змін з дотриманням прав людини в групах є суттєво відмінною від результатів загальнонаціонального опитування в кращу сторону, адже в усіх групах відсоток тих, хто оцінив позитивні зміни ситуації, є набагато вищим, ніж серед населення загалом. І навпаки – відсоток тих, хто вважає, що ситуація стала гірше, – нижчий. Прикметно, що найменша кількість «прихильників змін на гірше» – серед правозахисників та журналістів.

ОЦІНКА ЗМІН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ В УКРАЇНІ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЗА ЧАС, ЩО МИНУВ ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ (загальнонаціональне і експертні опитування, середні бали, %)

Також варто зазначити, що позиції щодо суб'єктів порушення прав людини поміж цих груп відрізняються. Так, на думку суддів, основними порушниками прав людини є передовсім народні депутати та Верховна Рада України в цілому, а також Кабінет Міністрів. На це вказують майже половина опитаних суддів. Дещо менше (близько третини) серйозними порушниками прав людини називають кримінальні структури, органи виконавчої влади, поліцію та самих громадян.

Аналогічно, основними порушниками прав людини правоохоронці вбачають народних депутатів і Верховну Раду в цілому (40% та 31% згадок відповідно). Суттєвими порушниками прав людини в уявленнях поліцейських виступають також кримінальні структури (30%), уряд (26%) та самі громадяни (24%).

Натомість, на думку опитаних журналістів, список порушників прав людини очолює місцева влада, органи виконавчої влади, кримінальні структури та самі громадяни. Доволі очікуваним є й бачення правозахисників, на думку яких найбільшими порушниками прав людини в Україні виступають передовсім органи, які мають обов'язки, зокрема, щодо захисту прав людини: органи виконавчої влади, СБУ, прокуратура й поліція.

Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійний фонд, виконавча служба, пенітенціарна служба тощо), СБУ та прокуратура, на думку опитаних правозахисників, є найбільшими порушниками прав людини в Україні. Чи погоджуєтеся Ви з такою оцінкою?

Правильно. Це, власне, ті служби, з якими громадянин контактує частіше за все. Скарги, які надходять до нас, підтверджують, що саме ці органи є найбільшими порушниками прав людини. З різних причин. В деяких випадках тому, що не вистачає знань у сфері захисту прав людини. В деяких випадках тому, що існує стара система статистики та звітності і, відповідно, за показниками женуться швидше, ніж за дотриманням прав людини, яка потрапила в жорна, наприклад, кримінальної юстиції.

Причиною того явища, що правоохоронна система є найбільшим порушником є те, що ця система теоретично має захищати жертв і діяти справедливо та неупереджено по відношенню до злочинців. А в нас іноді злочинець, завдяки діям правоохоронної системи, перетворюється на жертву порушення її прав, тому що по відношенню до підозрюваного можуть дозволити собі порушити Кримінальний процесуальний кодекс, порушити його право на захист, право на спілкування з адвокатом, право бути присутнім особисто в суді, право на гідні умови тримання в місцях несвободи тощо...

Окрема проблема із судами, які традиційно вважаються порушниками прав людини, але при цьому мають стати найбільш авторитетним органом із захисту прав людини. Досить часто в системі кримінальної юстиції чи цивільного судочинства люди залишаються незадоволені судовими рішеннями і вважають їх несправедливими.

Це дослідження добре показало, що недовіра до суду дає підстави шукати інші способи для вирішення проблеми. Зокрема, більшість опитаних у Західному регіоні готові спочатку шукати родичів чи знайомих, які зможуть допомогти вирішити їхню проблему або дати хабаря, але не звертатись до суду. Це дуже сумний показник. Це показник, над яким має задуматись вся держава.

Валерія Лутковська

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

ОЦІНКА РЕФОРМ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ, ВІДПОВІДАЛЬНИХ ЗА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Важливим чинником змін стану дотримання будь-яких прав є впровадження реформ. Починаючи з часів Революції гідності, в Україні започатковано цілу низку системних реформ, результатом яких має стати покращення ситуації у сфері дотримання прав людини. Оцінка цих реформ з боку суспільства доволі красномовно зафіксована третинною населення, яке вважає, що ситуація змінилась на гірше, та іншою половиною респондентів, які вважають, що нічого принципово не змінилось.

Відтак, у рамках пропонованого дослідження здійснено спробу зіставлення результатів загальнонаціонального опитування із думкою експертних груп, особливо тих, що на собі відчули новачі реформ.

Судова реформа

Опитані судді очікувано дуже високо оцінюють результати діяльності судової системи у питанні захисту та дотримання прав людини. Як позитивну роль цієї системи відзначили понад 90% суддів. І як результат, на думку близько половини опитаних, від 2013 року покращилась робота судової системи, лише п'ята частина має протилежну позицію.

Проте ця позиція не знаходить підтримки в опитуванні респондентів-правозахисників, половина яких, відповідаючи на аналогічне запитання оцінки діяльності судової системи, схилиються до негативної оцінки (48% – переважно негативно, 7% – повністю негативно), і ще більше третини (39%) вважають, що зміни мали порівну плюсів і мінусів, більше половини (60%) правозахисників не бачають жодних змін в роботі судової системи з 2013 року.

Третина опитаних суддів заявили, що від 2013 року в Україні покращилась робота судової системи, в той час як п'ята частина має протилежну позицію. А як Ви вважаєте?

Позитивна динаміка пов'язана з матеріально-технічним забезпеченням судової системи. За останні роки ми врешті-решт досягли того, що судді не купляють за свій рахунок папір, конверти... У судах повні штати працівників, підвищилась заробітна плата (раніше було майже на 60% менше), зупинилася плінність кадрів.

Більше того, ми частково починаємо переходити на електронне судочинство – це все спрощує роботу суддів. Мені здається, що позитивні оцінки суддів пов'язані з цим.

Відбувається процес очищення судової системи, а паралельно судова система намагається створити нормальні умови роботи. Не стільки для себе, як для громадян.

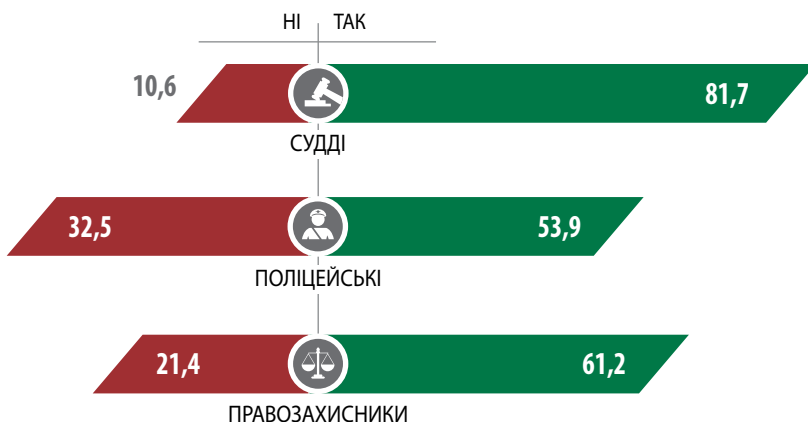

Валентина Сімоненко

голова Ради суддів
України

Оцінюючи стан незалежності правосуддя, 4/5 опитаних суддів не сумніваються, що в українських умовах суддя може бути незалежним і виносити рішення винятково за законом. Такий висновок, але з меншою долею впевненості, до речі, поділяють як правозахисники, так і правоохоронці.

ЧИ ВІРИТЕ ВИ, ЩО СУДДЯ В УКРАЇНІ МОЖЕ БУТИ НЕЗАЛЕЖНИМ І ВІНОСИТИ РІШЕННЯ ВИНЯТКОВО ЗА ЗАКОНОМ? (експертні опитування, %)

Незважаючи на це, судді визнають негативний вплив на правосуддя низки факторів. По-перше, більше половини опитаних вважають, що політичний тиск високопосадовців може негативно вплинути на рішення суду.

Також значними негативними факторами є побоювання за життя та безпеку судді, мітинги перед судом та тиск ЗМІ – негатив від цих фактів визнали 1/3 суддів. Лише п'ята частина опитаних суддів вважають, що взагалі ніщо і ніхто не може вплинути на суддівське рішення. В той же час поліцейські та правозахисники, даючи відповідь на це запитання, дещо змістили акценти, звернувши увагу на корупційні ризики, а також тиск з боку політичних сил та керівництва.

4/5 опитаних суддів не сумніваються, що в українських умовах суддя може бути незалежним і виносити рішення винятково за законом. Ви також поділяєте цю думку? Чому?

Поділяю цю думку. Тут є два аспекти: зовнішній вплив і внутрішня незалежність. Все залежить від того, наскільки суддя психологічно готовий нести ризики, зокрема і ризики безпеки, а також наскільки він внутрішньо незалежний.

Ще один фактор – це відповідальність. Якщо суддя розглядає справу одноособово, то він одноосібно і відповідає за рішення, а коли справа розглядається колегіально, то саме колегія несе відповідальність за прийняте рішення. Судді не завжди готові висловлювати свою окрему думку, адже «вмикається» радянське минуле, яке все одно за нами тягнеться: коли окрема думка – це неабиякий випадок.

Мені хочеться, щоб окрема думка судді ставала причиною системних обговорень в професійній юридичній спільноті, наприклад, недолугості якогось закону, або його вдосконалення, або різних тлумачень норм права серед науковців.

Валентина Сімоненко

голова Ради суддів
України

Реформа правоохоронних органів

Ситуація з оцінкою реформи правоохоронних органів є подібною до оцінки реформи судової системи: на думку більше половини (55%) опитаних представників Національної поліції, реформа поліції є успішною, а якість роботи МВС з 2013 року дещо підвищилася (так вважає 49% опитаних респондентів).

Інші опитані групи не розділяють таку позитивну оцінку, зокрема:

- близько 70% опитаних суддів вважають реформи в поліції поганими або навіть дуже поганими, більш того опитані судді помітили регрес у роботі МВС, на це вказали 63% респондентів;
- схожу думку у питанні оцінки діяльності МВС розділяють опитані правозахисники, 55,4% яких вважає, що діяльність МВС на сьогодні є незадовільною. При цьому 46,6% впевнені, що у порівнянні із 2013 роком стан речей дещо покращився.

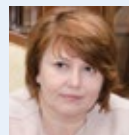
Реформи, які проводились в прокуратурі та МВС, не знайшли позитивного відгуку серед опитаних суддів. Близько 70% респондентів вважають їх поганими або навіть дуже поганими. Чому так?

Це відповідає дійсності. Проблема в тому, що головною метою реформ було поставлено тільки питання довіри. Довіра – це й справді важливо, але вона не може складатися виключно із зовнішніх факторів. Критерієм довіри має бути результат.

Юриспруденція – це право, помножене на процедуру. А процедура є гарантією рівності можливостей у доведенні своєї правоти. Якщо порушується процедура, це означає, що на користь когось ця рівність була порушена. Тобто, усі процедури повинні бути дотримані. Ніхто не може сказати судді – зараз випустити, а завтра затримати.

Я з жахом нещодавно дивилась інтерв'ю представника поліції, який говорив: *«Як це так, особа має право оскаржити постанову суду, а поліцейський не може?»*. Вибачайте, ми куди йдемо? До поліцейської держави чи ми все ж таки хочемо захистити права людини? Поліцейський має виконати свою роботу професійно. А право особи – довести, що ця робота була виконана непрофесійно або свою невинуватість.

Тут також проявляється проблема із роллю прокуратури. Прокурори часто передають в суд сирі матеріали, потім не можуть аргументовано довести вину підозрюваного, не можуть привести свідків.

Валентина Сімоненко

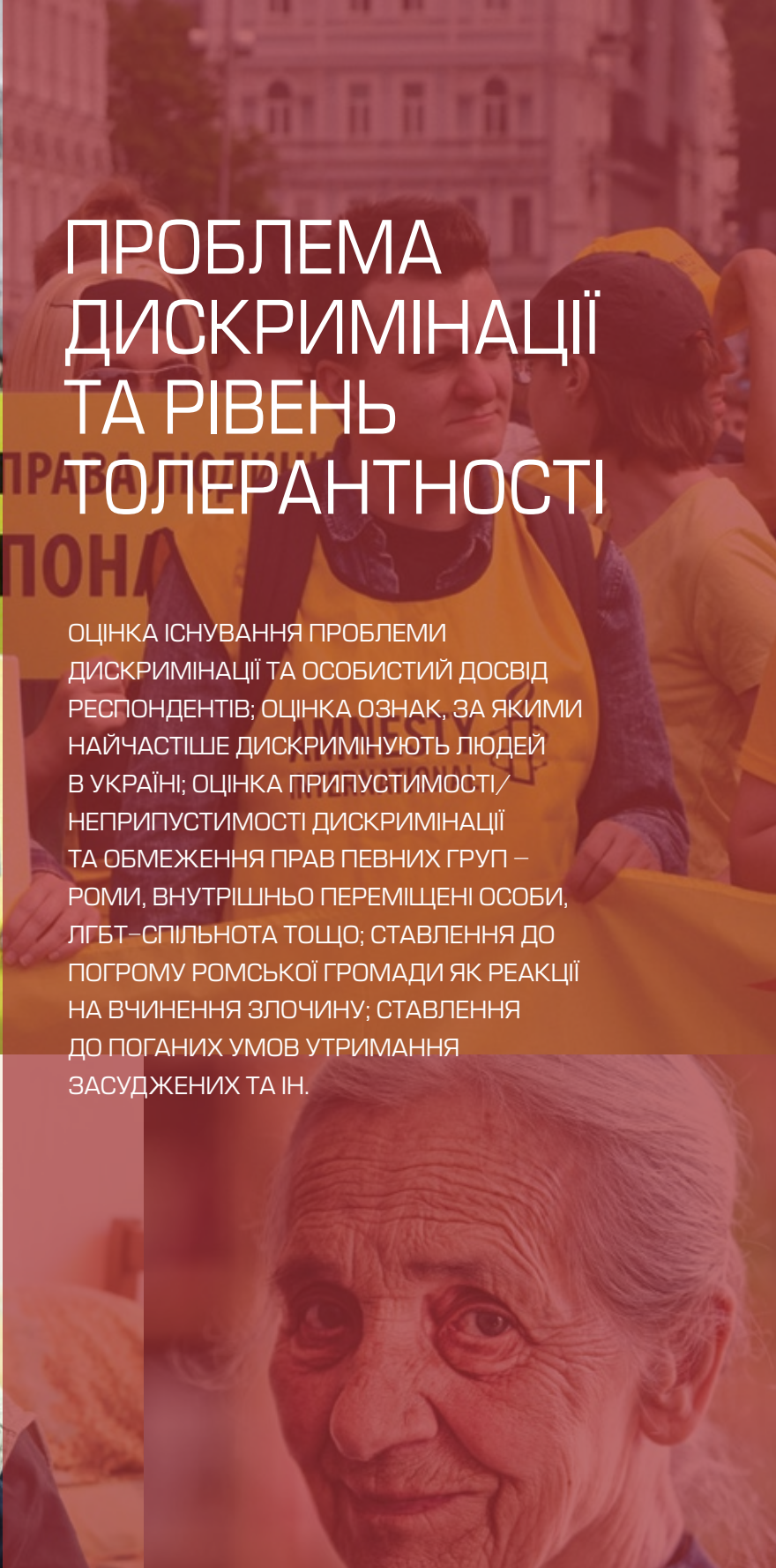
голова Ради суддів
України

ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА РІВЕНЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ

ОЦІНКА ІСНУВАННЯ ПРОБЛЕМИ
ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ОСОБИСТИЙ ДОСВІД
РЕСПОНДЕНТІВ; ОЦІНКА ОЗНАК, ЗА ЯКИМИ
НАЙЧАСТІШЕ ДИСКРИМІНУЮТЬ ЛЮДЕЙ
В УКРАЇНІ; ОЦІНКА ПРИПУСТИМОСТІ/
НЕПРИПУСТИМОСТІ ДИСКРИМІНАЦІЇ
ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПЕВНИХ ГРУП –
РОМИ, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ,
ЛГБТ-СПІЛЬНОТА ТОЩО; СТАВЛЕННЯ ДО
ПОГРОМУ РОМСЬКОЇ ГРОМАДИ ЯК РЕАКЦІЇ
НА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ; СТАВЛЕННЯ
ДО ПОГАНИХ УМОВ УТРИМАННЯ
ЗАСУДЖЕНИХ ТА ІН.

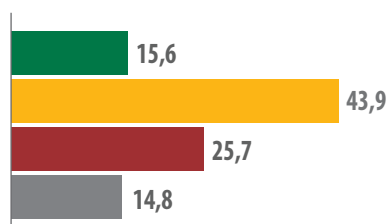
ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ЇЇ НАЙПОШИРЕНІШІ ПРОЯВИ

Уявлення про наявність в українському суспільстві дискримінації виявилось достатньо поширеним. Адже хоча дуже серйозною проблему дискримінації вважають лише близько 16%, але ще близько 44% вважають її хоча й не критичною, але серйозною. Тобто загалом близько 60% опитаних відзначили наявність такої проблеми.

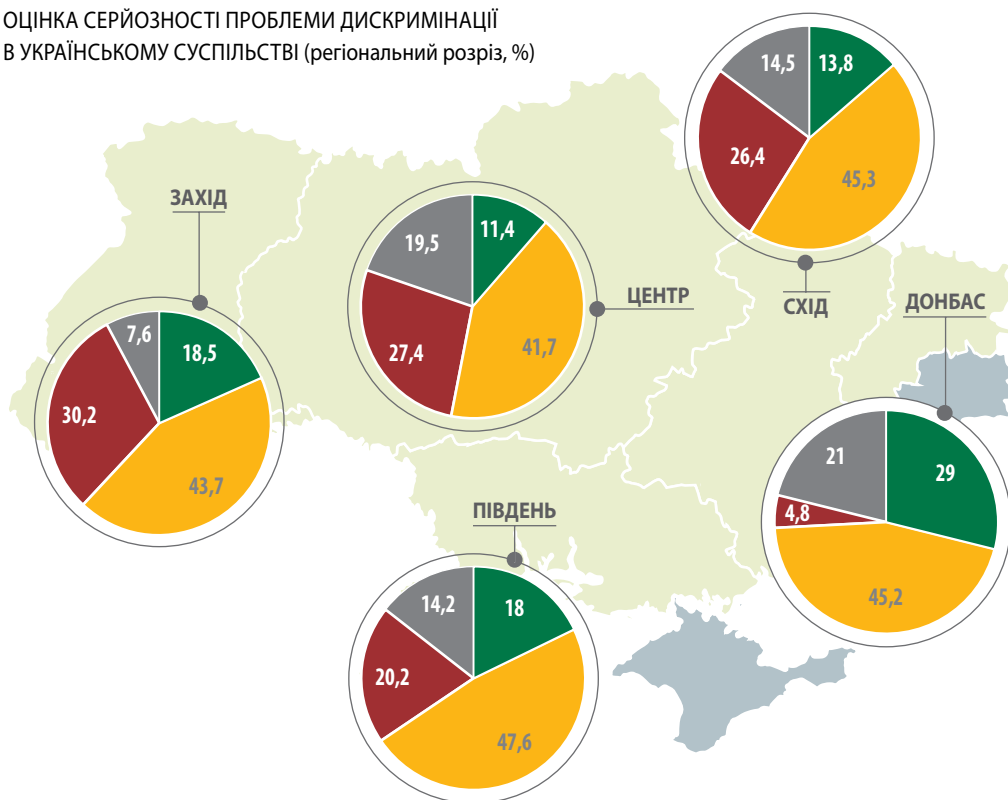
Зважаючи на особливості ситуації в країні, не дивно, що більш негативні оцінки давали мешканці Донбасу: серед них дискримінацію вважають дуже або скоріше серйозною проблемою близько 74%. Найменший же, хоча все одно досить високий (близько 53%) рівень занепокоєності цією проблемою фіксується серед жителів Центрального регіону. В решті регіонів цей рівень є приблизно однаковим.

ОЦІНКА СЕРЬОЗНОСТІ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ (%)

- Проблема дуже серйозна
- Проблема загалом серйозна, але є більш важливі проблеми
- Це взагалі не проблема
- Важко відповісти

ОЦІНКА СЕРЬОЗНОСТІ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ (регіональний розріз, %)

Оцінки наявності проблеми дискримінації є трохи більшими серед міського населення, серед якого близько 18% оцінили цю проблему як дуже серйозну, тоді як серед сільського населення відповідна частка склала близько 11%. Але якщо зважати лише на більш широкі оцінки (існує чи не існує така проблема), то суттєвих відмінностей між городянами та селянами не фіксуватиметься.

В решті ж основних груп населення (статевих, вікових, освітніх, майнових) відмінності в даних оцінках практично відсутні.

«Готовність і можливість подолання проблеми залежить від рівня її усвідомлення та розуміння. Бачення дискримінації часто як другорядної проблеми є поясненням соціальної маргіналізації осіб з інвалідністю, спалахів мови ворожнечі у ситуаціях, де задіяні представники різних меншин. Побутовий антисемітизм, про який вже майже не згадують, мав у радянські часи практично інституціоналізоване підґрунтя. Долаємо пострадянський спадок»

Олександр Павліченко

заступник директора
Харківської правозахисної
групи, голова правління
Української Гельсінської спілки
з прав людини

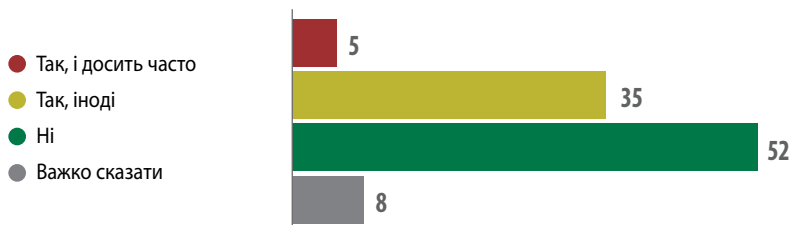
Вочевидь, оцінка серйозності проблеми дискримінації буде неповною без аналізу наявності власного досвіду, коли респонденти потерпали від дискримінації. Аналіз соціологічних даних дозволяє дійти висновку, що оцінка серйозності проблеми дискримінації наряду залежить від наявності чи відсутності такого власного досвіду. Зокрема, серед осіб, які досить часто стикалися з дискримінацією (5%) або час від часу потерпали від цієї проблеми (35%), 78,5% вважають дискримінацію серйозною (дуже або загалом) проблемою і лише 13,6% вважають, що це взагалі не проблема. В той же час серед населення, яке особисто не стикалось з дискримінацією (52%), таку позицію поділяють більше третини (35,5%) і ще 18% не змогли відповісти на це запитання, в той час як позицію щодо серйозності проблеми поділяє менше половини – 46,5%.

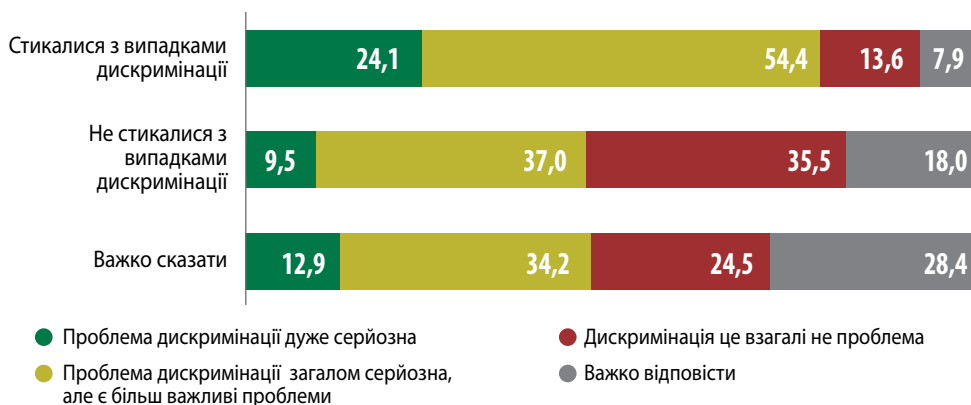
Той факт, що про дискримінацію як про реальну проблему говорила також і значна (10%) частина тих, хто особисто з цією проблемою не стикався, не маючи особистого негативного досвіду, проте вважають дискримінацію дуже серйозною проблемою, може свідчити про формування уявлень про дискримінацію на основі інформації, яка існує в інформаційному просторі та яка поширюється каналами міжособистісного спілкування.

Варто звернути увагу, що про потрапляння в ситуації дискримінації частіше повідомляли мешканці Центрального регіону: серед них близько 51% відзначили, що часто або іноді стикалися з дискримінацією. Натомість найбільше тих, хто не потерпав від цієї проблеми, на Заході (близько 60%) та на Сході (близько 62%).

Трохи більшим рівень особистого досвіду, коли людина ставала жертвою дискримінації, є серед осіб середнього та старшого віку, адже серед них відзначили, що не стикалися з дискримінацією, близько 50%, тоді як серед молоді відповідний показник склав близько 58%. Але, як бачимо, ці відмінності не є великими. Причому жінки і чоловіки практично однакові як у оцінці серйозності проблеми, так і в особистому досвіді щодо наявності цієї проблеми.

ОЦІНКА НАЯВНОСТІ ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ ПРОЯВІВ ДИСКРИМІНАЦІЇ (%)

ОЦІНКА СЕРЙОЗНОСТІ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ГРУПАХ ОСІБ,
ЯКІ ОСОБИСТО СТИКАЛИСЯ / НЕ СТИКАЛИСЯ З ЦЬЮ ПРОБЛЕМОЮ (%)

Респонденти відзначали багато різних видів дискримінації. Найчастіше згадувалися вікова дискримінація (про її існування говорили близько 37% опитаних) та дискримінація людей з інвалідністю (близько 33%). Ще від 1/4 до 1/5 опитаних зазначали наявність дискримінації за майновим станом, за ознакою сексуальної орієнтації, за статтю, за станом здоров'я та за політичними поглядами.

Якщо розглядати «компетентних» респондентів (тобто тих, які заявили, що особисто стикалися із ситуаціями дискримінації), то загальний порядок запропонованих ознак залишиться практично таким самим, за виключенням ознаки сексуальної орієнтації, яка в уявленнях всіх опитаних зайняла 4 рангове місце, тоді як серед тих, хто безпосередньо стикався з дискримінацією, вже 7 місце. Більше половини серед «компетентних» респондентів заявили про існування дискримінації за віком та інвалідністю.

ТОП-10 ОЗНАК, ЗА ЯКИМИ НАЙЧАСТІШЕ ДИСКРИМІНУЮТЬ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ (%)¹³

	% від всіх опитаних	% від тих, хто особисто стикався з випадками дискримінації
Вік	37,4	57,4
Інвалідність	32,7	48,8
Майновий стан	24,4	34,0
Сексуальна орієнтація	21,6	26,5
Стать	20,4	32,3
Стан здоров'я	20,3	31,5
Політичні погляди	19,9	28,7
Етнічне походження (національність)	14,8	19
Релігійні погляди	12,2	16,5
Статус вимушених переселенців	11,8	14,5

При цьому ті респонденти, які зазначали наявність дискримінації за якимись ознаками, переважно вказували кілька таких ознак. Зокрема, лише близько 18% з них відзначили якусь одну ознаку, за якою має місце дискримінація, тоді як близько 21% відзначили дві ознаки, ще близько 22% – три ознаки, а близько 39% – чотири та більше ознак водночас.

¹³ Відповіді відранжовано в порядку зменшення частоти вибору різних ознак серед всіх опитаних.

«Опитування групи «Рейтинг»¹⁴ (2015 рік) з точністю до відсотку дає ту саму оцінку рівня дискримінації за віком, що і опитування Харківської правозахисної групи (2009 рік), а також дане опитування. Сприйняття дискримінації за майновим станом збільшилось із очевидних причин – економічна криза та зменшення купівельної спроможності населення.

Там, де в нас є можливість співставити наявні показники із опитуванням 2009 року, варто зауважити невелике зменшення оцінки дискримінації за статтю та сексуальною орієнтацією. Водночас спостерігається зростання дискримінації за релігійною ознакою, що може означати як власне зростання кількості випадків дискримінації, так і суб'єктивне зростання уявлень про дискримінацію серед віруючих; фактична нерівність конфесій на противагу їх рівності з правничої точки зору лишається проблемою.

Попри поширюване медіями уявлення про зростання ксенофобії та ворожнечі на етнічному ґрунті, сприйняття дискримінації за етнічною ознакою лишається на рівні 2009 року, що суперечить теоріям, які передбачають зростання конфліктів на етнічному ґрунті. Однак до показника 14% варто ставитись серйозно, особливо в місцях компактного проживання меншин. Також дуже високим лишається рівень негативного ставлення до ромів, що варто інтерпретувати як ксенофобію, а не як соціальну дистанцію (повне схвалення колективної відповідальності громади за вбивство в Лощинівці становить 20%, часткове – 38%).»

Віктор Пушкар

соціальний психолог, кандидат психологічних наук

У виокремленні ознак дискримінації є помітні регіональні відмінності. Зокрема, за цілим рядом ознак виділяється Донбас, мешканці якого значно частіше за мешканців інших регіонів зазначали про існування дискримінації за віком, статусом вимушеного переселенця, політичними поглядами, а також частіше повідомляли про випадки дискримінації за гендерною ознакою. Також виділяються респонденти з Центру та Півдня, які частіше заявляли про наявність дискримінації за віком, статтю, сексуальною орієнтацією, інвалідністю, політичними поглядами. Крім цього на Півдні виявилися більш високими показники сприйняття дискримінації за національністю та за релігійними поглядами. З наведених даних можна зробити висновок, що відчуття дискримінації є більш гострим на Донбасі, в Центрі та на Півдні, тоді як менш гостро ця проблема уявляється мешканцями Заходу та Сходу.

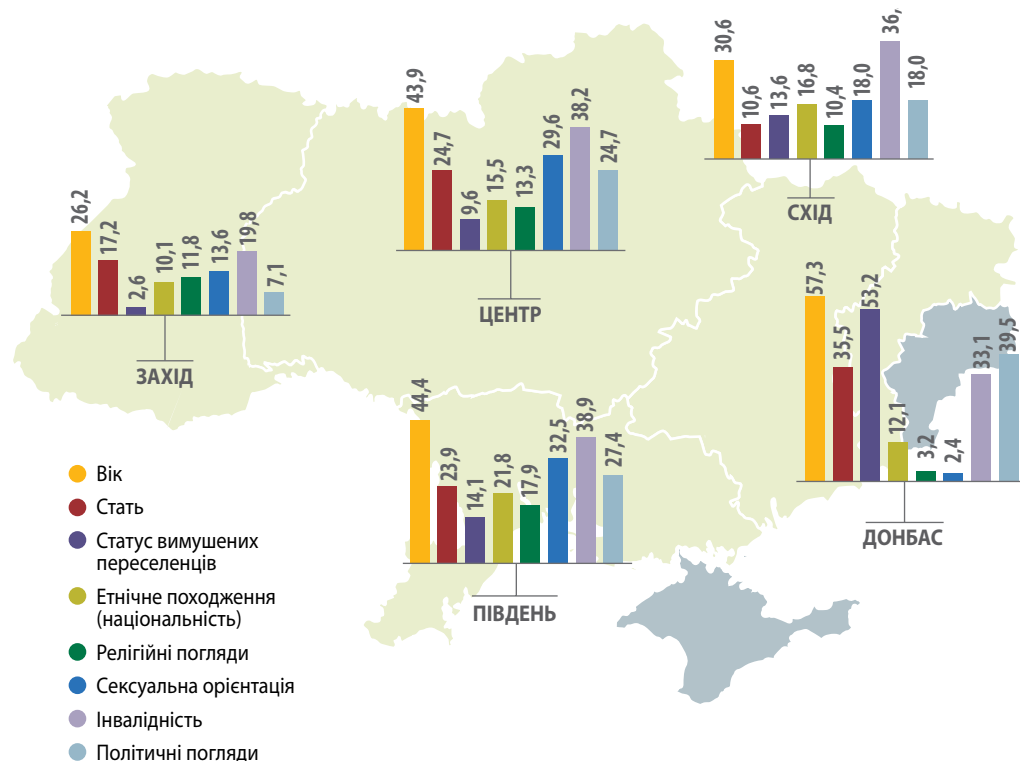
Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського інституту
соціальних досліджень

«Високий рівень відчуття дискримінації для мешканців Донбасу цілком закономірний, адже саме серед них найбільше внутрішньо переміщених осіб, які опинилися у типових ситуаціях прояву упередженого ставлення – пошук роботи, пошук житла, міжособистісне спілкування з новими людьми – сусідами, колегами тощо. Окрім того, часто переселенці відчують на собі «подвійну» або навіть «потрійну» дискримінацію. До дискримінації за статусом вимушеного переселенця додаються політичні погляди та «традиційні» види негативного ставлення до людей певного віку та статі»

¹⁴ Поширення дискримінацій в Україні / Інформаційно-аналітичний центр «RATING PRO», липень 2015 року – http://ratinggroup.ua/files/rating-group/reg_files/rp_discrimination_072015.pdf

ОЦІНКА ТОП-8 ОЗНАК, ЗА ЯКИМИ НАЙЧАСТІШЕ ДИСКРИМІНУЮТЬ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ (регіональний розріз, %)

«Позиція щодо визнання дискримінації за статусом вимушених переселенців є дуже показовою. Респонденти в Західному регіоні не визначили це як вагому проблему, тоді як представники Донбасу – дали найвищі оцінки вагомості, більше половини опитаних підтвердили цю ознаку як мотив для дискримінації – 53,2%».

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

Гендерний розріз практично не містить відмінностей, які виходили б за межі статистичної похибки, натомість віковий розріз дає привід для роздумів. Зокрема, міра відчуття дискримінації за віком та станом здоров'я є більшою серед найстарших осіб (близько 45% та 26% відповідно), тоді як серед молодших груп цей показник склав 32-36% та 17-19%, відповідно. Натомість молодь трохи частіше заявляла про існування дискримінації за етнічним походженням і за сексуальною орієнтацією. Щодо останнього можна припустити, що тут відбувається більша толерантність молодих людей до ЛГБТ, адже з точки зору молоді дискримінація геїв, лесбійок, бісексуальних і трансгендерних людей сприймається гостріше, ніж старшими віковими групами, що і відбивається в оцінках існування такої дискримінації.

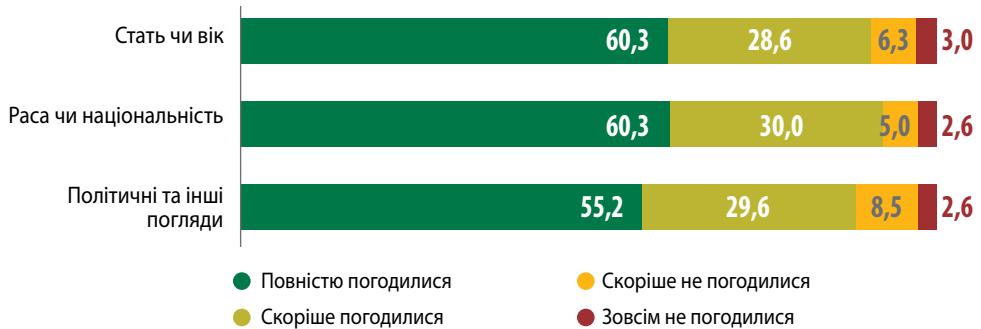
ОЦІНКА ДОПУСТИМОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПЕВНИХ ГРУП

Цікавими є результати співставлення позицій щодо неприпустимості дискримінації та оцінки конкретних дискримінаційних практик, а також готовності до обмеження представників різних соціальних груп на тих чи інший підставах. Причому результати такого співставлення виявляються доволі песимістичними, адже незважаючи на заявлену неприйнятність дискримінаційних практик, респонденти доволі ліберально ставились до можливості обмежень прав людини, принаймні допускали, що це можливо за певних умов.

Так, більше половини українського населення, згідно з даними опитування, віддає абсолютну перевагу егалітаристському підходу до прав людини: абсолютна більшість опитаних цілковито або скоріше погодилася з тим, що права людини мають бути забезпечені безвідносно до статі, віку, раси, національності, політичних та інших світоглядних поглядів людини. І така позиція практично не має регіональних, вікових чи ґендерних відмінностей.

МІРА ЗГОДИ З ТИМ, ЩО ЗАЗНАЧЕНІ ЧИННИКИ НЕ ПОВИННІ ВПЛИВАТИ НА НАЯВНІСТЬ ТОГО ЧИ НШОГО ПРАВА ЛЮДИНИ (%)

Проте, що стосується ставлення до обмеження прав певних соціальних груп (в опитуванні респондентам було запропоновано оцінити 8 груп), то тут ситуація є неоднозначною. Найбільш високим рівень однозначної готовності до обмеження прав є щодо наркозалежних (близько 26%), людей з непопулярними політичними поглядами (близько 19%) та ЛГБТ-спільноти (близько 19%), а найменшим – щодо безробітних (близько 3%) та переселенців з Донбасу (близько 4%).

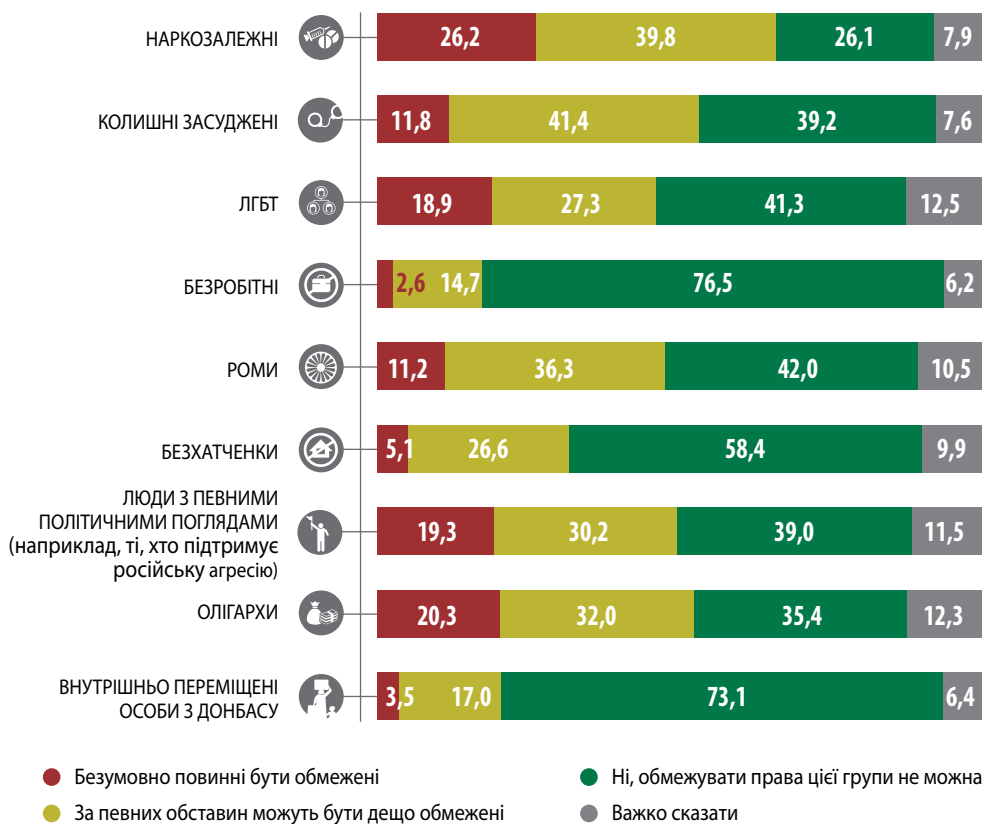
«Напевно, вибір залежав від рівня співчуття або поблажливого ставлення до тої чи іншої групи, розуміння їх уразливості у порівнянні з іншими».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини»,
голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПЕВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП (%)

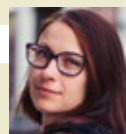

Найбільше ж бентежить відсоток осіб, які «за певних обставин», але все ж таки допускають такі обмеження, адже термін «певні обставини» є доволі абстрактним і під нього можна на практиці підвести дуже широкий спектр ситуацій. Та й в цілому особи, які навіть теоретично допускають таку можливість, є в певному сенсі «групою ризику», яка зміщує центр ваги на користь припустимості дискримінації. Так, 66% опитаних згодні з тим, що права наркозалежних можуть бути обмеженими, майже 53% підтримують можливість обмеження прав колишніх засуджених, на третьому опиняються люди з непопулярними політичними поглядами, наприклад, ті, хто підтримують російську агресію – близько 50% «негативних» відповідей, також великі «негативні» показники мають роми – близько 48% та представники ЛГБТ-спільноти (46%). Найменш негативне сприйняття демонструється щодо переселенців з невідконтрольної території Донбасу та безробітних.

«Ці дані свідчать про те, що загальна оцінка відповіді на запитання про універсальність прав людини дуже далека від реальної картини. Людям легко відповідати схвально на загальні запитання, особливо щодо речей, які вони не до кінця усвідомлюють, але потім, по мірі звуження запитань, вони починають демонструвати свій справжній рівень прийняття тих чи інших цінностей, серед яких і права людини».

Ірина Федорович

співкоординаторка
Коаліції з протидії
дискримінації в Україні

Регіональний розріз оцінки можливості обмеження певних прав виявився доволі різнобарвним і яскраво продемонстрував специфіку регіональних «больових точок». Так, найбільше наближені позиції в різних регіонах щодо забезпечення рівноправності для безробітних, безхатченків та переселенців з Донбасу. Найбільше неприйняття практично в усіх регіонах здобула **група наркозалежних**, зокрема найбільш готовими до таких обмежень виявилися жителі Донбасу (лише близько 6% з яких вважають неприпустимими обмеження їхніх прав) та Південного регіону (близько 12%). Тоді як найбільше розходження викликають ставлення до ЛГБТ-спільноти, ромів та до людей з непопулярними політичними поглядами (зокрема тих, хто підтримує російську збройну агресію).

«Відмінність відповідей щодо обмеження прав тих чи інших груп людей та більш «м'який» результат можливості обмеження прав безробітних свідчить про те, що люди менш схильні до обмеження/відмови у правах тих, з ким їм простіше себе асоціювати. Адже набагато простіше уявити себе безробітним, аніж ромом чи представником ЛГБТ-спільноти».

Ірина Федорович

співкоординаторка
Коаліції з протидії
дискримінації в Україні

Щодо **колишніх засуджених**, то більш прихильно до них ставляться представники Західного, Східного регіонів та Донбасу (в цих регіонах близько половини опитаних проти обмеження прав цієї групи), тоді як негативніше – представники Центрального та особливо Південного регіонів (більше 2/3 опитаних визнають як мінімум наявність обставин, які б дозволяли здійснювати таке обмеження).

Що стосується прав представників **ЛГБТ-спільноти**, то значно гірше до них налаштовані жителі Південного регіону (тут близько 62% визнали можливість обмеження цих прав), тоді як найбільша частка незгодних з обмеженнями – у Західному (більше половини опитаних) та Східному (трохи менше половини опитаних) регіонах.

Ставлення до забезпечення прав **ромів** також дещо різниться. Проти обмеження їхніх прав частіше виступали представники Західного та Східного регіону (в яких, відповідно, близько 53% та 48% заперечили можливість обмеження їхніх прав), тоді як більшу прихильність таких обмежень продемонстрували мешканці Південного регіону (майже 60% підтримки такі обмеження).

«Несприйняття ромів як рівноправних членів суспільства – не новина, але впродовж десятиріч ситуацію не вдається змінити на краще, а в часи економічної кризи найбільш бідні й маргіналізовані групи населення, до яких більшістю належать і роми, таке неприйняття й складна життєва ситуація ромів лише загострюються».

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської
правозахисної групи, голова
правління Української Гельсінської
спілки з прав людини

Людей з **непопулярними політичними поглядами** (наприклад, тих, які підтримують російську агресію) можна обмежувати, на думку мешканців Центру та Півдня (тезу про таке обмеження підтримали близько 60% в кожному з цих регіонів), і навпаки заперечили – на Заході, Сході та особливо на Донбасі.

«Поки носії радикальних поглядів на певні питання можуть їх вільно висловлювати та обговорювати з носіями інших радикальних поглядів, навіть у неполіткоректній формі, – це однаково спроба діалогу. І вона напевне краща за повну дегуманізацію опонента та перехід від неполіткоректних висловів до насильницьких дій. Якщо згадати, як в Україні працює ст.161 Кримінального кодексу (розпалювання ворожнечі), засудження за якою є досить проблематичним, а також численні невдалі спроби ввести кримінальну відповідальність за наклеп, за образу честі і гідності Президента тощо, одним із можливих висновків є бажання більшості нарешті проговорити питання, які довгий час вважались табуованими. Отже, вирішення проблеми є скоріше добровільна зміна культури дискусії, ніж «посилення відповідальності». І починається вона має із позитивних взірців ведення полеміки, які надаватимуть громадянам політики, журналісти та інші публічні особи».

Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних
наук

Цікавим є ставлення до такої групи як **«олігархи»**, адже трохи більше 60% мешканців усіх регіонів, підтримали (однозначно або частково) обмеження прав її представників, окрім Донбасу, де близько 52% заперечило таке обмеження.

В цілому, якщо зіставити дані по всіх регіонах, то найбільш готовим до обмежень виявляється Південь України, а найбільш толерантними – Захід і Донбас.

У ставленні до можливості дискримінації певних груп мають місце й вікові особливості, які полягають в тому, що стосовно груп наркозалежних, ромів, представників ЛГБТ-спільноти, «олігархів» більш негативні оцінки давали особи старшого віку. Тобто представники найстаршої вікової категорії (більше 54 років) більш активно підтримували обмеження прав цих груп (хоча ці відмінності й не є великими). Стосовно інших груп вікових відмінностей в оцінках не фіксується.

Якщо зіставити ці дані по типу населених пунктів, то найбільш схильними до обмежень прав інших груп виявляються мешканці Києва, в той час як мешканці сіл та райцентрів практично за всіма запитаннями демонструють порівняно більший рівень незгоди з обмеженням прав.

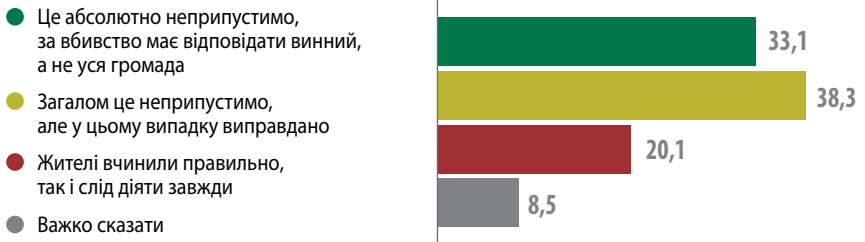
ОЦІНКА ПРАКТИЧНИХ ПРИКЛАДІВ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ДІЙ

Оскільки абстрактні оцінки доволі часто не співпадають з оцінкою реальних ситуацій, а питання дискримінації в українському суспільстві є чимось новим і не у повній мірі зрозумілим для значної кількості населення, правильність абстрактного розуміння проблематики дискримінації перевірялась оцінкою конкретних прикладів та ситуацій.

Так, респондентам було запропоновано оцінити правильність чи неправильність дій жителів у конкретній ситуації, зокрема – щодо подій у с. Лощинівка, коли у серпні 2016 року місцеві жителі у відповідь на звинувачення одного з представників громади місцевих ромів у вбивстві дитини звернули свій гнів на всю громаду, змушуючи її виїхати з населеного пункту. Тобто оцінювалося сприйняття можливості принципу колективної відповідальності, який суперечить сучасним уявленням про неприпустимість такого перенесення вини.

В результаті позиція респондентів виявилася доволі неоднозначною. Зокрема, з тих респондентів, які щось знають (чули) про таку ситуацію, лише близько третини засудили такий спосіб реагування, ще трохи більше третини визнали існування умов, за яких такі дії є припустимими, і ще п'ята частина вважають такі дії цілком прийнятними і навіть правильними.

СТАВЛЕННЯ ДО ПОГРОМУ РОМСЬКОЇ ГРОМАДИ ЯК РЕАКЦІЇ НА ВЧИНЕННЯ ОДНИМ З ПРЕДСТАВНИКІВ ЦІЄЇ ГРОМАДИ ЗЛОЧИНУ (%)

Результати регіонального розрізу фактично виявились ідентичними оцінкам щодо припустимості обмеження певних соціальних груп, а саме: більш високий рівень неприйняття колективної відповідальності продемонстрували жителі Донбасу (тут близько 41% вказали на неприпустимість подібних дій) та Західного регіону (близько 39% не бачать таким діям виправдання). Натомість в Південному регіоні є відносно найбільший рівень повного виправдання таких розправ (близько 27%), а також один із найбільших рівнів часткового виправдання.

Іншою ситуацією, яка може сприйматися населенням по-різному, є дотримання прав засуджених. Певна частина населення може сприймати погане утримання таких осіб не як порушення прав людини, а як справедливе покарання за вчинені ними злочини. Але серед населення України в цілому переважає думка, що покаранням є обмеження волі, а при цьому злочинця мають утримувати в нормальних умовах. Загалом близько 67% опитаних висловилися проти утримання засуджених у поганих умовах, і лише 17% вважають утримання в таких умовах цілком припустимим і навіть справедливим.

«У цій оцінці представлена еволюція ставлення і до жорстокості покарання. Зокрема, можна нагадати про скасування смертної кари, коли більшість населення України в 1996-1997 роках (нагадаю, саме в цей час спіймали й судили серійного маніяка Онопрієнка) була проти скасування смертної кари. Таку міру покарання скасовано, на рівень злочинності цей фактор впливу не справляв. Відповідно, бажання жорсткіших умов утримання засуджених має таку ж природу».

Олександр Павліченко

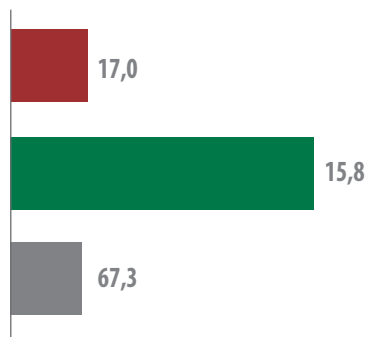
заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

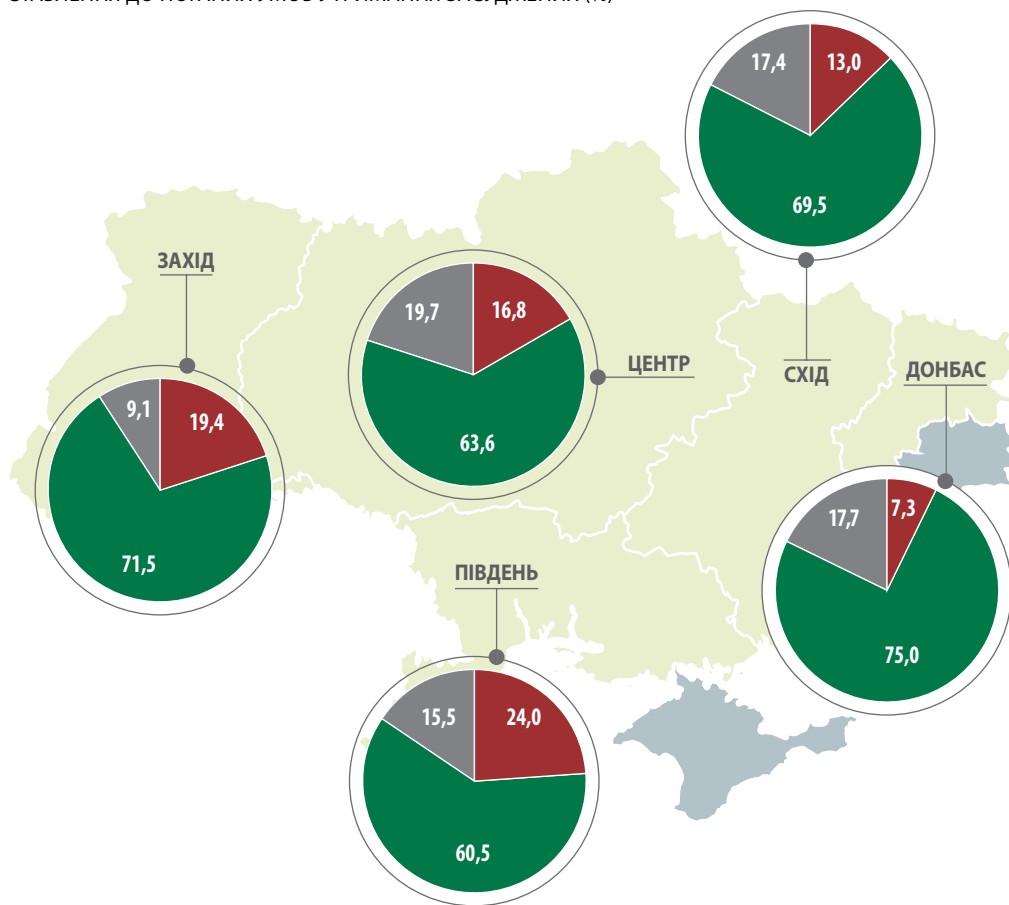
Сприйняття цієї проблеми має певні регіональні відмінності, а саме частка тих, хто тримається жорсткої позиції, є порівняно більшою серед представників Південного та Західного регіонів. Але водночас серед представників Західного регіону є одна з найбільших часток заперечення подібного підходу, за рахунок значно меншого рівня невизначеності.

СТАВЛЕННЯ ДО ПОГАНИХ УМОВ УТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ (%)

- Злочинці не заслуговують на гарні умови утримання
- Умови утримання повинні бути нормальними
- Важко сказати

СТАВЛЕННЯ ДО ПОГАНИХ УМОВ УТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ (%)

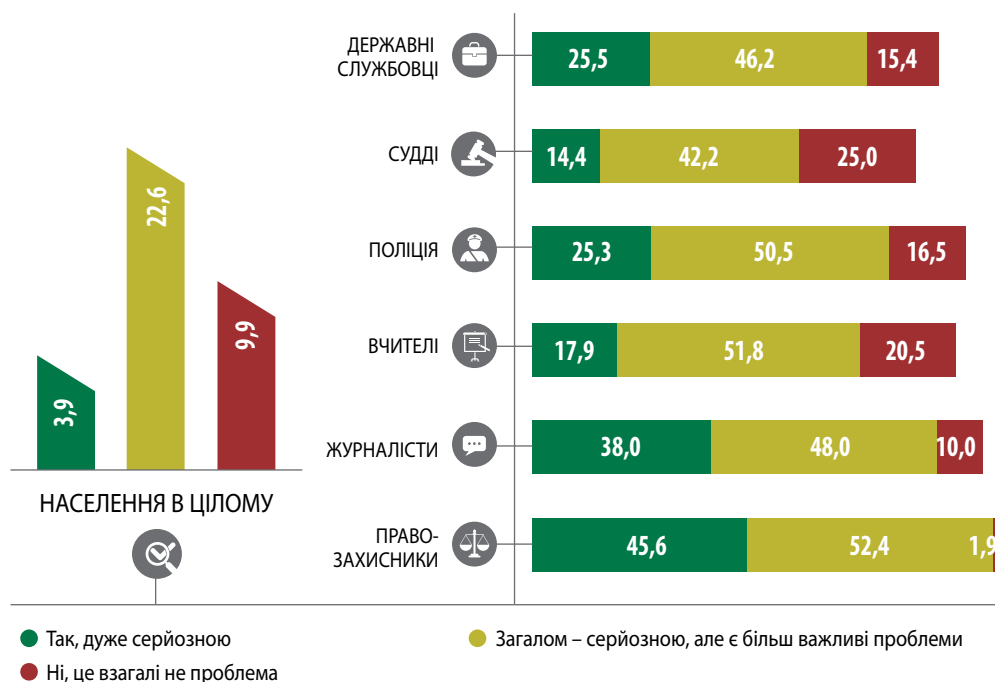
ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ОЦІНКА ДОПУСТИМОСТІ ОБМЕЖЕНЬ ПРАВ ОКРЕМИХ ГРУП

Цікаво, що загальні тенденції в опитуванні експертних груп (держслужбовці, судді, поліцейські, вчителі, журналісти, правозахисники) щодо серйозності проблеми дискримінації, уявлень щодо можливості дискримінації певних соціальних груп, а також щодо найбільш поширених дискримінаційних ознак є доволі схожими. Так, практично всі групи у своїй переважній більшості визнають дискримінацію дуже серйозною або загалом серйозною проблемою, у більшості груп також спостерігається готовність певного обмеження наркозалежних, колишніх в'язнів і ромів, а серед основних ознак, за якими в Україні відбувається дискримінація, називали інвалідність, стать та сексуальну орієнтацію.

Однак ці загальні тенденції мають свої особливості, варті уваги. Так, оцінки суддів у цьому питанні виявились найбільш наближеними до загальної оцінки населення України. Адже чверть суддів взагалі не вважає дискримінацію проблемою, а 18% не змогли визначитися з відповіддю. Натомість журналісти і правозахисники очікувано виявились найбільшими поборниками за рівність (86% журналістів та 98% правозахисників стоять на цих позиціях).

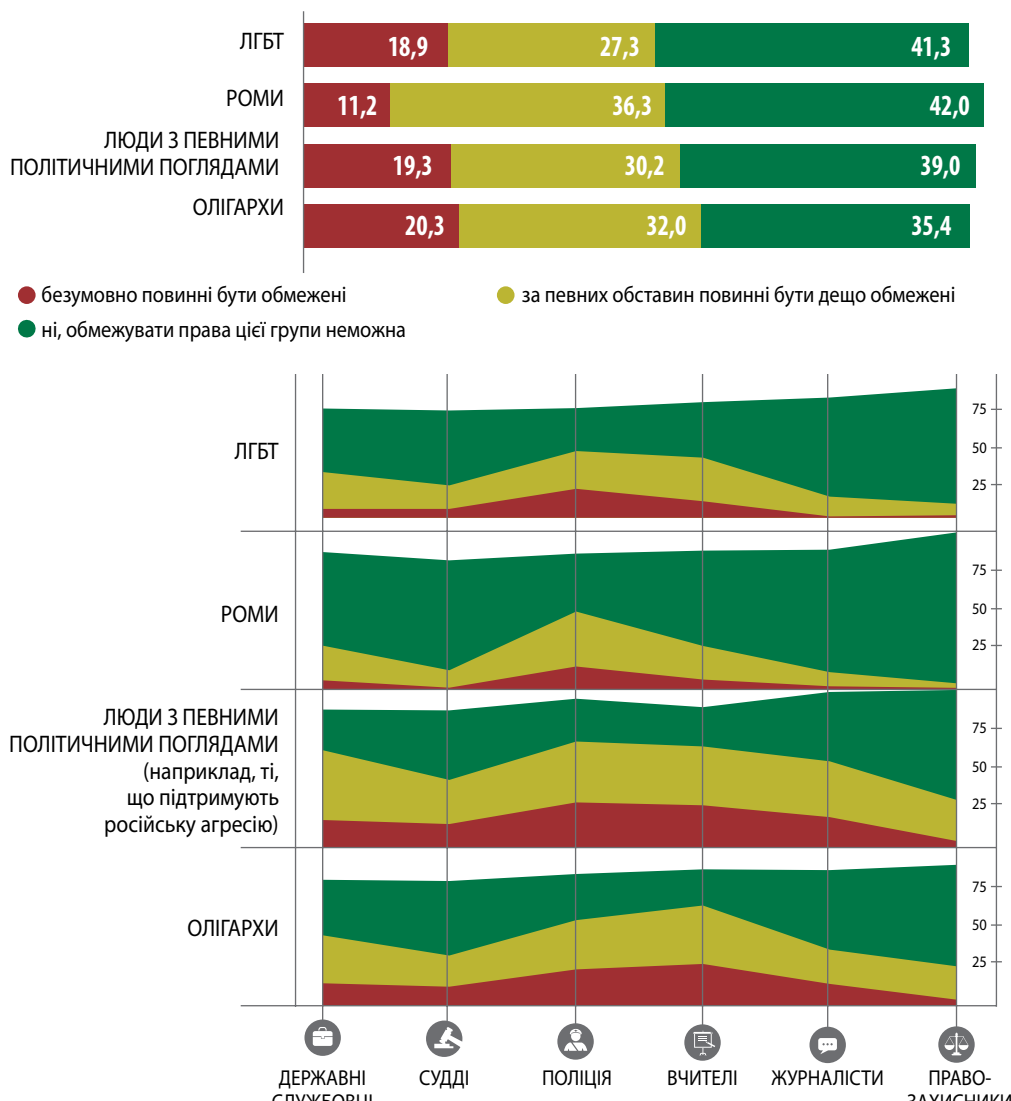
При аналізі готовності до обмежень певних соціальних груп очікувано найбільш незгодними з такими обмеженнями в цілому і за певних умов виявились правозахисники та журналісти: рівень незгоди в цих групах не опускався нижче 55% та 36% по відношенню до наркозалежних. Натомість необхідність застосовувати обмеження підтримав дуже незначний відсоток правозахисників (не більше 4%) та серед журналістів від 1% по переважній більшості соціальних груп, та значно вище (18%) щодо людей з непопулярними політичними поглядами та 14% – до «олігархів». Така позиція є доволі неочікуваною для експертної групи, яка в силу своєї професії має стояти на цінностях свободи слова.

ОЦІНКА СЕРЬОЗНОСТІ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ (загальнонаціональне та експертні опитування, %)

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПЕВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

(загальнонаціональне та експертні опитування, %)

Найбільшими адептами застосування обмежень виявились поліцейські, які практично по всіх соціальних групах лідирують у позиції щодо безумовної необхідності обмеження прав. Причому трійка кандидатів на обмеження є доволі неочікуваною, адже вона складається з наркозалежних (28%), людей з непопулярними політичними поглядами (27%) та олігархів (24%). Лише щодо двох соціальних груп більшість поліцейських висловила незгоду із застосуванням будь-яких обмежень – це до внутрішньо переміщених осіб (64%) та безхатченків (51%), але ці показники все одно є практично найнижчими серед усіх експертних груп та позиції населення загалом.

Показовою є також позиція поліції щодо можливості тримання засуджених у поганих умовах, адже лише 2/3 заперечили таку можливість, 15% вважають це справедливим і ще 15% не може дати відповіді на це доволі професійне запитання.

У Києві неодноразово проходив Марш рівності, і поліція охороняла його учасників та учасниць й забезпечувала безпеку. Водночас, як ми бачимо із опитування, половина поліцейських готові обмежувати в певних правах ЛГБТ-спільноту. Про що це свідчить?

Передусім я хочу сказати, що правоохоронні органи справилися з поставленою задачею. Безпека заходу була реалізована. Це дуже добре, як на мене. А що стосується особистісних оцінок, кожен має право на висловлення власної позиції. Я не поділяю, можливо, багато поглядів, але в той же час кожна людина має право їх висловити.

На нормативному рівні проведено ряд точкових змін у нормативно-правові акти, які передбачають безумовне реагування на усі факти дискримінаційних проявів. Я думаю, що усвідомлення працівниками поліції всього спектру дискримінації буде спонукати їх до розуміння того, що вони зобов'язані реагувати на її прояви для захисту особи. Чим більше таких фактів буде зареєстровано, чим більше буде публічної та правової реакції, тим більше шансів на те, що рано чи пізно на рівні підсвідомості у працівників правоохоронних органів буде сформовано інституційний підхід про те, що всі люди рівні, незалежно від того, хто вони – представники ЛГБТ чи релігійних спільнот.

Костянтин Бушуєв

заступник голови
Національної поліції
України

Якщо аналізувати в цілому готовність обмеження прав певних соціальних груп, то експертне опитування різних груп (за виключенням журналістів та правозахисників) показало готовність обмежувати права наркозалежних та колишніх засуджених, натомість безробітні, безхатченки та вимушені переселенці користуються високим рівнем підтримки щодо заборони будь-яких обмежень.

При визначенні ознак, за якими найчастіше дискримінують людей в Україні, однотайності груп не було, але усі експертні групи визнали сексуальну орієнтацію, інвалідність, вік, стать в якості таких ознак. Цікаво, що фахівці вище оцінили ризик дискримінації за ознакою наявності статусу ВПО, аніж населення загалом, адже в

Якщо говорити про дискримінацію, найчастіше від цієї проблеми, на думку опитаних правозахисників, страждають внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю та представники ЛГБТ-спільноти. Також широко розповсюдженою, на їхню думку, є дискримінація за віком та статтю. Чи збігається така картина зі статистикою скарг на дискримінацію, які надходять до Вашого офісу?

У сфері протидії дискримінації ми більше займаємось якраз проактивним моніторингом, бо скарг не так багато. Дискримінація – це створення нерівних умов, але в нас часто на це не звертають уваги. Проте, якщо говорити про скарги, які надходять до нас, то дійсно, найбільше їх від внутрішньо переміщених осіб, від представників сексуальних меншин, а також від тих, хто постраждав від дискримінації за віком. При цьому, наш моніторинг показує, що є проблеми із дискримінацією людей з інвалідністю, представників певних національних меншин (особливо – ромів). Крім того, є проблеми із гендерною дискримінацією. Втім, цей моніторинг не базується на скаргах, а на аналізі повідомлень у ЗМІ, інформації стосовно діяльності центральних і регіональних органів влади.

Валерія Лутковська

Уповноважений
Верховної Ради України з
прав людини

більшості груп ця ознака була включена до п'ятірки «лідерів».

ПОЗИТИВНІ ДІЇ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ

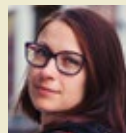
Оскільки великою мірою превенція дискримінаційних проявів покладається на органи виконавчої влади, в рамках дослідження експертним групам були поставлені більш професійні запитання, зокрема оцінки ефективності і доречності певних превентивних заходів та позитивних дій.

Так, понад половина державних службовців, оцінюючи проблематику дискримінації в трудових правовідносинах (наприклад, під час прийняття на роботу людей старше 40 років) визнала ефективним застосування заохочувальних заходів, зокрема пільг для тих працевлаштовувачів, які роблять програми працевлаштування людей старшого віку. Інші заходи, навчання, інформаційна робота, штрафи за дискримінацію також є достатньо ефективними, на думку державних службовців, і їх підтримка є близькою до 40%.

Для розв'язання проблем працевлаштування осіб з інвалідністю 53% опитаних держслужбовців вважають, що крім квот потрібно ще створювати доступні робочі місця і взагалі умови доступності місця роботи, а 18% – що потрібна цілеспрямована система навчання, яка дасть людині з інвалідністю потрібний рівень освіти і професію. І лише менше чверті опитаних вважають наявну систему квот ефективною.

«Ці дані – цікаві. Вони не збігаються із тим, що державні службовці, особливо на місцевому рівні, розповідають під час тренінгів, де проблему дискримінації зазвичай просто заперечують. Також цікавими є аргументи щодо програм, заохочення працевлаштування. В мене складається враження, що такі коментарі аж ніяк не співвідносяться із тим, що саме державні службовці мають займатись цими програмами, заохоченням та іншими позитивними діями.

Те ж саме стосується питання пільг. Порівнюючи це з відповідями під час нарад у міністерствах та спілкуванням із державними службовцями на місцях, виникає питання: «А хто саме це має міняти?». Адже зусилля громадських активістів та переговори щодо змін натикаються на глуху стіну, тоді як дані цього опитування говорять про готовність до змін».

Ірина Федорович

співкоординаторка
Коаліції з протидії
дискримінації в Україні

Говорячи загалом про систему пільг, яка існує в Україні, лише 11% опитаних держслужбовців вважають її ефективною. Основна частина (55%) вважають, що пільги потрібно відмінити та будувати програми адресної підтримки.

Лише кожен десятий опитаний держслужбовець вважає ефективною існуючу систему пільг. Якщо в систему не вірять навіть самі чиновники, то це – вирок системі?

Я особисто проти системи пільг, тому що це фактор, який руйнує. Однак треба відрізняти два поняття: «пільга» і «адресна соціальна допомога», або захист тих, хто цього захисту реально потребує – наприклад, люди з інвалідністю чи пенсіонери. Йдеться про зароблену ними пенсію, яка має бути адекватною. Якщо говорити про пенсіонерів, важливо, щоб у нас не було різних пенсійних систем – окремо для держслужбовців, окремо для депутатів, окремо для решти пенсіонерів.

До слова, законом про державну службу ми скасували всі пільги, адже єдиним способом, через який держслужбовець може отримувати гарну пенсію, має бути адекватна заробітна плата. Адекватна тій відповідальності і тим завданням, які держслужбовець виконує. Тому я належу до тих 55%, які вважають, що дійсно система пільг в Україні дуже спотворена і вона реально не дає можливості допомагати тим, хто потребує цієї допомоги.

Неправильно, коли пільги існують за професійною ознакою. Наприклад, серед чорнобильців є люди, які мають достатній дохід, майно і нерухомість, але, маючи цей статус, вони також можуть претендувати на пільгові умови. Важливо зважувати на дохід особи чи домогосподарства, і на основі цього переходити до адресної соціальної підтримки.

Костянтин Ващенко

голова
Національного
агентства України
з питань державної
служби

ДИСКРИМІНАЦІЯ В ШКОЛІ

В рамках дослідження окрема увага приділялась вивченню думки вчителів щодо дискримінації в школі. Опитування показало, що 27,7% вчителів підтверджують наявність випадків дискримінації в школах. Причому, за оцінками опитаних вчителів, які визнали факти дискримінації, найчастіше їй піддаються учні з «особливою» поведінкою, наприклад нервові чи неконтактні діти. Серед інших згадок виділяються також соціально-економічні ознаки (діти з бідних сімей), фізіологічні (фізично слабкі діти, які не в змозі захистити себе) та діти, які мають конфлікт з так званими «лідерами класу».

Близько третини вчителів під час опитування зазначили, що в їхніх навчальних закладах трапляються випадки дискримінації. Чи є якісь протоколи або стандарти на рівні МОН, як мають діяти педагоги у випадку булінгу?

У нас немає антибулінгових програм, які запроваджені в Європі. Але є документація, яку мають заповнювати педагоги. Втім, жодною документацією ми не вирішимо цю проблему, тому що це питання формування цінностей.

Наприклад, зараз ми розширюємо інклюзивну освіту, щоб діти з особливими потребами могли ходити до звичайної школи, якщо їм дозволяє здоров'я. Цього року ми навіть вперше запровадили субвенцію з державного бюджету на інклюзивну освіту. Дали гроші в регіони, щоб стимулювати цей процес.

На жаль, у нашому суспільстві немає культури спілкування з людьми з особливими потребами. Їх же ніколи не було видно, вони сиділи по своїх домах, тому що не мали можливості рухатися по закладах і території громадського вжитку. Зараз ми зіткнулися з тим, що батьки інших дітей, які навчаються у звичайних школах, виступають проти інклюзії. Це означає, що ми маємо формувати культуру суспільства, як вони мають спілкуватися. Зрештою, коли ми все-таки наполягаємо, переконуємо батьків, і діти з інвалідністю ходять у звичайні класи, самі батьки потім дякують і розуміють, що це було корисно для їхніх дітей.

Лілія Гриневич

міністр освіти
і науки України

ТОП ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ОЗНАК В ШКОЛІ (експертне опитування вчителів, %) ¹⁵

¹⁵ Було можливо відмічати одразу кілька відповідей

«Відповідно до результатів опитування, на думку вчителів, діти з інвалідністю не потрапляють у ситуації дискримінації. Можливо, такою є думка у зв'язку з тим, що проблемою залишається взагалі доступ до освіти дітей з інвалідністю, а наявні проблеми дискримінації таких дітей не є видимими.

Це припущення підтверджують результати вивчення думки вчителів в рамках моніторингу освіти в сфері прав людини. Більшість вчителів вважають, що школа не є доступною. 84% педагогів кажуть, що діти з інвалідністю переважно навчаються індивідуально, не відвідуючи школу. Лише 12% зазначають, що в їхній школі такі діти навчаються у загальних класах і 4% – у спеціалізованих. За даними Державної служби статистики з 16 тис. 395 навчальних закладів, лише 69 можуть забезпечити вільний доступ по всій школі дітям з інвалідністю».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської
освітньої програми
«Розуміємо права людини»,
голова правління
Освітнього дому прав
людини в Чернігові

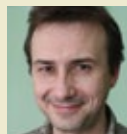
Абсолютна більшість (65%) опитаних усвідомлюють, що завдання вчителів полягає також в тому, щоб стежити, щоб діти не дискримінували одні одних та вчасно на це реагувати. В той же час, близько п'ятої частини (17%) опитаних воліють перекласти з себе відповідальність щодо вирішення цієї проблеми – на батьків чи на дирекцію школи. Варто відзначити також те, що окремі опитані зазначали, що недопущення дискримінації повинне бути комплексною роботою вчителів, дирекції, батьків та шкільного психолога.

Відповіді вчителів щодо варіантів поведінки педагогів та адміністраторів у випадках проявів дискримінації у дитячому середовищі розділилися: більшість (65%) вчителів, які брали участь у опитуванні, вважає це завданням вчителів *«стежити, щоб діти не дискримінували одне одного та вчасно на це реагувати»*. 17% опитаних перекладають повністю відповідальність на батьків, обираючи варіант *«викликати батьків дітей, нехай пояснюють, чого їхні діти так себе поведуть»*.

Слід зауважити, що 11% вчителів-респондентів запропонували власні відповіді на це запитання, серед яких, зокрема, були наступні: *«Для того, аби працювати у школі, вчителям важливо мати знання з психології»; «Спільна робота: психолога з дитиною та класом, робота з батьками, робота педагогічного колективу в цілому»; «Має працювати шкільна медіація та учнівський омбудсман»; «Учителі/адміністрація повинні разом з батьками розібратись у ситуації та створити умови неповторення подібного»* і т.п.

Понад 3/5 опитаних виступають за інклюзивну освіту – навчання дітей з інвалідністю разом з іншими дітьми. Однак вагома частина (близько чверті) переконані, що кращим варіантом буде навчання дітей з інвалідністю у спеціально адаптованих для них умовах. При цьому приблизно така ж кількість опитаних зазначили, що в їхніх навчальних закладах вже навчаються діти з інвалідністю.

«Хоча й більшість педагогів є прибічниками інклюзивного підходу, велика частка респондентів наголошує на необхідності створення спеціальних умов і окремому навчанні. Такі результати можуть бути викликані тим, що сучасна школа ще не є інклюзивною. Якщо окремі школи вже і є частково або повністю архітектурно доступними, то наразі бракує інклюзивного підходу на рівні існуючих програм, навчальних матеріалів. Відчувається брак підготовлених педагогічних кадрів, які здатні працювати асистентами для дітей з різними нозологіями інвалідності. На рівні держави недостатньою є інформаційно-просвітницька робота щодо прийняття на практиці принципів інклюзивного підходу до організації навчального процесу».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської
освітньої програми
«Розуміємо права людини»,
голова правління
Освітнього дому прав
людини в Чернігові

«Цікаво, що при цьому 35% опитаних вчителів до десяти найважливіших для них прав людини відносять заборону дискримінації за будь-якою ознакою. Чи вони розуміють, що, заперечуючи інклюзивну освіту, вони тим самим вже дискримінують дітей? Ще один момент: розуміння інклюзивної освіти для наших вчителів – це лише діти з інвалідністю та з очевидними нозологіями. Не йдеться про дітей національних меншин, мігрантів тощо».

Ірина Федорович

співкоординаторка
Коаліції з протидії
дискримінації в Україні

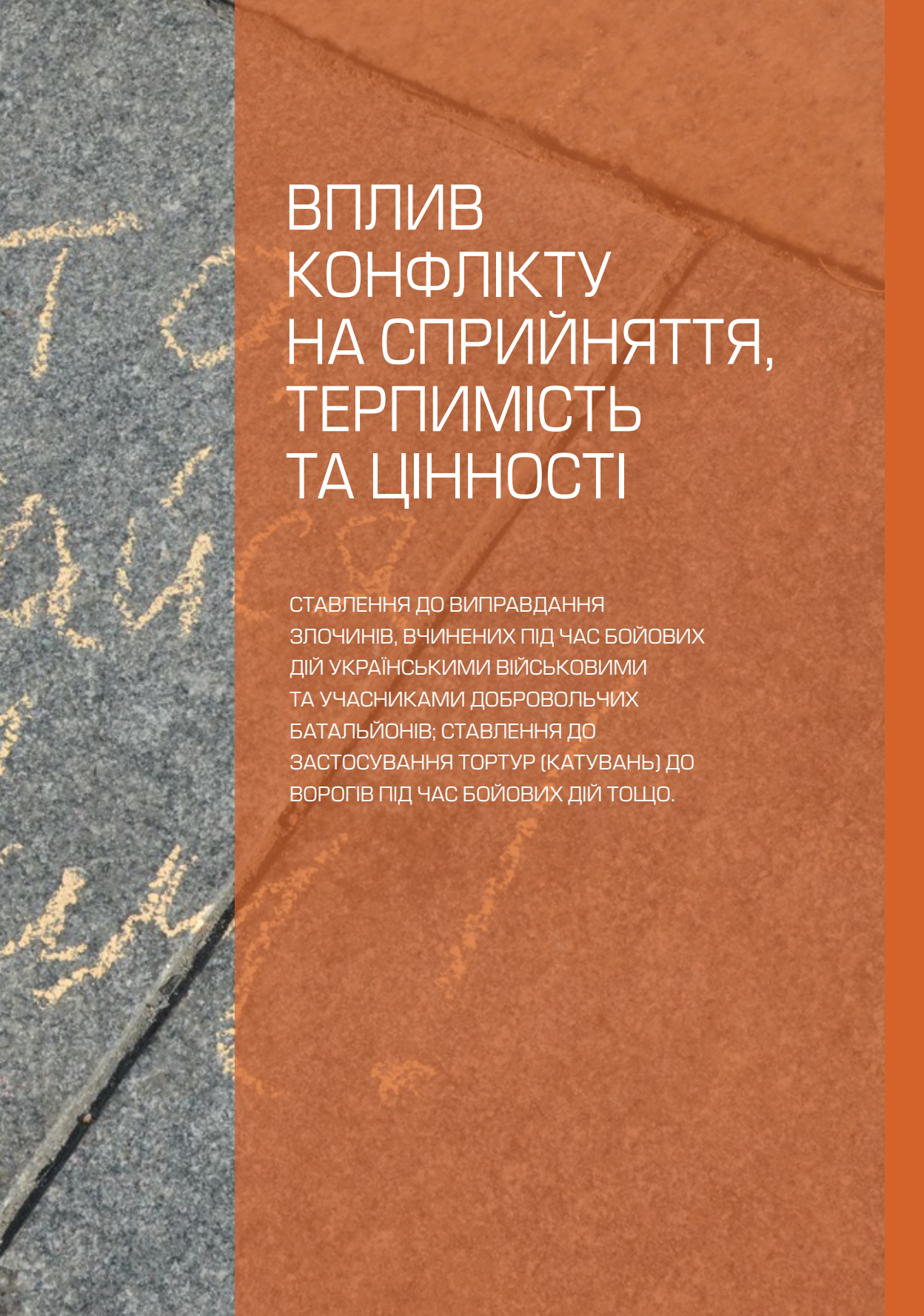
Опитування показало, що 65% вчителів виступають за інклюзивну освіту. Однак вагома частина (25%) переконані, що найкращим варіантом для дітей з інвалідністю буде навчання у спеціально адаптованих для них умовах. Яка Ваша думка з цього питання?

Звичайно, потрібно визначати ступінь готовності дитини сидіти в одному класі зі здоровими дітьми. Тому що є діти, для яких дійсно треба особливі умови, які не можуть іти в тому темпі навчання. Але якщо ми зараз подивимося, наприклад, на досвід інших країн, де успішно здійснюється соціалізація людей з особливими потребами, то вони роблять окремі класи для складніших порушень, але все одно в приміщенні звичайної школи. Щоб по коридору ходили не тільки здорові діти, а й діти з особливими потребами. Діти вчаться в різних класах, різними темпами, але в них відбуваються спільні культурні заходи, вони разом у ідальні. Тільки тоді буде успішна соціалізація і тих дітей, і суспільства загалом.

Лілія Гриневич

міністр освіти
і науки України

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СПРИЙНЯТТЯ, ТЕРПИМІСТЬ ТА ЦІННОСТІ

СТАВЛЕННЯ ДО ВИПРАВДАННЯ
ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС БОЙОВИХ
ДІЙ УКРАЇНСЬКИМИ ВІЙСЬКОВИМИ
ТА УЧАСНИКАМИ ДОБРОВОЛЬЧИХ
БАТАЛЬЙОНІВ; СТАВЛЕННЯ ДО
ЗАСТОСУВАННЯ ТОРТУР (КАТУВАНЬ) ДО
ВОРОГІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ ТОЩО.

Права людини є певною ідеальною конструкцією, сприйняття якої в суспільстві може змінюватися в залежності від того, які зовнішні чинники впливають на нього. До факторів, які можуть впливати на сприйняття універсальності прав людини, належать певні екстремальні ситуації, соціальна напруга та збройний конфлікт тощо. Відтак, одним із фокусів пропонованого дослідження був аналіз, наскільки ситуація збройного конфлікту мала вплив на цінності людей.

Неприйнятність злочинів, скоєних у зоні бойових дій українськими військовими

Під час проведення дослідження респондентів просили оцінити, наскільки неприйнятними є злочини, скоєні в зоні бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів, та наскільки неприйнятними є застосування тортур до захоплених в зоні бойових дій ворогів.

Щодо першої ситуації, то близько 48% опитаних однозначно засудили такі дії військовослужбовців, та зазначили, що вони мають бути покараними, тоді як 23% не відкидають необхідності покарання, але вважають військові умови певною пом'якшувальною обставиною. І близько 21% готові тією чи іншою мірою виправдовувати такі ситуації. Можна відзначити, що рівень однозначного засудження подібних ситуацій є трохи більшим серед жінок та серед осіб найстаршої вікової категорії, але ці відмінності є незначними.

«Слід врахувати, що мова йде про право не бути підданим катуванню, яке має абсолютний характер, тобто держава має забезпечувати його за будь-яких умов і не допускати відступів. Фактор війни чи проведення АТО не впливає на межі дотримання цього права і не звужує їх».

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

Найбільш рішуче з приводу недопущення подібних ситуацій налаштовані мешканці Донбасу, серед яких більше 80% вважають, що жодних виправдань для злочинів, вчинених українськими військовими, бути не може. Думки мешканців Центру, Півдня та Сходу між собою різняться мало, з помітною перевагою позиції осуду, але також й із чималою (близько 20%) часткою тих, хто визнає наявність якихось пом'якшувальних чинників. Натомість найбільш прихильно до виправдання злочинів, вчинених під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів, налаштовані жителі Заходу України, серед яких є найменшим, порівняно з іншими регіонами, рівень однозначного засудження таких практик і найбільшим рівень часткового їх виправдання.

«Важливо, що ставлення до таких злочинів залежить від безпосередньої «близькості» до території, де ці злочини вчиняються. З одного боку, це пов'язано з інформаційним впливом під час «гібридної війни», з іншого – з кращою обізнаністю місцевого населення з реальним станом речей щодо злочинів, вчинених військовослужбовцями ЗСУ».

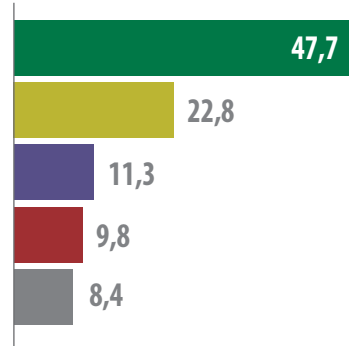
Олександр Павліченко

заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

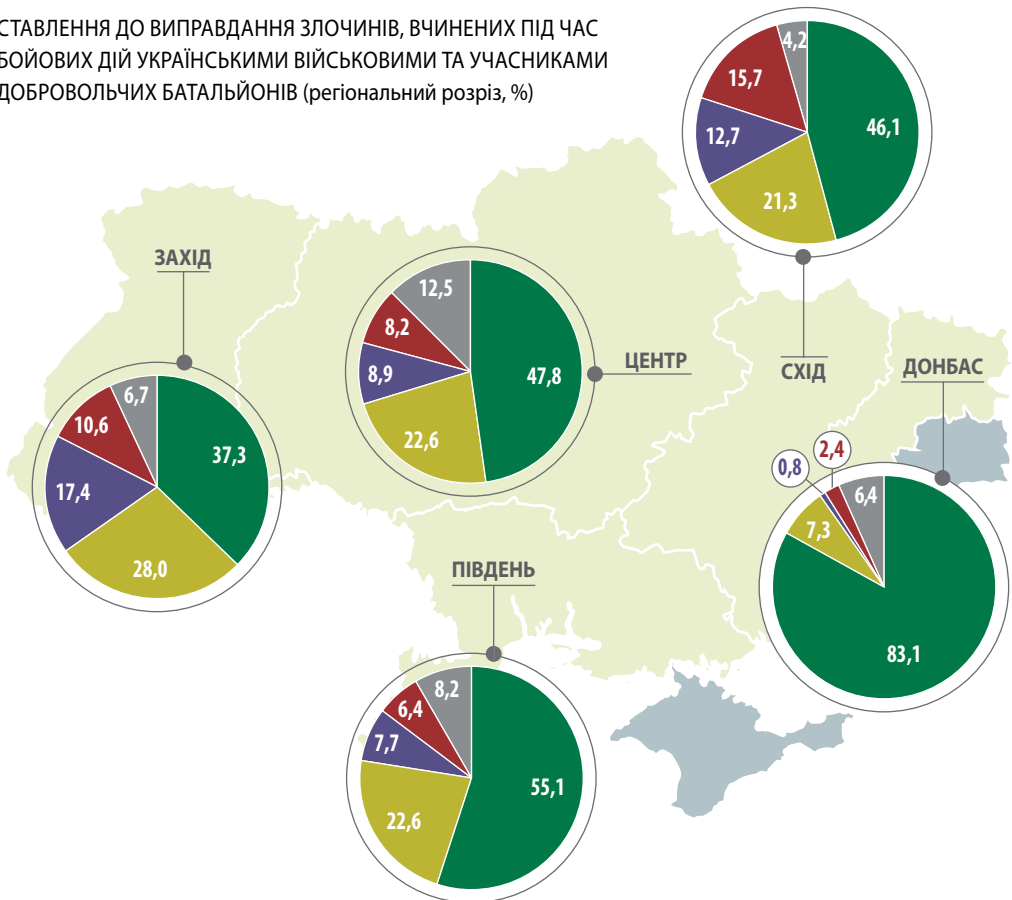

СТАВЛЕННЯ ДО ВИПРАВДАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ УКРАЇНСЬКИМИ ВІЙСЬКОВИМИ ТА УЧАСНИКАМИ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ (%)

- Виправдати однозначно не можна, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону
- Загалом виправдати не можна, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону
- Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися з розумінням
- Війна є війна, там все може бути
- Важко сказати

СТАВЛЕННЯ ДО ВИПРАВДАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ УКРАЇНСЬКИМИ ВІЙСЬКОВИМИ ТА УЧАСНИКАМИ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ (регіональний розріз, %)

Прийнятність/неприйнятність застосування тортур до ворогів

3/4 респондентів засудили застосування тортур до ворогів під час бойових дій, тоді як 14% припускають можливість таких дій. В останній групі приблизно половина обґрунтовувала це «інструментально» (якщо треба добитися необхідних відомостей), а друга половина виходила з міркувань помсти, відплати.

Варто зауважити, що частка тих, хто виправдовував тортури, формується більше за рахунок респондентів із Західного та Центрального регіонів, мешканців сіл та чоловіків, тоді як рівень заперечення такої практики є більш високим на Донбасі, на Сході та на Півдні, серед жінок та міського населення.

«Загалом це вже дуже позитивна статистика. Враховуючи, що на час скасування смертної кари (1996-1997 роки) більшість населення України виступала проти її скасування, відсоток населення, який припускає можливість порушення права, яке не може порушуватись за жодних обставин, є досить низьким і абсолютна більшість населення висловлюється в парадигмі справді європейських стандартів захисту прав людини».

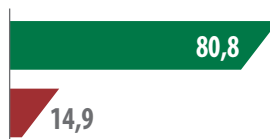
Олександр Павліченко

заступник директора
Харківської правозахисної
групи, голова правління
Української Гельсінської спілки
з прав людини

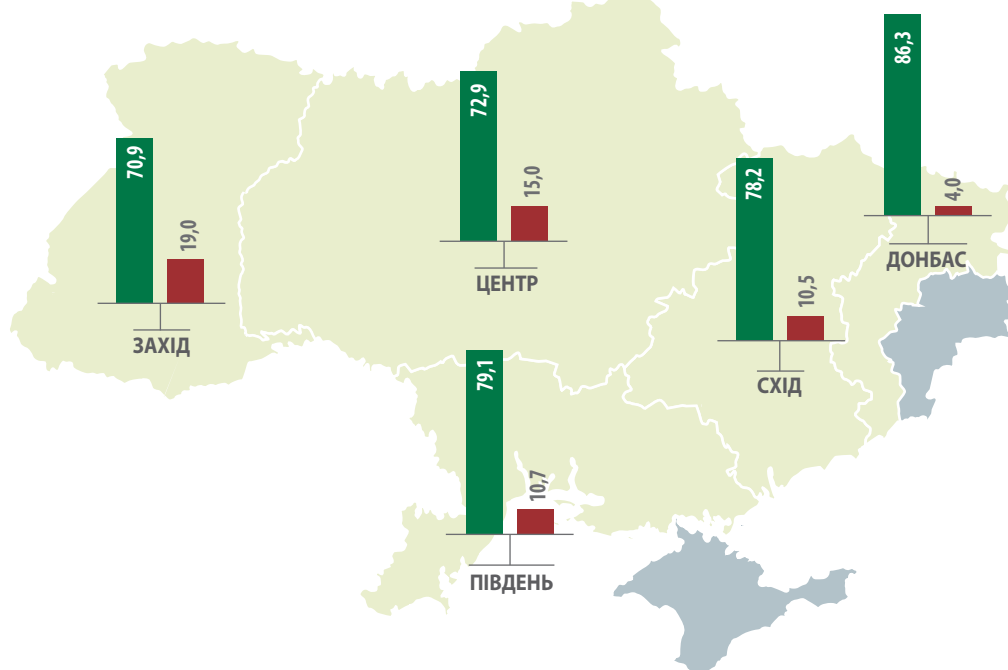

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТОРТУР (КАТУВАНЬ) ДО ВОРОГІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ (%)¹⁶

- Тортури в умовах війни не можуть бути виправданими (бо цього не дозволяє закон або з міркувань принципів гуманізму)
- Тортури в умовах війни можуть бути виправданими (якщо треба добитися необхідних відомостей або як відповідь на такі ж дії ворога)

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТОРТУР (КАТУВАНЬ) ДО ВОРОГІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ (регіональний розріз, %)¹⁷

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТОРТУР (КАТУВАНЬ) ДО ВОРОГІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ (гендерний розріз, %)

¹⁶ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

¹⁷ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

Якщо проаналізувати опитування експертних груп, то побачимо, що значна більшість суддів, поліцейських та журналістів переконані, що не можна виправдовувати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів, проте великий відсоток також вважає, що обставини війни мають бути пом'якшувальними факторами при розгляді справи (1/3 опитаних суддів, 1/5 поліцейських та 1/3 журналістів).

Більш того, серед суддів та поліцейських знайшовся невеликий відсоток таких, які виправдовують застосування тортур проти ворогів з будь-якою метою (так вважають 6% суддів, 8% журналістів та 9% поліцейських).

Очікуваними є результати опитування правозахисників, серед яких тільки 2% виправдовують тортури ворогів, а 15% зазначили, що обставини війни мають бути пом'якшувальними факторами при розгляді справи.

Вищенаведені факти викликають занепокоєння, адже майже кожний десятий поліцейський все ж таки виправдовує застосування тортур, а майже половина суддів готова пом'якшувати відповідальність порушників прав людини з огляду на військові обставини.

Використання тортур проти ворогів виправдовує кожен десятий опитаний поліцейський. Як би ви прокоментували цю цифру?

Це біда! Втім, якби ми поставили таке запитання ще років п'ять тому, то в нас результати були б набагато гірші. Тому що це пережиток минулого і стереотип радянського міліціонера, який користувався простим лозунгом «Ціль виправдовує засоби». Я категорично не згоден з таким формулюванням і вважаю, що всі процедури мають відбуватись в чіткій відповідності до закону. В жодному законі не написано, що до людини можна застосовувати заходи фізичного чи морального впливу для досягнення якогось конкретного результату.

Цифра, яку показало опитування, – це певний дзвіночок. Філософія нової поліції полягатиме в тому, що в ній не має бути місця таким переконанням. Можу вам сказати точно, що цей дзвіночок почутий і ми продовжимо роботу, щоб ст. 3 Конституції України була догмою в роботі кожного поліцейського.

Костянтин Бушуєв

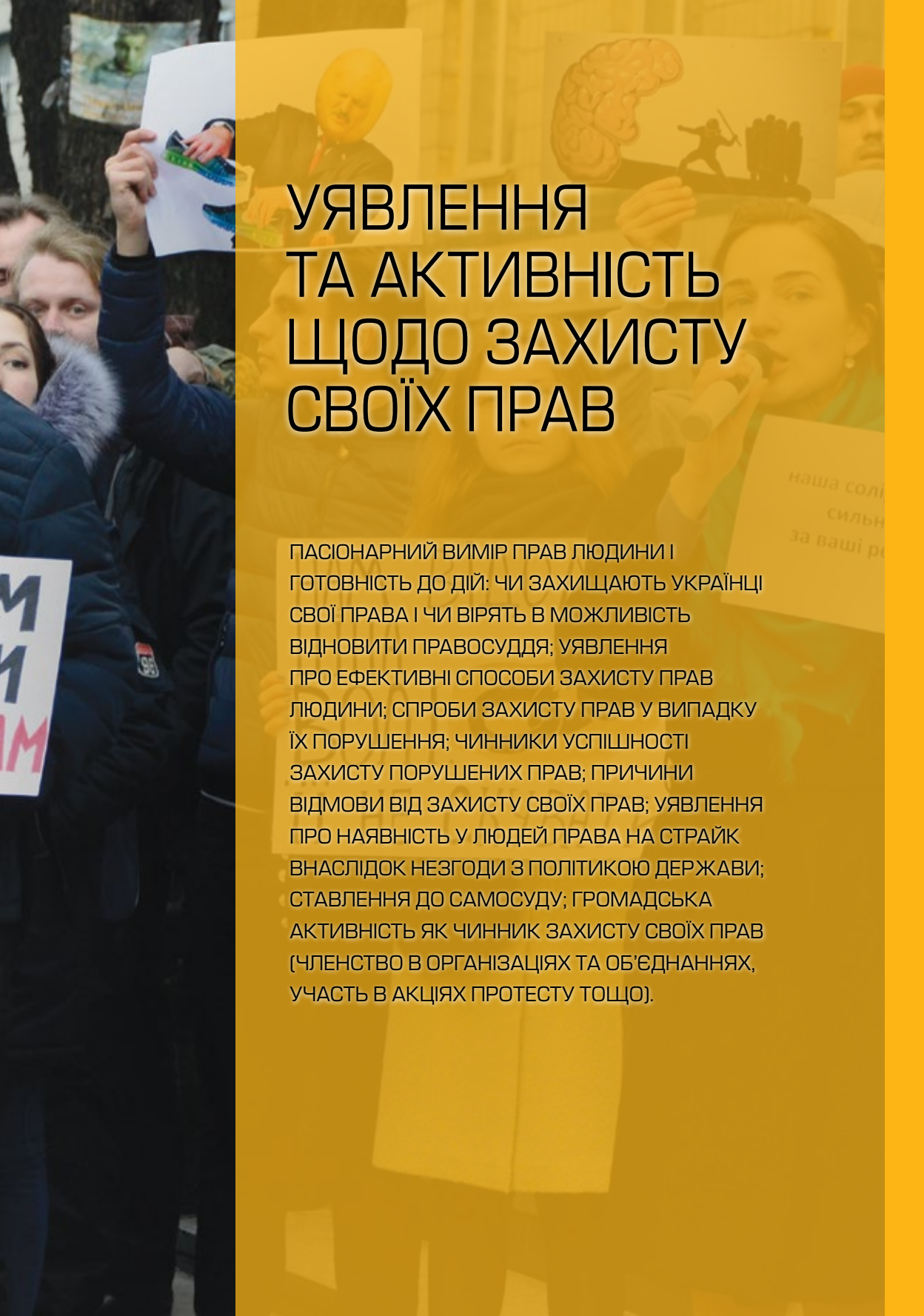
заступник голови
Національної поліції
України

ЖУРНАЛІСТ
НЕ
ВІНУЄ

NOT A CRIME

РАЗАМ
і НАЗАЙЖДІ

ВЕРЫ
МОЖА
ПЕРАМОЖА

УЯВЛЕННЯ ТА АКТИВНІСТЬ ЩОДО ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ

ПАСІОНАРНИЙ ВИМІР ПРАВ ЛЮДИНИ І ГОТОВНІСТЬ ДО ДІЙ: ЧИ ЗАХИЩАЮТЬ УКРАЇНЦІ СВОЇ ПРАВА І ЧИ ВІРЯТЬ В МОЖЛИВІСТЬ ВІДНОВИТИ ПРАВОСУДДЯ; УЯВЛЕННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ; СПРОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ У ВИПАДКУ ЇХ ПОРУШЕННЯ; ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ; ПРИЧИНИ ВІДМОВИ ВІД ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ; УЯВЛЕННЯ ПРО НАЯВНІСТЬ У ЛЮДЕЙ ПРАВА НА СТРАЙК ВНАСЛІДОК НЕЗГОДИ З ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ; СТАВЛЕННЯ ДО САМОСУДУ; ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ (ЧЛЕНСТВО В ОРГАНІЗАЦІЯХ ТА ОБ'ЄДНАННЯХ, УЧАСТЬ В АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ ТОЦЬО).

СПРОБИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ЇХ УСПІШНІСТЬ

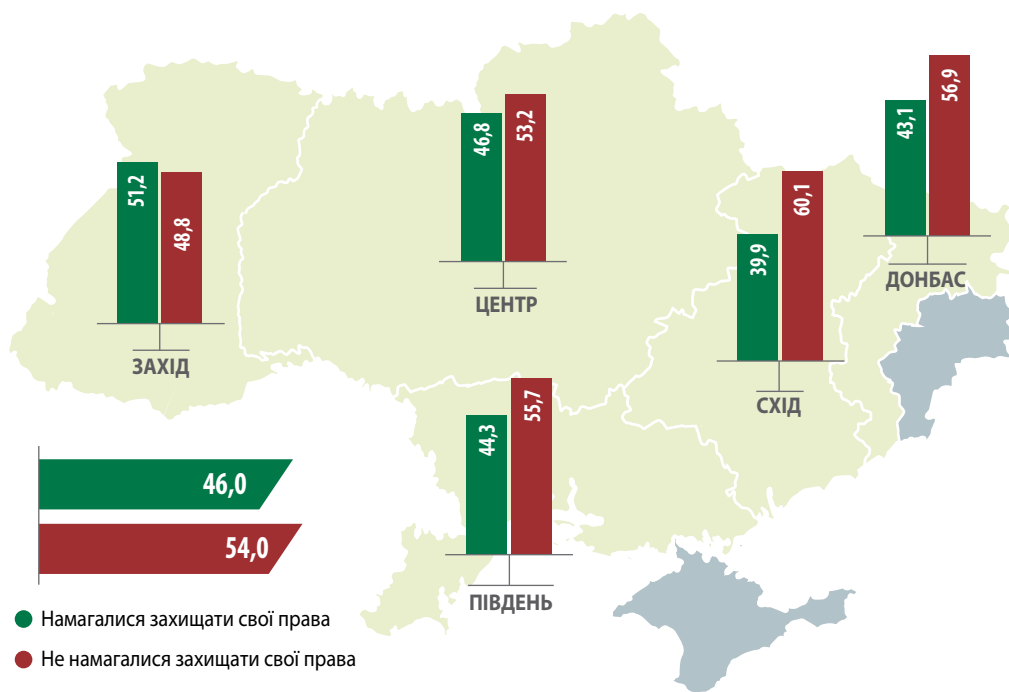
Рівень активності населення, спрямованої на захист своїх прав, є середнім. Зокрема, з тих осіб, які заявляли, що вони стикалися із ситуаціями порушення своїх прав (або не змогли визначитися), близько 58% вказали, що вони ніколи не намагалися ці права захищати. Якщо ж розглядати лише тих осіб, які стикалися з порушенням своїх прав, то відповідна частка складе близько 54%.

Причому рівень подібної активності приблизно однаковий серед мешканців всіх регіонів, крім Західного, де близько 51% від мешканців цього регіону, стикаючись із ситуаціями порушення своїх прав, намагалися їх захищати.

Натомість виявилось, що рівень активності щодо захисту своїх прав залежить від:

- **віку:** практики відстоювання порушених прав трохи рідше зустрічаються серед осіб найстаршої вікової категорії (62% осіб віком 55 років і старших, які заявили, що їх права порушувалися, ніколи не намагалися їх відстояти);
- **рівня освіти респондентів:** серед осіб з вищою освітою частка тих, хто захищав свої права, складає близько 54%, тоді як серед осіб із повною середньою освітою – близько 39%;
- **рівня матеріального забезпечення респондентів:** помітно менший рівень активності щодо захисту своїх прав серед найбільш вразливих респондентів (66%), тоді як в групі із середнім рівнем забезпечення – близько 53%.

НАМАГАННЯ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА У ВИПАДКУ ЇХ ПОРУШЕННЯ (%)¹⁸

Проте відзначимо, що хоча до активного захисту своїх прав більш схильні вдаватися молодші, освіченіші та заможніші люди, але навіть серед них готовність до таких дій знаходиться радше на середньому рівні.

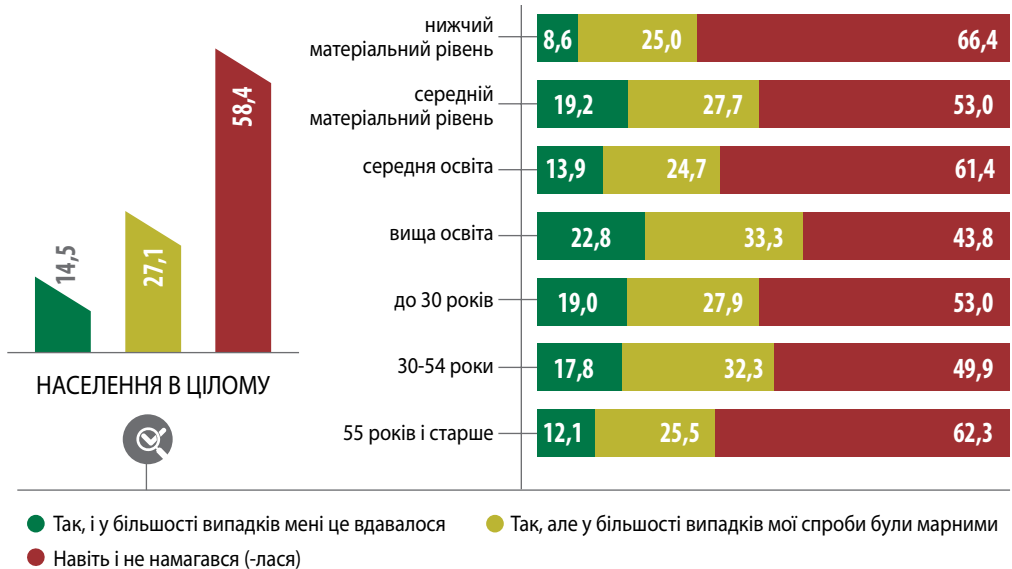
¹⁸ Відсотки від тих осіб, чиї права порушувалися.

Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського інституту
соціальних досліджень

«Залежність активності при захисті своїх прав від матеріального забезпечення респондентів пов'язана передусім із таким бар'єром, як страх того, що відстоювання власних інтересів є дорогою справою і дешевше взагалі не порушувати дане питання. Про безоплатну правову допомогу не знає абсолютна більшість населення України. Інший поширений бар'єр – це правова необізнаність громадян, незнання можливих шляхів відновлення справедливості. Саме тому намагання захистити свої права частіше зустрічається у людей з більш високим рівнем освіти».

НАМАГАННЯ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА У ВИПАДКУ ЇХ ПОРУШЕННЯ (відмінності в освітніх групах, %) ¹⁹

В якості головного чинника боротьби за свої права більшість респондентів (близько 62%) вказала відчуття несправедливості; на другому місці (з великим відривом) знаходиться прагнення відшкодувати понесені збитки (цей мотив відзначили майже 17% опитаних). Інші мотиви (бажання допомогти іншим, прагнення встановити в суспільстві законність) рухали лише приблизно кожним десятим постраждалим.

Однією ж із основних причин відмови від захисту своїх порушених прав є невіра в успішність такого захисту. Так, якщо розглядати лише тих осіб, які вказали, що вони стикалися із ситуаціями порушення своїх прав, то майже 44% з них відзначили, що вважають це марною справою, тоді як інші причини відзначала доволі обмежена частина опитаних (причому близько 20% постраждалих відмовилися відповідати на це запитання).

Співставлення цих результатів з питанням щодо успішності реальних спроб захисту дозволяє дійти висновку, що зазначена вище невіра має цілком реальне підґрунтя, адже за оцінками тих респондентів, які вдавалися до намагань захистити свої права, **в більшій частині випадків такі спроби виявлялися марними**. Зокрема, якщо розглядати лише тих осіб, які стикалися з порушенням своїх прав і докладали зусилля для їх захисту, лише близько 36% відзначили, що такий захист у більшості випадків був успішний, тоді як близько 64% відзначили, що у більшості випадків результати такої боротьби були незадовільними.

Проте варто також зауважити, що кожен десятий респондент не вдавався до захисту, бо вважав це справою, що вимагає значних витрат.

¹⁹ Відсотки від тих осіб, чиї права порушувалися.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ: УЯВЛЕННЯ ТА ПРАКТИКА

Якщо говорити про уявлення українців про ефективні способи відстоювання прав людини, то найефективнішим способом захисту, на думку опитаних респондентів, є звернення до засобів масової інформації (таку думку поділяють близько 28% з усіх опитаних). Також до найбільш згадуваних способів належать звернення до Європейського суду з прав людини (так вважають близько 19% опитаних), використання родичів та знайомих (близько 16% опитаних), звернення до суду (близько 16%) і звернення до поліції (близько 14%). При цьому близько 19% опитаних вважають, що жодних ефективних засобів захисту прав людини у нас не існує, і ще майже 15% не змогли дати відповідь на це запитання.

Подібна ієрархія загалом збережеться і якщо враховувати думки: 1) лише тих людей, які стикалися із ситуаціями порушення своїх прав; 2) лише тих людей, які зіштовхуються із порушенням своїх прав, намагалися їх захищати; 3) лише тих людей, яким вдалося відстояти порушені права. В усіх випадках першість отримують засоби масової інформації, на другому місці опиняється Європейський суд з прав людини, на третьому – допомога від родичів та знайомих.

Оцінки респондентів в даному запитанні мають певні регіональні відмінності, зокрема:

- звернення до ЗМІ частіше всього відмічалось в усіх регіонах, окрім Донбасу, в якому цей спосіб замикає п'ятірку найбільш згадуваних засобів; натомість на Донбасі перше за частотою згадувань місце займає звернення до Європейського суду з прав людини, яке є другим за частотою згадувань в Центральному, Південному та Східному регіонах, але займає лише п'яте місце в Західному регіоні;
- використання родичів та знайомих входить до п'ятірки найчастіше згадуваних засобів на Заході, в Центрі та Півдні, але не потрапляє до цієї п'ятірки на Сході та на Донбасі;
- варіант звернення до суду має більші рангові позиції в Західному (друге місце) і Східному (третє місце) регіонах, та менші – в Центральному (четверте місце) та Південному (п'яте місце) регіонах, і не потрапляє навіть до вісімки найчастіше згадуваних засобів на Донбасі;
- в усіх регіонах, крім Заходу, до першої п'ятірки ефективних засобів потрапляє звернення до міжнародних організацій, тоді як тільки на Заході до цієї п'ятірки потрапило звернення до поліції.

УЯВЛЕННЯ ПРО НАЙЕФЕКТИВНІШІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (%)²⁰

²⁰ Відповіді відранжовані відповідно до частоти виборів від найбільшої до найменшої. Наведено 7 найбільш популярних варіантів відповіді.

УЯВЛЕННЯ ПРО НАЙЕФЕКТИВНІШІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (регіональний розріз, %)²¹

- Звернення у засоби масової інформації
- Звернення до суду
- Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств
- Звернення до поліції
- Звернення до Європейського суду з прав людини

- Звернення до міжнародних організацій
- Звернення до Уповноваженого Верховної Ради з захисту прав людини
- Звернення до неурядових правозахисних організацій
- Вирішення питання за допомогою хабаря та інших подібних засобів

«Ця показова статистика корелює з основною проблемою, яка відображена в Національній стратегії з прав людини, – неналежному функціонуванні системи судочинства, через що виявляються незабезпеченими низка прав. Власне, відсутність ефективних засобів порушеного права, передовсім в суді, спричинює інші способи захисту (звертання до ЗМІ, способи непрямого вирішення питання через родичів, знайомих, хабар, інше)».

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської правозахисної групи, голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини

«Лідуюча позиція ЗМІ в переліку ефективних способів захисту прав людини в Україні – чудова ілюстрація того, що наша недореформована державна машина заводиться виключно із ковняка».

Олександра Матвійчук

голова правління Центру громадянських свобод

²¹ Наведено дані за п'ятьма найбільш згадуваними способами.

«Уявлення громадян України про ефективні способи захисту своїх прав є досить нетиповими для правової держави. Звернення до суду (16%) та поліції (14%) посідає четверте і п'яте місце, після звернення в ЗМІ, до Європейського суду з прав людини та пошуку способів вирішити питання через родичів і друзів. Дача хабаря (9%), сумніви в наявності ефективного способу захисту прав (19%) та відсутність відповіді (15%) є важливими індикаторами поширеності правового нігілізму. Навіть коли Україна матиме зовсім іншу судову систему та правоохоронні органи, до цієї частини публікума має в певний спосіб дійти, що зміни відбулись. Питання, хто і в який спосіб може змінити правосвідомість цих людей, лишається відкритим...».

Віктор Пушкар

соціальний психолог,
кандидат психологічних
наук

Якщо ж говорити не про уявлення українців про ефективні засоби захисту прав людини, а про ті, до яких вони вдавалися на практиці, то тут картина дещо відрізняється. Зокрема, серед засобів, якими опитані намагалися захищати свої права респонденти, найчастіше згадувалися використання соціальних зв'язків, тобто родичів та знайомих (його використовували 29%) та звернення до суду (близько 26%). Також до першої шістки способів захисту прав потрапили звернення до поліції (близько 20% випадків), звернення до місцевих органів влади (близько 17% випадків), звернення до ЗМІ (близько 11% випадків) та звернення до прокуратури (близько 11% випадків).

«Інструментом захисту прав досі залишається корупція та неправові методи, що дуже невтішно, тим паче, що люди чекають від держави боротьби з корупцією, але при цьому хочуть мати можливість «дати» поліцейському, лікарю, вчителю та таким чином вирішити свої проблеми».

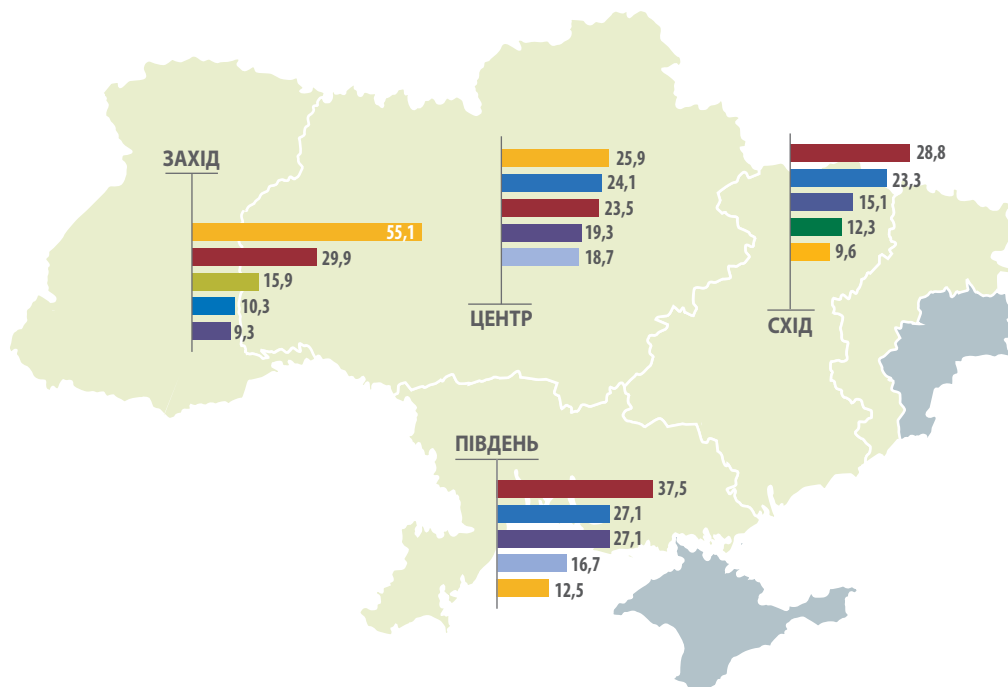
Ірина Федорович

співкоординаторка Коаліції
з протидії дискримінації в
Україні

Водночас в цьому питанні мають місце чималі регіональні відмінності, зокрема:

- використання соціальних зв'язків лідирує у Західному та Центральному регіонах (причому в Західному регіоні цей засіб захисту своїх прав використовували більше половини опитаних);
- у Південному та Східному регіоні першість утримує звернення до суду, тоді як використання соціальних зв'язків знаходиться в кінці першої п'ятірки засобів;
- звернення до поліції є засобом, який частіше використовується в Центральному, Південному та Східному регіонах (посідає друге рангове місце);
- звернення до ЗМІ входить до першої п'ятірки використовуваних засобів лише в Західному регіоні, а звернення до прокуратури – лише в Центральному та Південному регіонах;
- в Південному регіоні до першої п'ятірки потрапило звернення до депутатів Верховної Ради або місцевих рад, а на Сході – здійснення певних дій, які знаходяться поза правовим полем.

ТОП-8 СПОСОБІВ, ЯКИМИ УКРАЇНЦІ ВІДСТОЮЮТЬ СВОЇ ПРАВА (%)²²ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ (регіональний розріз, %) ²³²² Відповіді відранжовано за зменшення частоти популярності²³ Дані щодо Донбасу не наводяться внаслідок замалої кількості респондентів, які відповідали на дане запитання.

СПРИЙНЯТТЯ ЕКСТРАОРДИНАРНИХ СПОСОБІВ БОРІТЬБИ ЗА СВОЇ ПРАВА

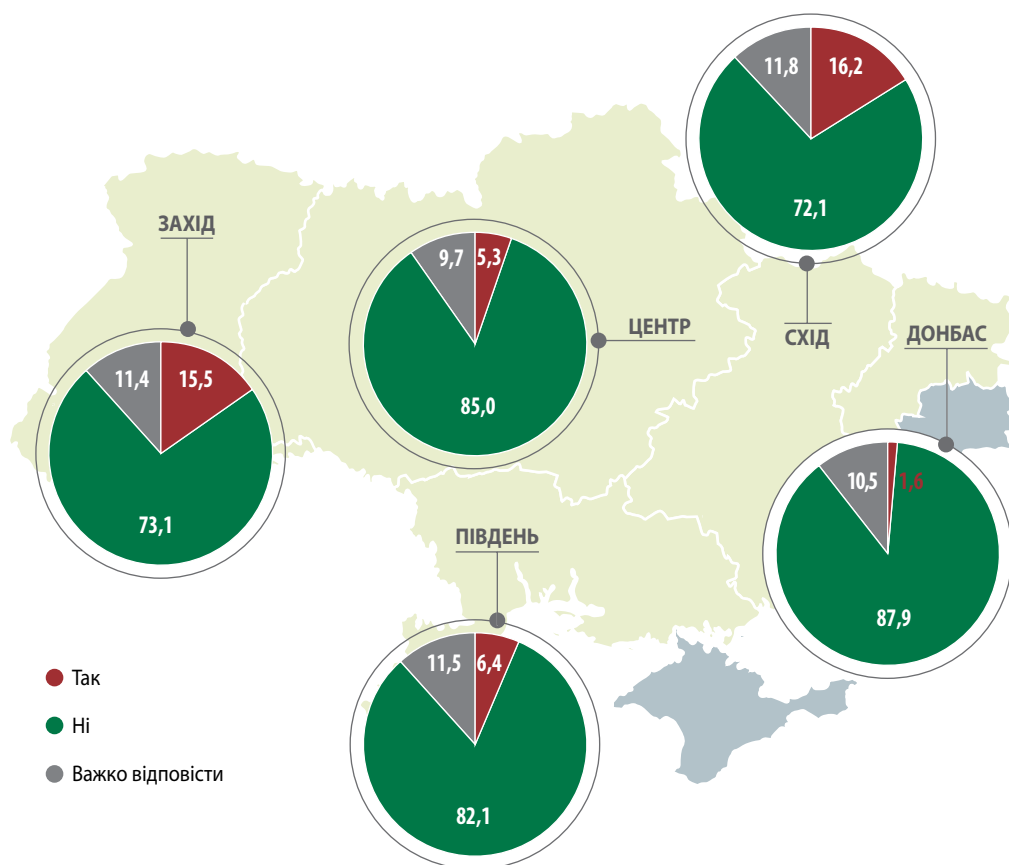

Одним із завдань дослідження було оцінити, зокрема, яку межу готове перейти населення у прагненні захистити свої права і наскільки прийнятними для цих цілей буде застосування екстраординарних засобів (наприклад, спалення державного прапора на знак протесту, здійснення самосуду тощо).

Загалом екстраординарні способи боротьби за свої права не знаходять підтримку серед населення. Наприклад, абсолютна більшість опитаних (79%) вважає, що спалення державного прапора є неприпустимим

формою протесту проти політики держави, тоді як припускають правомірність таких дій лише близько 10% опитаних. Причому значно рішучіше проти цього налаштовані жителі Донбасу, Центру та Півдня України, тоді як відносно найбільша підтримка правомірності таких дій фіксується серед мешканців Східного та Західного регіонів.

РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ «ЧИ МАЄ ПРАВО ЛЮДИНА СПАЛИТИ ДЕРЖАВНИЙ ПРАПОР УКРАЇНИ НА ЗНАК СВОЄЇ НЕЗГОДИ З ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ?» (регіональний розріз, %)

Довідка: Питання про можливість спалення державного прапора для вияву протесту проти державної політики показує багато вимірів. Воно обговорюється в США вже понад 30 років і стало певним виміром прихильників широкого розуміння свободи слова чи консерваторів, котрі прагнуть обмежити чи заборонити форми вираження поглядів.

У 1984 році під час загальноамериканського з'їзду Республіканської партії в Далласі Грегорі Лі Джонсон (тоді член Молодіжної революційної комуністичної бригади) брав участь у політичній демонстрації, метою якої був протест проти політики адміністрації президента Рональда Рейгана. Під час демонстрації Джонсон розгорнув американський прапор, облив його нафтою та підпалив. Він був засуджений до позбавлення волі на один рік та штрафу в розмірі 2000 доларів судом штату Техас. Однак Верховний суд США²⁴ скасував цей вирок і виправдав його, вважаючи, що це була форма вираження своїх поглядів, що захищається Конституцією США. Пізніше Конгрес США прийняв закон, що встановлював відповідальність за спалення державного прапора. У 1990 році Верховний суд США визнав цей закон неконституційним. Суд ще декілька разів підтверджував свою позицію про допустимість такої форми протесту в інших судових справах. До сьогодні триває обговорення поправки до Конституції США, котра забороняє спалення державного прапора США. Соціологічні опитування з 1999 по 2006 роки показували, що прихильників запровадження такої відповідальності – від 40 до 63% опитуваних, проти цього – від 40 до 50% американців. Громадська думка постійно коливається, однак суд стоїть на захисті свободи вираження поглядів. У Європі в переважній більшості країн це не є правопорушенням, хоча є й країни, де такі дії заборонені й за їх вчинення визначений штраф.

**Володимир
Яворський**

експерт Центру
інформації про права
людини

«Це запитання звучало не з метою агітації до спалення державного прапора чи подібних форм протестів. Ми розуміємо, що в умовах війни та загрози існування країни така форма протесту може сприйматися особливо гостро як така, що спрямована проти факту існування самої держави. Однак це «лакмусовий папірець» можливості бути толерантним до іншої думки та можливості поширювати непопулярні погляди, оскільки сам факт спалення прапора не несе прямої шкоди. Дані цього опитування є достатньо красномовними, що українцям, особливо в умовах війни, складно сприймати протилежні точки зору і що вони схильні до заборони подібних форм протестів, хоча мова йшла про протест проти державної політики, а про не заклики до знищення держави, які, звісно, не є прийнятними».

Так само серед населення переважають негативні оцінки такої екстраординарної форми боротьби за свої права, як вчинення актів самостійної реалізації правосуддя громадянами (самосуду), хоча щодо цього позиції вже не є такими однозначними. Адже хоча майже половина опитаних підкреслили неприпустимість таких дій, але водночас близько 38% опитаних вважають, що самосуд є припустимим за певних обставин, і ще 12% – що самосуд на сьогодні цілком виправданий та прийнятний. Отже, майже половина українців не відкидає можливості здійснення таких актів.

«Такі результати є своєрідним діагнозом судовій системі, довіра до якої лишається критично низькою. Це особливо небезпечно в умовах війни, коли рівень толерантності до насильства і так природно зростає. Влада мусить продемонструвати успіхи у реформуванні суду та реальні зрушення у захисті права кожного на справедливий суд».

Олександра Матвійчук

голова правління
Центру громадянських
свобод

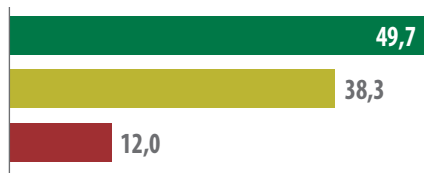
²⁴ Див. більш докладно рішення Верховного суду США у справі «Техас проти Джонсон» тут: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/491/397.html>.

Найвищим рівень несприйняття ідеї самосуду є серед жителів Донбасу (71% з яких висловилися за повну неприпустимість таких дій), тоді як в інших регіонах відповідна частка різниться, складаючи приблизно половину опитаних. Натомість серед мешканців Західного, Східного та Центрального регіонів є трохи більшою, ніж в решті регіонів, частка тих, хто припускає існування обставин, за яких такі дії є виправданими. Що ж до рівня повного прийняття припустимості самосуду, то він в усіх регіонах невисокий, хоча й трохи більший у Центральному регіоні.

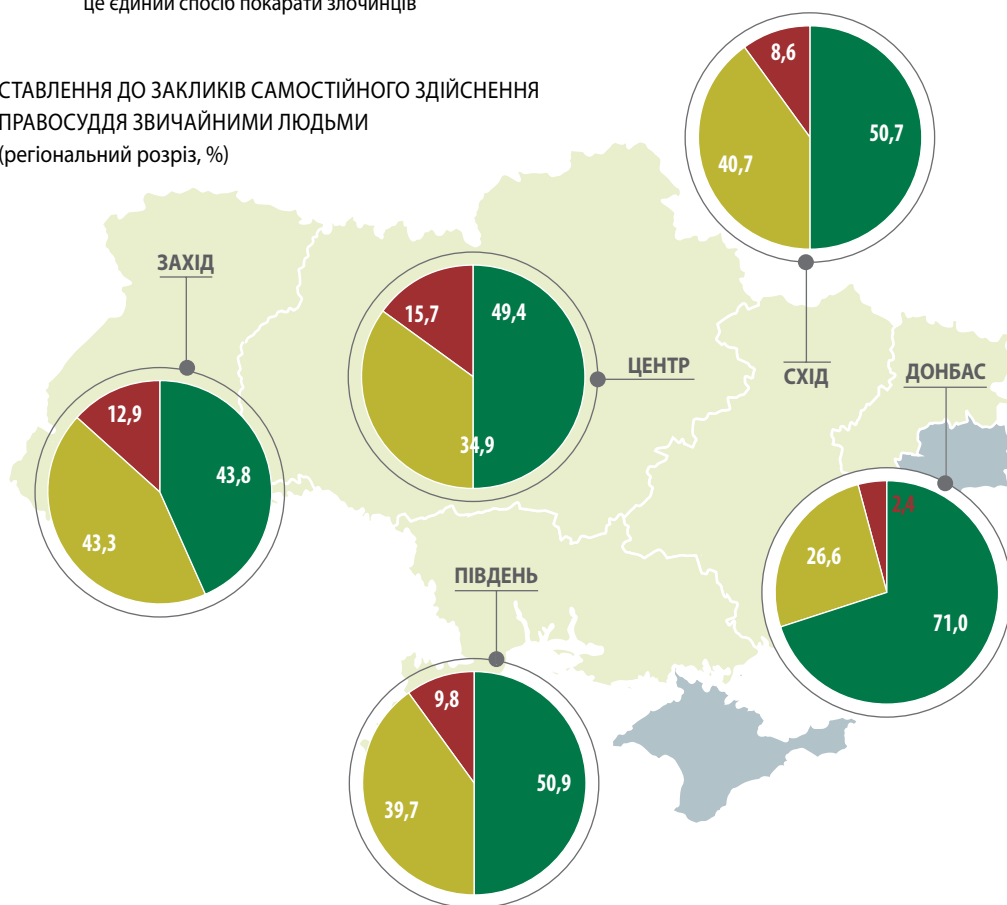
Залежності думок щодо цього питання від статі, віку, освіти, належності до певного майнового прошарку не фіксується.

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАКЛИКІВ САМОСТІЙНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЗВИЧАЙНИМИ ЛЮДЬМИ (%)

- Вважають самосуд у будь-якому разі неприпустимим
- Вважають, що загалом самосуд неприпустимий, але у деяких випадках може бути виправданим
- Вважають, що у наших умовах самосуд – це єдиний спосіб покарати злочинців

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАКЛИКІВ САМОСТІЙНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЗВИЧАЙНИМИ ЛЮДЬМИ (регіональний розріз, %)

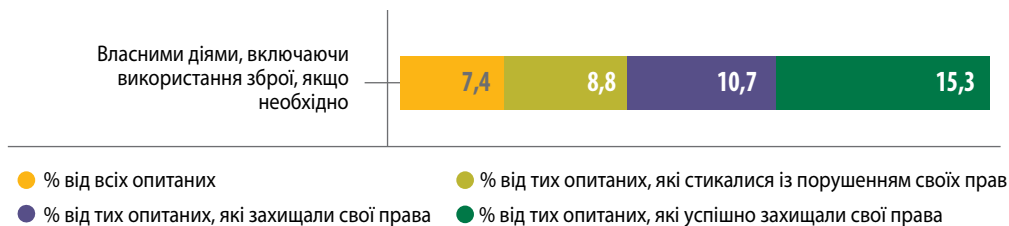

Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського
інституту соціальних
досліджень

«Такий рівень виправдання самосуду є особливо небезпечним під час війни в країні. Частина військових повертається додому зі зброєю і звичкою вирішувати конфлікти за допомогою сили. Часто вони потребують соціальної, психологічної підтримки, реабілітаційних програм, які допоможуть повернутися їм у мирне життя. Разом з тим подібних програм вкрай не вистачає, а отже, більшість людей, які повертаються з фронту, залишаються зі своїми проблемами без підтримки спеціалістів. Жителі Донбасу вже не перший рік відчують на собі наслідки війни і поширення застосування зброї частиною населення у повсякденному житті. Саме тому в цьому регіоні ми можемо спостерігати значно більший процент неприпустимості ідеї самосуду як засобу покарати злочинців».

У цьому контексті варто звернутись до результатів опитування щодо засобів захисту прав, які респонденти використовували на практиці. Нагадаємо, 8,2% визнали, що захищали свої права «власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно», що також може охоплювати самосуд. Причому ще більше бентежить результат зіставлення оцінок ефективності такого способу, адже рівень його підтримки серед всіх опитаних ставить 7,4%, а серед тих, хто вдавався до захисту своїх прав і ці спроби були вдалими, – цей відсоток зріс удвічі (15,3%).

ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ (%)

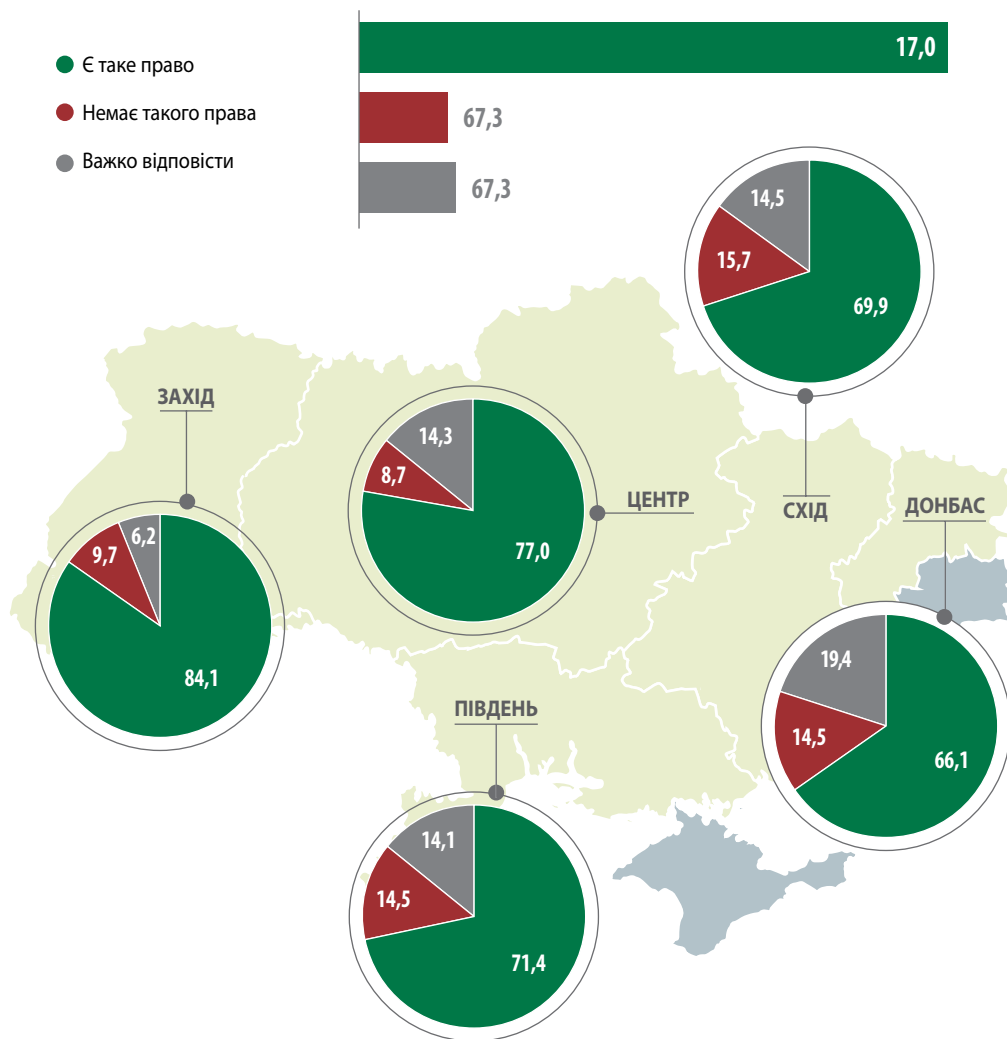
Якщо говорити про використання такого способу відстоювання прав, як політичний страйк, то переважна більшість опитаних (76%) вважає його цілком прийнятною формою боротьби за свої права. Причому більш поширеною орієнтація на подібні дії є серед жителів Західного та Центрального регіонів, тоді як відносно найменшою – серед жителів Донбасу.

Володимир Яворський

експерт Центру інформації
про права людини

«Відповідно до статті 44 Конституції України страйк дозволений лише для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Тобто він заборонений для досягнення політичних цілей. Таке обмеження є очевидним порушенням міжнародних стандартів прав людини на рівні Конституції. Однак навіть при підготовці змін до Конституції було багато прихильників залишити цю норму без змін. Це опитування показало, що громадяни не усвідомлюють такої конституційної заборони й однозначно виступають за усунення такої норми, що, сподіваємося, таки почують автори змін до Конституції України».

УЯВЛЕННЯ ПРО НАЯВНІСТЬ У ЛЮДЕЙ ПРАВА НА СТРАЙК З ПОЛІТИЧНИМИ ВИМОГАМИ ВНАСЛІДОК НЕЗГОДИ З ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ (%)

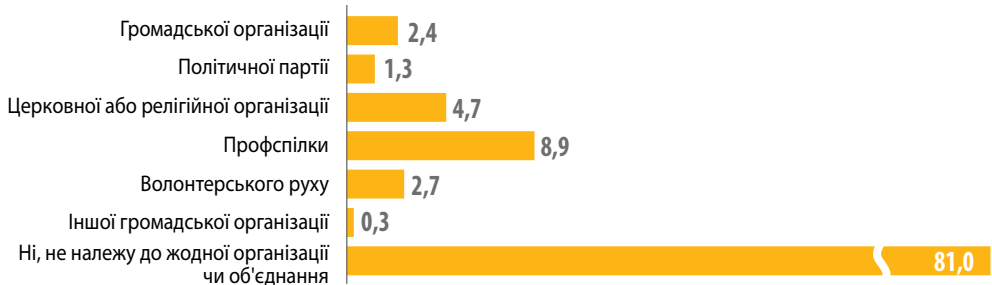
ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ

Одним зі способів захисту своїх прав є об'єднання громадян в різноманітні організації, чия діяльність спрямована на взаємну підтримку та захист прав своїх членів. Проте в Україні таке джерело забезпечення прав громадян переважно не знаходить розуміння та підтримки. Абсолютна більшість населення не бере участі в діяльності якихось організацій чи об'єднань. Про відсутність належності до якоїсь організації чи об'єднання заявили більше 80% опитаних, тоді як до певних організацій чи об'єднань (не враховуючи членство у профспілці та належність до релігійної організації) належать лише 6% опитаних. Рівень належності до якихось організацій (участі в їх діяльності) є практично однаковим в усіх регіонах.

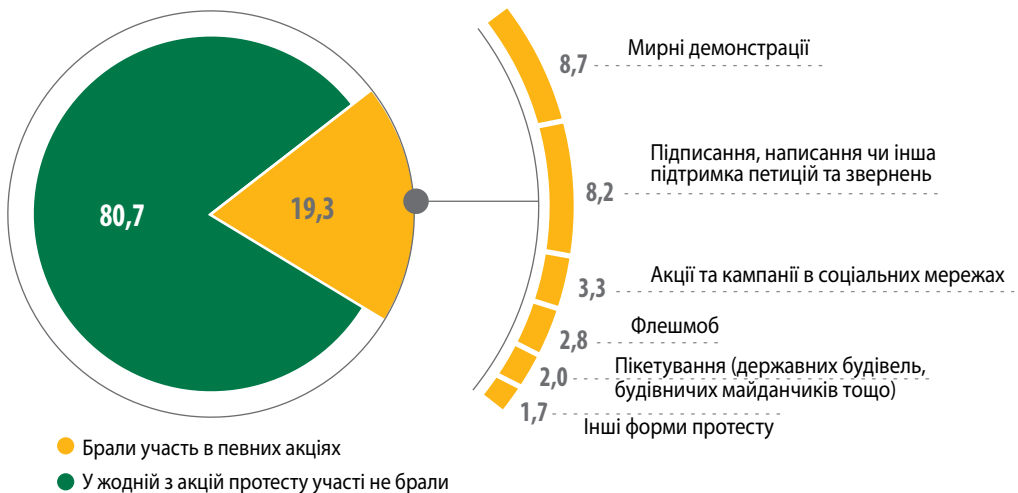
Також можна відзначити, що рівень залучення до діяльності громадських, політичних та волонтерських організацій трохи більший серед молоді, але й тут цей рівень є доволі низьким (близько 9%).

Фіксуються й невеликі відмінності між особами з вищою освітою та з нижчими рівнями освіти, а саме: рівень належності до різних організацій є більшим серед осіб з вищим рівнем освіти, але ці відмінності є невеликими (близько 8% осіб з вищою освітою належать до громадських організацій, тоді як серед осіб з нижчими рівнями освіти ця частка складає 3-5%).

НАЛЕЖНІСТЬ (ЧЛЕНСТВО АБО УЧАСТЬ) ДО ОРГАНІЗАЦІЙ ЧИ ОБ'ЄДНАНЬ (%)²⁵

В ЯКИХ АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ РЕСПОНДЕНТИ БРАЛИ УЧАСТЬ ПРОТЯГОМ ОСТАННІХ ТРЬОХ РОКІВ (%)²⁶

Також мало використовується українцями такий спосіб боротьби за свої права, як участь в різноманітних протестних акціях: близько 81% опитаних ні в яких подібних акціях участі не брали. З тих же, хто брав у них участь, найбільші частки брали участь у мирних демонстраціях (близько 9% від всіх опитаних) або долучалися до підписання (чи іншої підтримки) петицій та звернень (близько 8%).

Мешканці Західного та Центрального регіонів дещо активніше долучалися до акцій протесту (але навіть тут ця частка становить 1/4 жителів), натомість в інших регіонах цей рівень є приблизно однаковим. Як і можна було очікувати, участь в акціях протесту залежить від віку респондентів, а саме: чим старшою є людина, тим менш вона схильна брати участь в акціях протесту.

Проте і в найбільш активній віковій категорії (18-29 років) частка тих, хто брав участь в таких акціях, лише трохи перевищує 1/4 (в середній віковій категорії ця частка складала близько 1/5, а серед найстарших респондентів – близько 1/10).

²⁵ Можливо було обирати декілька варіантів відповідей водночас.

²⁶ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас. Наведено 7 найпопулярніших варіантів відповідей.

Також певну значимість для реалізації протестної активності має освіта респондентів, точніше наявність вищої (повної чи неповної) освіти.

Адже хоча між групами з нижчим рівнем освіти значимих відмінностей в протестній активності не спостерігається, серед осіб з вищою освітою вона помітно більша (близько 28% осіб з вищою освітою брали участь в акціях протесту, тоді як в інших освітніх групах відповідна частка складала приблизно 10-15%).

Щодо особливостей конкретних форм протесту, то можна відзначити більше використання молоддю флешмобів (з тих молодих людей, які брали участь в певних акціях, у флешмобах брали участь близько 25%, проти 7-9% в інших вікових категоріях), а також більш активне використання підготовки та підписання різних петицій серед осіб з вищою освітою (з тих осіб з цієї групи, які брали участь в певних акціях, підписували петиції близько 50%, тоді як серед осіб із середньою та середньою спеціальною освітою відповідна частка складала близько 33%).

ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ: УЯВЛЕННЯ І ПРАКТИКА

Уявлення експертних груп щодо ефективних способів захисту відрізняється від результатів загальнонаціонального опитування, адже п'ятірці лідерів з'являються нові способи – звернення до Уповноваженого ВР з прав людини (Омбудсмена), міжнародних організацій та правозахисників. Хоча лідируючі позиції звернення у ЗМІ задля захисту порушених прав зберігається також і в оцінках експертних груп (не опускається нижче третього рейтингового місця в групі респондентів-суддів), також усі групи респондентів до п'ятірки ефективних відносять такі способи, як звернення до судових

органів (міжнародних та національних), Європейського суду з прав людини та національних судів.

Цікавим є те, що звернення до Уповноваженого з прав людини як досить ефективний спосіб захисту прав (рейтингове місце коливається з третього по п'яте) розцінили всі експертні групи респондентів, в той час як оцінка населення є не такою високою, за винятком Донбасу, жителі якого ставлять звернення до Омбудсмена на друге після ЄСПЛ місце.

**Костянтин
Вашченко**

голова Національного
агентства України
з питань державної
служби

Найбільш ефективними способами захисту своїх прав держслужбовці вважають одночасно звернення у ЗМІ (35%) та до суду (33%). Хоч ЗМІ з невеликим відривом лідирують. Це стало для вас несподіванкою?

Я думаю, що ці відповіді одна одній не суперечать. Але ключова проблема в тому, що наша судова система досі залишається неререформованою. І хоча вже є абсолютно прогресивні ідеї і принципи, які покладені в основу судової реформи, суди на сьогоднішній момент важко назвати ефективним і дієвим інструментом захисту. А ЗМІ – це спосіб привернути увагу до якоїсь проблеми і вплинути на діяльність тих, хто повинен нею займатись, стимулювати їх до конкретних дій. Втім, я переконаний, що із впровадженням судової реформи ключовим критерієм її успішності має стати зростання довіри до суду.

Несподівано найбільш ефективним способом захистити свої права, на думку правоохоронців, є звернення в ЗМІ. Причому ефективність звернення до поліції відзначили лише третина опитаних поліцейських, що є доволі красномовним показником, адже решта експертних груп віддавала першість самим собі з великим відривом: 86% суддів вважають ефективним звернення до суду, 79% журналістів – звернення до ЗМІ, а 69% правозахисників – звернення до неурядових правозахисних організацій.

Найбільш ефективним способом захистити свої права, на думку опитаних правоохоронців, є, як це не дивно, звернення в ЗМІ. Виходить, правоохоронна система сама в себе не вірить?

Напевно, це проблема переформатування принципів діяльності правоохоронної системи. Тому що та система залежності, яка була сформована в органах міліції, не давала можливості працівнику, наділеному повноваженнями, почувати себе незалежним. Раніше був принцип колективної відповідальності, який породжував безвідповідальність. На сьогодні ми маємо дещо іншу філософію і розуміємо, що якщо ти маєш повноваження, то окрім повноважень маєш обов'язки. Коли ми її впровадимо в діяльності підрозділів поліції, то зможемо чітко говорити про те, що ЗМІ швидше будуть помічником у висвітленні певних ситуацій, ніж способом захисту порушених прав.

Не можна забувати і про таку інституцію, як Європейський суд з прав людини. Україна є одним із лідерів за зверненнями громадян до ЄСПЛ, адже саме там багато наших громадян прагнуть відстояти свої права. Всі інші суб'єкти (у тому числі ЗМІ, прокуратура і органи поліції), на жаль, для багатьох вбачаються некомпетентними у вирішенні конкретних проблем.

Відсутність механізмів, які б давали реальний захист громадянам, – це той напрямок, за яким треба працювати, щоб не тільки зменшити кількість наших звернень до Європейського суду з прав людини, а передусім забезпечити роботу ефективних механізмів захисту прав людини в Україні.

Адже зараз платники податків в кінцевому результаті платять двічі. Перший раз за утримання неефективної правоохоронної системи. А вдруге вони платять за рішеннями ЄСПЛ.

Костянтин Бушуєв

заступник голови
Національної поліції
України

Серед трьох груп (держслужбовці, вчителі та журналісти), яким задавались запитання щодо частоти порушення прав та готовності їх відстоювати, можна відзначити:

- значно більшу готовність до захисту своїх прав респондентів (у порівнянні із населенням): не більше третини не намагались цього робити;
- менший, у порівнянні із загальнонаціональним опитуванням (38,8%), відсоток впевнених в тому, що порушень прав взагалі не відбувалось: частка впевнених у цьому респондентів коливається від 15,4% серед державних службовців до 7% серед журналістів.

УЯВЛЕННЯ ЕКСПЕРТНИХ ГРУП ПРО НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ (%)

	Населення в цілому	Державні службовці	Судді	Поліцейські	Вчителі	Журналісти	Право-захисники
1.	ЗМІ	ЗМІ	Суд	ЗМІ	ЗМІ	ЗМІ	Правозахисні організації
	27,8	34,6	86,1	39,8	52,7	79,0	68,9
2.	ЄСПЛ	Суд	ЄСПЛ	Поліція	ЄСПЛ	ЄСПЛ, правозахисні організації	ЗМІ
	19,3	32,7	57,2	34,5	36,6	59,0	64,1
3.	Родичі, знайомі	Омбудсман	ЗМІ	ЄСПЛ	Міжнародні організації	Міжнародні організації	ЄСПЛ
	16,3	26,0	35,0	34,0	30,4	53,0	62,1
4.	Суд	Міжнародні організації	Омбудсман	Омбудсман	Правозахисні організації	Мітинги, акції непокори	Омбудсман
	16,2	16,4	25,0	28,6	27,7	41,0	47,6
5.	Поліції	ЄСПЛ, прокуратура	Міжнародні організації	Суд	Омбудсман, суд	Омбудсман, родичі, знайомі	Міжнародні організації, суд
	14,0	15,4	17,2	20,4	19,6	27,0	39,8

СТАВЛЕННЯ ДО ЕКСТРАОРДИНАРНИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ

У питанні щодо екстраординарних способів захисту своїх прав позиція експертних груп дещо відрізняється від позиції населення загалом. Зокрема щодо припустимості самосуду, то тут позиція 2/3 журналістів і майже 90% правозахисників полягає у неприпустимості таких дій.

А от на запитання щодо спалення державного прапора практично всі групи, за виключенням правозахисників, відповіли, що це не може бути прийнятною формою протесту проти політики держави (88,9% суддів, 82,5% поліцейських та 72% журналістів). Єдиною групою, оцінка якої по даному питанню має суттєві відмінності, є правозахисники, адже в цій групі 35% вважає прийнятним такі дії, 40,8% відсотків – їх заперечує і практично чверть не змогли дати відповіді на це питання. Такий результат може пояснюватися тим, що правозахисники вбачають у цьому питанні не стільки факт наруги над державними символами, скільки прояв свободи вираження поглядів.

Що ж до права на політичний страйк, то тут знову практично всі експертні групи абсолютною більшістю визнали правомірною і прийнятною таку форму протесту проти політики держави. Єдиною групою, яка «недооцінила» правомірність такого способу були державні службовці, серед яких більше половини (57%) все-таки переконані у прийнятності страйків, п'ята частина (20%) заперечує це, але ще майже чверть (23%) не змогли дати відповідь на це питання. Доволі вірогідно, що такі результати пояснюються тим, що респонденти цієї групи, відповідаючи на це запитання, «примірювали» відповідь на себе, адже відповідно до українського законодавства держслужбовці не мають права страйкувати.

ДІЯЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ПРАВОВАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ПРО ІСНУВАННЯ
ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІНСТИТУЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ, СИСТЕМИ
БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ;
СТАВЛЕННЯ ДО ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ЗАГАЛОМ ТА В
ОЦІНКАХ ЕКСПЕРТІВ.

У рамках дослідження вивчалася не лише готовність людей відстоювати свої права і способи, які вони застосовують та які є ефективними з точки зору респондентів, проте також і було встановлено рівень обізнаності щодо існування та діяльності досить нових механізмів, таких як безоплатна правова допомога (БПД), а також специфічних механізмів, таких як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, що здійснює парламентський контроль за дотриманням прав людини, а також недержавних – правозахисних організацій.

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА

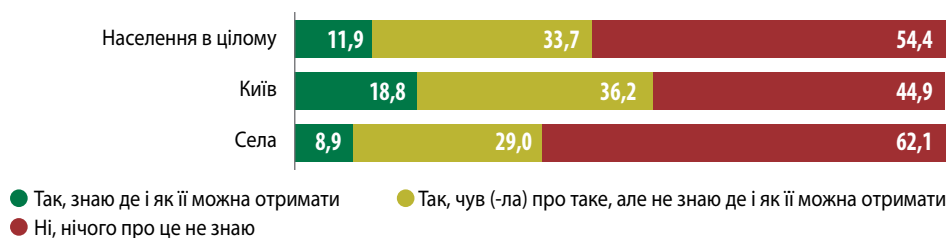
Результати дослідження в цілому продемонстрували не дуже високий рівень обізнаності громадян щодо цього механізму, адже лише 12% відзначили, що знають про безоплатну правову допомогу, а також де її можна отримати. Натомість 34% щось про це чули, але не знають, як і де отримати БПД, тобто фактично не зможуть з власної ініціативи скористатися цим механізмом у разі необхідності. А більше половини (55%) респондентів взагалі нічого про це не чули.

Варто зазначити, що ці дані, практично не маючи регіональних особливостей, відрізняються суттєво при порівнянні великих міст і сіл. Так, наприклад, якщо в Києві майже кожен п'ятий (19%) знає про БПД, а взагалі нічого не чули 45%, то мешканці сіл обізнані вдвічі гірше, адже менше 9% мають відповідні знання, а практично 2/3 взагалі нічого не чули про цей механізм.

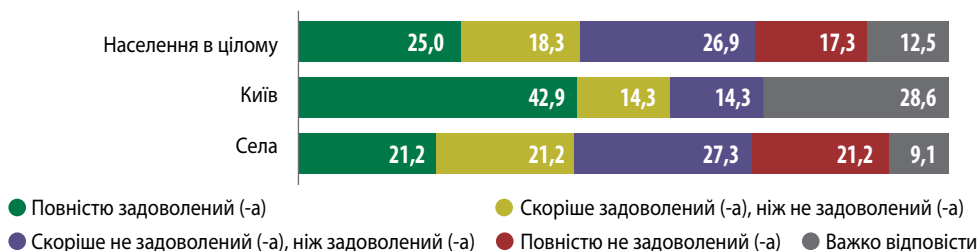
Такі дані доволі логічно зіставляються з відповідями на запитання щодо користування послугами БПД. Причому невисокий рівень (5%) звернення може також свідчити про недостатню обізнаність про цей механізм серед населення, адже, наприклад, у Києві, де вище рівень обізнаності, і відсоток осіб, які звертались по таку допомогу, є вищим (7%) ніж в селах (4,7%).

Одночасно слід звернути увагу, що серед населення, яке все ж таки користувалось послугами БПД, думки щодо якості наданих послуг розділились порівну, адже 43% опитаних залишились задоволені результатом, в той час як 44% вважають, що не отримали очікуваного. При цьому такі дані мають суттєві регіональні відмінності, адже на Донбасі 3/4 населення залишились задоволеними отриманими послугами і лише чверть не задоволені, хоча тих, хто б зазначив, що ця допомога взагалі не була корисною, немає. В той же час на сході та центрі країни половина респондентів заявляють про своє незадоволення послугами БПД.

ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ ПРО МОЖЛИВІСТЬ ОТРИМАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВИ (%)

ЯКЩО ВИ КОРИСТУВАЛИСЯ БЕЗОПЛАТНОЮ ДОПОМОГОЮ, ТО ЗАДОВОЛЕНІ ВИ НЕЮ ЧИ НІ?²⁷(%)

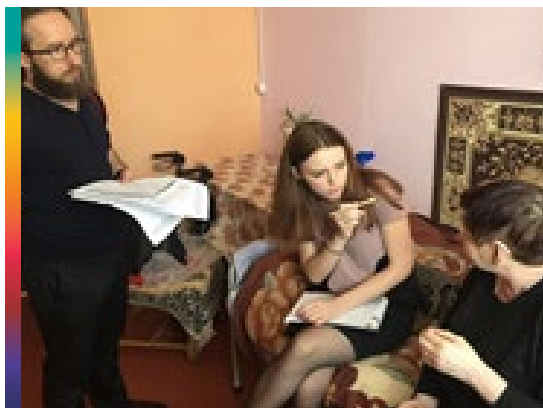
²⁷ Відсотки від тих осіб, які користувалися безоплатною допомогою

Аналогічною є позиція респондентів у сільській місцевості (48% оцінили послуги БПД незадовільно або скоріше незадовільно), натомість у Києві ситуація є аналогічною з Донбасом, адже тут більше половини (57%) населення дають позитивну оцінку послугам БПД, причому повністю негативної відповіді не надав жоден респондент, хоча майже третина не змогла визначитись.

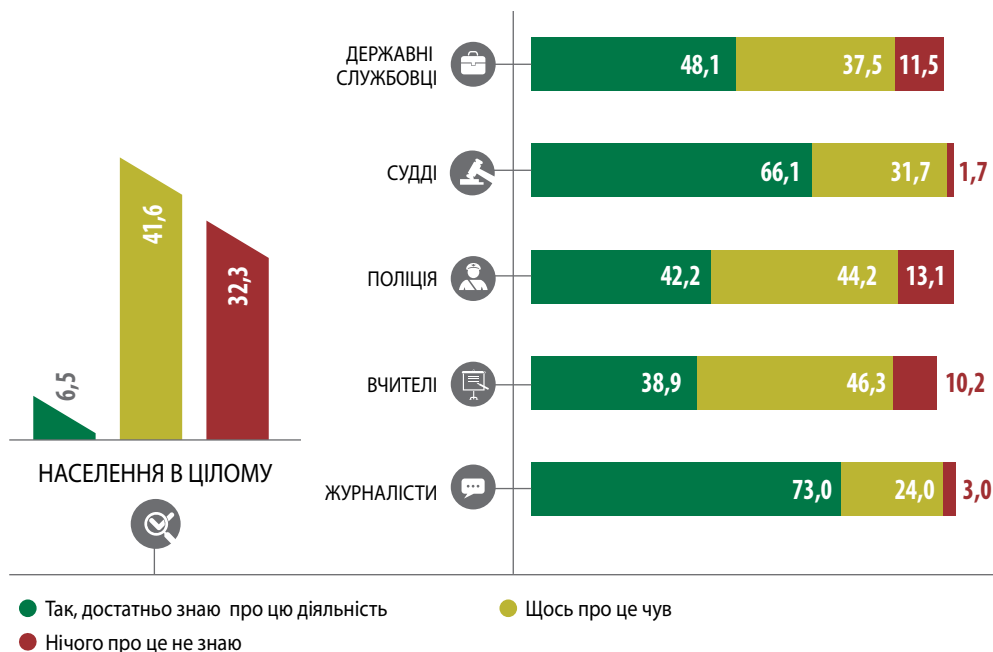
ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНСТИТУЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Рівень обізнаності населення, коли респонденти заявили про наявність достатніх знань про діяльність національної інституції з прав людини є невисоким (6%). Ще 42% тільки чули про цю інституцію. Такі результати є порівняними з аналогічними даними щодо поінформованості населення щодо діяльності БПД та правозахисних організацій.

Специфіка діяльності та мандату Уповноваженого ВРУ з прав людини полягає в тому, що ця інституція має повноваження щодо впливу безпосередньо на державні органи задля вжиття останніми певних дій і відновлення справедливості. В цьому контексті оцінка діяльності Омбудсмана державним и службовцями, суддями та поліцейськими є важливим показником.

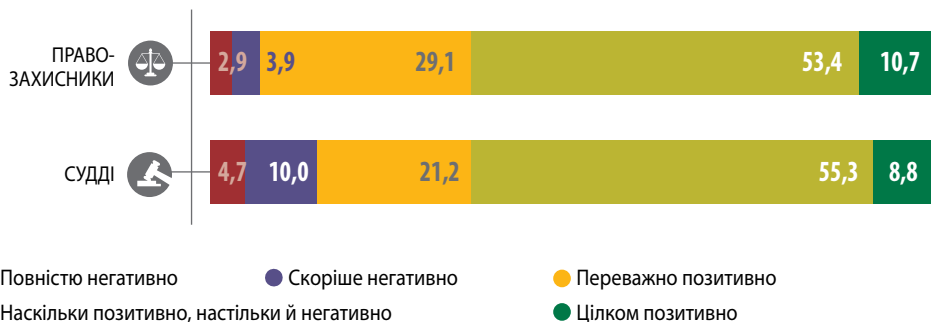
ПОІНФОРМОВАНІСТЬ З ДІЯЛЬНІСТЮ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ (ОМБУДСМАНА) (загальнонаціональне та експертні опитування, %)

Саме тому в рамках дослідження окремий наголос і увага була приділена вивченню експертної думки щодо діяльності інституції. Так серед експертних груп не більше 13% (серед поліцейських) нічого не знають про Омбудсmana, натомість рівень високої обізнаності коливається в межах 39% серед вчителів до 73% серед журналістів. Більш того, більше половини (52%) журналістів висвітлювали діяльність цієї інституції.

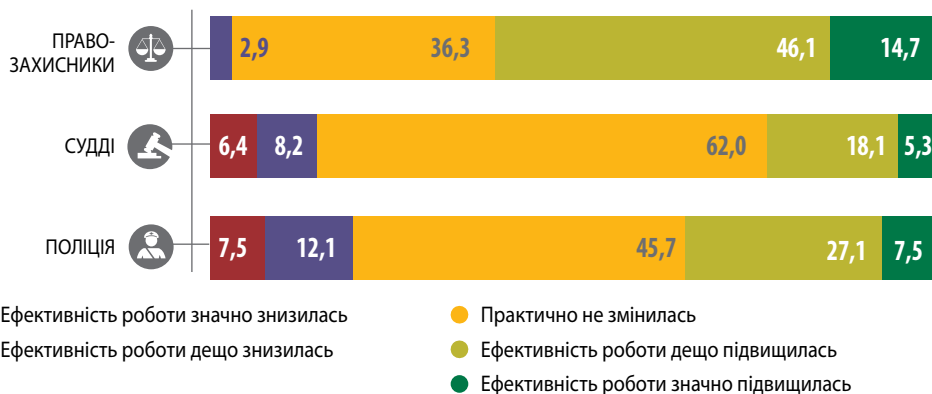
Позитивною є оцінка діяльності інституції серед 64% суддів та правозахисників, причому, згідно з оцінками останніх, це єдина інституція, в оцінці діяльності якої позитивні оцінки переважають (понад 60% позитивних оцінок)²⁸.

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ (ОМБУДСМАНА) (експертні опитування, %)

Щодо змін, які відбувались за останні роки, то тут позиції розділились, адже якщо серед правозахисників практично 2/3 (61%) вбачають зміни на краще і лише 3% вважають, що ситуація дещо погіршилась, то серед поліцейських (46%) і суддів (62%) здебільшого поширені переконання, що ніяких змін не відбулось.

ОЦІНКА ЗМІНИ РОБОТИ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ (ОМБУДСМАНА) ПІСЛЯ 2013 РОКУ (експертні опитування, %)

²⁸ Інші інституції отримали переважно нейтральні оцінки, однак МВС трохи нижчі, ніж прокуратура та СБУ, а рівень негативних оцінок цієї інституції близький до 45%.

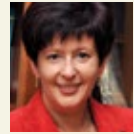
Опитані правозахисники переважно позитивно оцінюють роль Офісу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини у питанні дотримання прав людини. Це єдина інституція, яка має більший позитивний баланс оцінок, аніж негативний...

З підвищенням ефективності Офісу Уповноваженого, яку ми змогли підняти практично від нуля до достатньо високого рівня довіри, ми стали заручниками того, що до нас почала звертатися величезна кількість людей.

В результаті ефективність знижується, відверто кажучи. Тому що як тільки ми допомагаємо одній людині і вона позитивно розповідає про свій досвід, бажаючих звернутись стає більше. А спроможності Офісу опрацювати 67 000 звернень, які надійшли протягом минулого року, вже просто не вистачає. Також це означає, що ми змушені більше уваги приділяти розгляду конкретних звернень громадян і вирішенню конкретних проблем, замість того, аби зосередитися на системних проблемах.

Іншими словами, Офіс Омбудсмана став заручником власної ефективності. Тому далі може бути спад нашої активності по вирішенню системних проблем.

Що треба робити в такому випадку? У мене готових рішень немає. Можливо, необхідно створювати ще одну інституцію, яка б займалась скаргами громадян. А інша – на підставі цих скарг займалась вирішенням системних проблем. Треба робити проактивний моніторинг, ставати більш активними в навчанні чиновників, суддів, працівників прокуратури. У випадку, якщо ми будемо займатись тільки розглядом скарг громадян, у нас просто не вистачить сил на те, щоб вирішувати системні проблеми та здійснювати превентивну функцію. Тому тут є ще над чим працювати.

Валерія Лутковська

Уповноважений
Верховної Ради України з
прав людини

СПРИЙНЯТТЯ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ПРО ІСНУВАННЯ
ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОЗАХИСНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ; РІВЕНЬ ЗНАННЯ
КОНКРЕТНИХ ПРАВОЗАХИСНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ / ОКРЕМИХ
ПРАВОЗАХИСНИКІВ; СТАВЛЕННЯ
ДО ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ; ХАРАКТЕРИСТИКА
ПРАВОЗАХИСНИКІВ; ГОТОВНІСТЬ
ДО ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТОЦЬО.

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ПРО ІСНУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Рівень обізнаності з діяльністю правозахисних організацій є невисоким. Лише близько 9% опитаних українців вказали, що достатньо добре обізнані з діяльністю таких організацій, тоді як близько 42% мають обмежену інформацію, а близько 49% нічого про них не знають.

«Це вже добрий показник, останні роки підсилили правозахисне середовище практично в усіх регіонах. Рівень обізнаності з діяльністю організацій є похідним від успішності та медійної складової діяльності таких організацій».

Олександр Павліченко

заступник директора Харківської
правозахисної групи, голова
правління Української Гельсінської
спілки з прав людини

Варто зауважити, що у цьому питанні практично між всіма групами респондентів є певні відмінності, хоча не дуже значні і такі, що не впливають в цілому на загальну тенденцію поганої обізнаності. Зокрема:

- чоловіки є більш обізнаними у порівнянні із жінками (46,7% чоловіків у порівнянні із 52,2% жінок нічого не знають про правозахисні організації, а добре ознайомлені – 10,2% проти 7,6% відповідно);
- особи старшого віку також демонструють нижчий рівень обізнаності (серед них нічого не знають про таку діяльність 60%), тоді як рівень обізнаності молодих людей та осіб середнього віку знаходиться приблизно на одному рівні;
- в цьому питанні спостерігається зв'язок з рівнем освіти: частка обізнаних з діяльністю таких організацій зростає мірою збільшення рівня освіти. Причому зіставлення даних вікових груп та даних за рівнем освіти демонструє, що в кожній із груп збережеться зазначена вище для всього масиву більша обізнаність серед більш освічених і серед більш молодих осіб. Відповідно можна припустити, що цікавість до діяльності правозахисних організацій є більшою як серед молодших осіб, так і серед більш освічених.

Утім, відповідаючи на запитання, які саме подібні організації їм відомі, реальний рівень обізнаності з діяльністю правозахисних організацій виявився значно нижчим. Це запитання було «відкритим», тобто респонденти не обирали варіанти із запропонованого переліку, а самі називали ті організації, які змогли згадати.

Тут відзначимо, що частка осіб, які взагалі дали якусь змістовну відповідь, склала лише 17% від всіх опитаних. Проте з цих 17% чимало респондентів називали такі організації, як ООН, офіційні правоохоронні органи (прокуратуру, суд, міліцію), адвокатів та нотаріусів, соціальні служби, ЗМІ, профспілки, організації із захисту тварин, Європейський суд з прав людини, гарячі лінії органів влади. Якщо не враховувати ці відповіді, а зважати лише на ті з них, які дійсно стосуються правозахисної тематики, то таких змістовних відповідей виявиться лише близько 9%.

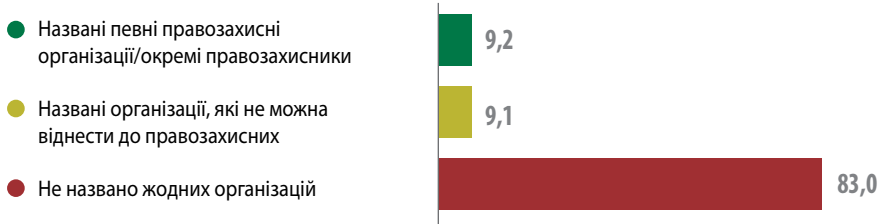
«Чудова ілюстрація, що правозахисні організації працюють над захистом прав людини у своєрідному гетто, за межами якого люди навіть не підозрюють про їх існування».

Олександра Матвійчук

голова правління Центру
громадянських свобод

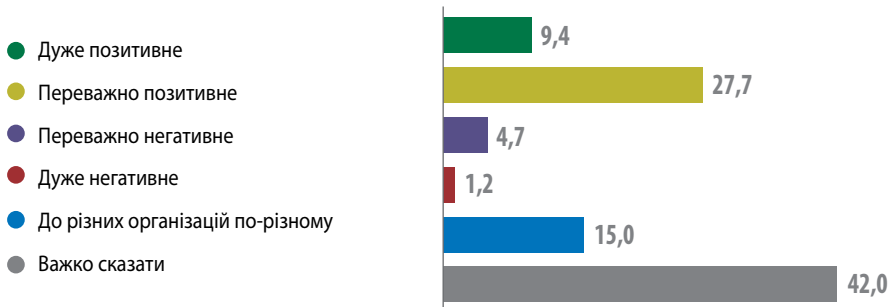
Серед різних регіонів за знанням конкретних правозахисних організацій лідирує Донбас: тут 21% опитаних вказали якусь організацію. Найменшим же рівень реального знання виявився в Центральному (близько 5%) та Східному (близько 7%) регіонах.

РІВЕНЬ ЗНАННЯ КОНКРЕТНИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ/ОКРЕМИХ ПРАВОЗАХИСНИКІВ (%)²⁹

ОЦІНКА РОБОТИ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Щодо ставлення до діяльності правозахисних організацій, то для значної частини воно є не сформованим (42% опитаних не змогли дати оцінку, оскільки не обізнані з цією діяльністю), але водночас позитивні оцінки переважають над негативними (цілком або скоріше позитивну оцінку дали близько 37% опитаних, тоді як негативну (цілком або переважно) оцінку дали лише близько 6%.

СТАВЛЕННЯ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (%)

При врахуванні рівня обізнаності (за самооцінками) з діяльністю правозахисних організацій загальне позитивне ставлення проявиться більш чіткіше. Адже з осіб, які вказали, що вони добре знайомі з діяльністю таких організацій, позитивну (цілком або переважно) оцінку дали близько 61%, а серед осіб, які відзначили часткове знайомство з діяльністю цих організацій, позитивну оцінку дали близько 50%.

Відзначимо, що навіть серед тих осіб, які вказали, що вони не знайомі з діяльністю правозахисних організацій, близько 22% відзначили позитивні оцінки (що можна трактувати як існування певної установки щодо самої правозахисної діяльності).

Якщо ж поглянути на тих осіб, які змогли назвати якісь діючі правозахисні організації, то серед них вже майже 78% дали позитивні оцінки.

Позитивні оцінки значно переважають негативні в усіх регіонах (навіть якщо додавати до негативних оцінок неоднозначне ставлення до різних організацій), але більш позитивно до діяльності правозахисних організацій налаштовані жителі Західного регіону (близько 51% позитивних оцінок).

²⁹ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас. Відповіді відранжовано відповідно до зменшення частоти згадування

Ставлення до правозахисних організацій є приблизно однаковим у молоді та осіб середнього віку (тут приблизно 40% давали позитивні оцінки, приблизно 6% – негативні, приблизно 16% – подвійні оцінки, і приблизно 39% не змогли визначитися), тоді як серед осіб старшого віку позитивні оцінки давали майже 32%, а близько половини не змогли дати оцінку.

Перевага позитивних оцінок діяльності правозахисних організацій проявляється і в оцінках мотивів, якими керуються люди, які стають правозахисниками. В запропонованому респондентам запитанні щодо якостей людей, які займаються такою діяльністю, наводилися кілька «альтруїстичних» мотивів (прагнення допомоги іншим, відчуття справедливості, бажання встановити панування закону та справедливості), кілька «еґоїстичних» мотивів (право на захист як спосіб заробляння грошей, робота задля зарубіжних грантів, використання цієї діяльності задля політичної кар'єри) та один нейтральний варіант (констатація юридичного підґрунтя цієї діяльності). В результаті перевагу отримали саме «альтруїстичні» мотиви, хоча рівень «нейтральних» оцінок складає практично половину відповідей.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОЗАХИСНИКІВ (%)³⁰

³⁰ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

ГОТОВНІСТЬ ДО ОСОБИСТОЇ УЧАСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Загальне позитивне ставлення до правозахисних організацій, однак, не перетворюється на готовність до участі в їх діяльності. Загалом лише близько третини опитаних (37%) висловили готовність до участі в такій діяльності в тій чи іншій формі, приблизно стільки ж (36%) відзначили свою неготовність до цього, а 27% не змогли визначитися (що також частково можна трактувати як форму неготовності).

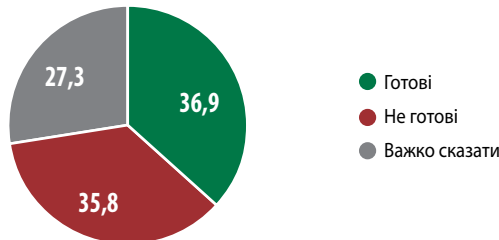
«Треба враховувати, що складно долучитися до чогось, про що ти маєш досить примарне уявлення. Правозахисним організаціям належить створювати прості моделі залучення широких кіл суспільства до правозахисту. І популяризувати їх роботу у суспільстві».

Олександра Матвійчук

голова правління Центру громадянських свобод

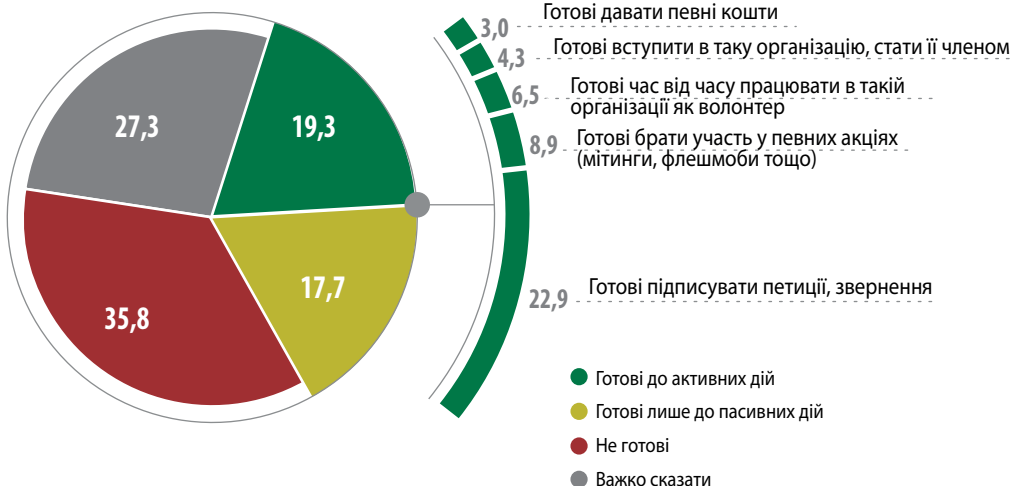

РІВЕНЬ ЗАГАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ПІДТРИМАТИ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЧИ РУХІВ (%)

РІВЕНЬ ГОТОВНОСТІ ДО АКТИВНОЇ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЧИ РУХІВ (%)

СПОСОБИ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЧИ РУХІВ (%)³¹

³¹ Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

Такі результати однозначно вселяють надію, тому що третина все-таки готова співпрацювати з правозахисними організаціями. Втім, для правозахисних організацій це підстава задуматись, як їм завоювати серця тих, хто залишився за бортом. Подумати про те, яким чином довести свою ефективність, як залучити громадян до справедливого вирішення тих чи інших питань. Ці результати є дороговказом, як далі працювати.

Валерія Лутковська

Уповноважений Верховної
Ради України з прав людини

Якщо ж додатково врахувати ще й «якість» подібної готовності (а саме, чотири перших наведених способи дій можна віднести до активної участі, тоді як підпис петицій та звернень – до пасивної участі), то рівень реальної готовності виявиться ще нижчим, оскільки готовність до активної участі висловили близько 19% опитаних, а ще близько 17% готові лише до пасивної участі.

Очікувано рівень готовності до участі в діяльності правозахисних організацій є більшим серед молоді (це проявляється і в загальній готовності, і в готовності до активної участі), але навіть серед цієї вікової категорії загальний рівень готовності є меншим за 50%, а частка готових до активної участі складає менше третини. Найменшою ж будь-яка готовність підтримки правозахисних організацій чи рухів є серед старшого покоління.

Проте така готовність в основному не перетворюється на реальні дії. Адже серед всіх опитаних менше 1% вказали, що вони на сьогодні є членами правозахисних організацій, ще трохи більше 1% вказали, що регулярно беруть участь в діяльності таких організацій, близько 5% епізодично брали участь в певних акціях цих організацій, тоді як близько 93% ніяк не долучалися до такої діяльності.

Причому подібний же рівень реальної участі спостерігається й серед тих респондентів, які висловили готовність до активної участі в діяльності відповідних організацій (серед них на момент проведення опитування близько 80% не брали жодної участі, а є членами / працівниками правозахисних організацій або регулярно долучалися до їх діяльності лише близько 7%). Тобто можна сказати, що й готовність до участі в правозахисній діяльності є переважно декларативною.

«Це справжній холодний душ для постмайданного суспільства, активна частина якого змушено стала втричі активнішою. І одне із пояснень, чому наша організація минулого року відновила освітні програми для залучення молоді до правозахисту. Правозахисна спільнота поповнилася новими людьми після закінчення Революції Гідності, і притік людей зупинився».

Олександра Матвійчук

голова правління Центру
громадянських свобод

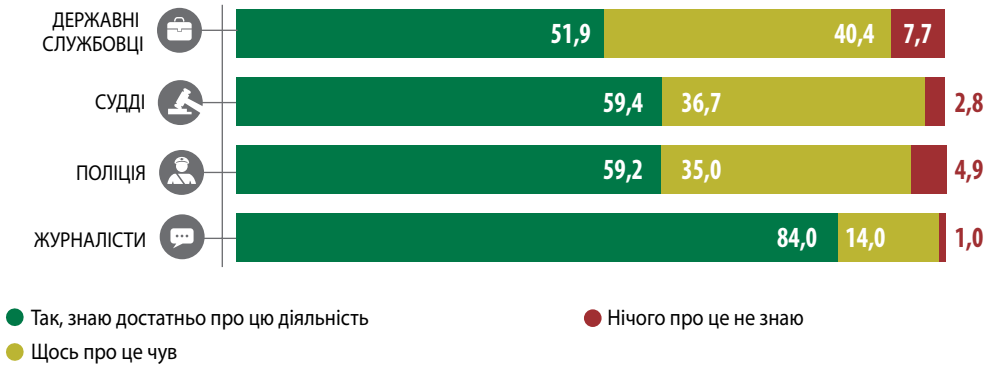

ВЗАЄМОДІЯ З ПРАВОЗАХИСНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

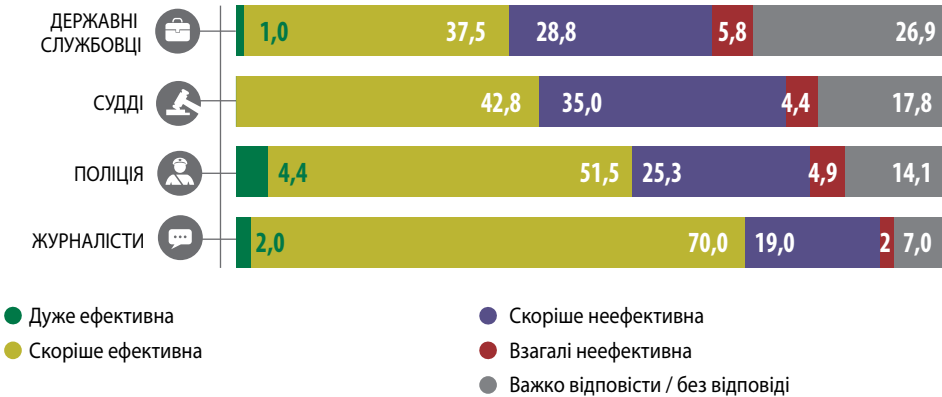
Більше половини опитаних респондентів в експертних групах зазначають, що достатньо добре ознайомлені з діяльністю правозахисних організацій, і не більше 8% (серед держслужбовців цей відсоток є найвищим) зазначили, що нічого не знають про їхню діяльність.

Оцінки ж ефективності діяльності правозахисних організацій також розділились: менш ефективною, а скоріше посередньою, їхню роботу вважають державні службовці та судді, проте поліцейські та журналісти набагато більш позитивні в своїх оцінках.

ОБІЗНАНІСТЬ ІЗ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (експертні опитування, %)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ЦІЛОМУ В УКРАЇНІ (експертні опитування, %)

Цікавим є той факт, що журналісти, надаючи позитивну оцінку діяльності правозахисних організацій, ще й доволі часто з ними взаємодіють, адже кожен 8 з 10 зазначив, що звертався до недержавних правозахисних організацій чи рхів у своїй роботі.

В той час не настільки позитивно налаштовані державні службовці: вони, навпаки, доволі мляво взаємодіють із правозахисниками. Лише кожен п'ятий серед опитаних держслужбовців у своїй діяльності звертався до правозахисників, і менше ніж третина отримували будь-які звернення від правозахисних організацій чи окремих правозахисників.

Понад дві третини опитаних журналістів вважають ефективною діяльність правозахисних організацій в Україні, а ще п'ята частина має зворотну думку. Яка ваша оцінка діяльності правозахисних організацій?

Залежно від того, як ми визначаємо ефективність правозахисних організацій. Якщо її визначати лише змінами, які відбулися у сфері прав людини, то я б сказав, що вони поки що неефективні. Якщо ж ми включаємо туди чинник розголосу і відкладені результати, які сьогодні не сталися, але неминуче стануться післязавтра, то поді – так.

До речі, треба пам'ятати, що ефективність діяльності правозахисних організацій залежить і від того, як засоби масової інформації про них розповідають.

Андрій Куликов

радіожурналіст,
голова правління Громадського
радіо, голова Комісії
з журналістської етики

Опитані службовці, які звертались до правозахисних організацій, переважно робили це з метою допомоги у вирішенні певної проблеми чи у справі з порушенням прав конкретної людини. Варто зауважити, що у випадках звернення з боку правозахисників, їхньою метою було вирішення таких самих питань.

З іншого боку, майже всі опитані правозахисники відзначили, що до них звертались представники органів влади у певних питаннях, однак лише половина говорить про більш-менш регулярну співпрацю. Співпраця з журналістами є дещо вищою: 3/5 опитаних вказали, що такі звернення є частими.

Найчастіше приводом для звернення державних органів до правозахисників ставала потреба запросити останніх на заходи або ж до складу громадських дорадчих органів при владних інституціях. Приводом для звернення також достатньо часто було прохання щодо допомоги у вирішенні певних проблем. Журналісти в свою чергу

найчастіше звертались за коментарем щодо поточних подій, ситуацій з порушенням прав людини у певній сфері або ж щодо порушень прав конкретної особи.

Значна частина опитаних правозахисників заявили, що скоріше незадоволені тими контактами з органами влади, які відбувались, в той час оцінка співпраці з журналістами є більш позитивною.

Світлана Щербань

науковий співробітник
Харківського
інституту соціальних
досліджень

«В останні роки спостерігається більша відкритість державних органів до співпраці з громадськими організаціями. Якщо раніше, щоб добитися підтримки у проведенні заходів по темі захисту прав людини, необхідно було мати особисті контакти з начальником того чи іншого відомства або управління, то наразі наша організація має ряд успішних прикладів звернення до органів влади і реалізації спільних проектів завдяки їхній готовності співпрацювати з недержавним сектором».

**Костянтин
Ващенко**

голова Національного
агентства України
з питань державної
служби

Взаємодія державних службовців та правозахисників є проблематичною. Лише кожен п'ятий серед опитаних держслужбовців у своїй діяльності звертався до правозахисників. Чи потрібна така співпраця, на Вашу думку? Якщо так, то навіщо і як її налагодити?

Державна служба – це специфічна сфера професійної діяльності, а держслужбовці по відношенню до решти громадян мають певні обмеження. Наприклад, державні службовці не мають права на страйк, а високопосадовці, зокрема, не мають права бути членами політичних партій. Держслужбовці не мають можливості поєднувати свою роботу з іншою оплачуваною роботою. Всі ці обмеження спрямовані на те, щоби держслужба була некорупційною, деполітизованою, а державні службовці працювали задля суспільних інтересів.

У державних службовців є інші методи для захисту своїх прав, аніж звернення до правозахисників (наприклад, звернення до адміністративного суду). Тому, ця цифра в мене не викликає подиву. Я б навіть сказав, що вона і так достатньо велика. Не думаю, що ця цифра може бути більшою.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА
ЛЮДИНИ І ЧИННИКИ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ
ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ
СТОСОВНО ПРАВ ЛЮДИНИ.

З можливих джерел інформації про права людини та способи їх захисту абсолютним лідером є телебачення: в якості такого джерела його відзначили 3/4 опитаних українців. На другому місті йдуть друзі, родичі, колеги (41%). Натомість інтернет-сайти (які посідають третє місце) є джерелом подібної інформації менш ніж для 1/3 опитаних (для 30%). Менше ж всього громадян про проблематику прав людини інформують представники недержавних та благодійних організацій, релігійні організації та державні органи (їх працівники та через інформаційні матеріали в цих органах).

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ, СТАН ЇХ ДОТРИМАННЯ, СПОСОБИ ЗАХИСТУ (%)

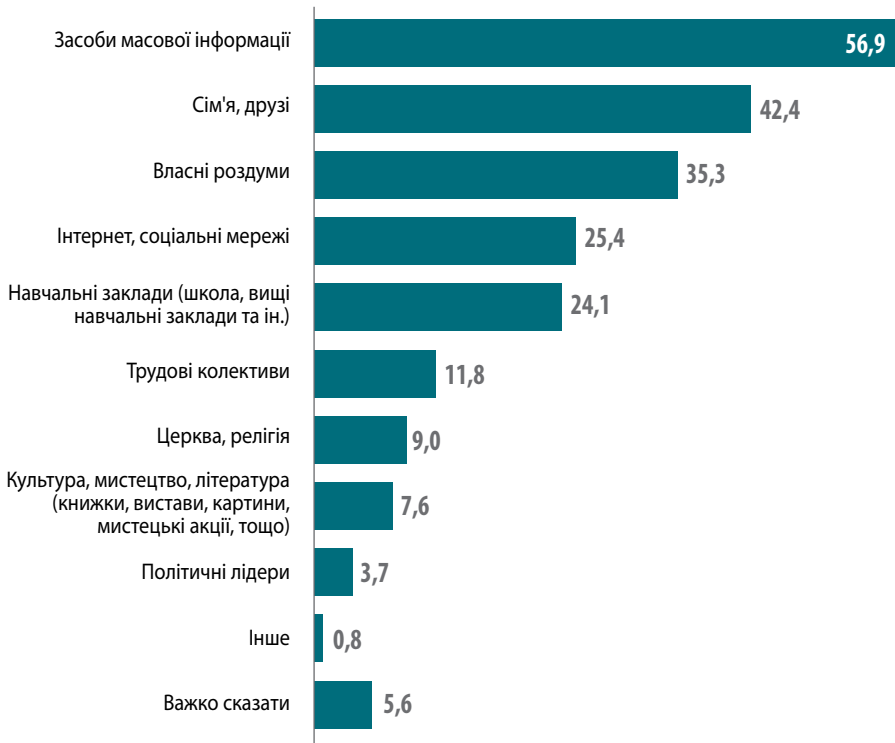
Такий порядок є приблизно однаковим в усіх регіонах України, хоча є деякі відмінності в мірі звернення до цих джерел. Зокрема, отримання такої інформації від родичів та друзів більш поширене серед жителів Західного регіону (56%), і помітно менше – серед жителів Східного регіону (29%). Таке ж джерело, як інтернет-сайти, є більш популярним на Донбасі та в Південному регіоні.

Використання інтернет-сайтів в якості джерела суттєво залежить від віку (чим більшим є вік, тим менше таке використання – від 49% серед молоді до 30% серед осіб середнього віку та 13% серед осіб старшого віку). Щодо використання телевізійних програм є зворотна залежність (найбільший рівень звернення є в найстаршій віковій категорії). За використанням інших джерел суттєвих вікових відмінностей немає.

Причому телебачення є не лише основним джерелом інформації з тематики прав людини, а й найбільш впливовим. Зокрема, майже 57% опитаних відзначили, що саме це джерело найбільше вплинуло на формування уявлень про права людини. На другому місці за значущістю знаходяться сім'я та друзі. Також для близько 1/4 опитаних значущими є інтернет та соціальні мережі і навчальні заклади.

Подібна ієрархія впливових джерел є майже однаковою в усіх регіонах України, але існують певні відмінності в масштабах впливу окремих джерел. По-перше, за оцінками респондентів рівень впливу ЗМІ в Східному регіоні є відносно меншим (хоча і не набагато). По-друге, для жителів Західного регіону значно впливовішою (приблизно на 20%) є інформація від родини та друзів, а також від церкви. По-третє, можна відзначити дещо меншу значущість інформації, яка надходить з навчальних закладів, для жителів Південного та Східного регіонів. Також наголосимо на тому, що в усіх регіонах політичні лідери є значимим джерелом інформації про права людини для дуже малої частки населення.

ЧИННИКИ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТОСОВНО ПРАВ ЛЮДИНИ (%)³²

Хоча ЗМІ є лідером в усіх вікових групах, але дещо менший вплив вони справляють на молодь (хоча навіть серед молодих людей впливовими їх вважають трохи більше половини). Натомість на молодь значно більше, ніж на представників інших вікових категорій, впливають інтернет та соціальні мережі. А ось церква є помітно більш впливовою серед найстаршої вікової групи.

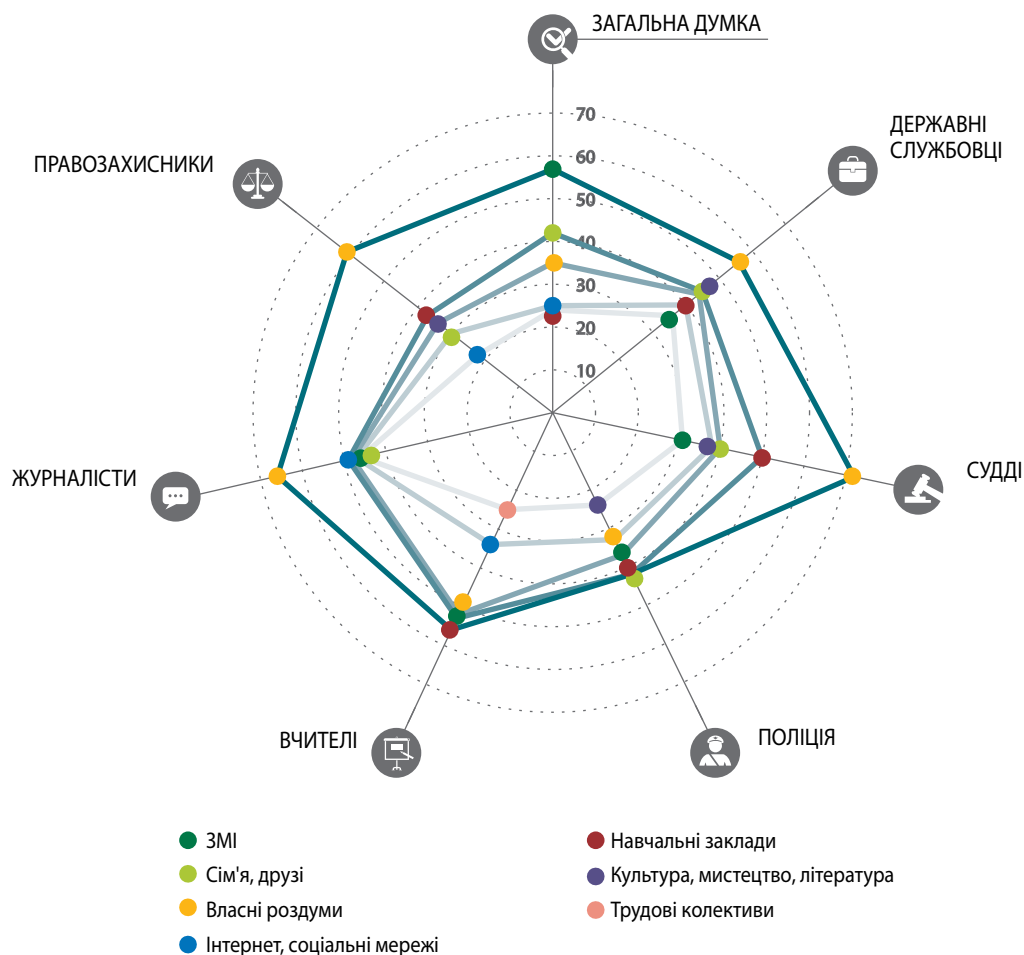
Опитування експертних груп має певні відмінності у порівнянні із загальнонаціональним опитуванням, проте загальні тенденції «впливовості» зберігаються. Так, у першу п'ятірку абсолютно всіх груп увійшли власні роздуми, які посіли перше місце за оцінками держслужбовців, суддів, журналістів та правозахисників. Значним є місце родини та друзів у формуванні правої свідомості респондентів, за виключенням вчителів, які вище оцінили вплив трудового колективу.

³² Можна було відмічати одразу декілька варіантів відповідей

Вплив навчальних закладів серед експертних груп помітно зростає у прив'язці до критерію «професійності», адже перше рейтингове місце навчальним закладам віддали вчителі, професійні юристи – судді, правозахисники, а також поліцейські (друге місце). Єдиною групою, в якій навчальні заклади не увійшли у першу п'ятірку, є журналісти, які вище оцінили вплив інтернету та соціальних мереж.

Цікаво, що ЗМІ, які є найбільш впливовим джерелом інформації з точки зору населення загалом, в жодній з груп не піднімаються вище третього рейтингового місця (навіть серед журналістів) посідаючи п'яте місце, а за оцінками правозахисників мас медіа взагалі не входить до першої п'ятірки.

ОЦІНКА ЧИННИКІВ, ЯКІ НАЙБІЛЬШЕ ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТОСОВНО ПРАВ ЛЮДИНИ
(загальнонаціональне і експертні опитування, %)³³

³³ Можна було відмічати одразу декілька варіантів відповідей

ПРАВА ЛЮДИНИ В ШКОЛІ

Формальна освіта відіграє суттєву роль у формуванні правосвідомості, відтак впровадження відповідних програм і практик є важливим. Тим більше, що більше половини населення (52,3%) вважає дуже необхідним викладання основ правознавства вже в школі, а ще 40,6% також схильються до такої думки.

З огляду на наведене позиція освітян має щодо цього питання має дуже важливе значення. Як показали результати опитування, вчителі позитивно ставляться до ідеї викладання окремого предмету «Права людини» в школі. Майже $\frac{3}{4}$ опитаних погоджуються з доцільністю впровадження окремого предмета, однак майже половина з цієї кількості зауважують, що вводити окремий предмет «Права людини» потрібно лише після того, як будуть підготовані фахові навчальні плани та вчителі. Лише чверть опитаних вважає, що кращим шляхом буде інтеграція цього предмета з іншими дисциплінами.

Майже $\frac{3}{4}$ опитаних нами вчителів позитивно ставляться до ідеї викладання прав людини як окремого предмету у школі, і лише $\frac{1}{4}$ опитаних вважає, що кращим шляхом буде інтеграція цього предмета з іншими дисциплінами. Яка ваша позиція з цього питання?

В системі шкільної освіти є такий предмет, як «Право», який розрахований на певну вікову категорію дітей. Це година чи півтори на тиждень. Звичайно, це може сформувати якісь фрагментарні знання про права, але цей предмет не може сформувати того, що ми називаємо громадянською компетентністю. От буде людина знати теоретично свої права... А як їх застосовувати? Як реагувати в різних проблемних ситуаціях?

Права людини, можливо, і можна викладати як предмет, але при цьому речі, які потрібні для успішної самореалізації кожної людини, мають бути наскрізними через весь процес навчання. Це дуже важко зрозуміти, тому що в нас це з радянської школи була предметна логіка.

Чи задоволені ви знаннями про права людини, які діти отримують у школі? Чи плануєте якісь зміни у цьому напрямку?

Не задоволені, і не тільки знаннями про права людини. Проблема в тому, що наша школа повністю орієнтована на відтворення, як правило, теоретичних знань. У зв'язку з цим для нас сьогодні пріоритетним напрямком є реформування загальної середньої освіти, коли відбувається становлення і формується світогляд людини. Це концепція нової української школи, суть якої у тому, щоб перейти від школи знань, де дітей напихають теоретичними знаннями, до школи компетентностей.

Ми готуємо новий стандарт освіти, тобто переглядаємо зміст освіти. На підставі стандарту пишуться також підручники. Знання про права людини сьогодні забезпечуються практично через курс «Право», який є дуже коротким курсом у певному класі. Насправді ж громадянська компетентність має забезпечуватися від першого по останній клас школи наскрізно через весь курс навчання. Це має бути віддзеркалено в державних стандартах освіти, до цього мають бути готові вчителі, тому що це інші методики викладання.

Методики компетентнісного навчання відрізняються тим, що це робота з дітьми у групах, коли учні комунікують між собою, розв'язують проблемні завдання, вчать аргументувати власну позицію, демонструють критичне мислення і ставлення до текстів. Для цього також потрібне окреме середовище у школі.

...Маю говорити дітям про знання, права людини і культуру демократії, її треба демонструвати власною поведінкою. Зокрема, один із елементів такої поведінки – це так звана педагогіка партнерства, яка має стати основним елементом нової української школи. Адже сьогодні стосунки у школі будуються так: вчитель має порцію знань, яку він віддає учневі. Практично ніякого діалогу не відбувається. Батьки також у стороні: вони не впливають на життя школи, а тільки приносять гроші. В результаті партнерства ніякого немає.

Лілія Гриневич

міністр освіти
і науки України

Якщо говорити про інтеграцію прав людини в наявні шкільні дисципліни, то опитані вчителі вважають за доцільне навчати прав людини в рамках «Основ правознавства» (майже 3/5), а також «Громадянської освіти» (1/2).

«Курс з громадянської освіти є предметом за вибором, і на даний час школи досить рідко його обирають. Обумовлено це переважністю інваріантної (обов'язкової) складової програми. При цьому розроблених, в першу чергу за ініціативи громадських організацій, курсів, пропонує «за вибором» (варіативна частина, через яку можна навчати окремим аспектам прав людини), існує досить багато. Є й цікаві посібники, видані громадськими організаціями, які можна було б використовувати в рамках навчально-виховного процесу: «Ми громадяни України», «Практичне право», «Вчимося бути громадянами», «Мистецтво жити в громаді», «Де починаються права людини: уроки історії і сучасні підходи», «Живи за правилами» і т.п. Цей перелік не є вичерпним. Залишається сподіватися, що в рамках реформування системи шкільної освіти загальноосвітні навчальні заходи матимуть більше можливостей для застосування вже існуючих програм, посібників і підручників із тих, що названі.

Щодо предмету «Основи правознавства», що згадується вчителями-респондентами як предмет, через який можна було б навчати правам людини, то проблема полягає у тому, що, по-перше, цілі програми цього предмету навряд чи дозволять його для цього використати. Цей предмет сьогодні більше є «калькою» з дисципліни ще радянських часів «Основи держави і права», містить багато теоретичної інформації, що не є потрібною кожній дитині, а скоріше виглядає як підготовчий предмет до вступу до юридичного ВНЗ. Крім того, зміст самого предмету потребує ретельного перегляду з огляду на його пострадянське походження, як потребують ретельного перегляду і загальні підходи до юридичної науки. По-друге, якщо у діючій на 2016-2017 н.р. редакції програми з правознавства для 9 класу учні розглядають запитання «Що таке права і свободи людини. Загальна декларація прав людини. Види прав і свобод людини. Конвенція ООН про права дитини» і темі прав людини присвячено кілька уроків, то у навчальній програмі з правознавства, за якою будуть навчатися учні 9-х класів з наступного навчального року, виключено питання міжнародних стандартів, міжнародних документів про права людини, а питання «прав людини» є лише одним із пунктів теми... Кожен п'ятий опитаний вчитель вважає доречним викладати права людини в рамках курсу «Я і Україна». Цей курс викладається у початковій школі. Він має декілька тем, які прямо передбачають навчання прав людини. На сьогодні зміст цих тем також потребує перегляду з точки зору позбавлення викривлень у розумінні прав людини і відповідності віку учнів».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

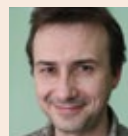
Серед опитаних вчителів немає визначеності, з якого віку варто навчати дітей правам людини. Четверть із них вважає, що це потрібно робити з 5-6 років, а ще п'ята частина – у 9-10 років. Однак думки опитаних сходяться на тому, що після 15 років вже запізно починати навчати дітей правам людини.

¾ опитаних вчителів вважають, що в наявних дисциплінах права людини викладаються загалом задовільно або ж цілком добре. Як незадовільний або цілком поганий рівень викладання прав людини в школі оцінили менше 1/5 респондентів. В той же час значна частка вчителів відзначають низьку якість підручників, а також те, що викладання прав людини в школі абстрактне та не пов'язане з реальним життям.

Говорячи про якість розділів у підручниках, в яких йдеться про права людини більш детально, можемо резюмувати, що більше третини опитаних незадоволені наявними матеріалами. Основні причини цього – матеріал викладається абстрактно, відірвано від реалій життя та у ньому немає практичних завдань, які б активізували учнів.

«Досвід роботи зі школами вказує на те, що більшість вчителів самі слабо орієнтуються в темі, а те розуміння, що існує, містить багато викривлень. Педагоги, на жаль, не бачать проблему. Наприклад, поширеною практикою є намагання встановити залежність прав людини від обов'язків учнів як учасників навчально-виховного процесу – права людини часто сприймаються як привілеї за належним чином виконанні обов'язки.

На таке розуміння прав людини вказують і результати обрання в опитуванні більшістю вчителів такого твердження: «визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою». «Повністю погоджуються» з цим твердженням 77,7% вчителів, «скоріше погоджуються» – 12,5%. Серед правозахисників, для порівняння, свою згоду з цим твердженням визнають 31,2% і кажуть, що «скоріше погоджуються» – 22,3%.

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

Основні перешкоди для якісного викладання прав людини в школах переважно стосуються методики й матеріалів, а точніше їх відсутності (так вважають 43% опитаних вчителів). Другим важливим пунктом, на думку вчителів, є дії або бездіяльність Міносвіти. Цікаво, що серед загальної кількості опитаних педагогів, більшість (50%) задовольняє якість підручників, зокрема, розділів, де йдеться про права людини. Тільки 30% відмітили, що «переважно не задовольняє» і 5% – «зовсім не задовольняє».

«Цей результат свідчить про низький рівень підготовки вчителів та їх невміння самостійно шукати та адаптувати інформацію, в тому числі використовувати методології та підручники, підготовані громадським сектором, а також про неготовність брати на себе відповідальність за зміни, очікування «команди» від МОНу».

Ірина Федорович

співкоординаторка Коаліції з протидії дискримінації в Україні

Лише 7% серед тих вчителів, які не задоволені якістю підручників, причиною низької якості бачать те що «у підручниках трапляються фактичні помилки та неправильні судження», хоча це одна із вагомих проблем якості підручників.

«Розуміння прав людини переважної більшості педагогів співпадає зі змістом підручників, якість і практична спрямованість яких є дуже сумнівними. Значну кількість концептуальних помилок і викривлене розуміння прав людини, застарілість підходів і змісту текстів і методології підручників відмічаються і в ході моніторингу освіти в сфері прав людини, що наразі проводить Українська Гельсінська спілка з прав людини в рамках програми «Розуміємо права людини».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

34% опитаних вчителів вважають, що причиною низького рівня викладання прав людини в школах є те, що «учні ставляться до цих предметів (наприклад, правознавства) як до не обов'язкових, які не складають на ЗНО».

«Це вказує передусім на загальну проблему сучасної системи освіти в Україні, що скоріше орієнтована в старших класах на підготовку до ЗНО і поділяє навчальні предмети на «більше і менше важливі», включаючи окремі із них до списку таких, що складаються під час ЗНО, і таких, що з цієї точки зору є «не обов'язковими».

Сергій Буров

координатор всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини», голова правління Освітнього дому прав людини в Чернігові

ОЦІНКИ ПОСАДОВЦІВ

ЩО ВАС НАЙБІЛЬШЕ ЗДИВУВАЛО ЧИ ВРАЗИЛО
В РЕЗУЛЬТАТАХ ЦЬОГО ОПИТУВАННЯ?

ЧИ СТАЛО ЩОСЬ НЕСПОДІВАНКОЮ?

ЧИМ КОРИСНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЦЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ?

ЯК ПЛАНУЄТЕ ВИКОРИСТАТИ ЇХ В МАЙБУТНЬОМУ?

**Костянтин
Ващенко**

голова Національного
агентства України
з питань державної
служби

Результати демонструють, що загалом у суспільстві існує розуміння того, що таке права людини, яка їх суть, як вони співвідносяться насамперед із конституційними правами, що гарантуються громадянам України, з європейськими стандартами, з кращими практиками. Це дійсно не порожній звук, а реальні орієнтири, які люди перед собою бачать та через призму яких оцінюють дії органів державної влади та інші процеси, що відбуваються.

Особливих несподіванок я для себе не побачив, але зрозумію, що наш рух у бік європейської інтеграції або адаптації стандартів передбачає перегляд традиційних уявлень.

Щодо запитання забезпечення прав людини – на перший план виходять та опиняються в фокусі ті, які раніше не були пріоритетом. Адже демократична, розвинена країна – це країна, в якій права людини безумовно поважаються, а реформи чи певні суспільні процеси відбуваються в інтересах людей.

Для своїх подальших кроків ми повинні брати до уваги результати подібних досліджень у різних сферах. Наприклад, візьмемо реформу пенітенціарної служби. Це спроба забезпечити права ув'язнених чи людей, які тимчасово позбавлені волі, адже ситуація дотримання прав людини в пенітенціарній системі – на рівні позаминулого століття. Розуміння прав людини тут важливе, але за ним мають слідувати конкретні кроки, які мають забезпечити їх імплементацію у процесі реформ.

Якщо йдеться про реформу охорони здоров'я, то очевидно, що має бути реалізоване таке конституційне право, як право на одержання якісних медичних послуг. У зв'язку з цим виникають ідеї госпітальних округів, закупівлі через міжнародні організації. Тобто ті кроки, які сьогодні робить і Верховна Рада, і МОЗ, які також мають на меті забезпечення цього права.

У сфері державного управління важливою віхою є новий закон про державну службу, який запрацював з 1 травня 2016 року. Цей закон пройшов експертизу Уповноваженого ВР з прав людини, міжнародних експертів і визнаний таким, що відповідає європейським стандартам у сфері публічного адміністрування, зокрема і з точки зору забезпечення недискримінаційних норм, які стосуються роботи людей на державній службі, неможливості звільнення за певними захищеними ознаками.

Отже, реформа державної служби, яку ми реалізуємо, гармонізована з питаннями захисту прав людини.

Здивували результати відповідей суддів на запитання про те, що найбільш негативно впливає на ухвалення деякими суддями незаконних рішень. 37% опитаних суддів відповіли, що це побоювання за власне життя та безпеку, а 33% суддів – що це мітинги перед судом. Досвідчені судді знають, що які б мітинги не проводились під судом та хто би не намагався вплинути, але за рішення відповідати судді. Суддя ставить власний підпис і несе відповідальність за законність і справедливість рішення. Судді не повинні звертати увагу на будь-які чинники при ухваленні рішення.

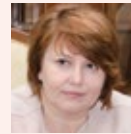
З іншого боку, лише 5% рішень скасовується у апеляційному або касаційному порядку, тому я б не сказала, що майже 70% суддів приймають рішення, піддаючись якимось чинникам.

При цьому відповідь «Насправді ніхто і ніщо не може змусити винести суддю протизаконне рішення» дала всього п'ята частина опитаних суддів. Це характеризує сучасний стан судівництва і свідчить про те, що судді знаходяться під впливом стресу. Судді дійсно бояться, бо отримують багато погроз. І мітинги – це не найстрашніше. Існує проблема безпеки і загрози життю судді. Через це суддівський корпус знаходиться у пригніченому стані. А якщо судді в депресії – ними можна керувати. Це дуже небезпечна ситуація для здійснення правосуддя. Суддя має бути впевнений, що за рішення, яке є справедливим та ухвалено відповідно до його добросовісного переконання, його не будуть переслідувати.

Що стосується політичного тиску з боку державних посадовців, я б сказала, що він зменшився. Про це свідчать і звернення суддів до Ради суддів та Вищої Ради правосуддя. Крім того, завдяки прийнятим змінам до Конституції України в частині правосуддя Верховна Рада більше не призначає суддів на посади. Тому в мене також виникає запитання до отриманого під час опитування результату: чому такий великий показник щодо політичного тиску – більше 50%? Можливо, на кінець 2016 року судді ще не відчували цих змін, а може, це пов'язано з тим, що багатьох суддів вже три роки не призначають на їхні посади і визначальна роль у цьому була Верховної Ради України. Це також один із факторів впливу на майбутнього суддю.

Щодо запитання, як змінилася ситуація з правами людини після Євромайдану, то я очікувала почути від суддів, що ситуація погіршилась.

Ми бачимо, що судді (86%) вважають звернення до суду найефективнішим способом захисту прав людини в Україні, але в той самий час право на судовий захист нівелюється. У зв'язку із збільшенням навантаження на суддів погіршився доступ до правосуддя; раніше справи розглядалися краще і швидше. За весь період незалежності країни такого ніколи не було, як зараз: 20 районних судів не працює, бо в них немає суддів, а люди, відповідно, не можуть звернутись до суду та захистити свої права. Звільнилися більш досвідчені судді та зріс строк розгляду справ, збільшилася кількість скарг, побільшало намагання впливати на суд.

**Валентина
Сімоненко**

голова Ради суддів
України

Приємно вразив загальний рівень оцінки діяльності та довіри громадян до поліції. В той же час, є певне занепокоєння, адже стосовно об'єктивності можна довго дискутувати, бо логіка, якою керувалися працівники поліції, відповідаючи на запитання, не змінена ще на 100% у бік відкритості.

Проглядається певна тенденція, пов'язана з упередженими відповідями працівників щодо оцінки діяльності поліції. Вони ще не зовсім відкриті і відповідають шаблонно, а це не дає повної картини реального стану справ. Але в той же час бачу позитив у тому, що насправді таке дослідження проведене і це дає розуміння того, куди ми маємо рухатись.

Костянтин Бушуєв

заступник голови
Національної поліції
України

Найбільш неочікуваним результатом стало те, що третина населення України готова відмовитись від дотримання своїх прав і свобод заради певних матеріальних здобутків (як на мене, це досить великий відсоток).

Крім того, вразила кількість тих людей, які сказали, що в останні чотири роки нічого не змінилось із дотриманням прав людини або що ситуація навіть погіршалася. На жаль, люди з врахуванням економічної ситуації не відчують, що їхні права і свободи захищені.

Неприємним результатом стала та частина дослідження, яка стосувалась можливості обмеження прав певних груп. Я була вражена тим, що громадяни, які пройшли Революцію гідності, тим не менше вважають, що можна обмежувати у правах колишніх засуджених, або представників національних меншин, або представників сексуальних меншин. Це означає, що нам треба працювати більше у цих напрямках.

Проведене дослідження дає підстави для того, щоб не змінити, але поглибити пріоритети нашої діяльності. Наприклад, посилювати правоосвітню функцію нашого Офісу.

Я не впевнена, що спеціалізований курс «Захисти свої права» може допомогти, тому що треба імплементувати права людини в ті курси, які існують сьогодні. Наприклад, в курси історії, літератури, правознавства. Важливо спільно з МОН напрацювати якісь креативні шляхи, а не просто курс із дотримання прав людини. Я не вірю в те, що вивчення прав людини як обов'язкового предмету в школі може призвести до якогось результату. Це має бути більш творчий підхід.

Крім того, це дослідження стане хорошим підґрунтям для відслідковування в часі того, що відбувається із правами людини в Україні. Якщо провести подібне опитування, наприклад, через рік, матимемо цифрове підтвердження певних змін, які відбуваються.

Валерія Лутковська

Уповноважений
Верховної Ради України з
прав людини

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЦЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТИТЬ ВЕЛИЧЕЗНИЙ МАСИВ ІНФОРМАЦІЇ. НАВЕДЕНИЙ АНАЛІЗ ДАЛЕКО НЕ ПРЕТЕНДУЄ НА ВИЧЕРПНІСТЬ, АЛЕ ВВАЖАЄМО ЗА НЕОБХІДНЕ ПІДКРЕСЛИТИ ПЕВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ОКРЕМІ ВАЖЛИВІ, З НАШОЇ ТОЧКИ ЗОРУ, ВИСНОВКИ.

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ МАЄ ДОВОЛІ ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ ЦІННОСТЕЙ ПРАВ ЛЮДИНИ, АЛЕ...

... значна частина респондентів плутається в поняттях, при цьому багато українців орієнтуються на цінності, що певною мірою суперечать правам людини (мораль, релігія, традиції). Якщо ж порівняти ці результати із відповідями експертних груп, які мають спеціальну, зокрема юридичну освіту, то **необхідність посилення формальної освіти у сфері прав людини, формування розуміння концепції прав людини та навичок із захисту своїх прав стає ще більш очевидною. Зокрема, підвищення якості викладання прав людини у школі, підсилення прикладного напрямку та розвиток компетенцій учнів може мати наслідком доволі серйозні позитивні зрушення у довгостроковій перспективі.**

ЗНАЧНА ЧАСТИНА УКРАЇНЦІВ ВИЗНАЮТЬ, ЩО ПРАВА ЛЮДИНИ Є ПРИРОДНИМИ, НАЛЕЖАТЬ ЇМ ВІД НАРОДЖЕННЯ Й НЕ ПОХОДЯТЬ ВІД ДЕРЖАВИ, ПРОТЕ...

... надалі очікують прав від держави. Захищати свої права люди не прагнуть, а половина з них навіть ніколи не намагалась це робити. Рівень обізнаності про реальні правозахисні інструменти (суд, поліція, Омбудсман тощо) є доволі невисоким і базується не на реальних знаннях, а на уявленнях, сформованих під впливом оточення та ЗМІ. Відтак, вбачається важливою **подальша робота саме з боку державних органів, спрямована на поширення інформації про відповідні правозахисні механізми, позитивні практики їх застосування, а також забезпечення доступності цієї інформації і її зрозумілості.**

УКРАЇНЦІ НЕГАТИВНО ОЦІНЮЮТЬ СИТУАЦІЮ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ЗА ЧАС ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ, ХОЧ ЗАРАДИ ПРАВ І СВОБОД ВИХОДИЛИ НА РЕВОЛЮЦІЮ ГІДНОСТІ ...

... Зокрема, оцінка стану дотримання прав людини в Україні не піднімається вище трьох балів за п'ятибальною шкалою. При цьому відсутність зацікавленості політиків у питаннях прав людини є яскравою демонстрацією слабкості політичної волі у реалізації відповідного порядку денного. Відтак, **потрібні реальні, а не косметичні реформи, які пов'язані із забезпеченням прав та свобод людини в Україні, а також врахування правозахисних підходів під час прийняття політичних та безпекових рішень у державі.**

БІЛЬШЕ ПОЛОВИНИ НАСЕЛЕННЯ ВВАЖАЮТЬ ДИСКРИМІНАЦІЮ ПРОБЛЕМОЮ В УКРАЇНІ, ХОЧА...

... принцип рівності не є пріоритетом у ціннісному вимірі, що у поєднанні із готовністю обмежувати права представників певних соціальних груп яскраво вказує на **необхідність подальшої роз'яснювальної і просвітницької роботи щодо впровадження підходів рівності на недискримінації в Україні.** Причому така робота має відбуватись як серед широкого загалу, так і зосереджуватись на відповідних професійних групах, адже виправдання дискримінаційних проявів навіть незначним відсотком державних службовців, поліцейських, вчителів тощо може мати навіть більш негативні наслідки, стаючи каталізатором дискримінації у суспільстві.

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УСІХ РЕГІОНАХ ДЕМОНСТРУЄ ЗДЕБІЛЬШОГО СПІЛЬНІ ПІДХОДИ ТА БАЧЕННЯ ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВ ЛЮДИНИ, ОДНАК...

...кожен регіон має свої особливості, відмінності в оцінках та проблемах, що **має бути враховано при розробці регіональних програм та проєктів і у впровадженні ініціатив, спрямованих на підвищення рівня обізнаності щодо прав людини в цілому та про правозахисні механізми зокрема.** На цьому фоні, при незначних або некритично значних відмінностях між рештою регіонів України, особливо вирізняється Донбас, опитування населення якого свідчить про загострене «відчуття на власному досвіді» цінності прав людини. Такі регіональні відмінності є лакмусом для **врахування особливих проблем Донбасу, не лише в сенсі розробки відповідних програм, які враховують близькість конфлікту, особливу вразливість населення, більший ризик негативного впливу зовнішніх факторів, але й забезпечення розумного балансу між безпекою та правами людини.**

МАСОВА НЕГОТОВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА Є ДОВОЛІ НЕСПОДІВАНОЮ, І ЦЕЙ РЕЗУЛЬТАТ СТОСУЄТЬСЯ НЕ ЛИШЕ ГАРАНТОВАНИХ ДЕРЖАВОЮ МЕХАНІЗМІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ, АДЖЕ ...

... українці практично не знають про роботу правозахисних організацій і не готові до активної участі у правозахисній роботі, що свідчить про **величезний пласт роботи, яку доведеться осилити саме правозахисникам, задля отримання належного ефекту від адвокаційної і просвітницької діяльності та залучення на свій бік пасивно налаштованих громадян.**

ПРАКТИЧНО ПОЛОВИНА НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЧУЛИ ПРО ІСНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНСТИТУЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ХОЧА ЦІ ЗНАННЯ Є ЗДЕБІЛЬШОГО ДОВОЛІ ПОВЕРХНЕВИМИ, ПРОТЕ ...

... зовсім іншою є картина за результатами опитування експертних груп, серед яких Уповноважений ВРУ з прав людини потрапив у п'ятірку лідерів серед ефективних механізмів захисту прав людини, що є свідченням правильного напрямку роботи інституції. Одночасно вбачаємо, що **підвищення рівня обізнаності серед широкого загалу щодо мандату Омбудсмана є важливим напрямком роботи, який матиме позитивний ефект.**

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗВЕРНЕННЯ ДО УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ОТРИМАЛА ВИСОКУ ОЦІНКУ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ДОНБАСУ, ПОСІВШИ ДРУГЕ МІСЦЕ ПІСЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, І ТАКИЙ РЕЗУЛЬТАТ Є ДОВОЛІ ЗАКОНОМІРНИМ, ОСКІЛЬКИ...

... Омбудсман проводить активну роботу у відповідь на проблеми, пов'язані із конфліктом. Це виїзні прийоми та зустрічі з населенням віч-на-віч, гаряча лінія, моніторингові візити до місць проживання ВПО, переміщення засуджених, які знаходились у місцях позбавлення волі на територію, непідконтрольну Україні, тощо. Відповідно, **органам державної влади варто звернути увагу на цей позитивний досвід щодо активної роботи безпосередньо з населенням в регіоні, який потерпає від збройного конфлікту.**

ОКРЕМО ВАРТО ЗАЗНАЧИТИ, ЩО ОПИТУВАННЯ ЕКСПЕРТНИХ ГРУП ДАЛО НЕ ЛИШЕ МОЖЛИВІСТЬ БАГАТОВИМІРНОГО ПОГЛЯДУ НА ПРОБЛЕМАТИКУ, АЛЕ Й ДОЗВОЛИЛО ГОВОРИТИ ПРО ПЕВНІ ПРОГАЛИНИ В ЗНАННЯХ ТА УЯВЛЕННЯХ САМИХ ГРУП, А ТАКОЖ ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ ВОНИ СТИКАЮТЬСЯ, ЗОКРЕМА:

ТРИ ЧВЕРТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ПОГОДЖУЄТЬСЯ З ТВЕРДЖЕННЯМ, ЩО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ – ОБОВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ, ПРИ ЦЬОМУ...

... більше чверті вважають, що саме держава «обдаровує людину» правами, і більше половини впевнені, що сам факт визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків. Ці результати наводять на висновок щодо **необхідності кардинального перегляду систем підготовки державних службовців у сфері прав людини, зміни уявлень щодо місця державного службовця у забезпеченні дотримання прав людини.** Така підготовка має бути, з одного боку, уніфікованою в частині засадничих принципів, проте обов'язково містити практичну складову, яка має враховувати специфіку кожної сфери та напрямку (робота безпосередньо з громадянами, розробка нормативної бази, формування вимог до надання послуг тощо).

НАЯВНІ ОЧЕВИДНІ ПРОГАЛИНИ В РОЗУМІННІ ЦІННОСТІ ТА ВАЖЛИВОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ СЕРЕД ПОЛІЦЕЙСЬКИХ, А ТАКОЖ РОЛІ, ЩО МАЄ І МОЖЕ ВІДІГРАВАТИ ПОЛІЦІЯ У ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ І ВІДНОВЛЕННЯ ЦИХ ПРАВ, АДЖЕ ...

... те, що кожен десятий правоохоронець готовий виправдати тортури, є вкрай небезпечним сигналом. Відтак вбачається, що **система підготовки поліцейських має не лише давати суто теоретичні знання щодо правового регулювання цієї сфери, а в першу чергу впливати на ціннісні уявлення правоохоронців, привносити елемент практичного застосування та розв'язання ситуацій, які знаходяться на межі дотримання прав людини та ефективного виконання повноважень.**

СУДДІ В УКРАЇНІ НЕ ВІДЧУВАЮТЬ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, ОСКІЛЬКИ...

... лише кожен п'ятий із них погоджується з твердженням, що ніхто і ніщо не може змусити винести суддю протизаконне рішення. Цей показник є дуже небезпечним і **вимагає не лише ефективних дій щодо успішного завершення судової реформи, проте і роз'яснювальної роботи з формування поваги до судової гілки серед інших акторів (політиків, журналістів, громадських активістів тощо), дії яких можуть мати зворотній ефект – підірив довіри до суду.**

БІЛЬШІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ВИСЛОВЛЮЄ СВОЄ НЕЗАДОВОЛЕННЯ ЯКІСТЮ ПРОГРАМ ТА ПІДРУЧНИКІВ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПРОТЕ ...

... і розуміння цієї проблематики самими вчителями, як показали результати опитування та оцінки експертів, є далекими від ідеальних, що свідчить на користь не лише **необхідності реформування системи підготовки учнів, проте вкрай важливою є і відповідна підготовка самих вчителів.** У цьому ключі співпраця з правозахисними організаціями може стати джерелом як раціональної критики, так і скарбницею практичних знань та нових підходів.

ОСНОВНИМ ДЖЕРЕЛОМ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ, ЯК, ЗРЕШТОЮ, І НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНИМ МЕХАНІЗМОМ ЗАХИСТУ ПРАВ ДЛЯ ГРОМАДЯН ВИЯВИЛИСЯ ЗМІ, ЩО...

... насправді є доволі несподіваним результатом, адже просвітництво, і тим більше захист прав, не є функцією ЗМІ, скоріше це може бути одним з супутніх результатів їх діяльності. Відтак, вкрай **важливим напрямком роботи, зокрема для правозахисної спільноти, вбачається підвищення розуміння прав людини самими журналістами, впровадження у журналістській роботі підходів, заснованих на правах людини, унеможливлення маніпуляцій** тощо. Адже високий рівень довіри до журналістів покладає на них і високу відповідальність.

НЕМОЖЛИВІСТЬ ОТРИМАТИ ДУМКУ НЕОБХІДНОЇ КІЛЬКОСТІ ПОЛІТИКІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛО КРАСНОМОВНИМ РЕЗУЛЬТАТОМ, АДЖЕ...

... вони є єдиною групою, що відмовилися відповідати на запитання, причому незалежно від того, у владі вони чи в опозиції. Це свідчить про **низький пріоритет прав людини у діяльності політичних партій.** При цьому отримані у ході дослідження дані показали, що **в Україні не менше третини населення є сталими і відданими прихильниками ідеалів свободи і прав людини,** у зв'язку з чим достатньо дивно, що на сьогодні практично не існує політичних партій, для котрих основоположні права людини та свободи стали б наріжним каменем їхньої ідеології та практичної діяльності. В той час як багато політичних партій орієнтуються на тих виборців, для яких пріоритетом є соціально-економічні права, а також партії, орієнтовані на конкуруючі з правами людини цінності: мораль, релігію чи патріотизм.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1 – Огляд попередніх досліджень, які стосувалися прав людини в Україні та закордоном	142
ДОДАТОК 2 – Технічне завдання для проведення дослідження.....	168
ДОДАТОК 3 – Результати загальнонаціонального опитування.....	171
ДОДАТОК 4 – Результати опитування держслужбовців	208
ДОДАТОК 5 – Результати опитування суддів.....	219
ДОДАТОК 6 – Результати опитування поліцейських	233
ДОДАТОК 7 – Результати опитування вчителів	246
ДОДАТОК 8 – Результати опитування журналістів	262
ДОДАТОК 9 – Результати опитування правозахисників.....	278
ДОДАТОК 10 – Результати опитування політиків	294

РОЗГЛЯД ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЯКІ СТОСУВАЛИСЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ (DESK RESEARCH)

ЦІЛІ ТА ПРЕДМЕТ ОГЛЯДУ

Спільний проект Центру інформації про права людини та Офісу Омбудсмана «Права людини в Україні: точка відліку» передбачає дослідження сприйняття та розуміння проблематики прав людини у суспільстві, у його окремих групах, а також серед експертного середовища.

Це дослідження здійснено в рамках підготовки національного соціологічного опитування прав людини¹. Воно мало такі цілі:

- проаналізувати теоретичні підходи до соціологічних методів вимірювання прав людини;
- зібрати та проаналізувати іноземний досвід соціологічних досліджень у сфері прав людини;
- зібрати та проаналізувати український досвід соціологічних досліджень у сфері прав людини;
- надати пропозиції та рекомендації для підготовки національного опитування у сфері прав людини, що перебуває на етапі підготовки.

Головним чином це дослідження сконцентровано на аналізі соціологічних досліджень в Україні та закордоном. Таких досліджень, як виявилось, проводилося достатньо багато. Однак більшість із них стосуються конкретних питань окремих прав чи свобод або оцінки діяльності органів влади. Значно менше досліджень присвячені загальним питанням прав людини, визначення пріоритетів і цінностей у житті людини, визначення мотивації, що зумовлюють її користуватися своїми правами чи захищати їх. Аналізуючи іноземний досвід, ми в першу чергу, зверталися до тих прикладів, що можуть мати відношення до нашого дослідження.

Тому це дослідження є далеко невичерпним, особливо стосовно прикладів соціологічних досліджень в інших країнах чи теоретичних засад проведення соціологічних досліджень. Воно швидше підкреслює певні важливі моменти чи приклади, що можуть стати в нагоді при підготовці загальнонаціонального дослідження про права людини в Україні.

ОПИТУВАННЯ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Аналізуючи дослідження, присвячені індикаторам у сфері прав людини, можна визначити чотири широкі категорії джерел кількісних показників:

- події на основі даних про порушення прав людини;
- соціально-економічні та інші адміністративні, у тому числі, статистичні дані;
- дослідження домогосподарств і соціологічні опитування;
- дані, отримані на підставі суджень експертів.

Кожен із цих механізмів отримання інформації має значення для моніторингу прав людини. Отримані дані повинні бути перевірені на предмет їхньої відповідності статистичним принципам і критеріям, а також стандартам і принципам прав людини.

З точки зору статистичної адекватності, показники повинні бути оцінені на предмет їхньої надійності та достовірності.

Надійність показника відноситься до послідовності в оцінці або значення показника, якщо дані повторюються. Наприклад, якщо питання поставлене вдруге одній і тій самій людині, і вона дає ту саму відповідь, за інших рівних умов, то питання/відповідь може розглядатися в якості надійного індикатора. Це часто не так, якщо питання сформульоване двозначно. Крім того, на надійність показника впливає упередженість при зборі даних, що, серед іншого, може бути результатом помилкового формулювання питань або визначень, побоюваннями респондентів або нерепрезентативності вибірки.

Поняття достовірності відноситься до правдивості інформації. Іншими словами, критерій достовірності вимагає індикатора для ефективного вимірювання, що він повинен вимірювати.

¹ Над дослідженням працював експерт Центру інформації про права людини Володимир Яворський.

Інші статистичні критерії, які також розглядаються для оцінки досліджень, включають:

- наявність і періодичність даних;
- розбивку даних;
- можливість для використання в міжнародних порівняннях;
- прозорість методології.

Для моніторингу прав людини дослідження домогосподарств і опитування громадської думки є релевантними для оцінки різних прав і свобод. Ці дослідження є платформою і можливістю показати безпосередньо думки населення про функціонування та політику державних органів і установ.

Для проведення опитувань розробка опитувальних листів, формулювання питань (і їх тестування), а також компетенція інтерв'юерів мають ключове значення для надійності й достовірності результатів. Наприклад, поняття прав людини часто розуміється по-різному, люди з різних країн або культур часто по-різному дивляться на права або підкреслюють певні права, а на інші менше звертають увагу. Тому питання, сформульовані в надто загальних або невизначених термінах, мають мало користі. Такі питання розкривають мало інформації щодо основних проблем і можуть серйозно підірвати точну інтерпретацію даних. Однак, коли добре розроблені (у тому числі репрезентативною схемою вибірки) і реалізовані, ці дослідження можуть надати інформацію, яка може використовуватися навіть для міждержавних порівнянь.

Опитування населення є засобом збору даних, які визначають сприйняття і досвід, а також можуть бути використані для перевірки довіри до адміністративних даних (дані органів влади, в тому числі державної статистики).

Опитування населення збирає прямі кількісні або якісні показники з обраної підгрупи населення. Воно, як правило, призначене для отримання результатів, які можуть бути узагальнені.

Більшість опитувань населення потребують включення великої кількості населення для отримання репрезентативних даних, що робить такі соціологічні дослідження достатньо коштовними.

Опитування експертів, як правило, збирає інформацію від ключових інформаторів, які мають специфічний досвід або займають професійну посаду в конкретній сфері інтересів. Таким чином, ці опитування корисні у випадках, де потрібно зібрати спеціальні знання і де потрібно відобразити експертне розуміння ситуації, а також відобразити ситуацію, базуючись на особистому досвіді респондентів. Перевага експертного дослідження в тому, що висновки можна зробити на основі відносно невеликих опитувань, маючи на увазі експертні опитування, що вимагає залучення часто менших ресурсів, ніж інші методи дослідження.

Результати опитування населення та експертів дуже сильно залежать від характеристик опитуваних. Критерії відбору ключових експертів в експертних опитуваннях сильно впливають на достовірність і надійність отриманих результатів.

Дані, зібрані за допомогою експертних опитувань, не можуть у достатній мірі представити досвід і пріоритети маргінальних або вразливих груп, у яких, швидше за все, наприклад, виникають проблеми в доступі до правосуддя, або щодо яких присутня нерівність в системі в цілому. Тому репрезентативні опитування населення особливо важливі, оскільки вони дозволяють дізнатися думки та уявлення респондентів.

Опитування населення та експертів має свої вади та переваги, тому найкращий результат отримується при поєднанні цих двох опитувань.

Соціологічні дослідження проводяться з метою:

- вивчити ситуацію з дотриманням конкретних прав;
- визначити уявлення/персональні погляди про права та свободи, про ступінь захисту з метою визначення політики чи порівняння з іншими даними, наприклад, експертними опитуваннями чи адміністративними даними.

Соціологічні дослідження не часто використовуються для оцінки знань, оскільки для таких цілей повинно розроблятися більш широке тестування, а декілька питань з опитування навряд чи можуть дати реальну картину знань.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У багатьох країнах проводилися соціологічні дослідження з прав людини. Однак їхня абсолютна більшість (понад 70-80%) стосувалися дотримання окремих специфічних прав і свобод, окремої проблеми в межах різних прав або прав якоїсь чітко визначеної (часто вразливої) групи населення. Дослідження, що включали б опиту-

вання всього населення виключно з питання поглядів на права людини, є достатньо рідкими через певну їхню загальність та, відповідно, обмеженість у можливостях у подальшому використовувати.

Окремо варто сказати, що у розвинutih демократичних країнах, наприклад, США та Великобританії, часто проводяться загальні дослідження господарств, до яких завжди включаються окремі питання щодо дотримання прав людини. У США такі опитування тривають із 1900 року. Специфіка цього дослідження у тому, що в них включене практично кожне домогосподарство країни, а тому такі дані є більш точними, ніж проведення соціологічного дослідження за певною вибіркою.

Також достатньо популярними, особливо серед міжнародних організацій, є дослідження, що базуються на експертних опитуваннях. Їхню специфіку було розглянуто вище, але цей метод дає можливість найкраще, найдешевше та найшвидше визначити основні проблеми дотримання прав людини в певній сфері. Очевидно, що для обізнаної в темі людини значно легше дати уявлення про наявну ситуацію. Однак часто такі дослідження не показують приховані проблеми, а також достатньо складно відшукати неупередженого експерта для інтерв'ю, що додає достатньо багато суб'єктивізму до таких досліджень.

У цьому огляді ми не згадуємо досвід США, хоча найбільше досліджень щодо прав людини відбувалося саме тут. Це зумовлено перш за все специфікою цих досліджень, оскільки більшість із них стосуються окремих проблем прав людини, а не загальних уявлень про права людини.

Наведемо найбільш релевантні дослідження.

Великобританія

У 2009 році держана незалежна Комісія з прав людини та рівності завершила дослідження «Уявлення громадськості про права людини»², що почалося у квітні 2008 року. Воно включало оцінку якісних та кількісних показників. Якісні показники були отримані через опитування віч-на-віч за широким обсягом питань щодо цінностей стосовно прав людини. Дослідження було репрезентативним (16+, 1994 респонденти) і проходило в серпні 2008 року.

Також були проведені окремі робочі групи для отримання якісних результатів, котрі об'єднували 23 людини й тривали близько трьох годин. Також окремо відбувалися двогодинні інтерв'ю із представниками вразливих груп (етнічні меншини, ЛГБТ-спільнота, люди з інвалідністю, підлітки, пенсіонери). При модерації використовувався метод розмірковування (deliberative methods), а модератори занотовували спонтанні погляди на різні права, уявлення та цінності, а також проблеми й виклики, з якими зустрічаються учасники. Також для дискусії були взяті 5 конкретних справ для загальної оцінки. Робочі групи фокусувалися на питаннях ставлення до прав людини, оцінці потреб, оцінці й уявлень про зміст окремих прав, включених до акту з прав людини.

Кількісне дослідження охоплювало такі питання:

Перша частина: *Які цінності необхідні сьогодні для життя у Великобританії? (обрати з переліку: повага до гідності, вільно висловлюватися, повага до сімейного та приватного життя, справедливе поводження, вільно виражати свою релігію, мати доступ до справедливого судового процесу і т.п.). Які 4 чи 5 із них для Вас є найважливішими? Які з них входять до поняття прав людини? Вкажіть, чи Ви згодні чи не згодні з певними твердженнями (перелік із десяти тверджень, наприклад, права людини не мають значення у моему повсякденному житті, кожен у Британії має однакові права та свободи і т.п.).*

Друга частина: *Як Ви багато знаєте про спеціальний акт про права людини? Як Ви багато знаєте про свої права? Чи були Ви або Ваші друзі в ситуації, коли Ваші права були порушені? І що Ви зробили, коли Ваші права були порушені? Якщо нічого, то чому? І т.д. ще декілька специфічних питань.*

Загалом це дослідження показує багато загальних проблем у поінформованості та розумінні прав людини і є одним із найцікавіших при плануванні нашого дослідження.

Естонія

У 2012 році неурядовою організацією Інститут прав людини було проведено «Дослідження громадської думки щодо прав людини в Естонії». Воно стало частиною для оцінки ситуації з права людини в країні, котре крім цього включало звіт про дотримання прав людини, а також звіт про оцінку ситуації з права людини в країні міжнародними організаціями³. В опитуванні взяла участь 1001 особа відповідно до методики вибору випадкових адрес по всій країні із заданим наперед кроком (похибка не більше 3,09%).

² «Public perceptions of human rights». URL: <https://www.equalityhumanrights.com/en/publication-download/public-perceptions-human-rights>

³ Англійською мовою звіт доступний за посиланням: <http://www.eihr.ee/en/estonian-human-rights-report-2012>; російською мовою нум: <http://www.humanrightsestonia.ee/ru/отчет-за-2012-год-о-ситуации-с-правами-чел>

Питання «Що таке права людини?» було відкритим, на яке понад 30% опитуваних не змогли відповісти. Також далі йшло питання «Які з наступних прав є правами людини? Котрі з них найважливіші для Вас?».

Наступні питання стосувалися ситуації з правами людини в країні, зокрема, знову ставилося відкрите питання, чи дотримуються в країні права людини; які саме права порушуються; чи порушувалися права людини по відношенню до респондента чи його родини чи знайомого; із реалізацією яких прав існують найбільші проблеми.

Третій блок питань стосувався джерел інформації про права людини, зокрема, звідки респонденти отримували інформацію про права людини (78% – ЗМІ), чи достатньо цієї інформації, за якими темами інформації є недостатньо, яким чином респондентам зручніше отримувати інформацію.

Далі досліджували установки щодо прав людини через постановку 7 питань, наприклад, права людини не важливі для повсякденного життя, права людини є проблемою для деяких країн, але не Естонії, права людини також означають необхідність поважати права інших і т.д.

Щодо механізмів захисту ставилося питання «Куди ви будете звертатися у випадку порушення ваших прав (обрати інституції в порядку важливості)?»; а також «Які міжнародні організації займаються моніторингом порушень прав людини?»; «Чи є етичним розвивати стосунки Естонії з країнами, де порушуються права людини?» (64% – неетично, 7% – не бачить нічого поганого).

Також наприкінці дослідження методом поглибленого опитування були опитані 15 експертів у сфері прав людини. Серед них окремо опитували представників органів влади. Питання стосувалися ситуації із правами людини в країні.

Загалом дослідження є достатньо релевантним до українського досвіду, особливо в контексті того, що це відбувалося в пострадянській країні. Однак певним є те, що багато відповідей є достатньо загальними.

Греція

У 2013 році студенти провели дослідження серед студентів щодо усвідомлення прав людини⁴. Дослідження не є репрезентативним, однак цікавими є питання, поставлені до респондентів: *Чи всі люди захищені законом? Чи був щодо Вас закон несправедливим? У якій мірі людина є відповідальною за дії держави та суспільства? Чи люди в нас захищають свої права? Чи Ви вірите, що живете у вільному та справедливому світі? Чи Ви вірите, що певних людей дискримінують? Наскільки Ви вірите, що країна є демократичною? Чи маєте Ви можливість публічно говорити про проблеми, що вас турбують? Чи Ви вірите, що всі люди народилися вільними та рівними? Чи були Ви жертвою домашнього насильства? Чи жінки і чоловіки отримують однакову зарплатню за одну й ту ж роботу?*

Європейський союз

Євробарометр, що систематично досліджує громадську думку в ЄС із різних питань, дуже нечасто, але включає питання прав людини до свого опитування.

Так, у 2009 році були включені питання про пріоритети у зовнішній політиці ЄС (*Чи багато на сьогодні ЄС робить у сфері прав людини? Чи поінформовані Ви про діяльність ЄС у цій сфері та в якій частині необхідно зробити пріоритетною діяльність у цій сфері для політики ЄС?*). Деякі питання щодо прав меншин були включені в інші частини дослідження.

У 2006, 2009, 2012 та 2015 роках виходили спеціальні випуски Євробарометру, присвячені дослідженню дискримінації в ЄС.

Білорусь

У 2013 та 2014 роках проводилися однакові дослідження громадської думки щодо смертної кари та альтернативних форм покарання⁵ (кількісне дослідження методом особистих інтерв'ю з похибкою не більше 2,8%, 1100 респондентів).

Дослідження було дуже широким і включило окрім стандартних питань вивчення основних позицій та стереотипів прихильників та противників смертної кари, ставлення населення до кримінального покарання, судових помилок, уявлення про причини злочинності та систему покарання, законслухняність та громадянську відповідальність, довіру до органів правопорядку, оцінку діяльності судової влади, межі застосування сили з боку правоохоронців, а також ставлення населення до злочинців в цілому.

⁴ Доступне за посиланням: http://www.slideshare.net/marias301/results-of-the-questionnaire-on-human-rights?gid=6393a47f-2739-4883-8647-30fddb15325e&v=&b=&from_search=1

⁵ RL: <http://belhelcom.org/ru/socio14>

Це дослідження є позитивним прикладом системного підходу для вивчення однієї проблеми, однак воно явно виходить за межі теми й стосується багатьох аспектів прав і свобод.

Ємен

Дослідження про уявлення населення про права людини⁶ були проведені в Ємені в 2012-2013 роках. Воно проводилося за підтримки ПРООН за широкої участі громадськості. У загальнонаціональному опитуванні було опитано 2498 респондентів (особисте інтерв'ю).

Опитування складалося із 71 питання, більшість із переліком відповідей. Були відкриті питання для перевірки відповідей: назвіть три найбільш важливих права людини, приклади конфлікту прав людини та релігії, прав людини та традиції тощо.

Анкета мала такі розділи:

- Загальне поняття прав людини.
- Ситуація з правами людини.
- Правозахисні інституції.
- Ставлення до прав людини.
- Права жінок (у т. ч. питання гендерного насильства).
- Вплив сімейних відносин.
- Думка про працю дітей.
- Права на рівні можливості отримати різні послуги.
- Освіта та права людини.

Наведемо декілька питань та відповідей із цього дослідження:

Питання: Чи Ви чули про права людини раніше? (самооцінка)

Результат: Лише незначна більшість (53,4%) респондентів чули або читали про права людини.

Питання: Назвіть три права людини, які Ви вважаєте найважливішими (об'єктивна оцінка)

Результат: Майже три чверті респондентів (74,4%) не змогли назвати принаймні три права людини.

Питання: Для того, щоб дізнатись, які права є найважливішими для населення Ємену, ставилося питання – вибрати з переліку у 37 прав людини ті пункти, які, на думку респондентів, є найважливішими. Відповідно надавався перелік.

Результат: Право на освіту найчастіше згадувалось як найважливіше (42,4%). Далі йдуть право на гідні стандарти життя, охорону здоров'я, право на роботу.

Питання: Був запропонований перелік із 44 найпоширеніших порушень прав людини в Ємені. Респондентів просили зазначити, чи мало місце таке порушення по відношенню до респондента або члена його сім'ї.

Результат: Найнижчий рівень – це дотримання соціальних прав: 34,5% – відсутність доступу до безпечного соціального забезпечення, 33,5% – відсутність доступу до охорони здоров'я; 27,9% – доступ до їжі та питної води.

Також було надано аналіз за кожним видом прав людини.

Загалом анкета була складна та об'ємна, де необхідно було вибрати поміж 40+ варіантів.

ОПИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

До цього часу в Україні не проводилося системних соціологічних досліджень у сфері прав людини. Були декілька тематичних досліджень⁷, зокрема, присвячені свободі слова, дискримінації та незаконному насильству з боку міліції. Деякі великі соціологічні дослідження часом включали окремі питання щодо окремих проблем прав людини чи довіру/недовіру до певних органів влади, зокрема, судів та правоохоронних органів. Хочемо відзначити цікаві дослідження Центру Разумкова, спрямовані на вивчення загальних питань прав людини.

Наведемо витяги з цих досліджень.

⁶ Human Rights Public Awareness Survey in Yemen, URL: http://www.ye.undp.org/content/yemen/en/home/library/democratic_governance/Human_Rights_Public_Awareness_Survey_Yemen.html

⁷ Значна частина опитувань доступна на сайті Національного банку досліджень. URL: <http://ukraine.survey-archive.com>

Нетолерантна діяльність та радикальні організації

Дослідження проводилося Харківським інститутом соціальних досліджень та МВС у 2008 році⁸.

З огляду на складність дослідницького поля, пов'язану з латентністю феномену та закритістю організацій для безпосереднього вивчення, у якості методів дослідження були обрані якісні: контент-аналіз, фокус-групи та інтерв'ю. У ході дослідження було проведено 20 інтерв'ю і 3 фокус-групи з учасниками нацимобів та представниками різних організацій (у тому числі УНТП, Патріот України, УНА-УНСО) у декількох регіонах (Київ, Харків, Донецьк, Львів). Крім того, був проведений контент-аналіз українського інтернет-простору, у ході якого було піддано аналізу 50 інтернет-джерел, що належать націоналістичним організаціям чи групам, які поширюють мову ворожнечі.

Доповідь поділена на три частини: вуличний екстремізм, організований націонал-соціалізм, український націоналізм.

Надання адміністративних послуг Державною міграційною службою та МВС

Метою дослідження⁹, проведеного в 2013 році Асоціацією УМДПЛ та Харківським інститутом соціальних досліджень, була оцінка того, як діє система надання адміністративних послуг МВС України. Дослідження було націлено на розв'язання таких завдань:

- дізнатися, як споживачі оцінюють процедури й умови надання адміністративних послуг;
- визначити час і фінансові витрати, з якими зіштовхуються споживачі адміністративних послуг;
- вивчити доступність адміністративних послуг і бар'єри на шляху до їх одержання;
- виявити чинники, що провокують корупцію й «обхідні» шляхи одержання адміністративних послуг.

Для досягнення поставлених завдань було проведено соціологічне опитування, яке складалося з:

- масового опитування споживачів послуг (із цією метою було опитано 3000 респондентів у 10 обласних центрах України: Сімферополі, Дніпропетровську, Запоріжжі, Києві, Луганську, Луцьку, Львові, Миколаєві, Харкові, Чернігові);
- 20 інтерв'ю (з експертами і споживачами послуг) і 5 фокус-груп із експертами (працівниками МВС, адвокатами, громадськими активістами, фахівцями, зайнятими у сфері надання адміністративних послуг).

Роми та МВС

У 2013 році Харківський інститут соціальних досліджень спільно з Асоціацією УМДПЛ та іншими організаціями здійснили моніторингове дослідження прав ромських громад при взаємодії із представниками МВС¹⁰. Предметом дослідження було виявлення проблем між ромами та міліцією.

Дослідження включало опитування ромів, глибинні інтерв'ю з ромами та представниками МВС та інші методи.

Одне з питань стосувалося знання ромами своїх прав. Результати опитування показали, що лише 9% ромів знають свої основні права і свободи. Більш як половина опитаних (56%) обізнані «лише з деякими», а 35% опитаних ромів взагалі не знали своїх базових прав і свобод. Низький рівень знань своїх прав виявився досить міцно пов'язаним із загальним рівнем освіти представників ромської спільноти. Так, серед учасників анкетування 16% ромів взагалі не мали освіти, 50% закінчили лише кілька класів, 26% мали повну середню освіту і ще 8% – неповну або повну вищу освіту. Відповідно серед тих ромів, які не мали освіти, лише 4% знали свої права, ще 15% – знали тільки деякі, а ось основна маса – 81% взагалі не знали своїх прав. Серед основної маси опитаних ромів, а це ті, хто закінчив кілька класів (у середньому по 6-7 класів), кожна третя людина взагалі не знала своїх прав (34%), кожна друга знала лише деякі (54%) і тільки кожна 8 знала свої основні права і свободи (12%).

Впродовж 2012 року по допомогу до органів внутрішніх справ зверталися лише 10% опитаних. Серед тих ромів, хто просив допомоги у працівників ОВС, 75% зверталися одноразово, ще 17% – двічі. Лише 8% тих, хто звертався до міліції, робили це три або більше разів. При цьому частіше за все до працівників міліції зверталися роми середнього віку, які живуть у сільській місцевості, мають паспорт і прописку.

Рівень використання правових можливостей населенням

У 2010-2011 роках Харківський інститут соціальних досліджень провів дослідження рівня використання правових механізмів населенням¹¹, що проводилося шляхом опитування населення (опитано 2463 респонденти), фокус-груп та інтерв'ю.

⁸ Доступне за посиланням: <http://khisr.kharkov.ua/ukr/index.php?id=1289377543>

⁹ Доступне за посиланням: <http://khisr.kharkov.ua/files/docs/1392045336.pdf>

¹⁰ Дотримання прав ромського населення в діяльності ОВС України: звіт за результатами соціологічного дослідження. URL: <http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1385029805>

¹¹ Доступне нині: <http://khisr.kharkov.ua/files/docs/1296479938.pdf>

Найпоширенішими проблемами стали:

- порушення прав споживачів;
- конфліктні ситуації на роботі (невиплати заробітної плати, незаконні дії начальства тощо);
- проблеми у сфері медичного обслуговування (неможливість одержати допомогу, некваліфікована допомога, вакцинація, медичне страхування, лікарська помилка);
- порушення в роботі органів влади (брутальність, несправедливість, запутаність процедур, корупція);

Прикметно, що по цих групах проблем (крім сфери роботи) високим є й середній показник частоти. Це говорить про те, що з названими проблемами зіштовхується багато людей, і відбувається це доволі часто.

Меншість респондентів зіштовхувалися з такими проблемами, як:

- дискримінація (за ознаками статі, віку, раси, релігії, інвалідності та ін.);
- наслідки одержання тілесних ушкоджень (одержання направлення на експертизу, своєчасність і адекватність медичної допомоги, одержання інвалідності);
- проблеми з об'єктивністю тестування, можливістю апеляції, доступністю вищої освіти тощо;
- проблеми міграції (труднощі оформлення громадянства, статусу біженця).

Крім переліку проблем запитувалося про час та ресурси, витрачені на вирішення правових проблем, а також хто відіграв у цьому вирішальну роль.

Із метою оцінити рівень активності громадян у розв'язанні своїх проблем у ході дослідження було поставлено низку запитань. Дані показують, що масив опитаних розділився приблизно на дві рівні частини, а саме на тих, хто вживав які-небудь заходи для розв'язання проблем (58%), і тих, хто нічого для цього не робив (42%). Серед тих опитаних, хто робив що-небудь для вирішення своєї проблеми, тільки 35% не змогли досягти успіху. Водночас серед пасивної частини респондентів частка тих, хто залишився з нерозв'язаною проблемою, є більшою – 50%.

Ті респонденти, які зайняли активну позицію в розв'язанні своїх проблем, обрали такі стратегії поведінки. Більшість спробувала самостійно домовитися з іншою стороною конфлікту (57%). Чимало виявилось і тих, хто звертався зі скаргами й заявами до відповідних державних органів (38%). Майже стільки ж (35%) радилися з референтними групами свого оточення – друзями, родичами, знайомими. П'ята частина опитаних (21%) зверталася за юридичною консультацією, ще 18% шукали інформацію, що могла б допомогти в розв'язанні проблеми, самостійно. Брати активну участь у судових засіданнях і розглядах наважилися тільки 9% респондентів.

Дослідження показало, що більшість людей, навіть тих, хто активно розв'язує свої проблеми, усе ще не готові самостійно працювати з юридичною інформацією з різних джерел. Більшість респондентів (77%) такої спроби не робили. Ті ж, хто шукав інформацію, зміг одержати її з інтернету (12%), газет (9%), брошур, буклетів або книг (8%), теле- або радіопрограм (6,5%). Причому для більшості ця інформація тією чи іншою мірою виявилася корисною (89%), і тільки 11% не змогли виявити для себе нічого потрібного. 65% опитаних визнали спосіб отримання інформації із цих джерел легким або досить легким проти 35% тих, хто зіткнувся з тими чи іншими труднощами під час пошуку інформації із цих джерел.

Найбільш ефективним джерелом інформації для респондентів став інтернет (тільки 2% опитаних не знайшли там того, що шукали). А найбільш незадовільним є результат пошуку інформації в періодичних виданнях – газетах і журналах (19%).

Для того, щоб вивчити найпоширеніші поведінкові стратегії у випадку зіткнення з юридичною проблемою і виділити шляхи їхнього розв'язання в Україні, було проведено кластерний аналіз даних соціологічного опитування. Цей метод дозволив розпочати своєрідну розвідку – вивчити структуру досліджуваної сукупності. Визначення кількості кластерів здійснювалося за допомогою методу Варда і квадрата евклідової відстані.

Так, активнішими виявилися жінки (62,9% тих, хто відповіли) із середньою спеціальною (39,5%) і вищою освітою (27,9%). Як правило, це люди, що мають середній (43,3%) і нижчий від середньо-го (34,6%) рівень статку. Що стосується розподілу за віком, то середній вік становить 47 років, а найбільшою віковою групою виявилися люди віком 30–45 років (32% тих, хто відповіли).

Результати дослідження показують, що 54% від загальної кількості опитаних стикалися з якими-небудь проблемами. Цікаво, що із числа тих, хто стикався з якими-небудь проблемами, не вживали ніяких заходів для їх розв'язання 41,4% респондентів, тобто набагато більше третини.

Окремим напрямом дослідження було вивчення бар'єрів, які заважають українцям вирішувати юридичні проблеми.

Аналіз того, які шляхи вирішення юридичних проблем в Україні є ефективними, а які – поширеними, показує досить низьку оцінку громадянами роботи державних установ. Так, трохи більше десятиї частини опитаних визнають розв'язання юридичних проблем за допомогою державних установ ефективним методом, а ще менше (7,9%) – поширеним. Очевидно, що з низки причин державні органи не справляються зі своїм завданням і не в змозі надати українцям ефективний шлях до правосуддя.

Дослідження поширеності тортур і жорстокого поводження в міліції

Упродовж 2004-2015 років Харківський інститут соціальних досліджень та Харківська правозахисна група проводили щорічно дослідження щодо поширення незаконного насильства в міліції¹².

Для цього були використані такі методи спостереження й збирання інформації:

- опитування населення п'яти регіонів України (3000 осіб у Київській, Харківській, Львівській, Сумській та Одеській областях) методом структурованого інтерв'ю за місцем проживання респондента;
- проведення фокус-груп та індивідуальних напівструктурованих інтерв'ю з експертами, які стикалися з проблемою незаконного насильства й тортур в органах внутрішніх справ (працівниками міліції, адвокатами, працівниками прокуратури, представниками громадських організацій, суддями);
- інтерв'ювання жертв незаконного насильства в органах внутрішніх справ;
- аналіз відомчої статистики МВС України й Генеральної прокуратури України, пов'язаної з дотриманням працівниками міліції прав людини.

Таке поєднання методів дослідження і різних цільових груп дозволило розв'язати відразу декілька завдань:

- аналіз статистики, опитування населення дали змогу оцінити масштаб застосування тортур і жорстокого поводження, вивчити ставлення до цього явища, з'ясувати його причини;
- інтерв'ювання жертв незаконного насильства надало матеріал про механізм, послідовність і наслідки незаконних насильницьких дій.

Методологія дослідження інтерв'ю й фокус-групи з експертами дозволили не лише розглянути питання, що стосуються поширеності незаконного насильства й тортур, але й одержати дані про соціальні, юридичні, психологічні аспекти цієї проблеми, обговорити можливі шляхи її розв'язання в майбутньому.

У результаті дослідження проводилася оцінка діяльності ефективності міліції населенням. Результати дослідження свідчать, що більше половини українців вважають, що міліція працює неефективно – 59,6% (із них 26,4% – працює скоріше неефективно, 33,2% – працює неефективно). Ефективною діяльністю міліції називає кожен п'ятий громадянин (19,4%). Порівняно з даними дослідження 2011 року впала оцінка ефективності як міліції в цілому, так і місцевої міліції.

Використовуючи моніторинговий характер дослідження, автори оцінили кількість людей, які особисто стали жертвами незаконного насильства з боку працівників міліції протягом 2014 року. У результаті оцінки періоду 2004-2009 рр. нами було виявлено 105 таких випадків (3,5%); у 2010 році – 34 випадки (2,1%); у 2011 році – 78 (2,6%).

У 2015 році кількість виявлених випадків незаконного насильства з боку міліції становила 37 (1,3%). Більше половини громадян вважають, що застосування поліцією незаконного насильства, побиття, тортур, залякування у масштабах країни тією чи іншою мірою поширені (51,2%).

Приблизно кожен шостий вважає, що міліція не застосовує незаконне насильство у своїй роботі (17,7%). Порівнюючи результати моніторингу з 2011 роком, можна помітити, що масштаби незаконного насильства зменшились. Зокрема, кількість тих, хто вказує на поширеність застосування працівниками міліції України незаконного насильства, зменшилась на 12%. Водночас це сталося за рахунок збільшення частки тих, хто не може визначитися із відповіддю (+10%), а кількість тих, хто переконаний, що міліція не застосовує незаконне насильство, збільшилась усього на 2,3%.

Дані дослідження спростовують поширене твердження працівників міліції про те, що негативний імідж правоохоронних органів формують засоби масової інформації і люди, які притягалися до кримінальної відповідальності. Відповідно до результатів дослідження, респонденти говорять про поширеність незаконного насильства в міліції незалежно від того, звідки вони одержують інформацію про її діяльність.

Серед опитаних протягом останніх 12 місяців жертвами умисного завдання працівниками міліції побиття, страждань чи тортур стали 1,3% респондентів, або 37 осіб із загальної вибірки.

¹² Доступне нум: <http://library.khpg.org/index.php?id=1451541160>

Порівнюючи результати з дослідженням 2011 року, слід зазначити, що кількість жертв тортур та жорсткого поводження з боку міліції справді зменшилась. Кількість виявлених у вибірці випадків особистого зіткнення з незаконним насильством із боку працівників міліції в 2011 році становила 78 (2,6%).

Ці дані дозволяють оцінювати тренди незаконного насильства в міліції. Так, у період 2009-2011 років тренд був висхідний – оцінюючи 2011 рік, 14,5% опитаних повідомили про випадки незаконного насильства з боку працівників міліції стосовно їхніх родичів, знайомих. Загальна кількість виявлених випадків незаконного насильства в органах внутрішніх справ у 2011 році сягнула 512.

Оцінювання явища в 2015 році показало спадний тренд. Так, загальна кількість виявлених у ході опитування випадків незаконного насильства в міліції сягнула 325. Про те, що вони особисто ставали жертвою, повідомили 37 людей, а ще 288 – про те, що незаконне насильство було застосовано щодо їхніх родичів, близьких.

Результати моніторингу 2015 року вказують на зниження кількості фактів побиття, завдання тілесних ушкоджень у ході затримання. Так, якщо при оцінюванні п'ятирічного періоду (2004-2009 рр.) було виявлено 49 випадків побиття на етапі затримання, в 2010 році – 16, в 2011 – 34, то в 2015 – 15.

Аналіз даних, отриманих у 2015 році, показує, що психологічне насильство у вигляді погроз, шантажу, образ, принижень, погроз стосовно близьких залишалося складником роботи міліції, але його масштаби зменшились.

Оцінна кількість жертв незаконного фізичного насильства в міліції України в період 2004-2015 рр.

Рік	Кількість жертв (%)	Оцінна кількість потерпілих
2004	2,73	1 026 616
2004-2009	3,50	1 319 500
2010	2,10	791 700
2011	2,60	980 200
2015	1,30	409 080

Дані дослідження заперечують тезу, що суспільство поступово радикалізується та готове виправдати крайнощі та жорстокість. Навпаки, українці демонструють доволі високий рівень несприйняття незаконного насильства й тортур у міліції. Так, 76,8% респондентів зазначили, що протизаконне насильство за жодних умов не може застосовуватись у діяльності органів внутрішніх справ. З іншого боку, 23,2% опитаних (що на 1,2% більше, ніж у 2011 році й на 24,8% менше, ніж у 2004 році) так чи інакше припускають можливість, а в деяких випадках і необхідність застосування до підозрюваних незаконних методів дізнання. Цікаво, що в регіонах відповіді на це запитання варіюються й тенденції відповідей певним чином змінилися з 2011 року.

Загалом, це дослідження є одним з найбільш ґрунтовних у сфері прав людини в Україні. Для цілей нашого дослідження буде цікавим поєднання опитування з фокус-групами та адміністративними даними. Також окремі питання дослідження цілком перегукуються з планованим дослідженням в частині сприйняття/несприйняття певних цінностей, наприклад, ставлення до насильства.

Оцінка стану толерантності українського суспільства

На цю тему проводилося достатньо багато досліджень¹³, зокрема, можна виділити такі:

- загальнонаціональне опитування «Українське суспільство – 2010», проведене методом роздаткового анкетування Інститутом соціології НАН України у квітні 2010 року. Вибірka N=1800 пропорційно репрезентує доросле (віком понад 18 років) населення 24 областей України, АР Крим та м. Севастополя. Статистична похибка вибірки дорівнює 2,3%. Дані попередніх аналогічних досліджень моніторингу від 1994 року;
- моніторинг Київського міжнародного інституту соціології починаючи з 1994 року. Всього проведено 18 опитувань, що репрезентативні для дорослого (18+) населення України, у кожному з них опитано біля 2000 респондентів;
- омнібусне дослідження «Громадська думка в Україні», проведене Інститутом соціології НАН України у травні 2009 р. Вибірka дослідження становить 1800 осіб і репрезентує доросле (від 18 років) населення України за основними соціально-демографічними показниками. Похибка вибірки складає 2,3%.

¹³ Чимати більше – <http://www.niss.gov.ua/articles/500/>, Динаміка ксенофобії й антисемітизму в Україні (1994-2007), http://www.kiis.com.ua/materials/articles/xenophobia_antisemitism.pdf

Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у своїх дослідженнях використовує шкалу соціальної дистанції Богардуса. Сутність методики¹⁴ полягає в тому, що респондентові пропонують відзначити типи соціальних контактів, у які б він вступив із представниками тієї чи тієї соціальної групи. Спектр відповідей, запропонованих респондентові, був сформований на підставі результатів попередньої експертної процедури. У підсумку було відібрано сім типів соціальних контактів, ранжованих за рівнем близькості/віддаленості. Кожному варіанту давали рангове числове значення, що відбиває рівень близькості соціальних відносин:

- «близька спорідненість на основі шлюбу», «взяв би шлюб»;
- «як члена мого клубу як щирого товариша», «як близького товариша»;
- «як сусіда, який мешкає зі мною на одній вулиці», «як того, хто мешкає у сусідній (next door) кімнаті, квартирі»;
- «як працівника того самого підприємства, де працюю я», «працював би в одному офісі»;
- «як громадянина моєї країни», «лише як випадкового співрозмовника»;
- «лише як візитера до моєї країни»;
- «виключив би з моєї країни», «вигнав би геть зі своєї країни».

Права людини в Україні, рівень ксенофобії, ставлення до різних соціальних груп та регіональна толерантність

Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) в рамках співробітництва з Інститутом прав людини і запобігання екстремізму та ксенофобії (ІПЛЕС) провів у листопаді 2011 року репрезентативне вибіркове опитування дорослого населення України. У рамках дослідження вивчалися такі проблеми, як дотримання прав людини в Україні, екстремізм, ксенофобія, регіональна толерантність, ставлення до іммігрантів.

Опитування проведено методом особистого інтерв'ю (обличчям-до-обличчя), опитано 2037 респондентів у віці від 18 років, які мешкають у 110 різних населених пунктах (селах, селищах міського типу та містах всіх областей та Криму, а також у Києві), за чотири ступеневую стохастичною на кожному ступені вибіркою.

Вибірка розроблена на основі випадкового відбору поштових дільниць по всій Україні (в усіх 24 областях України та в АР Крим). Процес побудови вибірки заснований на випадковому відборі вулиць, будинків та квартир у межах кожної поштової ділянки. Завершальним етапом є випадковий відбір респондентів у домогосподарствах.

I. Дотримання прав людини в Україні

Майже половина дорослих мешканців України (45%) нерідко або частіше протягом останнього року переживали почуття приниження або страху через порушення в суспільстві своїх прав. Кожен десятий житель України (11%) часто або дуже часто зазнавали таких переживань.

Дещо частіше почуття переживання або страху мали жінки, люди старшого віку, більш заможні жителі України, а також жителі міст і етнічні українці.

Індекс міри суб'єктивного переживання мешканцями України почуття приниження або страху через порушення у суспільстві своїх прав, який змінюється від 0 (всі люди або взагалі, або дуже мало мають такі почуття) до 100 (всі люди дуже часто мають такі почуття), складає станом на лютий 2011 року 22.4. У грудні 2010 року і лютому 2011 року значення індексу було майже аналогічним – 23.0 і 23.4 відповідно.

14% дорослих мешканців України були свідками принижень, образ або насильства за національною ознакою.

II. Ставлення мешканців України до різних соціальних груп. Рівень екстремізму

Половина населення України (50%) вважає, що хворих на СНІД не потрібно ізолювати від суспільства. Втім, 26% дотримуються протилежної думки. За останні 20 років в Україні сталися позитивні зрушення: суттєво збільшилася кількість тих, хто виступає проти ізоляції, і суттєво зменшилася кількість тих, хто, навпаки, ізолював би від суспільства хворих на СНІД.

Від чверті до половини жителів України вважають, що потрібно ізолювати такі групи, як «алкоголіки», «бомжі», «дармоїди», гомосексуали, «наркомани». Причому найбільше негативне ставлення мешканців мають до наркозалежних – їхню ізоляцію підтримують 53% дорослих мешканців України.

Інтегральний індекс ставлення до «маргінальних» груп суспільства, який змінюється від 1 (тверде заперечення потреби ізоляції всіх цих груп) до 5 (тверде переконання, що всі групи потрібно ізолювати), складає станом на листопад 2011 року 3.0. У порівнянні з лютом 2011 року помітних змін не відбулося.

¹⁴ Тут і далі цитується: Соціальна дистанція, етнічні установки та національна толерантність в Україні, Паніна Н.В., <http://www.clovekaspolocnost.sk/jquery/pdf.php?gui=FKG3J6KLWU1FS16E8HSX77NS>

Лише 5% дорослих мешканців України переконані, що жодним іммігрантам не можна дозволяти прибувати в Україну. Водночас також лише 18% вважають, що прибувати можна дозволяти всім. Ставлення до інших є різно диференційованим. Так, найбільш позитивне ставлення мешканці України мали до українців та слов'ян, а найгірше – до осіб із Латинської Америки, азіатів, африканців.

Дві третини жителів України (64%) вважали, що або небезпечних національних/соціальних груп просто не існує, або, якщо навіть такі є, не потрібно людству їх повністю «позбутися». Разом із цим 6% вважали, що такі групи є і що людству потрібно «позбутися» їх взагалі.

6% жителів України схвалюють напади на представників окремих расово-національних груп населення.

III. Рівень та динаміка ксенофобії в Україні

Ієрархія упереджень населення (починаючи з найнижчого рівня) є такою: україномовні українці, російськомовні українці, потім росіяни і білоруси. Далі з деяким відривом йдуть поляки і євреї (різниця їхніх індексів незначуща), потім приблизно на одному і тому ж рівні німці, французи, американці, кримські татари, канадці, румуни. Останні позиції займають індуси, азіати, кавказці, африканці, араби і роми.

Рівень ксенофобії з 1994 до 2011 року суттєво зріс, максимальний рівень ксенофобії був у 2007 році, за останні три роки намітилася тенденція стабілізації рівня ксенофобії.

Два роки після Майдану. Основні результати дослідження громадської думки в Україні

З 12 по 26 вересня 2015 року Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES)¹⁵ було проведено національне опитування громадської думки в Україні, що загалом охоплює 1558 інтерв'ю в усіх регіонах, окрім Донбасу та Криму. Статистична похибка для вибірки такого розміру складає $\pm 2,5\%$. Інтерв'ю для цієї вибірки проводилися у всіх областях, окрім Донбасу та Криму, таким чином, вона є репрезентативною для українського населення, окрім Донбасу та Криму.

Це 25-те щорічне опитування громадської думки, проведене IFES в Україні, дає підстави вважати, що, незважаючи на те, що більшість українців розчаровані нинішнім станом справ у країні і не мають великої довіри до політичного керівництва, існує значна частка українців, які прагнуть до втілення демократичних ідеалів і верховенства права і віддають перевагу спрямованості України на Європу і Захід при визначенні своєї майбутньої геополітичної орієнтації.

Респондентам було запропоновано погодитися або не погодитися з думкою про те, що для політичних лідерів більш важливо забезпечувати підтримку порядку, ніж захищати демократичні права громадян. 39% незгодні з цим твердженням, а 38% – згодні. Було невелике зростання у відсотках тих, що надають перевагу демократичним правам, у порівнянні з опитуванням IFES, проведеним у листопаді 2013 року, коли 37% погодилися, що більш важливо, щоб політичні лідери забезпечували підтримку порядку, у той час як 36% опитаних не погодилися із цим.

Враховуючи результати цих опитувань, його автори зробили висновок, що велику частину українців (41%), можна охарактеризувати як переконаних прихильників демократії, які наголошують на важливості демократії і демократичних прав і хочуть зберегти ці права, незважаючи на значні виклики, які стоять перед країною, у той час як 35% мають слабку віру в демократію та готові відмовитися від демократичних прав заради економічного розвитку і порядку. У порівнянні із результатами опитування, проведеного у листопаді 2013 року, відбулося значне зростання кількості переконаних прихильників демократії у відсотках. У тому опитуванні 38% не мали прихильності до ідеалів демократії, у той час як 33% респондентів можна було охарактеризувати як переконаних прихильників демократії.

Наведені вище дані свідчать, що зменшення рівня корупції та зближення з Європою сприймаються як два найбільш важливі прагнення руху Майдану, причому більше третини опитаних сказали, що євроінтеграція була найважливішим мотивом руху. Пов'язані із цим питання також часто згадуються, зокрема обмеження впливу олігархів, забезпечення верховенства ліберальних цінностей для країни і реформа судової системи та правоохоронних органів. Подібні настрої також знайшли відображення в опитуванні IFES у червні 2015 року, коли респондентам було запропоновано розглянути питання про важливість декількох програм реформ в Україні. З точки зору пріоритетності проведення реформ 47% українців у червневому опитуванні згадують антикорупційну реформу, 26% – реформу судової системи та 5% – реформу правоохоронних органів.

¹⁵ Більше інформації доступно мим: http://ifes.org/sites/default/files/ifes_public_opinion_in_ukraine_sep_2015_key_findings_ukr_final.pdf

Динаміка громадської думки в оцінці наявності в Україні прав та свобод (2004-2009)

У 2004-2009 роках було проведено ряд опитувань¹⁶ щодо громадської думки в оцінці наявності в Україні прав та свобод. Їх проводили Фонд «Демократичні ініціативи», Центр «Соціальний моніторинг» та фірма «Юкрейніан соціолоджі сервіс».

Ці опитування, зокрема, показали такі результати:

Наскільки Ви згодні, що в Україні реально існують права і свободи громадян? (у%)

Права і свободи	Повністю чи переважно незгодні, що в Україні реально існують ці права			Повністю чи переважно згодні, що в Україні реально існують ці права			Важко сказати, існують ці права чи ні		
	2004	2007	2009	2004	2007	2009	2004	2007	2009
Права людини									
Право на гідний людини рівень життя	74	71	74	11	20	14	15	8	12
Право обирати собі владу	50	47	44	29	44	39	21	9	17
Право чинити вплив на рішення, що приймає влада	67	69	66	12	19	15	21	11	19
Право об'єднуватися у будь-які політичні партії	17	16	12	55	66	65	28	18	23
Право утворювати громадські об'єднання	15	14	10	57	66	64	28	19	26
Рівноправність національних меншин	19	27	20	49	50	52	32	22	29
Рівноправність жінок і чоловіків	20	24	17	58	61	63	22	14	20
Право на свободу віросповідання	9	8	6	80	80	82	11	12	11
Право на свободу слова	24	24	16	52	64	64	24	13	20
Право на справедливе судочинство	53	50	66	17	30	17	30	20	17
Право брати участь у мітингах, демонстраціях протесту	15	15	11	59	73	66	26	13	21
Право бути захищеним від злочинності	63	63	67	17	24	18	20	13	15
Право бути захищеним від свавілля представників влади	62	66	71	13	20	13	25	14	16

Чи існує реальна рівність громадян перед законом?

	2004	2007	2009
Ні, зовсім не існує	45	48	51
В основному не існує	31	36	34
В основному існує	15	9	9
Повністю існує	3	1	1
Важко сказати	6	7	5

¹⁶ Більше мтм: http://www.dif.org.ua/ua/archive/press_releases_archive/prava-ly-i-novi-vikliki.htm

Якщо Ви вважаєте, що рівності перед законом не існує, то хто користується «перевагами»?

	2004	2007	2009
Ті, хто мають гроші	82	76	79
Ті, хто мають владу	77	69	73
Ті, хто мають певні знайомства	46	28	31
Люди певних національностей	4	5	4
Люди, які підтримують певні політичні сили	15	8	7
Насправді в Україні усі рівні перед законом	3	2	1
Важко сказати	4	5	5

Чи існують конкретні механізми, які дозволяють пересічним громадянам України чинити вплив на ухвалення певних державних рішень?

Механізми впливу	2004	2005	2007	2009
Вибори Президента	31	40	32	37
Вибори Верховної Ради	26	31	28	29
Вибори місцевої влади	28	28	17	25
Участь у діяльності політичних партій	12	8	5	6
Участь у громадських обговореннях	9	8	5	7
Звернення до засобів масової інформації	16	12	8	16
Звернення до депутата	19	9	6	8
Участь у діяльності громадських організацій	11	9	8	7
Участь у мітингах, демонстраціях	23	29	21	17
Участь у страйках	19	20	14	15
Збір підписів, підписання петицій	17	13	7	11
Судові позови до органів влади	9	7	6	9
Інше	0	1	0	1
Насправді громадяни ніяк не можуть вплинути на ухвалення рішень у державі	40	24	28	26
Важко сказати	9	8	11	12

Свобода слова в Україні: загальнонаціональне й експертне опитування

Загальнонаціональне опитування¹⁷ про стан свободи слова в Україні провели Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» разом із соціологічною службою Центру Разумкова з 17 по 22 травня 2013 року. Було опитано 2010 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Теоретична похибка вибірки (без урахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

Для порівняння наводяться дані дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC) з 12 до 23 квітня 2012 року, та дослідження, проведене Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із соціологічною службою Центру Разумкова з 10 по 15 серпня 2012 року.

Більше половини населення вважає, що в Україні існує свобода слова (10% повною мірою, і 46% – в основному існує), а 36% впевнені, що не існує (29% – в основному не існує, і 7% – зовсім не існує). Найбільш впевненими в існуванні свободи слова в Україні є жителі Південного (67%) та Західного (58%) регіонів, а також виборці Партії

¹⁷ Більше інформації м.м.: <http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/fiwivirvihrvhvuvh.htm>

регіонів (75%) та Комуністичної партії України (62%). У тому, що свобода слова відсутня в Україні впевнені жителі Центрального (42%) і Східного (38%) регіонів та виборці Всеукраїнського об'єднання «Свобода» (49%) і партії «УДАР» (47%).

Третина населення (32%) вважає, що у засобах масової інформації рідко представлені різні точки зору – як влади, так і опозиції (у 2012 році так вважало 29% громадян). Проте все ж переважає думка (50%), що досить часто в ЗМІ представлені обидві точки зору.

Абсолютним інформаційним лідером в інформуванні громадян України про політичні події залишається телебачення – 90% населення зазначили його серед трьох пріоритетних для себе ЗМІ, місцеві газети слугують як основне джерело політичної інформації для 37%, радіо – для 29%, інтернет-сайти (новинні, політичні) – для 21% населення.

Чи стала Конституція Основним Законом України?¹⁸

Загальнонаціональне опитування населення України було проведене Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із соціологічною службою Центру Разумкова з 17 по 22 травня 2013 року. Усього було опитано 2010 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Також використано результати загальнонаціональних опитувань, проведених соціологічною службою Центру Разумкова:

- з 12 по 16 квітня 2013 року;
- з 15 по 20 листопада 2012 року;
- з 7 по 14 жовтня 2012 року;
- з 7 по 12 вересня 2012 року.

Щоразу було опитано близько 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України (старше 18 років). Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Ситуація з дотриманням прав людини в Україні протягом 2010-2012 рр. порівняно з попередніми роками погіршилася – так вважають 43% громадян. 38% певні, що ситуація залишилася без змін, і 10% переконані, що ситуація покращилася (дослідження Центру Разумкова, 7-14 жовтня 2012 р.).

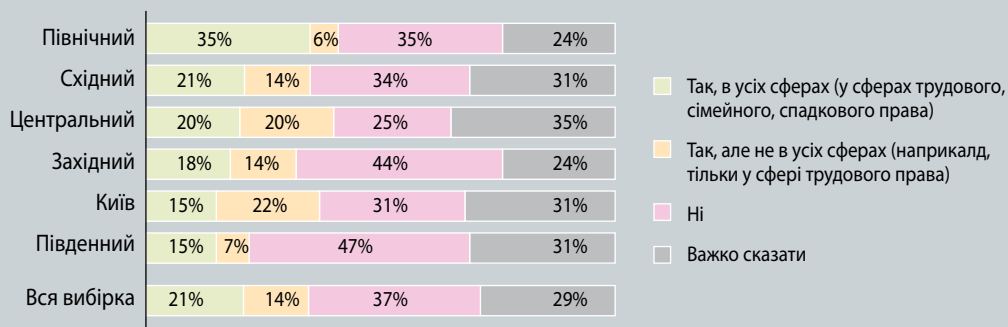
Більшість українців (51%) вважає, що держава має забезпечити однакові «правила гри» для своїх громадян, а далі людина сама нестиме відповідальність за свій вибір і використання шансів, які вона отримує в такий спосіб. Втім, для 42% українців природним є, аби держава несла повну відповідальність за забезпечення кожної людини всім необхідним.

На момент проведення опитування 69% українців були переконані, що більшість громадян України не зможуть прожити без опіки держави.

Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації

Дослідження частки прихильників і противників ухвалення закону про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації рівні серед українців у віці до 60 років.

Як ви вважаєте, чи потрібно ухвалити закон про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації в Україні? Тобто заборонити ситуації коли права людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією обмежуються порівняно із правами людей з традиційною сексуальною орієнтацією

¹⁸ Більше інформації мум: <http://dif.org.ua/ua/polls/2013-year/kforfojrgjw4ogikow4kgo.htm>

Опитування проводилося GfK Ukraine на замовлення ВБО «Точка опори» протягом 13-26 грудня 2014 року методом особистого інтерв'ю вдома у респондентів. Під час дослідження було опитано 1000 осіб віком від 15 до 59 років в усіх областях України (включно з Києвом), окрім Автономної республіки Крим. У Донецькій та Луганській області опитування проводилися тільки на територіях, що контролюються Україною. Вибірка репрезентативна за статтю, віком, регіоном та розміром населеного пункту. Статистичне відхилення не перевищує 3,1%.

Результати опитування показали: третина українців у віці до 60 років підтримують ухвалення закону про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації і стільки ж не підтримують.

На думку третини респондентів у віці 15-59 років (34,4%), в Україні потрібно ухвалити закон про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації (у запитанні наводилось пояснення, що йдеться про «заборону ситуацій, коли права людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією обмежуються порівняно із правами людей з традиційною сексуальною орієнтацією»). Зокрема, 20,8% вважають, що слід заборонити дискримінацію в усіх сферах (у сферах трудового, сімейного, спадкового права та ін.), а 13,5% – що слід її заборонити в окремих сферах (наприклад, тільки у сфері трудового права).

Одночасно майже така сама кількість респондентів (36,6%) не підтримують прийняття подібного закону – різниця між часткою прибічників (34,4%) та противників (36,6%) закону не є статистично значущою. 29% опитаних не змогли висловити свого ставлення до цього питання.

У Києві, Північному та Центральному регіонах частка прибічників ухвалення закону про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації перевищує частку противників, а в Західному та Південному – навпаки. На Сході думки розділились навпіл.

Серед мешканців міст з населенням до 500 тис. частка прибічників ухвалення закону про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації перевищує частку противників, серед мешканців великих міст – навпаки. У селах думки розділились навпіл.

Єдиною віковою групою, де кількість прибічників ухвалення закону про заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації перевищує кількість противників, є люди у віці 15-19 років. Серед інших вікових груп думки розділились навпіл.

Чоловіки дещо частіше вважають, що необхідно ухвалити закон про заборону дискримінації в усіх сферах (у сферах трудового, сімейного, спадкового права), ніж жінки (23% проти 19%), жінки ж частіше обирали варіант «важко сказати».

Соціологічні дослідження з прав людини Центру Разумкова

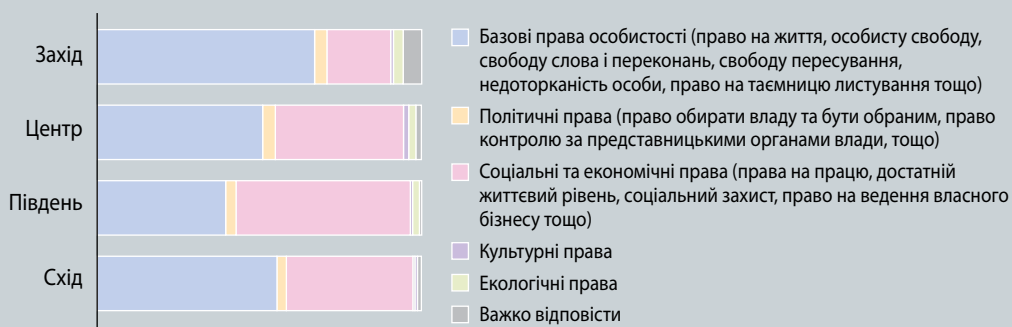
Центр Разумкова в проміжку 2006-2016 рр. провів близько 26 опитувань, присвячених правам людини у різних аспектах. Можна виділити наступні питання з них:

1. Які права Ви б назвали найважливішими? (динаміка, 2006-2009)
2. Чи був у вас досвід захисту Ваших екологічних прав – позитивний він чи негативний?
3. Чи порушувались Ваші права протягом минулого року (динаміка, 2007-2009)?
4. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні? (динаміка, 2006-2009)
5. Хто є основним джерелом порушення прав людини в Україні? (динаміка, 2006-2009)
6. Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні? (динаміка, 2006-2009)
7. Які права людини Ви б назвали найважливішими? (регіональний розподіл)
8. Як би Ви оцінили рівень Вашої поінформованості про свої права та можливості їх захисту? (динаміка, 2006-2007)
9. Чи знаєте Ви, що треба робити, щоб звернутися до суду для захисту своїх прав? (динаміка, 2006-2007)

Які права людини Ви б назвали найважливішими?

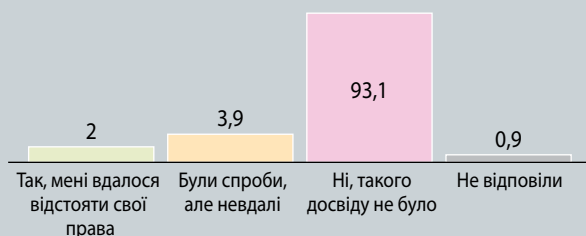
Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 2 по 9 лютого 2007 року. Було опитано 2011 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 119 населених пунктах (73 міських і 46 сільських). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

	Захід	Центр	Південь	Схід
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, недоторканість особи, право на таємницю листування тощо)	67,0	51,0	39,6	55,4
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, право контролю за представницькими органами влади, тощо)	3,8	3,9	3,2	2,9
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на ведення власного бізнесу тощо)	20,0	39,5	53,7	39,3
Культурні права	0,5	1,6	0,7	0,3
Екологічні права	3,0	2,2	2,1	0,8
Важко відповісти	5,7	1,7	0,7	1,2

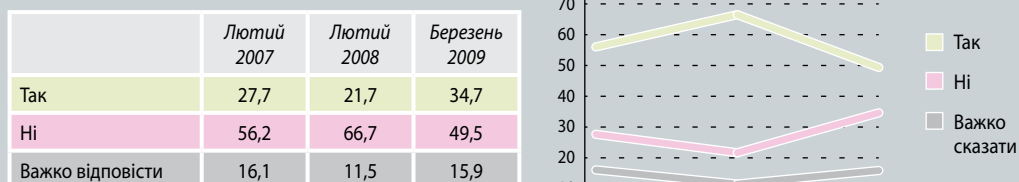
Чи був у Вас досвід захисту Ваших екологічних прав – позитивний він чи негативний?

Дослідження провели Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічна служба Центру Разумкова з 22 по 27 липня 2015 року. Було опитано 2011 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком АР Крим і окупованих територій Донецької та Луганської областей. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Чи порушувались Ваші права протягом минулого року (динаміка, 2007-2009)?

Дослідження проведено соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 27 лютого по 5 березня 2009 року. Було опитано 1212 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 129 населених пунктах (із них 75 міських та 54 сільських поселень). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні?

Дослідження проведене соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 27 лютого по 5 березня 2009 року. Було опитано 2012 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 129 населених пунктах (із них 75 міських та 54 сільських поселень). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

	Травень 2006	Лютий 2007	Лютий 2008	Березень 2009
Звернення до адвоката	10,3	6,9	9,4	10,7
Звернення до суду	20,8	14,3	14,8	13,0
Звернення до прокуратури	3,0	3,1	3,0	4,2
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради з захисту прав людини	3,2	5,6	4,6	3,1
Звернення до неурядових правозахисних організацій	3,7	3,1	2,4	2,4
Звернення до міжнародних організацій	3,0	3,5	4,4	6,0
Звернення до Європейського суду з прав людини	6,9	14,7	16,1	14,8
Звернення до органів влади (включно з народними депутатами та Президентом)	5,2	5,0	4,3	2,3
Проведення акцій непокорі (пікетування, голодування тощо)	10,5	9,0	8,8	12,1
Важко відповісти	33,3	34,9	32,1	31,4

Хто є основним джерелом порушення прав людини в Україні?

Дослідження проведене соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 27 лютого по 5 березня 2009 року. Було опитано 2012 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 129 населених пунктах (із них 75 міських та 54 сільських поселень). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

	Травень 2006	Лютий 2007	Лютий 2008	Березень 2009
Президент України	10,6	13,3	13,7	28,7
Прем'єр-міністр України	-	6,5	1,4	3,6
Голова Верховної Ради	-	1,5	0,1	0,5
Уряд України	12,6	10,2	5,5	6,3
Верховна Рада України	5,6	7,3	6,6	5,4
Народні депутати	6,9	7,3	12,7	12,8
Місцева влада	8,8	6,6	7,9	3,4
Міліція	7,0	6,3	8,5	4,0
Прокуратура	1,1	0,7	0,9	1,0
СБУ	0,5	0,1	0,2	0,4
Збройні сили	0,2	0	0,1	0,3
Бізнес	2,8	1,2	1,8	1,6
Кримінальні структури	18,2	12,4	14,2	11,9

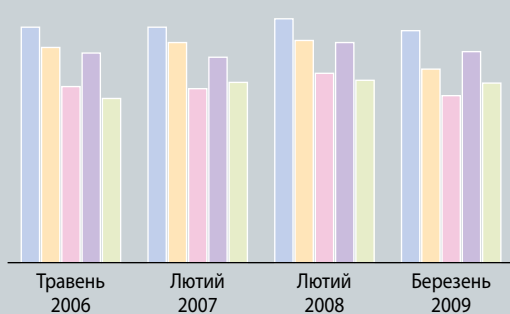
Самі громадяни	5,3	5,1	6,2	3,1
Інше	0,6	1,0	1,1	0,8
Ніхто	2,4	0,3	1,5	0,8
Важко відповісти	17,3	19,9	17,6	15,4

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання прав людини в Україні?

Дослідження проведене соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 27 лютого по 5 березня 2009 року. Було опитано 2012 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 129 населених пунктах (із них 75 міських та 54 сільських поселень). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

Респонденти оцінювали дотримання різних блоків прав людини за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» – дуже добре.

	Травень 2006	Лютий 2007	Лютий 2008	Березень 2009
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, недоторканість особи, право на таємницю листування тощо)	3,37	3,37	3,49	3,32
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, право контролю за представницькими органами влади, тощо)	3,08	3,15	3,18	2,77
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на ведення власного бізнесу тощо)	2,52	2,49	2,71	2,39
Культурні права	3,00	2,94	3,15	3,02
Екологічні права	2,35	2,58	2,61	2,57

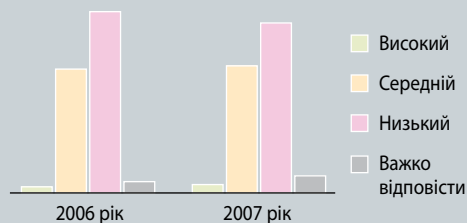

- Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, недоторканість особи, право на таємницю листування тощо)
- Політичні права (право обирати владу та бути обраним, право контролю за представницькими органами влади, тощо)
- Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на ведення власного бізнесу тощо)
- Культурні права
- Екологічні права

Як би Ви оцінили рівень Вашої поінформованості про свої права та можливості їх захисту?

Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 2 по 9 лютого 2007 року. Було опитано 2011 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 119 населених пунктах (73 міських і 46 сільських). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

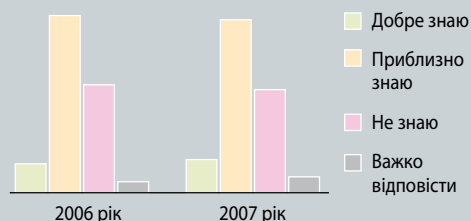
	2006 рік	2007 рік
Високий	1,9	2,6
Середній	38,4	39,4
Низький	56,2	52,7
Важко відповісти	3,5	5,3

Чи знаєте Ви, що треба робити, щоб звернутися до суду для захисту своїх прав?

Дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова з 2 по 9 лютого 2007 року. Було опитано 2011 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Вибірка опитування будувалася як стратифікована, багатоступенева, випадкова із квотним відбором респондентів на останньому етапі. Опитування здійснювалося у 119 населених пунктах (73 міських і 46 сільських). Теоретична похибка вибірки (без врахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3% з імовірністю 0,95.

	2006 рік	2007 рік
Добре знаю	8,9	10,2
Приблизно знаю	54,5	53,2
Не знаю	33,2	31,7
Важко відповісти	3,4	4,9

Загальний аналіз результатів досліджень від Центру Разумкова

Більшість громадян найважливішими вважають базові права людини. Проте, понад чверть опитаних найважливішими назвали соціальні та економічні права. Така ситуація може свідчити про незадовільний стан дотримання останніх.

Водночас, респонденти високо оцінюють важливість дотримання всіх прав: всі оцінки перевищили 4 бали за 5-бальною шкалою. Найважливішим громадяни вважають право на життя.

Дотримання прав людини в Україні опитаними оцінюється не високо. Найнижче оцінюється дотримання екологічних та соціально-економічних прав, найвище – базових прав.

Серед окремих прав, як і в попередні роки, найнижче громадянами оцінюється дотримання соціальних прав (зокрема права на працю та справедливую винагороду, на охорону здоров'я, на соціальне забезпечення, на соціальну та медичну допомогу) та права, пов'язані зі здійсненням правосуддя (права на справедливий, відкритий і незалежний суд, на захист порушених прав, презумпція невинуватості у кримінальному праві). Середня оцінка дотримання цих прав склала менше 3 балів за 5-бальною шкалою. Крім того, менше ніж на 3 бали громадяни оцінили дотримання права вільно обирати та бути обраним до представницьких органів влади, здійснювати контроль за діями влади, а також права на захист дітей та підлітків.

Інтегральна оцінка дотримання прав, дана громадянами, свідчить, що вказані права дотримуються в цілому на 59,2%. Якщо цей показник подати у вигляді оцінки за 5-бальною шкалою, то вийде оцінка 2,96 бали. У 2006 році ця оцінка складала 3,17 балів.

Серед джерел істотних порушень прав людини в Україні громадяни найчастіше називають президента і народних депутатів. Також більше третини опитаних назвали кримінальну структуру, прем'єр-міністра, Верховну Раду, уряд та міліцію. Найрідше називаються Збройні Сили. Порівняно з минулими роками значно зросло число громадян, які джерелом істотних порушень називають центральні органи влади, або їх представників.

Так, порівняно з минулим роком число тих, хто вважає джерелом істотного порушення прав людини президента України зросло з 29% до 54,5%, прем'єр-міністра України – з 16% до 37,3%, уряду – з 22,7% до 36%, Верховної Ради – з 28,9% до 37%, народних депутатів – з 44,9% до 49,2%. Водночас скоротилося число тих, хто вважає джерелом істотного порушення прав людини місцеву владу (з 40,4% до 28,2%), поліцію (з 45,4% до 35%) та кри-

мінальні структури (з 52,4% до 41%). Вибираючи лише одне основне джерело порушення прав людини громадяни також найчастіше називали президента України (28,7%).

Допомоги у захисті своїх прав громадяни очікують у першу чергу від суду, юристів, президента України та міліції. Проте діяльність цих структур у сфері забезпечення прав людини громадяни оцінюють невисоко. Загальні оцінки правозахисної діяльності всіх структур у 2007 році помітно знизилися порівняно з 2006 роком і є нижчими 3 бали за 5-бальною шкалою, за виключенням міжнародних організацій, діяльність яких респонденти оцінили на 3,05 бали.

Громадяни досить низько оцінюють ефективність різних способів захисту своїх прав. Найменш ефективними називали звернення до органів влади та Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Найбільш ефективним назвали звернення до Європейського суду з прав людини. Проте оцінки ефективності порівняно з минулорічними знизилися відносно всіх наведених інституцій.

Переважна більшість опитаних вважають, що простому громадянину при зверненні до суду складно отримати допомогу професійних адвокатів, неурядових правозахисних організацій або Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Причому по всіх пунктах порівняно з минулим роком значно зросло число відповідей «складно» і «дуже складно».

Половина громадян оцінюють рівень своєї поінформованості про свої права та можливості їх захисту як низький. Дуже не значна частка опитаних оцінили цей рівень як високий, причому ця частка практично не змінюється з 2007 року. Майже третина громадян не знають, що треба робити, щоб звернутися до суду для захисту своїх прав. Більше половини опитаних знають про це лише приблизно.

Респонденти позитивно оцінюють допомогу у підвищенні обізнаності про права з боку ЗМІ та навчальних закладів. Допомога з боку неурядових організацій і омбудсмена оцінюється досить скептично.

Серед проблем, на які громадяни очікують у разі необхідності звернутися до суду, найчастіше називаються проблеми матеріального плану: занадто висока вартість послуг адвокатів та нестача коштів на розгляд справи. Також дуже часто називається така проблема, як корумпованість судової системи.

Третина опитаних відповіли, що їхні права порушувалися протягом 2008 року. Число тих, хто вважає, що його права порушувалися протягом року зросло до 34,7% з 21,7%, які були зафіксовані минулого року. При цьому, майже дві третини громадян, чиї права порушувалися не вдавалися до жодних заходів для захисту своїх прав.

Серед заходів, до яких громадяни вдавалися для захисту своїх прав найчастіше називалися звернення до суду, адвоката, прокуратури та органів влади.

Переважна більшість українців переконані, що Україна перебуває в стані політичної (90,9%) та економічної (95,4%) кризи. Переважна більшість громадян (близько двох третин) не очікують покращання політичної і економічної ситуації протягом найближчого року.

У цих умовах більше половини респондентів вважають, що центральні органи влади (президент, прем'єр-міністр, уряд, Верховна Рада, Національний банк) сприяють порушенню політичних прав громадян. Щодо місцевих органів такої думки дотримуються близько третини опитаних, протилежної – 10-13%.

Ще більшою є впевненість громадян у тому, що центральні органи влади сприяють порушенню соціально-економічних прав громадян. Особливо вирізняється оцінка Національного банку – майже три чверті опитаних вважають, що ця установа порушує соціально-економічні права громадян.

У разі суттєвого порушення соціально-економічних прав понад 20% опитаних готові звернутися до суду, не погоджуватися платити за послуги, безоплатність яких гарантована Конституцією, а близько 20% готові взяти участь у масових вуличних протестах.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОБУТОВИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ¹⁹

Міждисциплінарне дослідження індивідуальних та колективних побутових уявлень про права людини було проведене Харківською правозахисною групою у 2009 році. Першочергова увага приділялася психологічним конструктам та культурним практикам, суттєвим для правової реформи. Використовувалася авторська методика, що включає анкетування, фокус-групи та експертні інтерв'ю. Результати є репрезентативними для міського населення України.

¹⁹ Соціально-психологічне дослідження побутових уявлень про права людини. / Харківська правозахисна група; – Харків: Права людини, 2009 р. – 88 с, <http://library.khpg.org/index.php?id=1236146576>

Дослідження проводилося в три етапи:

1. Анкетування за квотованою вибіркою, що відповідає демографічному складу населення України за віком, статтю та родом діяльності. За основу береться методика анкетування, проведеного в межах проекту «Усвідомлення Вибору-2006». Анкетування проводилося локальними партнерами проекту у кожному з обраних міст. Загальна кількість учасників – 850 осіб. Така вибірка є репрезентативною щодо міського населення України; додаткові сільські вибірки дозволяють говорити лише про індикативні показники для сільського населення.
2. Фокус-групи. Проводилися з метою уточнення моментів, принципово недоступних для дослідження за допомогою анкети. Загальна кількість фокус-груп – 20 (кількість учасників 240). При проведенні фокус-групи здійснювалася відеозйомка.
3. Експертне опитування. Здійснювалося письмово або електронною поштою, з залученням від 5 до 8 експертів в кожному з регіонів (державні службовці, правники, журналісти та активісти НУО), загалом від 100 до 160 експертів. анкетування, фокус-групи та експертні інтерв'ю. Результати є репрезентативними для міського населення України.

Одним із основних завдань дослідження було зв'язувати ставлення громадян України до проголошених Конституцією соціальних гарантій та очікувань їх забезпечення щодо себе. Дослідження констатувало відносно низький рівень патерналістських очікувань стосовно дій держави; переважну надію на себе та своїх близьких в галузі забезпечення матеріального статку та зокрема вирішення житлових проблем.

Екстернальні настанови, тобто переконання щодо своєї залежності від зовнішніх обставин, у різних питаннях демонструє від 11% до 44% опитуваних; очевидно домінуючими вони є приблизно в 20-25%. Це основна цільова група політики популізму, яка негативно реагуватиме на зменшення турботи про себе з боку держави навіть у вигляді відміни фактично непрацюючих пільг та суто декларативних «гарантій». Але на протест екстернали здатні лише за наявності зовнішньої організуючої сили, яка здатна подолати їхню засадничу соціальну пасивність. Оскільки рішення про власну участь у протестних акціях такі люди приймуть тільки під сильним зовнішнім тиском; екстернали підозріло ставляться до перспективи будь-яких змін в своєму житті, навіть якщо загалом невдоволені життям.

Переважно інтернальні настанови, тобто схильність покладатись на власні сили та самостійно вирішувати проблеми в різних сферах життя, спостерігалася у 17-45%; очевидно домінуюча інтернальна настанова характерна для 25-30%. Ця група більше потерпає від надмірного зовнішнього втручання в свої справи, ніж від браку «захисту» та «гарантій». На момент проведення опитування вони вже склали відносну більшість населення України з тенденцією до подальшого зростання. Тому орієнтувати соціальну політику держави виключно на неможливі і психологічно залежних буде серйозною помилкою, вважають автори дослідження. Державні органи мають також пам'ятати про тих, хто здатний самостійно турбуватися про себе і своїх близьких; якщо не підтримувати їхню діяльність, то хоча б утримуватись від кроків, руйнівних для кваліфікованих фахівців, малого і середнього бізнесу.

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ОПИТУВАННЯ УКРАЇНЦІВ З 1992 ПО 2013 РОКИ²⁰

Опитування громадської думки було виконано Інститутом соціології НАН України, й воно об'єднує багато опитувань за різні часи. Наприклад, проаналізувавши соціологічні опитування, що входили національних репрезентативних омнібусів «Громадська думка в Україні» за 2006, 2007, 2009 та 2011 роки, автори визначили динаміку громадсько-політичних практик у роки інтенсивних політичних перетворень, що видно з малюнку нижче.

Динаміка відповідей населення України на запитання «У яких громадсько-політичних заходах Ви особисто брали участь упродовж останніх 12 місяців?» (%)

Варіанти відповіді	2006	2007	2009	2011	2013
Переконував друзів, близьких, знайомих у правоті своїх політичних поглядів	22,5	12,1	10,2	10,3	12,5
Носив символіку політичного характеру	7,8	1,7	2,1	1,9	2,6
Вступав у контакт з офіційними представниками влади	3,9	2,3	1,3	1,5	2,6

²⁰ http://i-soc.com.ua/files/B/8-Boyko_N_L.pdf

Конвенціональні практики	Вступав у контакт з активістами політичних організацій	6,3	2,7	2,7	3,8	4,1
	Брав участь у роботі передвиборних штабів	8,2	-	-	-	-
	Брав участь у роботі громадських організацій	-	2,9	2,4	2,6	3,1
	Розсилав повідомлення політичного змісту через мобільний телефон та електронну пошту	0,8	0,2	2,5	0,3	0,7
Неконвенціональні практики	Збирав підписи па колективними зверненнями	3,1	1,9	0,4	2,0	3,1
	Не купував певні товари з політичних міркувань	2,9	2,2	2,7	0,9	2,9
	Брав участь у законних мітингах і демонстраціях	7,9	4,9	4,0	3,1	2,8
	Брав участь у голодуваннях протесту	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
	Брав участь у бойкоті (відмовлявся виконувати рішення адміністрації, органів влади)	0,2	0,3	0,4	0,4	0,2
	Брав участь у несанкціонованих мітингах, демонстраціях чи страйках	0,6	0,3	0,6	0,6	0,5
	Пікетував державні установи	0,7	0,3	0,4	0,4	0,2
	Блокував шляхи сполучення	0,2	0,2	0,4	0,3	-
	Брав участь у захопленні будівель державних установ	0,1	0,1	0,1	0,0	-
	Інше	0,7	0,7	0,1	0,9	0,2
	У жодному із таких заходів участі не брав	64,7	79,9	83,7	78,3	80,1
	ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІ ПРАКТИКИ ЗАГАЛОМ	35,3	20,1	16,3	17,6	20,2
	Конвенціональні громадсько-політичні практики загалом	33,3	16,7	13,5	14,1	18,9
	Неконвенціональні громадсько-політичні практики загалом	17,2	10,1	8,7	7,0	6,0

* Сума відсотків перевищує 100%, оскільки респондент міг обрати більш як один варіант відповіді.

Також цікаві й інші питання з цього дослідження:

Як Ви вважаєте, чого люди бояться зараз найбільше? (%) *						
Джерела страхів	1992	2002	2003	2011	2012	2013
Зростання цін	66,4	71,3	75,1	74,7	80,6	79,6
Безробіття	60,3	73,0	75,6	71,9	79,4	78,1
Невиплати зарплат, пенсій тощо	-	64,7	68,8	56,8	65,8	75,4
Зростання злочинності	68,0	61,5	59,9	42,0	45,5	49,4
Зараження загрозливими для життя інфекціями (туберкульоз, СНІД тощо)	-	40,6	48,1	26,6	34,5	36,6
Зупинення роботи підприємств	13,2	39,1	45,1	33,8	35,7	36,4
Голоду	50,3	51,2	52,8	33,6	37,3	29,8
Масових вуличних безпорядків	21,2	18,6	20,9	19,4	16,6	18,6
Наслідків катастрофи на Чорнобильський АЕС	46,5	30,4	31,9	15,9	16,7	18,6
Холоду в квартирі	17,2	33,4	40,7	19,3	23,7	18,4
Встановлення диктатури у країні	11,6	12,0	13,7	13,8	14,3	18,3
Розпаду України як держави	17,2	14,7	14,2	16,1	11,8	14,5
Міжнародних конфліктів	48,9	17,9	17,3	12,1	10,7	14,3
Нападу зовнішнього ворога на Україну	14,2	16,4	15,7	6,5	6,8	9,5
Міжрелігійних конфліктів	-	8,0	10,3	7,6	5,6	8,6

Напливу біженців, переселенців і приїжджих	-	11,0	10,7	8,9	9,8	7,4
Повернення до старих порядків часів застою	13,2	7,3	7,3	11,5	7,7	7,5
Іншого (чого ще?)	2,1	2,8	3,6	1,8	1,6	1,7
По-справжньому нічого не бояться	2,0	5,0	1,9	2,3	2,7	4,8

*Респонденти відзначали усі відповіді, що підходять.

Як ви вважаєте, у випадку порушення Ваших прав, які організації або особи можуть реально їх захистити? (%)

Організації і особи, які можуть реально захистити права громадян	Київ	Місто з населенням понад 250 тис. осіб	Невелике місто	Село
Правоохоронні органи та суд	22,4	15,6	17,1	20,9
Депутат місцевої ради	4,1	4,8	4,4	6,3
Депутат Верховної Ради	4,1	4,3	3,6	3,7
Політичні партії	3,1	2,1	1,4	2,5
Ініціативи, громадські об'єднання, ініціативні групи	13,3	10,8	9,5	8,6
Знайомі, колеги	30,6	27,4	23,7	23,8
Члени сім'ї, родичі	44,9	41,7	36,0	37,4
Міжнародний суд та міжнародні правозахисні організації	25,5	19,1	19,9	19,4
«Тіньові» організації	7,1	4,3	3,6	5,3
Інші	3,1	0,5	0,6	0,7
Не знаю таких організацій або осіб	19,4	23,6	27,6	24,4
Важко відповісти	10,2	9,4	10,5	12,0

с4. Як Ви вважаєте, наскільки можливі зараз у Вашому місті/селі масові виступи (мітинги, демонстрації) населення проти падіння рівня життя, на захист своїх прав?

	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2013
Малоймовірно	40.1	47.6	53.6	56.5	42.7	54.7	53.8	62.5	59.4	59.1
Важко сказати	22.6	28.7	25.0	21.2	22.1	19.3	19.9	19.3	18.8	20.6
Досить ймовірно	37.0	23.7	20.7	22.2	35.2	26.1	26.2	18.1	21.6	20.2
Не відповіли	0.3	0.0	0.6	0.1	0.0	0.0	0.2	0.1	0.2	0.1

с5. Якщо такі мітинги, демонстрації протесту відбудуться, Ви особисто братиме в них участь чи ні?

	1998	2000	2002	2004	2005	2006	2008	2010	2012	2013
Скоріше за все, ні	35.4	43.6	41.7	48.2	39.8	45.8	46.3	50.1	48.1	52.6
Важко сказати	29.1	31.0	28.1	23.7	24.9	23.5	24.0	21.4	25.0	25.1
Скоріше за все, так	35.2	25.4	29.7	28.0	35.2	30.7	29.5	28.3	26.8	22.0
Не відповіли	0.4	0.0	0.6	0.1	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1	0.4

Як Ви вважаєте, чого люди бояться зараз найбільше? (%)*

	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013
Участь у передвиборчих кампаніях	15.5	13.7	15.4	20.1	16.5	—	20.3	25.7	20.2	20.2	23.6

Збирання підписів під колективними петиціями	17.0	12.7	16.9	17.4	15.6	218	22.4	25.4	26.7	26.2	25.8
Законні мітинги і демонстрації	16.6	152	22.4	19.9	20.0	19.2	27.9	24.7	26.2	26.5	26.7
Погрожування страйком	7.9	7.4	9.1	6.7	5.2	3.8	52	5.4	5.5	6.6	8.7
Бойкот (відмова виконувати рішення адміністрації, органів влади)	7.1	6.6	7.5	7.2	5.2	2.7	50	6.1	6.3	6.9	9.5
Несанкціоновані мітинги і демонстрації	2.2	2.2	4.4	3.3	2.6	1.3	2.6	2.6	3.1	4.4	6.1
Незаконні страйки	1.6	1.9	2.5	2.4	1.1	0.9	1.8	1.7	2.8	3.1	4.9
Голодування протесту	2.0	2.9	3.4	2.6	1.7	1.5	2.3	2.1	2.4	1.8	4.5
Пікетування державних установ	4.4	59	7.7	6.5	5.6	5.1	7.1	7.3	8.4	8.8	9.9
Захоплення будівель державних установ, блокування шляхів сполучення	1.0	0.9	2.0	1.7	1.0	1.6	1.2	1.7	3.1	4.0	4.9
Створення незалежних від Президента та уряду збройних формувань	2.0	1.6	2.7	2.4	1.7	—	1.0	1.3	1.4	2.0	1.9
Інше	1.1	0.7	1.2	1.1	0.8	1.2	1.0	0.9	0.5	0.2	0.3
Жоден із заходів не здається мені ефективним і припустимим настільки, щоб я взяв(ла) в них участь	31.9	33.5	29.8	34.2	37.1	36.6	31.2	34.1	33.6	31.9	32.2
Важко сказати	29.8	33.3	30.5	26.9	21.9	19.0	18.5	17.3	16.4	18.4	17.2
Не відповіли	0.6	0.0	0.2	0.1	0.2	0.2	0.0	0.0	0.1	0.2	0.0

*Можливо було обирати кілька варіантів відповідей водночас.

с7. Що, на Вашу думку, краще— терпіти всілякі матеріальні труднощі заради збереження в країні порядку, миру та спокою чи у випадках значного погіршення умов життя виходити на вулицю з протестом?

	1994	1996	1999	2000	2002	2004	2005	2006	2009	2010	2012	2013
Потрібно за будь-яку ціну зберегти порядок мір та слони	43.8	34.6	29.4	36.1	34.0	34.2	35.2	35.1	37.0	36.6	32.1	30.3
Важко сказати	31.0	33.3	32.0	33.4	24.2	22.6	19.3	22.6	21.9	23.2	23.4	27.1
Потрібно активно протестувати проти постійного погіршення умов життя	22.7	32.1	38.5	30.6	41.5	42.1	45.4	42.3	40.8	39.8	44.2	42.5
Не відповіли	2.4	0.0	0.1	0.0	0.3	1.2	0.2	0.1	0.2	0.4	0.3	0.1

с8. Чи варто було скасовувати смертну кару в Україні?

	2002	2004	2005	2006	2009	2010	2012	2013
Так варто	14.4	14.6	19.4	20.3	23.5	21.7	20.9	24.9
Важко сказати	18.7	22.2	23.7	24.9	25.1	28.1	22.9	24.7
Ні, не варто	66.8	61.7	56.8	54.5	51.1	49.8	55.7	50.3
Не відповіли	0.1	1.4	0.1	0.3	0.2	0.3	0.4	0.1

Також ці дослідження дуже добре відображають динаміку довіри населення до різних органів влади.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Аналізуючи викладене вище, можна побачити, що комплексні дослідження для виявлення уявлень та ставлення до прав людини проводилися дуже нечасто, а в Україні їх не було взагалі.

Абсолютна більшість досліджень сконцентрована на вивченні відношення людини до певних суспільно-важливих конкретних проблем (наприклад, смертна кара, володіння зброєю, легалізація одностатевих стосунків тощо). Такі опитування є достатньо ситуативними, й найчастіше вони ставляться у групі з багатьма іншими запитаннями в рамках національних періодичних опитувань. Частково це пояснюється великою вартістю проведення репрезентативних національних соціологічних досліджень.

В Україні, попри відсутність системних загальних досліджень, проводилися декілька дуже вдалих тематичних досліджень. Зокрема, одними з найкращих були дослідження незаконного насильства в міліції, що здійснювалося з 2005 по 2015 роки, різні дослідження з оцінки доступу та якості правосуддя та механізмів правового захисту. Загалом, оцінка довіри чи проблем у функціонуванні судів та міліції є найбільш поширеною темою досліджень.

Вираження підтримки правам людини потрібно перевіряти в практичній площині, через моделювання ситуацій та варіантів відповідей, оскільки вираження певного ідеалу зовсім не означає на практиці його дотримання. Так, коли американців питали про свободу слова, то 60% вважало, що вона не повинна бути ніяк обмежена, однак при цьому лише 21% були згодні, щоби в їхньому місті «говорили комуністи» (класичне дослідження 1970 року, що показує відмінність між прагненнями та діями).

Загалом можна надати такі рекомендації та пропозиції для підготовки національного соціологічного дослідження з прав людини:

1. Дослідження доцільно сконцентрувати на вивченні думок та уявлень про права людини, певних персональних поглядів, а не оцінки теперішньої ситуації з правами людини. Цікавим було б ставити одні й ті ж питання населенню й окремим групам, що може показати певні спільні чи відмінні позиції, наприклад, експертів і пересічних громадян, а також помилкові уявлення певних груп. Окремо можна порівняти уявлення з реальною оцінкою на основі вже наявних звітів про права людини чи експертних інтерв'ю.
2. Питання опитування повинні бути достатньо чіткими та недвозначними.
3. Оцінюючи розуміння прав людини, корисно їх порівняти з певними ціннісними пріоритетами людини в житті, а також її пріоритетами для розвитку країни.
4. Окремо варто спробувати визначення прав і свобод для себе, іншого, певного члена вразливої групи, політичного опонента, ворога.
5. Оцінюючи певні абстрактні уявлення про права людини, цікаво дослідити їх у зв'язку з реальними діями людей в житті на захист своїх прав: чи захищають вони свої права, яким чином, чи вірять у можливість відстояти свої права, чи готові боротися за них, які чинники впливають на активізм, що може спонукати людину вийти на захист прав іншої людини (які можуть бути мотиви)? Чи можливо визначити уявний портрет правозахисника? І чи можна його порівняти з ціннісним уявним портретом українця? Де межа того обмеження прав, з яким людина не буде миритися (незаконне затримання, відібрання власності, фізичне чи психологічне насильство, неправдива інформація тощо).
6. Загалом цікаво визначити сприйняття людини прав людини: це більше віра у щось абстрактне, чи це знання, чи це власний досвід чи це розповіді інших (друзів, ЗМІ тощо)
7. Також цікаво перевірити правдивість певних ціннісних чи абстрактних уявлень про права людини їхньої реакцією на якісь визначені конкретні ситуації з порушенням прав людини.
8. Перед дослідженням доцільно визначити існуючі помилкові уявлення про права людини. Доцільно сформувати певний список стереотипів щодо прав людини, котрі необхідно перевірити дослідженням.
9. Доцільно спробувати визначити, які фактори впливають на сприйняття прав людини: вік, освіта, політичні погляди, мораль, релігійні погляди тощо.
10. Цікаво дослідити наявність/відсутність негативного ставлення до прав людини, які причини цього? Також визначити, чи це поблажливе схвалення («нехай будуть») прав людини чи справжня підтримка (можливо, визначити критерії такої підтримки – у США, наприклад, справжню підтримку вимірюють наявністю бажаньня платити за це у різних формах).

11. Цікаво перевірити щирість підтримки прав людини з боку респондентів, їх ставлення до порушень прав людини за кордоном (наприклад, питанням чи повинна Україна вести стосунки з країнами, котрих звинувачують у масових порушеннях прав людини).
12. Доцільно розглянути можливість зачепити дослідженням зони конфліктів прав людини з іншими поняттями, зокрема, наприклад, співвідношення «права людини – мораль – церква», «права людини – нація – націоналізм».
13. Щодо окремих прав можна визначити суспільно-конфліктні чи неоднозначні запитання, дослідження щодо яких не проводилося (наприклад, чи можна застосовувати катування правоохоронними органами для розкриття злочинів чи боротьби із сепаратизмом тощо).
14. Можна спробувати визначити, чи відчують люди покращення у ситуації з правами людини за останні 10 та 5 років.
15. Не доцільно включати питання про довіру до тих чи інших інституцій, оскільки це питання систематично вивчається різними соціологічними службами.
16. Доцільно визначити декілька питань, що визначали б певну обізнаність населення про діяльність правозахисників та омбудсмена.

НАЦІОНАЛЬНЕ РЕПРЕЗЕНТАТИВНЕ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ДЛЯ БАЗИСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Замовник: Програма розвитку ООН в Україні, Центр інформації про права людини.

Об'єкти дослідження:

1. Доросле населення міст та сіл України старше 18 років (крім окупованих та непідконтрольних територій).
2. Окремі групи, котрі необхідно опитати в доповнення до загальнонаціонального опитування:
 - журналісти національних та місцевих ЗМІ за різними регіонами (100-150 респондентів);
 - політики національного рівня (народні депутати; політики, які займають певні політичні посади; представники двох нових політичних сил – 100 респондентів);
 - державні службовці національного та місцевого рівнів (100 респондентів);
 - правозахисники (100 респондентів);
 - судді (100 респондентів);
 - працівники поліції та інших правоохоронних органів (100-150 респондентів);
 - вчителі загальноосвітніх шкіл, гуманітарних дисциплін (100-150 респондентів).

Обґрунтування:

Упродовж усієї своєї історії незалежності українське суспільство намагалося відповідати на існуючі виклики у сфері прав людини²¹. Боротьба проти скочування країни до авторитарних недемократичних практик не раз виводила на вулиці сотні тисяч людей. Виникали громадські організації й рухи, започатковувалися нові інституції, було підписано і ратифіковано ряд міжнародних договорів у сфері прав людини, видано сотні звітів і експертних досліджень. Національна інституція з прав людини (Омбудсман) отримала статус «А», який є найвищим у класифікації подібних інституцій у рамках ООН і свідчить про незалежність Офісу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Крім того, в Україні є сильні і впливові правозахисні організації, що працюють над захистом прав людини і просуванням верховенства права та демократичних цінностей.

На фоні цього за всі роки незалежності так і не було проведено ґрунтовного і системного соціологічного дослідження щодо обізнаності широких верств населення із правами людини. Окремі дослідження чи їхні частини стосувалися окремих прав людини, що показано в нашому окремому дослідженні (desk research) щодо попередніх соціологічних досліджень із прав людини в Україні та за кордоном – див. стор. _____. Однак більшою мірою вони були фрагментарними. Через це важко розробляти і впроваджувати ефективні просвітницькі кампанії, освітні заходи, спрямовані на підвищення правозахисної грамотності населення та утвердження верховенства права у країні, а також впливати на зміну системи викладання прав людини в навчальних закладах, перш за все, у школах.

З огляду на це, наше дослідження може бути цікавим як НУО, що займаються освітою в сфері прав людини, так і державним інституціям, що займаються формальною освітою. Комплексна ґрунтовна інформація щодо обізнаності про права людини, уявлення та найефективніші канали поширення інформації серед населення загалом відсутня. Це не дає змоги розробляти ретельно продумані стратегічні заходи, спрямовані на підвищення поінформованості щодо прав людини. Національна стратегія у сфері прав людини та план дій з її реалізації розроблялася без подібних попередніх досліджень, хоча такі програмні фундаментальні заходи мали би ґрунтуватися на серйозному попередньому вивченні ситуації, у тому числі й соціологічними методами.

Також ми очікуємо, що дане дослідження може бути корисним донорським організаціям, котрі надають фінансову та іншу допомогу Україні в сфері прав людини, для збільшення їхньої ефективності та релевантності сучасній ситуації.

Дослідження виконане в рамках проекту «Зміцнення потенціалу Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (2015-2018 рр.), що фінансується Міністерством закордонних справ Данії та реалізу-

²¹ Під правами людини автори дослідження розуміють певні правила, якими повинні керуватися представники влади у стосунках з людиною чи групами людей. Права людини захищають людину від свавілля держави та державних органів та забезпечують баланс інтересів держави та людини. Ці права є в нас тому, що ми є людьми і нам нічого не потрібно додатково вчиняти, щоб їх набути. Права людини у всіх є однаковими. Права людини є універсальними для усіх країн. Держава є відповідальною за повагу, захист та реалізацію прав людини на її території. Більше див., наприклад, Введение в права человека / Кнут В. Бергем, Гуннар М. Карлсен, Беата Слюдал. Норвежский Хельсинкский комитет по правам человека. – Осло, 2013. – 121 с. (зіпосилання).

ється ПРООН у співпраці з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Загальною метою проекту є підвищення спроможності Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Секретаріату) для забезпечення його активної участі у програмі реформ відповідно до стандартів у галузі прав людини, а також реагування на проблеми у сфері прав людини в Україні, залучаючи національні органи влади та правозахисні організації задля покращення загальної ситуації з дотриманням прав людини в країні.

Цілі:

Цілями цього дослідження є вивчення сприйняття, уявлень та розуміння фундаментальних прав людини та основоположних свобод у суспільстві назагал та серед окремих цільових груп шляхом проведення загальнонаціонального та сегментного соціологічних опитувань для більш ефективної побудови стратегій і тактик проведення правопросвітницьких кампаній, розвитку формальної і неформальної освіти у сфері прав людини та формування data-based підходів і пріоритетів донорської діяльності у сфері прав людини. Порівнюючи отримані соціологічні данні з оцінкою ситуації експертів, ми плануємо спробувати розібратися у певних наявних експертних чи суспільних стереотипах щодо прав людини.

Завдання дослідження:

- дослідити сприйняття, уявлення та рівень розуміння прав людини у суспільстві назагал, його окремих групах, а також серед експертного середовища;
- визначити основні проблеми та прогалини між сприйняттям прав людини і свобод суспільством назагал і професійними спільнотами;
- вивчити рівень обізнаності з тематикою прав людини окремих цільових груп;
- вивчити рівень обізнаності та готовності використовувати судові та позасудові чи неправові механізми захисту прав людини;
- провести обговорення отриманих результатів із зацікавленими сторонами та їхнє висвітлення на національному та регіональному рівнях.

Предмет дослідження:

Опитування повинно включати декілька блоків питань, зокрема:

1. **Сприйняття цінностей:**
 - що стосуються прав людини: гідність, справедливість, рівність, свобода; їхнє сприйняття з конкуруючими цінностями, наприклад, безпека, релігія, порядок, мораль, націоналізм тощо;
 - що для респондентів складає зміст поняття «права людини», а також пріоритетність окремих прав і свобод серед громадянських та політичних прав (без соціальних); яка на них реакція (ворожа, нейтральна чи як до своєї власності);
 - чи це поблажливе схвалення прав людини чи справжня підтримка?
 - які чинники впливають на позитивне чи негативне сприйняття прав людини (релігія, мораль, освіта, політичні погляди інше);
 - наскільки на ці цінності впливає церква, політичні лідери чи рухи, праві ідеології?
 - наскільки пріоритетними є для респондентів окремі соціальні та економічні права;
 - чи готові українці платити більше за реалізацію прав людини;
 - домінує колективізм чи індивідуалізм, «всі однакові» чи автентичні (унікальні);
 - спробувати зробити аналіз цінностей суспільства за методикою Шварца (подібне проводилося в рамках Міжнародного дослідження цінностей у 2011 році).
2. **Сприйняття найбільш актуальних проблем у сфері прав людини:**
 - визначити цілі, заради яких права можуть бути обмежені;
 - включити певні питання порушень права людини в АТО, права внутрішньо переміщених осіб;
 - чи постійно респонденти фактично проживають за місцем реєстрації;
 - чи покращилася ситуація з дотриманням прав людини за останні 20, 10 та 5 років?
3. **Механізми захисту прав людини:**
 - дослідити ознайомленість українців із механізмами захисту прав людини, довіри до них, очікування від них, а також мотиви, що зумовлюють їхній вибір певних механізмів;
 - оцінити рівень «вразливості» / терпіння / толерування до порушень прав людини;
 - визначити, що змусить людину написати скаргу, подати заяву в суд, вийти на мітинг; оцінка готовності до солідарних дій;
 - визначити, якими механізмами користувалися респонденти (суд, мирне зібрання, звернення, неформальний контакт тощо) і який мають персональний досвід;

- дослідити, чи є Ви членом / учасником / працівником громадського об'єднання, правозахисної організації, волонтерської ініціативи чи руху?
 - визначити бар'єри на шляху захисту своїх прав;
 - дослідити обізнаність щодо надання первинної і вторинної правової допомоги в Україні;
 - дослідити обізнаність із діяльністю Омбудсмана, знання його функцій і повноважень та рівень довіри до нього;
 - визначити, хто такі правозахисники в уявленні людини і який портрет якостей правозахисника?
4. Виявлення ефективних каналів інформування про права людини та механізми освіти із прав людини. Також потрібно пошукати «точки входу» (релігія, культура, індивідуалізм тощо) для розуміння / викладання прав людини.

Види дослідження:

- загальнонаціональне репрезентативне опитування дорослого населення міст та сіл України з урахуванням розбивки за параметрами статі, віку, освіти, проживання у міській / сільській місцевості;
- експертне опитування окремих цільових груп.

Основні дослідницькі завдання:

1. Розробити методологію проведення опитувань.
2. Узгодити із замовником методологію проведення дослідження, у тому числі анкети для опитувань.
3. Провести опитування.
4. Провести аналіз соціологічних даних, підготувати і надати замовнику звіт українською мовою, при потребі надати замовнику дані польових досліджень.
5. Участь у підготовці остаточного аналітичного звіту, що готуватимуть експерти із прав людини (за сприяння ГО «Центр інформації про права людини»), тобто перевірка достовірності соціологічних тверджень.

Методологія дослідження:

Зміст і дизайн інструментів дослідження розробляються організацією, що виграла конкурс, і затверджується замовником перед початком дослідження. При розробці інструментів, враховуються вимоги цього технічного завдання, а також рекомендації та результати консультацій та експертних обговорень, організованих Центром інформації про права людини.

Проведення соціологічного дослідження повинно здійснюватися репрезентативною вибіркою (опитувальник), що охоплюватиме всю територію України (тільки райони, контрольовані урядом) із прийнятною похибкою: $N = 2000$, рівень достовірності = 95%, похибка $\leq 2,2\%$ по загальній вибірці (щонайменше, розбивка за віком, місцем проживання (регіони, міські чи сільські райони)), і забезпечення контролю якості даних (щонайменше 10% опитувальників).

Строки проведення дослідження: 3 місяці.

Очікуваний результат:

Аналітичний звіт, у якому представлені узагальнені дані дослідження відповідно до цілей і завдань. Звіт повинен містити кількісний аналіз відповідей, а також огляд відповідей на відкриті питання.

Основні характеристики технічного звіту за результатами опитування:

1. Структура технічного звіту повинна містити титульний лист, резюме, зміст, текст звіту (результати опитування, графіки, тренд-лінії), а також додатки.
2. Всі таблиці та ілюстрації повинні містити цитати з посиланнями на джерела, а також мати посилання у тексті звіту.
3. Усі таблиці надаються у форматі Microsoft Excel або повинні легко конвертуватися до нього.
4. Результати роботи повинні містити, зокрема: електронну версію звіту (*.docx), вихідні матеріали та доповнення (формати *.docx, *.xls, *.cdr).
5. Звіт подається українською мовою, обсягом не більше 50 сторінок, без урахування додатків.

У подальшому звіт буде доповнений коментарями правозахисників. Остаточний звіт із аналізом соціологічних даних та коментарями правозахисників погоджується сторонами перед оприлюдненням.

* В додатках відображена дезагрегація даних лише за окремими категоріями груп респондентів (місцем та регіоном проживання, статтю). При цьому в рамках аналізу даних вивчалися відмінності також між іншими групами населення (вікова, майнова дезагрегація, віросповідання тощо), що відповідним чином відображено в дослідженні.

РЕЗУЛЬТАТИ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОГО ОПИТУВАННЯ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Загальнонаціональне соціологічне дослідження «Права людини в Україні» було проведене з 22 жовтня по 6 листопада 2016 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці з Центром інформації про права людини. Усього було опитано 2002 респондентів на всій території України, крім окупованої частини Донбасу і Криму. Похибка не перевищує 2,2%.

1. Ми досить часто вживаємо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Права людини належать їй від народження	46,0	40,3	52,8	40,2	41,7	58,5	46,9	45,4	55,4	48,2	41,4	45,8
Права людини надаються їй державою	32,0	38,8	25,6	38,0	29,7	35,8	30,0	33,6	23,7	35,1	35,5	29,7
Права людини визначаються міжнародними угодами	5,7	7,8	5,0	4,7	5,9	0,8	7,3	4,3	5,8	4,3	6,8	5,8
Права людини визначає релігія	3,0	3,0	3,3	2,1	3,9	0,8	2,4	3,6	2,9	2,4	3,0	3,8
Кожна людина сама визначає, які в неї права	8,8	8,0	8,6	11,5	9,8	4,1	9,6	8,1	10,8	6,2	8,2	10,0
Інше	1,2	0,2	0,3	1,7	3,9	0	1,2	1,1	0,7	1,1	0,2	2,3
Важко сказати	3,3	1,9	4,4	1,7	5,1	0	2,5	3,9	0,7	2,8	4,9	2,6

2. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – СВОБОДА

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	80,3	71,1	88,1	78,4	79,4	82,8	81,1	79,6	86,3	85,2	77,1	77,0
Загалом важлива, але неосновна	16,9	24,3	11,5	18,6	15,5	17,2	16,1	17,6	12,9	13,3	18,2	20,3
Неважлива	1,9	3,7	0,1	0,9	3,4	0	1,8	1,9	0	0,9	3,7	1,4
Важко сказати	0,9	0,9	0,3	2,2	1,7	0	1,1	0,8	0,7	0,6	1,0	1,3

3. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ГІДНІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	64,4	67,2	74,0	65,9	51,1	39,3	62,7	65,8	67,9	63,9	61,6	64,7
Загалом важлива, але неосновна	31,7	27,6	24,7	31,0	42,0	56,6	33,0	30,7	31,4	33,5	32,8	31,4
Неважлива	2,9	4,5	0,6	0,4	5,9	4,1	3,3	2,6	0,0	1,7	4,5	3,2
Важко сказати	1,0	0,7	0,7	2,6	1,0	0	1,0	0,9	0,7	0,9	1,1	0,7

4. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – РІВНІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	56,7	45,7	69,0	56,3	52,8	47,9	55,8	57,3	69,3	56,6	54,7	55,8
Загалом важлива, але неосновна	35,9	42,4	28,6	35,8	36,1	48,8	36,3	35,7	26,4	36,5	35,2	37,7
Неважлива	5,8	10,8	1,4	5,7	8,1	1,7	6,2	5,5	2,1	5,2	8,0	5,5
Важко сказати	1,6	1,1	1,0	2,2	2,9	1,7	1,8	1,5	2,1	1,7	2,1	1,0

5. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – СПРАВЕДЛИВІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	70,1	58,4	78,9	79,8	65,9	67,2	69,0	71,1	72,9	73,7	70,4	66,2
Загалом важлива, але неосновна	26,9	37,9	20,3	14,6	28,9	32,8	27,7	26,2	25,7	23,8	24,8	31,6
Неважлива	2,1	3,2	0,3	2,1	4,2	0	2,2	1,9	0	1,7	3,5	1,6
Важко сказати	0,9	0,6	0,6	3,4	1,0	0	1,1	0,8	1,4	0,9	1,3	0,6

6. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ТОЛЕРАНТНІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	25,0	30,6	24,7	20,4	24,9	11,5	24,9	25,1	22,3	27,2	29,4	20,1
Загалом важлива, але неосновна	50,9	43,7	52,2	57,1	51,2	62,3	50,3	51,3	56,8	57,2	44,5	51,5
Неважлива	15,9	15,3	14,5	13,3	18,2	23,0	17,0	14,9	12,2	11,5	18,4	17,6
Важко сказати	8,2	10,4	8,5	9,3	5,7	3,3	7,8	8,6	8,6	4,1	7,7	10,8

7. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	49,3	42,4	57,7	54,9	46,4	30,6	50,7	48,1	51,4	50,3	51,0	45,9
Загалом важлива, але неосновна	43,5	47,0	37,5	40,8	44,5	63,6	40,9	45,6	42,1	43,2	40,2	46,8
Неважлива	5,9	9,0	3,7	3,4	7,6	3,3	7,0	5,0	4,3	5,0	7,3	6,1
Важко сказати	1,3	1,7	1,0	0,9	1,5	2,5	1,4	1,3	2,1	1,5	1,4	1,2

8. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – МАТЕРІАЛЬНА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	44,7	44,7	46,6	41,9	48,3	27,3	42,4	46,6	39,3	45,2	44,5	43,2
Загалом важлива, але неосновна	43,1	43,7	41,4	46,6	38,5	59,5	44,4	42,1	42,9	40,2	42,6	47,8
Неважлива	9,9	10,8	9,3	7,7	10,3	12,4	11,0	9,0	14,3	12,9	10,5	6,8
Важко сказати	2,3	0,7	2,7	3,8	2,9	0,8	2,2	2,3	3,6	1,7	2,4	2,2

9. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ЗАКОНОСЛУХНЯНІСТЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	47,5	43,3	49,6	54,3	45,7	47,5	47,6	47,4	47,1	53,5	52,7	38,4
Загалом важлива, але неосновна	45,7	46,1	46,0	39,7	46,4	50,8	44,2	46,9	47,1	41,3	39,3	54,1
Неважлива	5,5	9,7	3,7	2,2	6,1	1,6	7,0	4,3	5,0	4,3	5,9	6,5
Важко сказати	1,3	0,9	0,7	3,9	1,7	0	1,2	1,4	0,7	0,9	2,1	1,0

10. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – БЕЗПЕКА

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	71,9	62,5	81,0	67,0	65,6	91,0	71,1	72,4	72,7	74,8	74,4	65,6
Загалом важлива, але неосновна	24,4	32,6	17,0	29,6	28,0	9,0	25,4	23,6	23,0	22,8	20,3	30,9
Неважлива	2,6	3,5	1,2	1,7	5,2	0	2,4	2,8	3,6	2,0	4,2	1,7
Важко сказати	1,1	1,3	0,9	1,7	1,2	0	1,0	1,2	0,7	0,4	1,1	1,7

11. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – МОРАЛЬ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	44,2	41,8	50,2	48,5	42,3	18,9	44,0	44,3	38,8	49,0	44,2	42,3
Загалом важлива, але неосновна	44,9	42,7	43,7	44,2	45,0	63,1	44,0	45,8	51,1	41,0	40,9	49,4
Неважлива	7,8	11,6	3,9	3,0	10,6	13,1	9,1	6,7	6,5	7,8	11,3	5,4
Важко сказати	3,1	3,9	2,2	4,3	2,2	4,9	2,9	3,2	3,6	2,2	3,5	2,9

12. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ПАТРІОТИЗМ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	38,0	45,0	40,3	44,3	26,2	20,5	40,0	36,2	35,5	43,9	36,1	35,4
Загалом важлива, але неосновна	44,5	35,4	45,8	45,7	50,5	54,9	41,6	47,0	45,7	41,3	43,9	47,3
Неважлива	13,4	17,2	9,9	5,2	17,2	19,7	14,3	12,7	13,0	11,0	15,0	14,1
Важко сказати	4,1	2,4	3,9	4,8	6,1	4,9	4,1	4,2	5,8	3,7	5,0	3,2

13. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ПОРЯДОК

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	43,9	42,7	43,5	47,8	39,5	59,0	44,7	43,2	35,0	48,6	52,7	35,2
Загалом важлива, але неосновна	46,3	47,2	48,6	44,0	44,9	38,5	44,4	48,0	53,6	43,4	35,1	56,1
Неважлива	6,4	7,1	4,3	4,7	11,0	2,5	7,2	5,7	5,0	4,3	8,8	6,1
Важко сказати	3,4	3,0	3,6	3,4	4,7	0	3,8	3,1	6,4	3,7	3,4	2,6

14. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини? – ВІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Основна цінність	55,4	50,7	62,3	63,8	51,0	35,2	55,5	55,2	62,6	48,4	55,0	58,1
Загалом важлива, але неосновна	35,9	38,1	33,1	26,6	37,5	54,9	34,5	37,1	32,4	38,9	33,5	36,8
Неважлива	5,5	8,2	2,4	3,1	8,1	6,6	6,3	4,8	2,2	8,0	7,7	3,0
Важко сказати	3,2	3,0	2,2	6,6	3,4	3,3	3,7	2,9	2,9	4,8	3,8	2,0

15. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що права людини є універсальними для всіх держав?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	34,8	32,8	32,3	40,9	33,9	49,2	35,0	34,6	39,6	40,4	35,4	30,1
Скоріше погоджуюся	35,0	37,5	35,2	34,5	32,2	32,8	35,1	34,9	31,7	30,8	36,6	37,4
Скоріше не погоджуюся	14,8	15,1	14,2	11,6	18,9	9,8	17,1	13,1	10,1	16,8	12,9	15,7
Зовсім не погоджуюся	5,3	2,8	5,0	6,0	9,1	3,3	5,3	5,2	9,4	4,9	5,7	3,9
Важко відповісти	10,1	11,8	13,2	6,9	5,9	4,9	7,5	12,2	9,4	7,1	9,4	12,8

16. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що права людини у кожній країні повинні бути різними?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	11,3	15,5	6,4	17,6	13,2	2,5	11,3	11,3	5,1	13,8	9,1	12,8
Скоріше погоджуюся	25,2	37,1	17,7	20,6	28,9	10,7	25,8	24,6	16,1	28,5	20,7	29,1
Скоріше не погоджуюся	29,7	17,4	32,6	34,3	31,9	51,6	30,2	29,3	34,3	25,9	35,3	25,8
Зовсім не погоджуюся	19,6	16,0	22,8	13,3	20,3	27,0	20,0	19,3	29,9	18,6	22,7	15,2
Важко відповісти	14,2	14,0	20,5	14,2	5,6	8,2	12,7	15,5	14,6	13,2	12,2	17,1

17. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	60,3	59,7	71,0	54,1	49,3	50,0	60,0	60,4	71,0	60,9	55,7	59,6
Скоріше погоджуюся	28,6	31,2	21,2	39,5	28,4	39,3	28,7	28,6	18,1	24,1	30,8	33,4
Скоріше не погоджуюся	6,3	4,5	4,5	3,4	13,5	6,6	6,4	6,3	6,5	8,8	8,3	3,1
Зовсім не погоджуюся	3,0	1,7	1,9	0,9	7,6	4,1	3,3	2,8	3,6	4,3	4,4	1,0
Важко відповісти	1,8	3,0	1,4	2,1	1,2	0	1,7	1,9	0,7	1,9	0,8	2,9

18. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	60,3	57,5	69,6	60,9	50,0	53,3	59,8	60,7	73,2	63,4	55,4	59,5
Скоріше погоджуюся	30,0	30,6	25,2	33,5	30,9	45,1	30,9	29,3	21,0	25,8	31,4	33,8
Скоріше не погоджуюся	5,0	6,0	2,3	3,4	10,8	0	5,3	4,8	2,2	6,7	6,5	3,1

Зовсім не погоджуюся	2,6	2,1	2,2	1,3	5,6	0	2,8	2,5	3,6	2,4	4,3	1,3
Важко відповісти	2,1	3,9	0,7	0,9	2,7	1,6	1,2	2,8	0	1,7	2,4	2,3

19. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	55,2	53,5	59,2	54,9	49,3	59,8	55,0	55,2	59,7	55,5	55,9	53,7
Скоріше погоджуюся	29,6	30,2	26,4	29,6	31,5	38,5	29,6	29,7	23,0	30,3	30,6	30,4
Скоріше не погоджуюся	8,5	6,9	9,1	7,3	12,3	1,6	9,2	7,9	9,4	8,4	6,4	9,8
Зовсім не погоджуюся	2,6	3,4	1,1	1,3	5,7	0	3,1	2,2	2,9	3,0	4,5	0,9
Важко відповісти	4,1	6,0	4,2	6,9	1,2	0	3,1	5,0	5,0	2,8	2,7	5,2

20. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що захист прав людини – обов'язок держави?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	69,8	53,0	81,6	79,8	63,7	77,0	68,5	70,9	79,1	68,8	68,3	67,8
Скоріше погоджуюся	24,5	37,3	17,0	17,6	25,0	23,0	25,7	23,5	17,3	25,4	25,4	26,2
Скоріше не погоджуюся	2,9	3,2	0,9	1,7	7,6	0	3,3	2,6	3,6	3,9	3,8	1,5
Зовсім не погоджуюся	1,1	1,9	0,1	0,4	2,5	0	1,2	1,0	0	1,3	1,9	0,6
Важко відповісти	1,7	4,7	0,4	0,4	1,2	0	1,3	2,0	0	0,6	0,6	3,9

21. Наскільки Ви погоджуєтеся із твердженням, що визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю погоджуюся	47,3	43,3	51,2	53,2	40,4	54,9	46,0	48,4	55,8	47,1	46,7	45,3
Скоріше погоджуюся	38,6	44,4	33,7	38,6	38,2	42,6	38,8	38,5	29,7	38,7	39,4	40,8
Скоріше не погоджуюся	8,3	4,3	9,6	6,0	14,5	1,6	9,5	7,2	10,9	8,8	8,1	7,9
Зовсім не погоджуюся	2,6	4,1	1,6	0,4	4,2	0	3,2	2,0	0,7	3,0	3,2	2,2
Важко відповісти	3,2	3,9	3,9	1,7	2,7	0,8	2,4	3,9	2,9	2,4	2,7	3,9

22. Прочитайте уважно наступний список прав людини і оберіть 10 найбільш важливих для Вас.*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Право на життя	77,7	72,1	77,5	74,4	83,7	88,7	78,2	77,2	88,6	81,0	79,7	70,1

Право на соціальне забезпечення	63,2	68,8	53,9	62,0	70,2	71,8	61,1	65,1	60,0	62,2	65,7	62,0
Заборона смертної кари в мирний час	18,7	23,9	16,9	11,5	22,9	5,6	17,6	19,5	17,1	21,0	16,0	21,2
Заборона смертної кари під час війни	9,3	16,3	3,4	7,3	13,3	2,4	10,6	8,2	5,0	11,0	10,0	9,1
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	29,3	28,0	27,9	27,4	36,9	21,8	30,4	28,4	32,9	35,0	27,1	26,9
Заборона рабства і торгівлі людьми	44,2	35,5	45,7	38,9	54,4	49,2	42,3	45,7	51,4	49,0	42,9	40,2
Право самому розпоряджатися власною долею	44,8	37,0	49,1	47,0	44,1	51,6	45,4	44,2	47,1	42,1	47,8	41,9
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	52,6	51,0	55,2	56,0	47,8	54,8	54,4	51,1	50,7	44,1	50,8	59,4
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	56,0	59,6	54,0	61,1	52,2	54,8	55,0	56,9	60,7	51,8	53,8	59,1
Право на житло	58,3	54,4	56,3	59,0	62,6	71,0	59,2	57,5	48,6	55,7	61,9	56,5
Право на повагу до приватного і сімейного життя	31,2	30,7	28,4	35,9	35,0	28,2	29,9	32,3	20,0	36,7	31,9	29,6
Свобода думки, совісті і релігії	45,5	54,8	42,3	36,3	47,0	36,3	45,9	45,2	52,1	47,7	44,6	45,6
Право на участь у культурному житті	12,6	22,1	8,3	8,5	12,3	4,8	11,3	13,8	6,4	11,4	14,1	14,4
Свобода вираження та доступ до інформації	31,3	37,4	27,4	34,6	26,1	38,7	33,6	29,4	28,6	34,3	31,3	31,2
Свобода зібрань та об'єднань	16,7	26,0	11,6	13,7	17,5	8,1	18,7	15,0	13,6	21,6	15,9	16,4
Право на освіту	57,2	43,7	65,8	51,7	59,1	71,0	55,7	58,5	60,0	51,6	62,1	53,6
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	26,8	21,5	30,1	32,5	27,1	20,2	27,5	26,2	31,4	17,7	28,6	30,8
Право на працю і право на справедливий сприятливий умови праці	55,0	37,4	66,6	62,8	49,8	68,5	53,1	56,6	64,3	54,2	55,2	52,5
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	16,1	19,6	12,3	13,2	20,0	14,5	13,9	17,9	10,7	19,4	16,3	15,5
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	25,1	33,5	22,9	27,4	19,0	17,7	28,2	22,7	22,1	25,1	23,7	27,4
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	32,2	31,8	37,7	24,8	26,1	37,9	30,7	33,6	25,7	30,9	29,7	38,2
Право власності	40,1	37,2	41,7	44,4	40,4	34,7	41,8	38,7	45,7	41,3	41,9	35,8

Право на створення профспілок	5,0	11,0	1,6	3,8	3,9	3,2	5,0	5,0	2,9	8,4	5,2	3,0
Право на вільні вибори	23,9	29,7	22,6	15,8	18,5	39,5	24,3	23,6	21,4	25,9	28,3	20,2
Заборона ув'язнення за борг	12,1	15,3	12,0	9,4	12,1	3,2	13,0	11,2	7,1	12,1	10,8	14,2
Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	50,6	49,0	54,9	47,9	46,8	50,8	47,7	52,9	55,0	45,8	50,6	52,0
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	25,1	19,8	28,7	23,9	22,7	38,7	27,1	23,5	23,6	32,0	26,2	20,0
Заборона вислання громадян із країни	4,5	6,2	4,2	3,4	3,4	4,8	4,9	4,2	2,9	5,2	4,8	4,1
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість вислати іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	2,0	2,4	2,6	1,3	1,5	0	2,2	1,8	4,3	1,9	2,2	1,5
Інше	0,9	0,0	0,9	4,3	0,2	0	0,6	1,1	2,1	0,6	1,0	0,3
Важко сказати	0,7	1,9	0,6	0	0	0	0,6	0,8	0	0	0,3	1,7

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

23. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні та інші міста	Села
Ні, вони фактично єдині	52,7	52,1	50,6	52,6	52,5	68,5	48,7	56,0	48,9	54,8	50,9	53,5
Переважаю співпадають, за деякими виключеннями	23,4	35,6	18,3	20,5	18,6	21,0	23,3	23,6	15,8	21,7	25,6	24,9
Більше суперечать, ніж співпадають	2,8	2,4	2,1	3,4	4,4	0,8	2,6	2,8	1,4	2,8	3,3	2,2
Повністю суперечать	0,8	0,4	0,6	0,9	2,0	0	1,1	0,5	0,7	0,6	1,4	0,4
Важко відповісти	20,3	9,5	28,3	22,6	22,5	9,7	24,3	17,0	33,1	20,0	18,7	19,0

24. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні та інші міста	Села
Ні, вони фактично єдині	57,2	52,8	55,3	59,0	60,8	71,8	53,1	60,5	52,9	57,6	58,4	56,4
Переважаю співпадають, за деякими виключеннями	27,2	37,1	26,0	24,4	18,9	23,4	29,9	25,0	27,9	23,0	26,9	30,6
Більше суперечать, ніж співпадають	3,7	2,2	3,4	6,4	4,9	2,4	4,1	3,4	3,6	4,3	4,1	2,6
Повністю суперечать	0,8	0,4	0,1	0,9	2,9	0	1,0	0,7	0	0,9	1,7	0,3
Важко відповісти	11,1	7,5	15,1	9,4	12,5	2,4	11,9	10,4	15,7	14,2	8,9	10,1

25. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Ні, вони фактично єдині	46,9	54,3	34,8	43,2	56,1	60,5	44,9	48,6	40,7	49,7	50,6	43,5
Переважно співпадають, за деякими виключеннями	27,9	35,4	26,9	27,4	19,4	29,8	29,3	26,6	27,1	27,1	26,3	30,7
Більше суперечать, ніж співпадають	5,4	2,2	6,7	7,7	6,9	2,4	4,9	5,9	4,3	5,6	5,2	5,2
Повністю суперечать	1,0	0,2	0,4	0,4	3,2	0,8	0,9	1,0	1,4	0,2	1,7	0,7
Важко відповісти	18,8	7,8	31,2	21,4	14,5	6,5	20,1	17,9	26,4	17,4	16,2	19,9

26. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	44,6	47,0	43,6	42,7	41,7	53,2	42,8	46,2	40,7	40,6	46,8	46,1
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використовує	48,2	48,3	47,9	54,3	46,3	44,4	49,5	47,0	47,1	56,3	43,5	46,5
Важко сказати	7,2	4,7	8,6	3,0	12,0	2,4	7,7	6,8	12,1	3,0	9,7	7,4

27. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Звичайно, важливими є і свобода і достаток, при цьому в обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	30,3	48,5	15,6	38,0	29,9	21,8	31,4	29,5	10,0	35,5	30,1	31,9
Звичайно, важливими є і свобода і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі	35,4	29,9	35,7	24,8	42,4	54,8	35,7	35,1	47,9	33,8	38,4	31,6
Важко сказати	34,3	21,6	48,7	37,2	27,7	23,4	32,9	35,4	42,1	30,8	31,5	36,5

28. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так	43,5	44,4	39,0	50,9	42,0	55,6	43,7	43,3	38,1	42,5	43,0	45,5
Ні	36,4	37,3	37,7	29,5	41,3	22,6	38,0	35,1	39,6	36,0	37,3	34,9
Важко відповісти	20,1	18,3	23,4	19,7	16,7	21,8	18,3	21,6	22,3	21,6	19,6	19,6

29. Чи має право людина спалити державний прапор України на знак своєї незгоди з політикою держави?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так	10,2	15,5	5,3	6,4	16,2	1,6	11,6	9,0	7,1	11,4	10,8	9,7
Ні	79,0	73,1	85,0	82,1	72,1	87,9	78,3	79,6	79,3	77,6	77,8	80,7
Важко відповісти	10,8	11,4	9,7	11,5	11,8	10,5	10,2	11,4	13,6	11,0	11,4	9,6

30. Чи має право людина страйкувати (не виходити на роботу чи навчання, висуваючи політичні вимоги до органів влади) через незгоду з політикою держави?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так	76,1	84,1	77,0	71,4	69,9	66,1	80,8	72,2	77,9	79,1	73,6	76,2
Ні	11,5	9,7	8,7	14,5	15,7	14,5	9,7	12,9	10,7	8,0	14,2	11,5
Важко відповісти	12,4	6,2	14,3	14,1	14,5	19,4	9,5	14,9	11,4	12,9	12,2	12,3

31. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини із країнами, де масово порушуються права людини?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, якщо це вигідно для країни	26,0	39,2	18,9	28,6	23,6	12,9	28,7	23,9	18,6	30,8	26,5	25,4
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	50,1	42,0	52,7	49,6	53,3	60,5	48,0	51,8	46,4	47,1	50,5	51,3
Важко відповісти	23,9	18,8	28,4	21,8	23,1	26,6	23,3	24,3	35,0	22,2	23,0	23,3

32. Чи потрібне викладання християнської етики в середній школі як обов'язкового предмету із оцінюванням рівня знань учнів?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, потрібно викладати всім учням із залученням представників православних церков	13,5	18,8	7,4	12,8	18,4	9,7	12,2	14,6	3,6	16,4	13,9	13,9
Так, потрібно викладати всім учням , але це повинні робити спеціально підготовлені вчителі	21,9	33,8	11,6	24,4	21,6	24,2	20,9	22,5	7,1	22,4	23,9	22,3
Так, потрібно викладати, але факультативно – за бажанням батьків і без оцінок	34,9	39,7	35,1	34,2	26,7	41,1	33,1	36,4	32,1	36,2	32,3	36,8
Ні, не потрібно	18,5	2,2	28,0	19,7	25,2	11,3	21,2	16,3	38,6	18,3	19,3	13,8
Важко відповісти	11,2	5,4	17,9	9,0	8,1	13,7	12,6	10,2	18,6	6,7	10,6	13,2

33. Як Ви вважаєте, наскільки необхідне викладання основ правознавства у школі?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Дуже необхідно	52,3	54,1	54,0	48,7	51,2	45,2	51,3	53,2	54,3	55,1	49,8	52,0
Скоріше необхідно	40,6	38,6	40,4	46,2	37,3	50,0	41,3	39,9	41,4	39,1	41,9	39,6
Скоріше не потрібне	2,2	1,5	2,1	2,1	3,7	1,6	2,9	1,7	2,1	3,9	2,4	1,3
Не потрібно зовсім	0,9	0,4	0,3	0,0	3,4	0	1,0	0,8	0,7	0	2,2	0,4
Важко відповісти	4,0	5,4	3,1	3,0	4,4	3,2	3,5	4,4	1,4	1,9	3,6	6,7

34. Чи застосовуються у Вашій сім'ї фізичні покарання дітей?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, доволі часто, оскільки це найкращий метод	1,0	1,1	1,1	0,9	1,0	0	1,2	0,8	2,2	1,7	0,8	0,6
Іноді доводиться	9,1	9,1	8,9	8,5	9,3	11,3	10,1	8,3	9,4	6,2	10,3	10,1
Дуже рідко	29,6	36,9	28,5	21,4	25,2	33,9	27,6	31,3	30,9	17,4	30,4	37,2
Ніколи	52,9	44,4	53,5	61,1	60,0	47,6	52,8	52,9	51,1	68,2	50,9	44,3
Не хочу відповідати на це питання	7,4	8,4	8,0	8,1	4,4	7,3	8,3	6,6	6,5	6,5	7,6	7,7

35. Чи можна тримати засуджених у поганих умовах у тюрмах?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, злочинці не заслуговують на гарні умови тримання	17,0	19,4	16,8	24,0	13,0	7,3	17,7	16,4	14,4	21,0	16,9	14,4
Ні, саме обмеження волі вже є покаранням, а умови тримання повинні бути нормальними	67,2	71,5	63,6	60,5	69,5	75,0	67,5	67,1	59,7	65,2	66,3	72,0
Важко сказати	15,8	9,1	19,7	15,5	17,4	17,7	14,8	16,5	25,9	13,8	16,8	13,6

36. Якщо Вам продали прострочені продукти в магазині та відмовилися приймати їх назад, чи є це порушенням прав людини?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так	85,8	70,0	92,6	94,9	89,4	86,3	83,9	87,3	88,6	82,1	84,7	87,8
Ні	9,8	22,9	3,3	4,3	6,6	10,5	11,5	8,4	4,3	15,9	10,8	6,4
Важко відповісти	4,4	7,1	4,1	0,9	3,9	3,2	4,6	4,3	7,1	1,9	4,6	5,8

37. Родина священнослужителя забороняє дорослій доньці перейти в буддизм, вважаючи відступництво від релігійної традиції неприпустимим. Вона ж стверджує, що має право самостійно вирішувати. Що, на Вашу думку, у цій ситуації важливіше: релігія чи право доньки?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Релігія і традиція важливіша	11,4	14,7	10,0	7,8	13,4	4,8	8,7	13,6	9,3	12,1	11,9	9,9
Людина має право на свободу вибору віросповідання	72,1	68,7	72,2	80,1	68,9	82,3	74,3	70,3	80,0	76,2	69,4	71,8

38. Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні? – БАЗОВІ ПРАВА ОСОБИСТОСТІ (ПРАВО НА ЖИТТЯ, ОСОБИСТУ СВОБОДУ, СВОБОДУ СЛОВА І ПЕРЕКОНАНЬ ТОЩО)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
1	11,0	8,0	11,0	14,5	9,3	21,8	11,9	10,2	14,3	12,7	9,3	10,6
2	23,1	10,8	29,6	26,9	20,4	41,9	22,2	24,0	25,0	15,5	27,2	22,9
3	37,2	41,0	38,3	40,2	32,2	25,8	38,3	36,3	34,3	37,9	35,1	39,3
4	22,8	34,5	18,6	9,8	26,3	9,7	21,3	24,1	22,9	23,9	21,2	24,2
5	5,9	5,6	2,6	8,5	11,8	0,8	6,3	5,5	3,6	9,9	7,1	3,0
Середній бал	2,9	3,19	2,72	2,71	3,11	2,26	2,88	2,91	2,76	3,03	2,90	2,86

*Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де «1» означало, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре.

39. Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?* – ПОЛІТИЧНІ ПРАВА (ПРАВО ОБИРАТИ ВЛАДУ ТА БУТИ ОБРАНИМ, СТВОРЮВАТИ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ, СВОБОДА МИРНИХ ЗІБРАНЬ ТОЩО)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
1	10,3	7,8	13,0	10,3	6,9	17,7	10,0	10,6	9,3	9,5	12,0	9,6
2	21,8	9,9	28,1	26,9	18,4	38,7	23,0	20,8	26,4	19,8	24,5	19,0
3	37,9	42,0	38,0	34,6	35,9	32,3	39,2	36,9	40,0	36,0	34,8	41,6
4	22,9	30,0	17,1	21,8	28,0	9,7	20,6	24,7	15,0	22,4	22,8	25,1
5	7,1	10,3	3,7	6,4	10,8	1,6	7,2	7,0	9,3	12,3	5,9	4,8
Середній бал	2,9	3,25	2,7	2,87	3,17	2,39	2,92	2,97	2,89	3,08	2,86	2,97

*Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де «1» означало, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре.

40. Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?* – СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА (ПРАВА НА ПРАЦЮ, ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ, СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я, ПРАВО НА ВЕДЕННЯ ВЛАСНОГО БІЗНЕСУ ТОЩО)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
1	31,0	27,4	36,1	26,5	28,0	36,3	30,1	31,8	35,0	28,0	28,5	33,2
2	30,5	20,7	38,0	38,0	24,8	34,7	32,1	29,1	31,4	23,3	35,0	29,9
3	26,6	34,3	21,3	21,8	29,5	23,4	26,3	26,9	22,1	30,4	25,2	28,0
4	8,9	13,4	4,0	6,8	13,3	5,6	8,3	9,3	10,7	11,2	8,2	8,1
5	3,0	4,1	0,6	6,8	4,4	0	3,2	2,8	0,7	7,1	3,2	0,9
Середній бал	2,2	2,46	1,95	2,29	2,41	1,98	2,22	2,22	2,11	2,46	2,23	2,14

*Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де «1» означало, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре.

41. Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?* – КУЛЬТУРНІ ПРАВА (ПРАВО НА ОТРИМАННЯ ОСВІТИ, НА ЗАДОВОЛЕННЯ СВОЇХ КУЛЬТУРНИХ ПОТРЕБ, В ТОМУ ЧИСЛІ НА СВОЇЙ РІДНІЙ МОВІ ТА ІН.)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
1	11,1	13,6	10,9	15,4	7,2	5,6	11,3	10,9	8,6	10,2	11,6	11,5
2	22,6	11,6	32,8	26,9	15,3	28,2	21,3	23,7	32,1	17,1	19,7	23,7
3	35,8	34,1	35,9	38,5	32,8	47,6	35,8	36,0	34,3	32,4	40,1	36,3
4	23,7	32,1	17,0	11,1	33,1	17,7	24,0	23,3	17,9	26,6	24,4	23,4
5	6,8	8,6	3,4	8,1	11,6	0,8	7,7	6,1	7,1	13,8	4,3	5,2
Середній бал	2,93	3,1	2,69	2,7	3,27	2,8	2,96	2,9	2,83	3,17	2,90	2,87

*Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де «1» означало, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре.

42. Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?* – ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА (ПРАВО НА ЗДОРОВЕ НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ, ПРАВО КОНТРОЛЮВАТИ СТАН ДОВКІЛЛЯ ТОЩО)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
1	26,0	19,6	32,9	21,8	28,3	14,5	24,6	27,1	30,7	23,9	25,8	25,4
2	27,5	15,1	37,3	32,5	23,8	28,2	27,8	27,2	29,3	25,6	28,3	26,9
3	30,7	39,7	23,6	28,6	28,0	45,2	31,8	29,9	30,7	31,7	28,8	33,1
4	11,9	18,7	5,4	7,3	16,7	12,1	11,6	12,1	8,6	12,3	13,0	11,8
5	3,9	6,9	0,7	9,8	3,2	0	4,1	3,8	0,7	6,5	4,1	2,9
Середній бал	2,4	2,78	2,04	2,51	2,43	2,55	2,43	2,38	2,19	2,52	2,41	2,40

*Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де «1» означало, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре.

43 Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Ситуація змінилася на краще	3,9	2,8	4,3	3,4	5,9	0,8	4,4	3,4	7,1	4,9	3,5	3,0
Ситуація змінилася на гірше	35,2	32,8	33,3	42,3	30,1	59,7	33,6	36,5	28,6	33,8	38,0	33,9
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою	22,6	29,7	22,7	17,5	18,6	12,9	25,1	20,4	22,1	25,4	21,7	21,2
Практично нічого не змінилося	28,4	28,0	26,5	29,5	33,8	21,8	28,7	28,3	25,0	25,2	30,1	30,6
Важко сказати	9,9	6,7	13,2	7,3	11,5	4,8	8,2	11,4	17,1	10,8	6,7	11,3

44. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, змінилася на краще?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Право на життя	3,0	6,9	1,7	0,4	1,2	1,7	3,6	2,5	2,4	1,4	3,0	4,3
Право на соціальне забезпечення	4,7	5,1	5,7	5,3	3,5	0	4,9	4,5	5,5	4,1	5,5	4,2
Заборона смертної кари в мирний час	2,3	4,3	2,2	1,8	0,6	0	2,5	2,1	0,8	2,3	3,2	1,9
Заборона смертної кари під час війни	1,2	1,9	1,5	0	0,6	0,9	1,3	1,1	0	1,4	2,1	0,6
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	2,8	3,7	2,7	1,3	2,6	1,7	2,9	2,6	1,6	1,8	3,2	2,6
Заборона рабства і торгівлі людьми	2,1	2,8	3,0	0	1,7	0	2,4	1,9	1,6	1,4	3,4	1,1

Право самому розпоряджатися власною долею	4,2	6,9	2,5	2,7	5,2	0	4,5	3,8	2,4	6,4	4,8	2,4
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	5,2	10,1	3,9	0,9	4,1	1,7	6,0	4,4	2,4	6,4	5,3	4,8
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	2,8	3,7	3,0	1,8	1,7	1,7	3,2	2,3	3,1	5,7	2,5	0,6
Право на житло	2,6	6,0	1,0	0,9	2,3	0	2,4	2,9	0	2,8	3,7	2,4
Право на повагу до приватного і сімейного життя	2,1	3,7	1,7	0	2,6	0	1,9	2,4	0	4,4	2,3	1,1
Свобода думки, совісті і релігії	13,1	21,2	9,4	5,3	14,0	7,8	12,4	13,6	7,1	19,7	14,5	8,5
Право на участь у культурному житті	5,1	10,9	2,5	0	3,5	6,9	5,3	5,0	1,6	9,9	6,4	1,8
Свобода вираження та доступ до інформації	11,0	15,4	7,9	8,4	12,5	7,8	10,3	11,6	7,1	17,4	11,9	6,8
Свобода зібрань та об'єднань	9,5	15,4	6,7	5,3	9,0	6,0	10,3	8,7	4,7	14,7	11,0	5,8
Право на освіту	4,2	9,9	1,8	1,3	1,7	2,6	4,5	3,9	2,4	5,7	5,7	2,6
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	1,0	2,1	0,7	0,4	0,6	0	1,2	0,8	1,6	0,9	1,4	0,6
Право на працю і право на справедливі й сприятливі умови праці	1,5	2,8	1,5	0	0,9	0	1,4	1,5	1,6	1,6	1,9	1,1
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	2,0	2,8	2,3	0,9	1,5	0	2,3	1,7	2,4	3,9	2,3	0,5
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	1,7	2,4	1,2	1,3	1,2	3,4	1,4	1,9	1,6	1,1	2,8	1,3
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	3,7	6,7	1,8	1,8	4,4	0,9	3,7	3,7	1,6	4,4	3,4	4,2
Право власності	1,9	3,4	1,0	0,4	2,6	0	2,3	1,5	2,4	3,4	2,1	0,6
Право на створення профспілок	1,1	2,2	0,5	0	1,5	0	1,2	1,0	0,8	2,8	1,2	0
Право на вільні вибори	4,8	8,1	3,4	3,5	4,7	0,9	4,9	4,7	3,9	6,4	4,2	4,8
Заборона ув'язнення за борг	0,9	1,7	0,5	0,9	0,9	0	1,2	0,7	0,8	1,1	1,6	0,3
Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	0,8	0,9	0,8	0,0	0,9	0,9	1,1	0,5	0	0,9	1,1	0,6
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	6,8	10,1	5,4	7,5	6,1	0	7,5	6,2	5,5	9,9	6,0	5,3

Заборона вислання громадян з країни	0,6	0,6	1,2	0	0,3	0	1,0	0,3	0,8	0,7	1,1	0,2
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість вислати іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	0,3	0,7	0,2	0	0,3	0	0,5	0,2	0,8	0,5	0,2	0,3
Інше	0,3	0,6	0,5	0	0	0	0,5	0,2	0,8	0,7	0	0,3
Важко сказати	54,0	47,4	62,2	67,3	36,7	67,2	52,9	55,1	64,6	43,3	47,4	64,1
Ніякі	5,0	0	5,2	4,4	13,7	2,6	4,3	5,6	3,1	5,5	4,4	5,9

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

45. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація змінилася на гірше?*												
	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Право на життя	7,8	6,2	5,7	7,0	6,0	32,3	7,5	8,0	3,1	6,2	12,1	5,4
Право на соціальне забезпечення	29,1	51,7	15,8	26,2	16,3	44,4	27,7	30,3	16,8	34,9	29,8	27,4
Заборона смертної кари в мирний час	1,5	1,1	1,2	1,7	2,5	0,8	1,4	1,5	0,8	2,2	2,2	0,5
Заборона смертної кари під час війни	1,2	1,1	0,9	1,3	1,9	0	1,3	1,1	0	2,0	1,5	0,6
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	2,2	1,9	1,9	2,6	2,5	4,0	2,2	2,2	0	4,0	3,3	0,6
Заборона рабства і торгівлі людьми	2,8	2,6	1,9	5,2	3,8	1,6	2,8	2,9	0	5,8	3,8	0,6
Право самому розпоряджатися власною долею	5,1	2,4	5,4	11,4	4,9	4,0	5,9	4,4	2,3	6,7	4,8	3,9
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	11,2	9,3	13,9	10,5	9,3	12,1	11,0	11,4	13,7	11,1	11,3	8,9
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	14,0	19,0	11,6	20,1	9,3	7,3	14,1	13,9	5,3	15,8	16,6	11,2
Право на житло	9,2	9,5	9,7	9,6	7,1	11,3	8,4	10,0	5,3	11,3	11,5	6,3
Право на повагу до приватного і сімейного життя	3,3	2,2	2,6	3,1	5,4	4,8	3,7	2,9	0,8	6,0	4,2	1,2
Свобода думки, совісті і релігії	5,9	5,4	2,2	16,2	5,7	9,7	5,8	6,1	1,5	13,6	3,8	4,0
Право на участь у культурному житті	1,7	0,9	1,7	1,7	3,3	0,8	1,7	1,7	0	2,2	3,0	0,8

Свобода вираження та доступ до інформації	7,9	6,2	4,5	21,0	4,9	17,7	7,7	8,0	3,1	12,4	7,7	6,5
Свобода зібрань та об'єднань	3,2	3,4	1,9	7,4	3,8	0	3,1	3,3	0,8	6,0	2,3	2,9
Право на освіту	8,8	7,3	10,0	12,2	6,8	8,1	9,0	8,6	9,9	8,4	8,5	8,5
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	8,4	11,6	6,2	8,3	7,6	8,1	8,5	8,2	6,1	11,3	10,8	5,2
Право на працю і право на справедливий і сприятливий умови праці	26,7	23,7	29,7	29,3	22,6	31,5	27,2	26,3	20,6	30,0	25,6	25,0
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	1,1	1,5	0,5	1,3	1,9	0,0	0,8	1,4	0,0	2,4	1,3	0,3
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	6,5	8,0	4,3	9,2	6,5	6,5	6,8	6,3	3,8	9,3	7,2	4,0
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	5,7	2,4	7,7	3,9	6,3	10,5	6,3	5,1	18,3	4,4	5,2	4,2
Право власності	9,2	8,0	11,3	14,4	5,7	4,0	10,6	8,0	16,0	8,4	9,3	7,9
Право на створення профспілок	1,3	1,1	0,8	2,2	2,2	0	1,2	1,4	0	3,1	1,5	0,0
Право на вільні вибори	4,6	6,2	3,4	3,9	3,3	9,7	4,2	5,0	1,5	5,8	7,2	1,8
Заборона ув'язнення за борг	2,0	2,1	1,5	2,6	3,3	0	1,8	2,2	0,8	3,1	2,3	1,1
Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	41,6	47,2	36,6	40,2	44,1	38,7	39,4	43,4	35,9	42,4	44,3	39,1
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	3,9	3,0	3,1	2,6	3,0	16,9	4,0	3,8	3,1	5,1	5,7	2,0
Заборона вислання громадян з країни	1,2	1,5	0,8	1,3	1,6	0,0	1,2	1,2	0,8	2,4	1,0	0,6
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість вислати іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	1,1	1,1	0,8	1,3	1,6	0,0	1,2	1,0	0	2,7	1,3	0,0
Інше	1,6	2,6	0,5	3,1	1,1	1,6	1,4	1,7	0,8	1,6	2,7	0,8
Важко сказати	29,0	19,6	41,6	21,8	29,7	14,5	30,3	27,8	43,5	25,1	23,1	34,2

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

46. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Президент України	38,5	35,8	37,9	48,1	34,8	47,6	37,5	39,4	26,4	40,3	38,0	39,4
Прем'єр-міністр України	30,9	20,3	37,7	40,3	29,7	25,0	30,7	31,2	35,7	33,4	28,0	30,3
Голова Верховної Ради	21,1	15,8	22,1	25,3	22,8	24,2	20,6	21,4	15,7	24,4	17,6	22,1

Уряд України (Кабінет Міністрів України)	37,1	34,9	36,1	38,6	34,6	57,3	37,1	37,2	32,9	37,9	35,1	37,7
Верховна Рада України	40,6	38,1	40,6	43,3	36,5	60,5	39,4	41,7	37,1	40,3	39,2	41,8
Народні депутати	46,7	41,1	52,4	54,5	39,2	49,2	48,1	45,6	54,3	46,1	45,7	45,0
Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійного фонду, виконавча служба, пенітенціарна служба тощо)	33,8	25,7	43,4	35,6	28,7	28,2	34,2	33,6	42,1	33,4	30,1	34,1
Місцева влада (на рівні міста чи села: ради, виконавчі комітети, державні адміністрації, місцеві державні службовці)	36,2	38,1	43,9	35,6	27,0	16,1	36,8	35,7	44,3	33,6	30,7	40,5
Поліція	26,5	16,3	33,9	31,8	28,2	12,9	26,6	26,4	35,7	23,9	24,2	26,6
Прокуратура	27,9	23,3	33,1	36,5	27,9	2,4	28,8	27,2	41,4	32,5	23,9	24,0
СБУ	14,5	12,2	20,0	12,0	11,3	8,1	15,6	13,6	16,4	15,5	11,4	14,8
Збройні сили України	5,3	3,0	7,1	7,3	3,7	6,5	5,7	5,0	3,6	6,5	4,6	6,1
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	16,3	28,7	13,3	18,0	8,6	2,4	16,0	16,6	10,0	21,6	16,0	14,4
Кримінальні структури	37,8	32,5	46,6	47,6	29,9	18,5	39,3	36,6	35,0	43,3	29,1	41,6
Самі громадяни	27,2	28,0	30,4	33,5	23,3	6,5	28,8	25,7	31,4	29,5	24,8	27,8
Інші	0,8	0,2	1,0	2,6	0	0,8	0,8	0,7	3,6	0,9	0,3	0,6
Ніхто в Україні не порушує прав людини	1,8	3,8	0,7	0	2,5	0	2,1	1,5	0,7	3,2	0,9	1,9
Важко відповісти	12,5	10,3	18,9	9,0	8,6	4,8	11,0	13,7	17,9	9,3	10,4	15,0

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

47. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – НАРКОЗАЛЕЖНІ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	26,2	17,9	28,6	49,1	23,6	13,7	25,5	26,8	32,9	24,6	20,6	29,6
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	39,8	25,7	46,4	32,1	44,5	62,9	41,3	38,6	46,4	39,2	41,1	37,1
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	26,1	46,6	18,9	12,4	25,8	5,6	26,7	25,6	10,7	28,0	31,3	24,9
Важко сказати	7,9	9,7	6,1	6,4	6,1	17,7	6,5	9,0	10,0	8,2	7,0	8,4

48. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – КОЛИШНІ ЗАСУДЖЕНІ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	11,8	13,8	10,0	18,8	11,5	1,6	12,7	11,2	13,6	13,6	10,1	11,6

За певних обставин можуть бути дещо обмежені	41,4	28,4	52,4	54,3	35,8	29,8	42,7	40,3	55,7	39,9	33,5	44,9
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	39,2	52,4	29,5	21,4	45,6	50,0	39,2	39,2	18,6	38,1	48,3	38,0
Важко сказати	7,6	5,4	8,2	5,6	7,1	18,5	5,4	9,3	12,1	8,4	8,1	5,5

49. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – ГОМОСЕКСУАЛИ, ГЕЇ, ЛЕСБІЙКИ, ТРАНСГЕНДЕРИ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	18,9	12,5	20,9	38,5	15,7	8,9	20,2	17,9	16,4	19,8	17,4	18,4
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	27,3	19,8	30,1	32,1	30,0	25,8	27,6	27,0	32,1	23,3	24,2	31,3
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	41,3	56,3	37,7	17,9	45,0	29,0	42,0	40,8	33,6	44,6	44,6	39,7
Важко сказати	12,5	11,4	11,3	11,5	9,3	36,3	10,3	14,4	17,9	12,3	13,8	10,6

50. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – БЕЗРОБІТНІ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	2,6	2,1	1,7	1,7	5,6	0,8	2,8	2,4	0,7	2,4	4,1	1,3
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	14,7	19,4	11,4	19,8	15,4	0,8	14,8	14,6	8,0	13,3	11,3	19,4
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	76,5	71,6	80,9	72,0	73,5	91,9	76,8	76,4	83,3	77,4	80,2	71,7
Важко сказати	6,2	6,9	6,0	6,5	5,4	6,5	5,6	6,6	8,0	6,9	4,4	7,5

51. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – РОМИ (ЦИГАНИ)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	11,2	7,5	15,8	15,9	8,8	0	10,6	11,7	22,3	8,8	9,4	10,7
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	36,3	29,7	40,1	44,0	35,5	32,5	36,4	36,3	33,8	34,6	33,9	39,6
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	42,0	52,8	34,1	29,3	47,5	44,7	43,0	41,1	28,1	46,2	45,6	40,1
Важко сказати	10,5	10,1	10,0	10,8	8,1	22,8	10,1	10,9	15,8	10,3	11,1	9,6

52. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – ЛЮДИ БЕЗ ПЕВНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ (БЕЗХАТЧЕНКИ)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	5,1	6,5	3,3	4,7	7,9	0,8	5,5	4,8	4,3	6,7	5,5	3,5
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	26,6	26,9	28,0	39,3	22,1	8,1	28,0	25,4	31,4	26,3	20,4	29,9
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	58,4	59,5	58,9	44,4	62,4	63,7	57,8	58,9	49,3	57,1	64,2	57,0
Важко сказати	9,9	7,1	9,8	11,5	7,6	27,4	8,7	10,9	15,0	9,9	9,8	9,6

53. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – ЛЮДИ З ПЕВНИМИ ПОЛІТИЧНИМИ ПОГЛЯДАМИ (НАПРИКЛАД, ТІ, ХТО ПІДТРИМУЄ РОСІЙСЬКУ ЗБРОЙНУ АГРЕСІЮ)

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	19,3	12,9	23,8	22,2	16,9	24,2	20,8	18,1	19,3	23,9	20,6	12,6
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	30,2	23,3	36,2	41,0	27,9	12,1	30,7	29,7	45,7	25,4	25,0	35,4
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	39,0	48,3	29,5	25,6	45,6	56,5	36,9	40,8	19,3	38,1	42,4	41,9
Важко сказати	11,5	15,5	10,5	11,1	9,6	7,3	11,7	11,4	15,7	12,7	12,0	10,0

54. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – ОЛІГАРХИ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	20,3	22,6	23,6	20,9	15,0	8,9	22,7	18,4	20,7	28,0	17,3	15,9
За певних обставин можуть бути дещо обмежені	32,0	30,8	34,4	41,0	30,2	12,9	31,8	32,2	34,3	30,8	28,7	35,9
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	35,4	34,9	32,4	21,8	44,0	51,6	33,9	36,6	25,0	31,8	39,0	37,5
Важко сказати	12,3	11,8	9,6	16,2	10,8	26,6	11,6	12,8	20,0	9,5	15,1	10,6

55. Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи? – ПЕРЕСЕЛЕНЦІ З ОКУПОВАНИХ РАЙОНІВ ДОНБАСУ

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Безумовно повинні бути обмежені	3,5	2,6	3,3	3,0	6,1	0,8	3,4	3,6	0,7	3,7	4,0	2,9

За певних обставин можуть бути дещо обмежені	17,0	14,7	21,3	17,9	17,0	0	17,5	16,5	17,9	15,9	10,0	21,9
Ні, обмежувати права цієї групи не можна	73,1	76,7	68,8	72,2	70,0	94,4	72,8	73,3	68,6	74,2	80,2	69,2
Важко сказати	6,4	6,0	6,6	6,8	6,9	4,8	6,2	6,6	12,9	6,2	5,9	6,0

56. Чи вважаєте ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, дуже серйозною	15,6	18,5	11,4	18,0	13,8	29,0	16,2	15,2	5,7	20,4	19,4	10,1
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	43,9	43,7	41,7	47,6	45,3	45,2	43,9	43,9	34,3	47,5	38,6	47,2
Ні, це взагалі не проблема	25,7	30,2	27,4	20,2	26,4	4,8	27,0	24,5	25,7	23,2	24,2	30,2
Важко відповісти	14,8	7,6	19,5	14,2	14,5	21,0	12,8	16,5	34,3	8,8	17,8	12,5

57. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Вік	37,4	26,2	43,9	44,4	30,6	57,3	36,8	37,8	27,9	44,1	39,3	31,4
Стать	20,4	17,2	24,7	23,9	10,6	35,5	18,5	22,1	13,6	26,7	21,5	14,7
Місце проживання	7,3	3,6	8,6	14,5	3,5	14,5	8,0	6,7	10,7	8,4	5,9	6,7
Статус вимушених переселенців	11,8	2,6	9,6	14,1	13,6	53,2	11,3	12,2	19,3	10,5	14,5	8,3
Етнічне походження (національність)	14,8	10,1	15,5	21,8	16,8	12,1	15,0	14,7	22,9	18,9	11,3	12,9
Сімейний стан	4,4	5,2	4,6	7,3	2,5	0,8	3,9	4,9	1,4	7,5	4,6	2,6
Релігійні погляди	12,2	11,8	13,3	17,9	10,4	3,2	12,1	12,4	17,1	12,0	10,8	13,1
Сексуальна орієнтація	21,6	13,6	29,6	32,5	18,0	2,4	23,0	20,5	38,6	28,2	16,5	17,4
Інвалідність	32,7	19,8	38,2	38,9	36,5	33,1	32,3	33,1	31,4	34,4	34,3	29,4
Стан здоров'я	20,3	7,7	24,9	26,5	24,9	22,6	18,6	21,8	17,1	15,7	21,0	23,0
Політичні погляди	19,9	7,1	24,7	27,4	18,0	39,5	20,9	19,1	19,3	15,7	21,9	19,9
Майновий стан	24,4	24,9	27,8	22,6	23,0	11,3	23,5	25,2	21,4	22,8	22,4	26,5
Громадянство	5,8	5,0	4,4	9,8	5,7	9,7	6,5	5,2	2,1	6,5	5,6	6,5
Інше	0,6	0	0,4	2,6	0,5	0,8	0,9	0,4	1,4	0,4	0,6	0,6
Насправді в Україні нікого не дискримінують	12,8	20,6	8,0	14,1	13,1	3,2	12,5	13,0	10,0	12,5	11,0	16,1
Важко сказати	13,7	15,1	16,2	6,0	14,1	6,5	13,8	13,6	20,0	8,2	12,9	17,2

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

58. Чи доводилося Вам особисто стикатися із проявами дискримінації?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні центри та інші міста	Села
Так, і досить часто	5,3	9,0	4,3	6,0	2,0	4,8	5,0	5,6	1,4	4,9	8,4	2,3
Так, іноді	35,1	25,0	47,1	32,5	29,1	36,3	34,8	35,4	39,6	31,8	34,9	36,6
Ні	51,8	60,3	39,4	51,7	61,7	52,4	53,5	50,2	50,4	57,4	47,1	53,5
Важко сказати	7,8	5,8	9,2	9,8	7,2	6,5	6,6	8,7	8,6	5,8	9,5	7,6

59. Недавно сталася трагедія у селі Лошинівка Одеської області. Було вбито 9-річну дівчинку, за підозрою був заарештований чоловік з громади ромів, що там проживала. Жителі села влаштували погром, і роми були змушені виїхати. Як Ви до цього ставитеся?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні центри та інші міста	Села
Це абсолютно неприпустимо, за вбивство має відповідати винний, а не уся громада	27,6	35,6	23,3	19,7	25,5	37,9	25,9	28,8	25,0	35,9	28,5	22,8
Загалом це не припустимо, але у цьому випадку виправдано, бо, за свідченням жителів, деякі роми займалися наркоторгівлею та іншими кримінальними діями при бездіяльності поліції	31,9	32,6	23,2	44,0	35,5	43,5	31,9	32,1	22,1	30,3	33,2	34,3
Жителі вчинили правильно, так і слід діяти завжди	16,7	19,2	14,3	24,4	16,4	6,5	17,8	15,9	10,0	15,1	16,9	18,0
Я про це нічого не знаю	16,7	7,8	27,8	8,1	16,9	8,1	17,2	16,2	28,6	13,3	15,5	16,5
Важко сказати	7,1	4,7	11,4	3,8	5,6	4,0	7,3	7,0	14,3	5,4	5,9	8,4

60. Як Ви вважаєте, чи можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровільних батальйонів?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Районні центри та інші міста	Села
Однозначно – ні, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону	47,7	37,3	47,8	55,1	46,1	83,1	43,8	50,8	37,1	51,2	51,6	43,0
Загалом – ні, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону	22,8	28,0	22,6	22,6	21,3	7,3	26,7	19,7	23,6	23,7	18,8	26,6
Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися з розумінням	11,3	17,4	8,9	7,7	12,7	0,8	12,3	10,5	10,7	11,2	10,4	12,5
Війна є війна, там все може бути	9,8	10,6	8,2	6,4	15,7	2,4	9,9	9,7	4,3	10,1	12,7	8,1
Важко сказати	8,4	6,7	12,6	8,1	4,2	6,5	7,3	9,3	24,3	3,9	6,5	9,9

61. Зараз можна почути заклики, що люди повинні самі брати правосуддя у свої руки, щоб злочинці не залишилися безкарними. Як Ви до цього ставитеся?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Вважаю самосуд у будь-якому разі неприпустимим	49,7	43,8	49,4	50,9	50,7	71,0	48,3	50,8	48,9	49,7	55,1	47,0
Загалом самосуд неприпустимий, але у деяких випадках може бути виправданим	38,3	43,3	34,9	39,3	40,7	26,6	39,3	37,6	37,4	40,0	35,1	40,0
Вважаю, що у наших умовах самосуд – це єдиний спосіб покарати злочинців	12,0	12,9	15,7	9,8	8,6	2,4	12,5	11,6	13,7	10,3	9,8	13,0

62. Як Ви вважаєте, чи може бути виправдано застосування тортур (катувань) до ворогів під час бойових дій?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Ні, цього не дозволяє закон	41,2	37,5	36,3	44,4	43,1	72,6	41,0	41,4	35,0	45,8	49,1	32,9
Ні, це суперечить принципам гуманізму	39,6	34,0	45,7	36,3	43,1	23,4	36,2	42,4	40,7	42,2	34,0	42,0
Так, мета виправдовує засоби – якщо треба добитися необхідних відомостей	8,1	13,1	7,1	6,8	5,9	2,4	9,3	7,2	10,0	8,6	7,8	7,7
Так, бо це адекватна відповідь на такі ж дії ворога	6,8	7,5	9,0	3,8	5,6	1,6	8,8	5,2	4,3	6,5	5,4	8,8
Важко сказати	11,0	10,1	12,1	10,3	11,3	9,7	11,2	10,9	20,0	6,2	10,1	12,8

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

63. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Звернення до Президента	5,7	3,9	3,2	8,5	11,8	1,6	6,4	5,0	3,6	5,8	7,9	4,4
Звернення до суду	16,2	24,6	14,1	12,4	14,7	3,2	16,4	16,0	15,0	15,9	13,0	19,7
Звернення до прокуратури	8,4	7,5	8,6	8,5	11,3	1,6	8,5	8,3	5,7	8,4	8,6	9,3
Звернення до поліції	14,0	20,0	12,1	11,5	13,2	6,5	15,0	13,2	14,3	12,0	13,5	15,8
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	4,3	3,4	4,4	3,8	6,1	1,6	4,3	4,2	7,1	5,6	4,4	2,9
Звернення до місцевих органів влади	5,3	5,0	3,6	7,7	8,3	0,8	4,5	5,9	6,4	4,7	6,0	5,1

Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	2,4	4,5	1,1	0,9	3,2	0	2,5	2,1	0,7	2,6	3,7	1,3
Звернення у приймальню партії	3,2	3,2	0,9	3,4	7,8	0,8	3,1	3,3	1,4	3,9	5,9	1,0
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради з захисту прав людини	5,6	4,5	3,6	3,8	6,6	21,0	5,9	5,3	9,3	5,4	6,5	4,4
Звернення до неурядових правозахисних організацій	6,9	5,6	5,6	5,6	8,6	16,1	6,2	7,4	10,0	8,4	8,6	4,1
Звернення у засоби масової інформації	27,8	28,7	26,8	31,2	29,9	15,3	28,1	27,4	38,6	34,6	26,2	23,7
Звернення до міжнародних організацій	12,7	8,8	13,1	16,7	13,5	16,9	13,8	11,6	20,0	17,2	14,0	7,3
Звернення до Європейського суду з прав людини	19,3	13,4	15,9	26,1	25,5	30,6	21,7	17,3	31,4	24,1	19,4	14,4
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	16,3	21,1	15,5	17,9	10,8	14,5	16,8	15,8	12,9	17,0	14,9	17,3
Вирішення питання за допомогою хабара та інших подібних засобів	7,9	6,0	11,6	12,4	3,9	0,0	9,2	6,9	10,0	9,2	5,1	8,6
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокори (пікетування, голодування тощо)	5,7	6,3	5,9	4,3	5,6	4,0	6,5	4,9	9,3	8,8	4,6	3,5
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	7,4	8,8	8,2	5,6	7,4	0	9,4	5,7	3,6	6,5	5,7	9,7
Інше	0,3	0,2	0,3	0,4	0,5	0	0,3	0,3	1,4	0,9	0,0	0,0
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	18,5	14,6	20,4	28,6	15,4	15,3	17,6	19,2	17,9	18,7	17,6	18,4
Важко відповісти	14,9	13,4	17,8	7,7	13,0	24,2	11,7	17,4	12,1	9,9	16,0	16,7

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

64. Чи бували ситуації, коли Ваші права (або права близьких Вам людей) були порушені?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, це відбувається постійно	8,2	15,5	5,0	3,9	8,1	2,4	7,5	8,7	5,7	10,2	10,4	5,4
Так, таке іноді трапляється	23,9	11,8	32,7	29,2	23,8	16,9	25,7	22,4	33,6	24,2	24,7	20,5
Бувало, раз чи два	14,6	10,7	18,6	9,9	11,5	28,2	15,7	13,8	21,4	12,3	15,0	14,0
Ні, такого не було	38,8	53,3	26,1	33,0	43,2	45,2	37,0	40,3	22,9	40,8	36,7	44,3
Важко сказати	14,5	8,8	17,6	24,0	13,3	7,3	14,1	14,8	16,4	12,5	13,1	15,9

65. А які саме права були порушені за останні два роки?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Право на життя	2,6	1,3	2,7	3,1	3,3	4,7	2,7	2,6	1,3	1,6	3,0	1,9
Право на соціальне забезпечення	23,5	43,2	17,0	13,8	14,1	39,1	20,8	25,9	12,5	27,6	27,9	17,3
Заборона смертної кари в мирний час	0,1	0	0,2	0	0	0	0,2	0	0	0	0	0
Заборона смертної кари під час війни	0,3	0,4	0,2	0	0,5	0	0,2	0,4	0	0	0,3	0,3
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	0,7	0,4	1,2	0	0,5	0	0,6	0,7	0	1,6	0,3	0,3
Заборона рабства і торгівлі людьми	0,5	0	0,7	0,8	0,5	0	0,4	0,6	0	0,4	0,3	0,3
Право самому розпоряджатися власною долею	2,6	1,3	2,9	0	6,0	1,6	3,3	2,1	1,3	2,5	1,8	3,5
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	11,4	4,2	17,0	7,7	13,0	4,7	13,0	9,9	17,5	5,8	6,3	18,2
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	9,5	5,1	13,3	10,0	9,2	1,6	8,5	10,4	5,0	11,5	5,7	11,0
Право на житло	9,1	8,1	12,5	6,9	4,3	9,4	8,7	9,5	3,7	8,2	6,9	12,3
Право на повагу до приватного і сімейного життя	3,1	2,5	2,7	3,8	5,4	0	1,2	4,9	2,5	5,3	3,6	0,9
Свобода думки, совісті і релігії	3,7	4,2	3,4	3,8	4,9	0	3,9	3,5	1,3	6,6	2,1	3,5
Право на участь у культурному житті	0,7	0,8	0,7	1,5	0	0	0,6	0,7	1,3	0	0,6	0,9
Свобода вираження та доступ до інформації	4,9	5,1	3,9	4,6	5,4	9,4	6,0	3,9	3,7	4,5	4,8	6,0
Свобода зібрань та об'єднань	1,6	2,5	1,7	1,5	0,5	0	2,5	0,7	1,3	2,1	0,9	1,9
Право на освіту	5,0	3,0	8,4	6,2	0,5	1,6	5,6	4,5	3,7	1,6	3,9	6,3
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	6,4	12,7	4,9	3,1	3,3	7,8	6,4	6,3	2,5	8,2	7,8	4,1
Право на працю і право на справедливі й сприятливі умови праці	22,1	19,5	27,0	18,5	18,5	18,8	21,6	22,6	25,0	21,0	19,2	21,1
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	0,5	0,8	0,7	0	0	0	0,2	0,7	0	1,2	0,3	0

Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	6,4	3,0	9,8	6,2	4,3	3,1	7,2	5,6	1,3	4,9	4,2	8,5
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	6,1	2,5	9,8	6,9	1,6	6,3	5,4	6,7	13,8	4,1	3,6	7,2
Право власності	6,6	10,2	4,7	6,9	4,9	9,4	6,0	7,1	2,5	6,6	7,2	6,9
Право на створення профспілок	0,2	0	0,5	0	0	0	0,4	0	0	0	0	0,3
Право на вільні вибори	4,2	4,7	3,4	2,3	2,7	15,6	2,9	5,4	3,7	3,7	5,7	3,1
Заборона ув'язнення за борг	0,4	0,8	0,5	0	0	0	0,6	0,2	0	0,4	0	0,3
Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	29,0	45,3	25,3	20,8	22,8	26,6	28,2	29,7	22,5	35,0	36,6	18,2
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	2,4	3,0	1,2	1,5	1,1	12,5	2,3	2,4	1,3	2,1	3,9	1,3
Заборона вислання громадян з країни	0,4	0	0,5	0	1,1	0	0,4	0,4	0	0,4	0,3	0,3
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість вислати іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	0,1	0	0,2	0	0	0	0,2	0	0	0	0	0
Інше	4,3	8,1	0,7	3,1	7,6	6,3	3,7	4,9	1,3	4,9	5,7	2,8
Важко сказати	16,8	13,6	19,4	25,4	10,9	12,5	18,4	15,5	15,0	18,5	13,8	18,9

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

66. Чи траплялися щодо Вас (або близьких Вам людей) наступні дії?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Незаконне затримання	5,1	0,4	9,5	6,1	3,7	3,2	6,0	4,3	2,9	4,5	1,9	7,4
Обшук без санкції суду	3,3	1,1	5,7	2,6	2,2	3,2	4,7	2,1	1,4	2,2	1,7	5,5
Огляд речей та особистий огляд патрулем поліції на вулиці	6,6	1,3	11,0	5,2	6,7	7,3	8,3	5,2	13,6	6,9	4,3	6,6
Необґрунтоване застосування насильства з боку поліції	3,9	1,1	7,0	3,0	3,7	0	4,2	3,6	2,1	3,2	1,1	6,1
Отримання погроз за критику органів влади	2,9	2,2	3,9	3,9	2,0	0,8	3,1	2,7	0,7	3,5	1,4	4,1
Дискримінація за різними ознаками	8,9	2,8	12,2	12,1	8,6	11,3	8,3	9,4	8,6	8,7	8,6	7,9
Порушення свободи релігій та віросповідання	0,9	0,6	0,3	3,5	1,0	0	0,8	0,9	1,4	1,7	0,6	0,4
Заборона мирного зібрання	1,8	2,2	2,0	2,2	1,0	0,8	2,0	1,7	4,3	1,9	1,6	1,6
Відмова у реєстрації громадської організації	0,9	0,6	0,4	2,6	1,5	0	1,3	0,6	0,7	1,5	1,3	0,3

Примушування до статевих стосунків	1,0	1,7	0,3	2,6	0,5	0	0,8	1,1	0	1,9	1,0	0,6
Застосування фізичних покарань в сім'ї	1,9	3,0	1,9	1,7	1,0	0	2,3	1,5	1,4	2,6	1,7	1,7
Розголошення приватної медичної інформації	2,2	1,3	3,6	2,2	1,2	0,8	2,4	1,9	2,9	1,7	1,0	2,9
Відмова у наданні органом влади інформації за інформаційним запитом	3,4	3,6	3,7	5,6	1,7	2,4	3,9	3,0	5,0	3,2	2,9	3,3
Вилучення приватної власності для суспільних потреб	0,9	1,1	0,7	2,6	0,2	0	1,3	0,6	1,4	1,7	0,3	0,9
Невиплати заробітної плати	17,7	10,9	22,4	17,3	21,9	7,3	18,0	17,4	20,0	21,9	14,6	16,4
Обмеження в праві читати певні книжки, дивитися певні фільми тощо	4,5	1,3	4,3	10,8	6,4	1,6	5,0	4,1	7,9	5,4	2,7	4,9
Інше	2,0	1,1	2,2	4,8	1,7	0,8	1,3	2,6	3,6	1,7	2,5	1,6
Ні, нічого подібного ні зі мною, ні з близькими людьми не траплялося	62,3	74,9	52,7	59,3	63,1	66,1	60,3	64,0	50,7	57,6	68,0	64,2

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

67. Якщо Ваші права (або близьких Вам людей) були порушені, то чи пробували Ви захистити свої права?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, і у більшості випадків мені це вдавалося	14,5	19,9	16,4	9,0	9,3	11,3	15,0	14,0	18,4	14,1	11,9	13,8
Так, але у більшості випадків мої спроби були марними	27,1	27,4	27,2	27,6	25,5	29,0	27,3	26,8	28,6	28,2	29,6	23,2
Навіть і не намагався (-лася)	58,4	52,7	56,4	63,4	65,3	59,7	57,6	59,2	53,1	57,6	58,4	63,0

*Відсотки від тих осіб, чий права порушувалися

68. Якщо Ви пробували захищати свої права, то як саме? Із використанням яких засобів?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Звернення до Президента	1,9	1,9	1,8	0	4,1	0	2,0	1,9	2,6	4,0	2,1	0
Звернення до суду	26,4	29,9	23,5	37,5	28,8	0	29,9	23,0	13,2	37,6	17,4	32,4
Звернення до прокуратури	11,3	3,7	18,7	16,7	5,5	0	12,7	9,9	18,4	9,9	6,3	13,9
Звернення до поліції	19,7	10,3	24,1	27,1	23,3	4,3	21,6	17,8	31,6	12,9	16,0	25,9
Звернення до депутата, обраного в окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	4,8	1,9	4,2	12,5	4,1	8,7	5,9	3,8	2,6	3,0	4,2	7,4
Звернення до місцевих органів влади	17,3	9,3	19,3	27,1	15,1	26,1	13,7	20,7	34,2	10,9	14,6	19,4

Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	4,1	7,5	2,4	2,1	4,1	4,3	3,9	4,2	2,6	4,0	5,6	3,7
Звернення у приймальню партії	1,4	2,8	0,6	0	1,4	4,3	2,0	0,9	0	1,0	2,1	1,9
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради з захисту прав людини	1,2	0,9	0,6	0	4,1	0	0,5	1,9	0	2,0	0	2,8
Звернення до неурядових правозахисних організацій	3,8	4,7	3,0	2,1	4,1	8,7	3,9	3,8	2,6	5,9	4,2	1,9
Звернення у засоби масової інформації	11,3	15,9	14,5	2,1	1,4	17,4	10,8	11,7	7,9	12,9	9,0	11,1
Звернення до міжнародних організацій	0,5	0,9	0	0	0	4,3	0	0,9	0	0	0,7	0,9
Звернення до Європейського суду з прав людини	0,2	0	0	0	0	4,3	0	0,5	0	0	0,7	0,0
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	29,0	55,1	25,9	12,5	9,6	26,1	29,9	28,2	10,5	30,7	31,3	28,7
Вирішення питання за допомогою хабара та інших подібних засобів	7,9	8,4	13,3	2,1	1,4	0	8,8	7,0	2,6	4,0	3,5	13,0
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокори (пікетування, голодування тощо)	2,4	4,7	2,4	0	1,4	0	2,5	2,3	2,6	5,0	0,7	1,9
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	8,2	1,9	12,0	6,3	12,3	0	7,4	8,9	7,9	2,0	8,3	13,0
Інше	1,9	0	1,8	0	4,1	8,7	2,5	1,4	0	3,0	1,4	2,8
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	2,9	0	3,6	2,1	2,7	13,0	2,0	3,8	5,3	3,0	3,5	0
Важко відповісти	4,8	0	7,2	12,5	2,7	0	4,4	5,2	5,3	7,9	4,2	1,9

*Відсотки від тих осіб, які намагалися захищати свої права. Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

69. Що головним чином спонукало Вас до захисту своїх прав (або близьких Вам людей)?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Відчуття несправедливості	61,5	60,7	62,2	61,2	54,7	80,0	64,1	59,1	56,5	59,3	66,7	58,1
Прагнення відшкодувати нанесений матеріальний збиток	16,9	25,2	10,4	26,5	18,7	8,0	15,2	18,5	10,9	19,4	16,0	18,8
Співчуття, бажання допомогти	11,1	8,4	13,5	6,1	16,0	0	9,7	12,5	10,9	12,0	7,3	14,5
Прагнення встановити у суспільстві законність	10,3	5,6	14,0	6,1	9,3	12,0	10,6	9,9	21,7	9,3	9,3	8,5
Інше	0,2	0	0	0	1,3	0	0,5	0	0	0	0,7	0

*Відсотки від тих осіб, які намагалися захищати свої права. Допускалася лише одна відповідь.

70. Якщо Ви ніколи не вдавалися до захисту своїх прав, то чому?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Бо мої права ніколи не порушували	34,5	48,0	23,6	27,2	34,6	40,6	33,1	35,7	18,4	27,9	32,6	44,2
Бо не знаю, як це робити	5,9	1,5	7,6	6,7	8,0	9,4	5,1	6,6	5,3	7,9	6,4	3,9
Бо в мене немає грошей, щоб за це платити	10,5	5,3	13,9	11,8	12,2	9,4	10,9	10,2	14,9	13,9	9,7	7,9
Бо в мене немає на це часу	4,9	3,6	6,3	2,6	5,5	5,7	5,6	4,3	6,1	4,8	5,3	4,4
Бо вважаю це марною витратою сил і часу – нічого з цього не вийде	33,5	28,1	37,5	35,4	33,8	33,0	34,1	33,0	47,4	39,9	32,2	27,2
Інше	1,1	0,4	1,7	1,5	1,1	0	1,0	1,1	6,1	1,4	0,9	0,2
Важко сказати	15,9	20,3	15,4	16,9	12,7	5,7	16,8	15,2	7,0	14,7	18,4	16,4
Немає відповіді	10,9											

*Можна було обрати кілька відповідей водночас.

71. Чи знаєте Ви про можливість отримання безоплатної правової допомоги від держави?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, знаю де і як її можна отримати	11,9	14,4	10,6	9,0	12,3	12,9	13,4	10,6	18,8	11,8	14,0	8,9
Так, чув (-ла) про таке, але не знаю де і як її можна отримати	33,7	31,0	32,2	32,9	41,0	31,5	36,0	31,8	36,2	35,1	37,1	29,0
Ні, нічого про це не знаю	54,4	54,7	57,2	58,1	46,7	55,6	50,6	57,5	44,9	53,1	48,9	62,1

72. Чи користувалися Ви коли-небудь послугами адвоката системи безоплатної правової допомоги?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так	5,4	4,7	5,9	6,0	5,9	3,2	6,5	4,5	7,1	5,0	5,5	4,7
Ні	94,6	95,3	94,1	94,0	94,1	96,8	93,5	95,5	92,9	95,0	94,5	95,3

73. Якщо Ви користувалися безоплатною допомогою, то задоволені Ви нею чи ні?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Повністю задоволений (-а)	25,0	36,0	18,4	33,3	13,6	50,0	19,6	31,3	42,9	33,3	25,7	21,2

Скоріше задоволений (-а), ніж незадоволений (-а)	18,3	24,0	18,4	13,3	13,6	25,0	21,4	14,6	14,3	19,0	20,0	21,2
Скоріше незадоволений (-а), ніж задоволений (-а)	26,9	24,0	28,9	26,7	27,3	25,0	35,7	16,7	14,3	38,1	22,9	27,3
Повністю незадоволений (-а)	17,3	4,0	26,3	13,3	22,7	0	17,9	16,7	0,0	9,5	11,4	21,2
Важко відповісти	12,5	12,0	7,9	13,3	22,7	0	5,4	20,8	28,6	0	20,0	9,1

*Відсотки від тих осіб, які користувалися безоплатною допомогою.

74. Чи Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з захисту прав людини (Омбудсмена)?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Kiїв	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, достатньо знаю про цю діяльність	6,5	5,8	6,3	8,5	6,1	8,1	8,9	4,4	10,8	7,3	6,8	4,5
Щось про це чув	41,6	43,3	45,2	36,3	34,1	48,4	42,2	41,1	36,7	32,9	40,0	50,3
Нічого про це не знаю	32,3	34,5	28,2	28,2	40,0	28,2	30,8	33,6	32,4	40,0	33,2	26,4
Навіть не знаю, що такий існує	19,6	16,4	20,3	26,9	19,9	15,3	18,1	20,9	20,1	19,8	19,9	18,8

75. Чи знаєте Ви про діяльність правозахисних організацій?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Kiїв	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, знаю достатньо про цю діяльність	8,8	7,8	9,7	7,3	8,1	12,9	10,2	7,6	19,3	8,0	10,5	5,7
Щось про це чув	41,6	53,4	37,3	33,8	38,7	38,7	43,2	40,3	40,0	41,4	41,8	43,5
Нічого про це не знаю	34,9	27,4	35,6	40,6	38,2	41,9	31,9	37,5	28,6	38,8	33,8	34,1
Навіть не знаю, що такі існують	14,7	11,4	17,4	18,4	15,0	6,5	14,8	14,7	12,1	11,9	13,9	16,8

76. Чи можете Ви назвати якісь правозахисні організації, правозахисні рухи, окремих правозахисників?*

	Всього %		Всього %
«Червоний Хрест»	0,3	Профспілки (чорнобильці, афганці тощо)	1,2
«Допомога Дніпра»	0	«Щит» (військова організація)	0
«Сила майбутнього»	0	Антикорупційні організації	0,1
ООН	0,5	Захист ветеранів ВВВ	0,2
«Amnesty International»	0,2	Захист домашніх тварин	0,1
Тетяна Монтян	0,2	«Контроль» Домброва	0,1
«Human Right Watch»	0,1	Європейський суд з прав людини	0,8
«Січ»	0	Фонд «Альянс Юнітас»	0
Служба захисту прав споживачів	0,6	«Час дій»	0,1
Органи юстиції (суд, прокуратура тощо)	2,5	Ліана Діановська	0
Державний нотаріус	0,2	«Закон і порядок»	0,1

Адвокати, адвокатські контори, юридичні контори	1,9	«Армія – SOS»	0
Міліція, поліція	2,9	Правозахисники, які захищають воїнів АТО	0,3
Соціальні служби	0,1	Омбудсмен Лутковська	0,1
ЗМІ	0*	Правозахисний центр «Свобода»	0
«Я – Волнохаха»	0	ГО «Відродження Донбасу»	0
«СОС Краматорськ»	0,1	Семен Глузман	0,2
Міжнародні організації	0,3	«Ліга захисту прав громадян України»	0,4
«NRS» (Норвезький суд у справах біженців)	0,5	«АЗОВ»	0,2
«Карітас»	0,1	«Бессарабія»	0,3
«Людина в біді»	0	Захист пенсіонерів	0,2
«Донбас СОС»	0,3	UNICEF	0
ГО «Право на захист»	0,1	Ірина Геращенко	0,1
«Восток SOS»	0,1	«ОПОРА»	0
«Луганська правозахисна група»	0	«Харківська правозахисна група»	0,1
Безкоштовна правова допомога	0,6	«Гаряча лінія» губернатора	0,1
«Народний контроль»	0,1	Ніна Карпачова	0
«Самопоміч»	0	«Крим SOS»	0
«Українська Гельсінська спілка»	0,7	«Організація із захисту прав ЛГБТ-спільноти»	0
«Фрідом хауз»	0,1	«Молодіжний правозахисний рух»	0
«Права людини»	0,4	Організація «Человек и закон»	0,1
«ФЕМЕН»	0	Рінат Ахметов	0
«Репортери без кордонів»	0,1	Не знаю таких	1,5
«Волинський правозахисний фонд»	0,4	Інше	2,2
Мустафа Джемілев	0	Таких взагалі немає	5,6
«Меморіал»	0,2	Важко сказати	51,2
«Рома» (Соціальний захист ромської національності)	0,2	Немає відповіді	24,6

*0 означає відповідь однієї людини, що менше ніж 0,1 (2 людини).

Розподіл за регіоном, статтю та типом населеного пункту

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Назвали певні організації, правозахисників	11,4	4,7	15,8	6,9	21,0	10,1	8,5	5,7	8,2	11,4	9,4
Назвали якісь організації, але які не є правозахисними	3,7	4,4	14,5	21,8	6,5	9,6	8,7	10,0	7,5	12,7	7,2
Не назвали жодної організації / правозахисника	86,8	91,1	73,5	72,5	73,4	81,9	83,9	85,0	85,2	77,7	84,9

77. Як загалом Ви ставитеся до діяльності правозахисних організацій?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Дуже позитивно	9,4	10,4	7,4	6,5	12,1	12,1	9,5	9,3	11,5	8,6	10,8	8,7
Переважно позитивно	27,7	40,9	20,8	22,1	25,2	29,0	29,0	26,7	20,9	31,5	26,6	29,1
Переважно негативно	4,7	4,9	5,2	5,6	3,7	2,4	3,8	5,4	9,4	6,3	5,1	2,5
Дуже негативно	1,2	0,6	0,9	0,9	3,2	0	1,6	0,9	1,4	0,6	1,9	0,3
До різних організацій по-різному	15,0	13,4	15,8	14,3	16,1	14,5	15,7	14,3	23,0	14,7	17,3	11,5
Важко сказати – я про них нічого не знаю	42,0	29,9	50,0	50,6	39,6	41,9	40,4	43,4	33,8	38,2	38,3	47,9

78. Чи готові Ви підтримати діяльність якихось правозахисних організацій чи рухів?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, готовий давати певні кошти	3,0	4,3	0,9	2,6	5,7	0,8	3,0	2,9	2,1	4,5	3,2	2,2
Готовий вступити в таку організацію, стати її членом	4,3	6,5	3,2	3,0	4,9	0,8	4,8	3,9	0,7	8,2	4,3	2,6
Готовий час від часу працювати в такій організації як волонтер	6,5	7,3	4,0	7,3	9,4	6,5	6,0	7,0	5,7	8,0	7,2	5,4
Готовий брати участь у певних акціях (мітинги, флешмоби тощо)	8,9	8,4	9,2	12,9	7,9	5,7	10,1	8,0	7,1	9,5	9,2	8,3
Готовий підписувати петиції, звернення	22,9	31,9	17,2	22,4	18,0	32,5	23,3	22,5	16,4	22,9	22,8	24,5
Інше	0,6	0	1,0	1,3	0,2	0,8	0,4	0,7	2,9	0,2	0,3	0,7
Ні, не готовий підтримувати діяльність правозахисних організацій	35,8	40,1	33,3	32,3	38,5	28,5	35,0	36,4	35,7	40,6	33,3	33,3
Важко сказати	27,3	16,0	35,7	31,0	25,7	26,8	26,4	28,0	35,7	20,1	29,5	29,1

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

79. Як Ви вважаєте, хто такі правозахисники? Які їхні характеристики Ви вважаєте головними?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Люди, які мають юридичну освіту	49,0	50,4	42,0	53,2	49,4	73,4	46,7	50,8	52,1	47,2	55,9	43,8
Люди, які прагнуть допомогти іншим людям	39,6	40,3	36,0	38,2	42,0	51,6	37,5	41,4	34,3	44,6	40,7	37,4
Люди, які просто заробляють собі на життя правовим захистом	20,3	21,3	20,5	24,5	20,4	7,3	21,5	19,2	35,0	19,4	19,8	17,7

Люди з підвищеним відчуттям справедливості	19,0	18,5	12,2	22,3	27,8	25,0	18,6	19,4	14,3	23,9	21,6	15,1
Люди, які відробляють зарубіжні гранти	6,6	8,4	5,4	7,7	5,9	4,8	7,4	5,9	8,6	4,7	7,0	7,0
Люди, які намагаються встановити у суспільстві закон і справедливий порядок	29,9	25,9	29,8	32,6	33,2	32,3	29,1	30,6	37,1	35,8	27,9	25,9
Люди, які намагаються таким чином пробитися у політику	13,5	13,2	15,3	18,9	9,1	8,1	15,2	12,0	14,3	12,1	13,5	13,8
Інше	0,5	0,2	0,7	0,4	0,7	0	0,3	0,6	2,9	0,4	0,3	0,3
Важко сказати	12,5	12,5	16,0	7,7	11,5	4,8	13,9	11,4	9,3	9,9	10,0	17,2

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

80. Звідки Ви загалом дізнаєтесь інформацію про права людини, стан їх дотримання, способи захисту?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
З телевізійних програм	75,1	82,8	73,7	74,6	67,6	75,0	71,8	77,8	68,6	73,2	74,2	77,8
З газет	22,8	30,8	23,7	14,5	17,0	17,7	24,6	21,4	24,3	25,7	19,5	23,3
З радіопрограм	12,9	20,1	12,6	12,3	6,4	5,6	12,2	13,5	4,3	12,6	11,1	16,6
З інтернет-сайтів	29,7	23,9	32,9	38,2	24,1	39,5	32,7	27,1	28,6	35,3	28,2	26,9
З обговорень на інтернет-форумах та соціальних мережах	7,9	4,1	8,2	12,7	9,6	8,1	9,6	6,3	10,0	10,0	6,6	6,7
Від друзів, родичів, колег	41,4	55,8	42,8	40,4	26,0	23,4	38,2	44,1	32,9	40,3	39,1	45,3
Від представників недержавних або благодійних організацій, їхніх буклетів, інших публікацій	2,9	3,7	2,1	3,5	2,0	5,6	3,7	2,3	3,6	2,4	4,3	2,2
Зі стендів, брошур, інших інформаційних матеріалів у державних органах	4,1	5,6	3,3	3,9	3,9	2,4	4,3	3,9	5,0	5,7	3,3	3,8
Безпосередньо від працівників державних органів	3,2	4,9	2,4	3,1	2,2	4,0	3,3	3,1	5,7	4,4	2,5	2,9
З релігійних проповідей та релігійної літератури	3,1	4,9	3,1	1,8	2,2	0,8	1,2	4,7	0,7	2,8	3,3	3,8
З особистого досвіду	25,9	23,3	24,9	38,6	28,7	9,7	27,3	24,6	21,4	24,6	28,5	26,0
Вивчав (ла) у школі, вищому навчальному закладі	14,7	15,1	16,9	7,0	16,7	8,9	14,7	14,8	26,4	23,5	13,6	8,0
Інше	0,6	0	0,6	1,8	1,0	0	0,3	0,8	2,9	0,7	0,5	0,3

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

81. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Засоби масової інформації	56,9	60,8	58,7	54,7	49,8	57,3	54,4	58,9	57,9	57,0	55,8	56,8

Інтернет, соціальні мережі	25,4	21,3	29,0	29,3	22,8	23,4	27,4	23,6	22,1	26,1	25,2	24,9
Сім'я, друзі	42,4	59,9	39,5	36,2	33,1	25,0	42,7	42,1	26,4	41,3	42,9	45,7
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	24,1	29,5	24,5	19,8	17,6	27,4	22,4	25,5	30,0	29,8	23,3	21,3
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	7,6	6,5	10,0	6,5	6,6	4,0	6,5	8,5	8,6	10,8	5,2	8,3
Церква, релігія	9,0	21,5	4,0	6,0	4,7	3,2	6,6	11,0	2,9	9,1	9,2	10,9
Трудові колективи	11,8	18,1	11,2	14,2	5,9	3,2	12,1	11,5	14,3	12,5	10,3	12,9
Політичні лідери	3,7	6,9	2,7	3,0	2,5	0	5,0	2,6	5,7	3,9	3,5	3,5
Власні роздуми	35,3	33,4	30,3	47,0	40,0	33,9	39,2	32,0	35,0	39,7	35,7	31,6
Інше	0,8	0	0,3	5,2	0,2	0	0,8	0,7	0	0,6	0,5	1,2
Важко сказати	5,6	4,3	4,9	6,5	7,4	8,1	5,5	5,7	7,9	6,5	4,6	5,5

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

82. Чи є Ви членом або учасником наступних організацій чи об'єднань?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Громадської організації	2,4	1,7	1,6	3,0	3,7	4,8	2,7	2,2	2,9	2,4	3,0	2,0
Політичної партії	1,3	1,7	1,0	1,3	1,2	0,8	1,0	1,5	2,1	1,5	1,7	0,6
Церковної або релігійної організації	4,7	9,1	2,1	4,3	3,4	4,8	4,3	5,0	2,1	3,2	7,1	4,5
Профспілки	8,9	13,8	9,7	3,4	5,6	4,0	9,7	8,2	11,4	8,0	7,9	10,0
Волонтерського руху	2,7	3,5	2,6	1,3	2,2	3,2	2,7	2,7	2,1	2,8	2,4	3,0
Іншої громадської організації	0,3	0,2	0,3	0,4	0	0,8	0,2	0,3	0,7	0	0,6	0,0
Ні, не належу до жодної організації чи об'єднання	81,0	71,1	84,0	87,2	84,6	83,9	80,4	81,4	80,0	82,8	78,6	81,2

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

83. Чи доводилося Вам брати якусь участь у діяльності правозахисних організацій чи рухів?

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Так, я є членом (чи працівником) правозахисної організації	0,8	0,7	0,6	0,9	1,2	0	0,9	0,6	0,7	0,4	1,3	0,6
Доволі регулярно беру участь у діяльності правозахисних організацій чи рухів	1,2	1,1	1,2	2,1	1,2	0,8	1,2	1,3	2,2	1,5	1,6	0,7
Якось довелося брати участь у акціях, які проводили правозахисні організації та руху	4,8	4,3	6,6	2,1	4,0	4,0	6,1	3,7	11,7	5,2	5,1	2,9
Ні, ніякої участі брати не доводилося	93,2	93,8	91,7	94,8	93,6	95,2	91,8	94,4	85,4	92,9	92,1	95,8

84. Чи брали Ви протягом останніх трьох років участь у наступних акціях протесту?*

	Всього %	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Чоловіки	Жінки	Київ	Обласні центри	Райцентри та інші міста	Села
Мирні демонстрації	8,7	11,4	9,0	3,4	7,4	8,9	11,8	6,0	16,4	9,0	7,9	7,8
Бойкоті	0,4	0,6	0,3	0,9	0,2	0	0,7	0,2	0	0,4	0,3	0,6
Страйку	0,6	1,5	0,4	0	0,2	0	0,8	0,5	0	0,2	0,6	1,0
Голодуванні	0,3	0,2	0	1,3	0,5	0	0,1	0,5	0	0,6	0,5	0
Флешмобі	2,8	2,8	3,4	2,6	0,5	6,5	4,0	1,7	5,0	3,2	2,9	1,7
Підписанні, написанні чи інші підтримці петицій та звернень	8,2	8,0	11,6	5,6	5,1	4,0	8,1	8,2	22,1	9,2	5,6	7,5
Пікетуванні (державних будівель, будівничих майданчиків тощо)	2,0	4,3	1,6	1,3	0,5	0,8	3,0	1,2	2,1	2,2	1,6	2,5
Акції та кампанії в соціальних мережах	3,3	3,5	4,3	3,4	1,7	0,8	4,4	2,3	8,6	3,9	2,7	2,5
Захоплення будівель державних установ, блокування доріг	0,3	0,4	0,4	0,4	0	0	0,6	0,1	0,7	0,2	0,5	0,1
Іншої формі протесту	0,1	0	0	0	0,2	0	0	0,1	0	0,2	0	0
У жодній з акцій протесту участі не брав (-ла)	80,7	77,1	77,4	86,2	86,8	85,5	77,0	83,8	61,4	78,7	83,0	83,2

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕСПОНДЕНТІВ

85. Стать		86. Вік		87. Освіта		88. Чи маєте Ви юридичну освіту?	
	%		%		%		%
Чоловіча	45,4	До 30 років	24,2	Початкова і незакінчена середня	3,1	Так	2,9
Жіноча	54,6	30-54 роки	46,5	Середня	22,2	Ні	90,6
		55+ років	29,3	Середня спеціальна	39,3	Немає відповіді	6,5
				Незакінчена вища	7,8		
				Вища	27,6		

89. Рід занять		%
Керівник (заступник керівника) підприємства, установи, підрозділу		1,7
Фахівець технічного профілю (з вищою або середньою спеціальною освітою)		8,9
Фахівець гуманітарного профілю у галузі науки, культури, освіти, охорони здоров'я, виховання тощо (з вищою або середньою спеціальною освітою)		9,5
Працівник правоохоронних органів, військовослужбовець		1,5
Працівник громадського об'єднання, політичної партії чи релігійної організації		0,6
Підприємець (бізнесмен)		3,8
Службовець із складу обслуговуючого персоналу (без спеціальної освіти)		5,2

Кваліфікований робітник	13,1
Різноробочий, підсобний робітник	5,9
Робітник сільськогосподарського виробництва, фермер	3,2
Учень, студент	5,2
Непрацюючий пенсіонер	22,8
Домогосподарка	8,7
Не маю постійного місця роботи, але підробляю при нагоді у різних місцях	5,3
Тимчасово не працюю і не маю джерел доходу	3,9
Інше	0,7

90. Якщо Ви працюєте, то де?

	%
У державному секторі	30,0
У приватному секторі	52,0
У некомерційному секторі	7,8
Не працюю	10,2

*Відсотки від тих респондентів, які не є пенсіонерами.

91. До якого майнового прошарку Ви себе відносите?

	%
До високозабезпечених	0,7
До вище середнього	3,3
До середнього	41,9
До нижче середнього	41,4
До найнижчого	12,7

92. Чи постійно Ви проживаєте за місцем реєстрації?

	%
Так	87,5
Ні	10,9
Живу без реєстрації	1,6

93. Ваша рідна мова

	%
Українська	71,9
Російська	27,3
Інша	0,8

94. Якою мовою Ви спілкуєтеся у сім'ї?

	%
Лише українською	43,2
Лише російською	23,1
Іншою мовою	0,2
По-різному, залежно від обставин	33,5

95. Тип населеного пункту

	%
Київ	7,0
Обласний центр	23,2
Райцентри та інші міста	31,6
Селище міського типу	3,7
Село	34,5

96. До якої релігійної конфесії Ви належите?

	%
Нерелігійний	21,3
Українська православна (Київський патріархат)	26,9
Українська православна (Московський патріархат)	10,9
Греко-католицька	10,7
Католицька	0,8
Українська автокефальна	1,5

Протестантська	0,7
Мусульманська	0,1
Інша	0,7
Релігійний, але не належу до якоїсь певної конфесії	26,4

97. Область

	%		%
Вінницька	4,2	Одеська	5,9
Волинська	2,5	Полтавська	3,9
Дніпропетровська	8,6	Рівненська	2,8
Донецька та Луганська	6,2	Сумська	3,0
Житомирська	3,3	Тернопільська	2,8
Закарпатська	3,1	Харківська	7,0
Запорізька	4,8	Херсонська	2,8
Івано-Франківська	3,5	Хмельницька	3,4
Київська	4,8	Черкаська	3,4
Кіровоградська	2,5	Чернівецька	2,3
Львівська	6,4	Чернігівська	2,8
Миколаївська	3,0	Київ	7,0

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування державних службовців на тему «Права людини в Україні» було проведено з 23 листопада по 13 грудня 2016 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці із ГО «Центр інформації про права людини». Всього опитано 104 респонденти.

1. Як Ви вважаєте, чи достатньо уваги приділяється в українському суспільстві питанням дотримання прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, ці питання перебувають у центрі уваги суспільства	23	22,1
Питання важливі, але все ж є в суспільстві й більш нагальні проблеми	26	25,0
Загалом ці питання перебувають на периферії суспільної уваги	33	31,7
Цими питаннями взагалі майже не цікавляться	16	15,4
Важко сказати / без відповіді	6	5,8

2. Чи знаєте Ви про діяльність правозахисних організацій?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, знаю достатньо про цю діяльність	54	51,9
Щось про це чув	42	40,4
Нічого про це не знаю	8	7,7

3. Чи є у Вашому місті (селі, районі) правозахисні організації чи рухи?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, є	76	73,1
Ні, немає	9	8,7
Не знаю / без відповіді	19	18,3

4. Чи зверталися Ви коли-небудь до недержавних правозахисних організацій чи рухів у своїй роботі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	21	20,2
Ні	83	79,8

5. Якщо Вам у своїй роботі доводилося звертатися до правозахисних організацій, то з якою метою?

(Можливі кілька варіантів відповіді)

	Кількість відповідей (23 респонденти відповіли на це питання)	Серед тих, хто відповіли, %
Допомогти у вирішенні певної проблеми	12	52,2

Допомогти у справі з порушенням прав конкретної людини	10	43,5
Запропонувати увійти до складу певних громадських дорадчих організацій при органах влади	7	30,4
Дізнатися про плани і результати їхньої роботи	4	17,4
Отримати необхідні контакти	5	21,7
Запросити на захід	7	30,4
Висловити претензії	0	0
Інше	1	4,3

6. Чи задоволені Ви результатом спілкування з правозахисними організаціями?

	<i>Кількість відповідей (26 респондентів відповіли на це питання)</i>	<i>Серед тих, хто відповіли, %</i>
Переважно так	8	30,8
У різних випадках траплялося по-різному	14	53,8
Переважно ні	4	15,4

7. А чи зверталися до Вас коли-небудь від недержавних правозахисних організацій чи рухів або окремі правозахисники?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	31	29,8
Ні	73	70,2

8. Якщо до Вас зверталися від правозахисних організацій чи окремі правозахисники, то з якою метою?

	<i>Кількість відповідей (34 респонденти відповіли на це питання)</i>	<i>Серед тих, хто відповіли, %</i>
По допомогу у вирішенні певної проблеми	12	35,3
По допомогу у справі з порушенням прав конкретної людини	1	32,4
Із скаргою на певні державні структури або чиновників, які порушують права людини	5	14,7
По допомогу своїй організації	1	29
Отримати необхідні контакти	13	38,2
Запросити на свій захід	9	26,5
Інше	0	0

9. Наскільки загалом ефективна, на Ваш погляд, діяльність правозахисних організацій у цілому в Україні?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Дуже ефективна	1	1,0
Скоріше ефективна	39	37,5
Скоріше неефективна	30	28,8

Взагалі неефективна	6	5,8
Важко відповісти / без відповіді	28	26,9

10. Чи Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з захисту прав людини (Омбудсмена)?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо знаю про цю діяльність	50	48,1
Щось про це чув	39	37,5
Нічого про це не знаю	12	11,5
Навіть не знаю, що такий існує	3	2,9

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

(Оцінка за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре)

	1	2	3	4	5	Середня оцінка
11. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	11,2	18,4	39,8	26,5	4,1	2,93
12. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	10,7	12,6	34	33	9,7	3,22
13. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	13,7	29,4	33,3	18,6	4,9	2,72
14. Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, у тому числі своєю рідною мовою та ін.)	5,0	11,9	26,7	41,6	14,9	3,50
15. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	18,6	27,5	38,2	11,8	3,9	2,55

16. Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ситуація змінилася на краще	8	7,7
Ситуація змінилася на гірше	20	19,2
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою	23	22,1
Практично нічого не змінилося	32	30,8
Важко сказати / без відповіді	21	20,2

17. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, змінилася на краще?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	12	11,5
Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, у тому числі своєю рідною мовою та ін.)	4	3,9

Інші права	4	3,9
Важко сказати	10	9,6

18. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація змінилася на гірше?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	20	19,2
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	4	3,8
Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	4	3,8
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	4	3,8
Інші права	4	3,8
Важко сказати	4	3,8

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи?

	Безумовно, повинні бути обмежені, %	За певних обставин можуть бути децю обмежені, %	Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %	Важко сказати/ без відповіді, %
19. Наркозалежні	15,4	52,9	18,3	13,5
20. Колишні засуджені	3,8	45,2	34,6	16,3
21. Гомосексуали, геї, лесбійки, трансгендери	6,7	27,9	48,1	17,3
22. Безробітні	0	14,4	74,0	11,5
23. Роми (цигани)	5,8	22,1	59,6	12,5
24. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	4,6	27,9	55,8	11,5
25. Люди з певними політичними поглядами (наприклад, підтримують російську збройну агресію)	16,3	41,3	24,0	18,3
26. Олігархи	14,4	30,8	35,6	19,2
27. Переселенці з окупованих районів Донбасу	1,9	17,3	71,2	9,6

28. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, дуже серйозною	26	25,0
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	48	46,2
Ні, це взагалі не проблема	16	15,4
Важко відповісти / без відповіді	14	13,5

29. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні?*(Позначте все, що вважаєте за потрібне)*

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Вік	48	46,2
Стать	35	33,7
Місце проживання	25	24,0
Статус вимушених переселенців	28	26,9
Етнічне походження (національність)	21	20,2
Сімейний стан	2	1,9
Релігійні погляди	14	13,5
Сексуальна орієнтація	39	37,5
Інвалідність	48	46,2
Стан здоров'я	27	26,0
Політичні погляди	21	20,2
Майновий стан	33	31,7
Громадянство	5	4,8
Інше	1	1,0
Насправді в Україні нікого не дискримінують	8	7,7
Важко сказати	10	9,6

30. Що робити, щоб запобігти дискримінації людей після 40 років при працевлаштуванні?*(Позначте все, що вважаєте за потрібне)*

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Заохочувати їх проходити курси підвищення кваліфікації	44	42,3
Проводити інформаційну роботу із працедавцями	42	40,4
Вводити штрафи за дискримінацію при працевлаштуванні	39	37,5
Вводити пільги для тих працедавців, які роблять програми працевлаштування людей старшого віку	56	53,9
Такої проблеми немає. Всі, хто хочуть, можуть знайти собі роботу	6	5,8
Важко сказати	4	3,9

31. Чи вважаєте Ви, що українська система пільг для вразливих категорій є ефективною?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Вважаю загалом систему ефективною – пільги є у всіх, кому вони потрібні	11	10,6
Нинішня система пільг марнотратна – пільги є в тих, хто їх не потребує	18	17,3
Ні, система неефективна, пільги потрібно відмінити та будувати програми адресної підтримки	55	52,9
Важко сказати / без відповіді	20	19,2

32. Чи вважаєте Ви, що квотування в сфері праці для людей з інвалідністю вирішує проблему їх працевлаштування? (Дайте одну відповідь)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, ця система стимулює працевлаштування людей з інвалідністю	23	22,1
Ні, крім квот, потрібно ще створювати доступні робочі місця і взагалі умови доступності місця роботи	55	52,9
Ні, потрібна цілеспрямована система навчання, яка дасть людині з інвалідністю потрібний рівень освіти і професію	19	18,3
Інше (що?)	0	0
Насправді люди з інвалідністю самі не хочуть працювати	1	1,0
Важко сказати	6	5,8

33. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні? (Зазначте все, що вважаєте дієвим)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Звернення до Президента	9	8,7
Звернення до суду	34	32,7
Звернення до прокуратури	16	15,4
Звернення до поліції	12	11,5
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	12	11,5
Звернення до місцевих органів влади	21	20,2
Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	14	13,5
Звернення у приймальню партії	0	0
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради з захисту прав людини	27	26,0
Звернення до неурядових правозахисних організацій	13	12,5
Звернення у засоби масової інформації	36	34,6
Звернення до міжнародних організацій	17	16,4
Звернення до Європейського суду з прав людини	21	15,4
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	15	14,4
Вирішення питання за допомогою хабара та інших подібних засобів	10	9,6
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокорі (пікетування, голодування тощо)	12	11,5
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	7	6,7
Інше (що?)	0	0
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	14	13,5
Важко відповісти	20	19,2

34. Чи були ситуації, коли Ваші права (або права близьких Вам людей) були порушені?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, це відбувається постійно	7	6,7

Так, таке іноді трапляється	51	49,0
Бувало, раз чи два	17	16,4
Ні, такого не було	16	15,4
Важко сказати / без відповіді	13	12,5

35. Якщо Ваші права (або близьких Вам людей) були порушені, то чи пробували Ви захистити свої права?

	<i>Кількість відповідей (89 респондентів відповіли на це питання)</i>	<i>Серед тих, хто відповіли, %</i>
Так, і у більшості випадків мені це вдавалося	32	36,0
Так, але у більшості випадків мої спроби були марними	31	34,8
Навіть і не намагався (-лася)	26	29,2

36. Якщо Ви пробували захищати свої права, то як саме? Із використанням яких засобів? (Зверніться до питання 33, зі списком можливих способів обстоювання своїх прав, і запишіть номери тих, до яких Ви вдавалися)

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Звернення до суду	16	15,4
Звернення до поліції	12	11,5
Звернення до місцевих органів влади	11	10,6
Звернення до прокуратури	9	8,7
Звернення у засоби масової інформації	8	7,7
Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	7	6,7
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	4	3,9
Звернення до неурядових правозахисних організацій	3	2,9
Звернення до Президента	3	2,9
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	3	2,9
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	2	1,9
Вирішення питання за допомогою хабара та інших подібних засобів	2	1,9
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради з захисту прав людини	1	1,0

37. Ми досить часто вживаємо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права? (Оберіть один варіант)

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Права людини належать їй від народження	56	53,9
Права людини надаються їй державою	29	27,9
Права людини визначаються міжнародними угодами	10	9,6
Права людини визначає релігія	0	0
Кожна людина сама визначає, які в неї права	1	1,0
Інше	0	0
Важко сказати	8	7,7

38. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	<i>Основна, %</i>	<i>Загалом важлива, але не основна, %</i>	<i>Не важлива, %</i>	<i>Важко сказати / без відповіді</i>
Свобода	89,4	6,7	1,0	2,9
Гідність	76,0	15,4	1,0	7,7
Рівність	74,0	17,3	1,9	6,7
Справедливість	81,7	10,6	1,0	6,7
Толерантність	53,9	26,0	7,7	12,5
Відповідальність	64,4	21,2	4,8	9,6
Матеріальна забезпеченість	45,2	30,8	11,5	12,5
Законослухняність	67,3	19,2	2,9	10,6
Безпека	85,6	6,7	1,0	6,7
Мораль	63,5	23,1	4,8	8,7
Патріотизм	54,8	26,9	8,7	9,6
Порядок	52,9	30,8	6,7	9,6
Вільний розвиток особистості	69,2	18,3	3,8	8,7

Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями?

<i>Твердження</i>	<i>повністю погоджуюся, %</i>	<i>скоріше погоджуюся, %</i>	<i>скоріше не погоджуюся, %</i>	<i>зовсім не погоджуюся, %</i>	<i>важко відповісти, %</i>
39. Права людини є універсальними для всіх держав	51,0	27,9	14,4	2,9	3,8
40. Права людини у кожній країні повинні бути різними	10,6	16,4	38,5	27,9	6,7
41. Стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	69,2	17,3	2,9	3,8	6,7
42. Раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	75,0	15,4	1,9	2,9	4,8
43. Політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	69,2	17,3	4,8	1,9	6,7
44. Захист прав людини – обов'язок держави	73,1	19,2	1,9	0	5,8
45. Визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою	59,6	28,9	6,7	0	4,8
Законослухняність	67,3	67,3	19,2	2,9	10,6
Безпека	85,6	85,6	6,7	1,0	6,7
Мораль	63,5	63,5	23,1	4,8	8,7
Патріотизм	54,8	54,8	26,9	8,7	9,6
Порядок	52,9	52,9	30,8	6,7	9,6
Вільний розвиток особистості	69,2	69,2	18,3	3,8	8,7

46. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	53	51,0
Переважно співпадають, за деякими виключеннями	26	25,0
Більше суперечать, ніж співпадають	2	1,9
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти / без відповіді	23	22,1

47. Родина священнослужителя забороняє дорослій доньці перейти в буддизм, вважаючи відступництво від релігійної традиції неприпустимим. Вона ж стверджує, що має право самостійно вирішувати. Що, на Вашу думку, у цій ситуації важливіше, релігія чи право доньки самостійно обирати свою релігію?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Релігія і традиція важливіша	6	5,8
Людина має право на свободу вибору віросповідання	87	83,7
Важко сказати / без відповіді	11	10,6

48. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	50	48,1
Переважно збігаються, за деякими винятками	39	37,5
Більше суперечать, ніж збігаються	5	4,8
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти / без відповіді	11	10,6

49. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	43	41,4
Переважно збігаються, за деякими винятками	41	39,4
Більше суперечать, ніж збігаються	3	2,9
Повністю суперечать	1	1,0
Важко відповісти / без відповіді	16	15,4

50. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	28	26,9
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	68	65,4
Важко сказати / без відповіді	8	7,7

51. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звичайно, важливими є і свобода і достаток, при цьому в обмін на добробут людям варто поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	22	21,2
Звичайно, важливими є і свобода і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав варто терпіти певні матеріальні труднощі	40	38,5
Важко сказати / без відповіді	42	40,4

52. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	39	37,5
Ні	34	32,7
Важко відповісти / без відповіді	31	29,8

53. Чи має право людина страйкувати (не виходити на роботу чи навчання, висуваючи політичні вимоги до органів влади) через незгоду з політикою держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	59	56,7
Ні	21	20,2
Важко відповісти / без відповіді	24	23,1

54. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини із країнами, де масово порушуються права людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, якщо це вигідно для країни	21	20,2
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	57	54,8
Важко відповісти / без відповіді	26	25,0

55. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини?*(Зазначте ті, які є найбільш авторитетними для Вас)*

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Засоби масової інформації	38	36,5
Інтернет, соціальні мережі	25	24,0
Сім'я, друзі	47	45,2
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	42	40,4
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	46	44,2
Церква, релігія	11	10,6
Трудові колективи	26	25,0
Політичні лідери	8	7,7
Власні роздуми	59	56,7

Інше (що?)	1	1,0
Важко сказати	8	7,7

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

56. Стать	
	Кількість відповідей, %
Чоловіча	35,9
Жіноча	64,1

57. Вік	
	Кількість відповідей, %
18-34 роки	26,0
35-54 роки	61,5
55+ років	12,5

58. Чи маєте Ви юридичну освіту?	
	Кількість відповідей, %
Так	14,6
Ні	85,4

59. Ким Ви працюєте?	
	Кількість відповідей, %
На керівній посаді	45,6
Фахівець	54,4

60. Тип населеного пункту	
	Кількість відповідей, %
Місто з більше ніж 500 тис. жителів	45,6
Місто зі 100-499 тис. жителів	44,7
Місто з 50-99 тис. жителів	6,8
Місто з менш ніж 50 тис. жителів	1,9
Селище, село	1,0

59. Ким Ви працюєте?	
	Кількість відповідей, %
Захід	13,5
Центр (у тому числі м. Київ)	46,2
Південь	7,7
Схід	8,7
Донбас	24,0

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ СУДДІВ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування суддів на тему «Права людини в Україні» було проведено з 22 листопада по 19 грудня 2016 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці із ГО «Центр інформації про права людини». Всього опитано 180 респондентів.

1. Як Ви оцінюєте діяльність наступних державних органів, відповідальних за дотримання прав людини?

	Повністю негативно, %	Скоріше негативно, %	Наскільки позитивно, настільки й негативно, %	Переважно позитивно, %	Цілком позитивно, %
Судова система	0	0,6	7,9	71,2	20,3
Прокуратура	1,7	25,7	45,1	26,9	0,6
МВС	10,5	33,1	41,1	13,4	1,2
Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини	4,7	10	21,2	55,3	8,8
СБУ	5,9	20	42,4	27,6	4,1

2. Як, на Вашу думку, змінилась робота наступних державних органів після 2013 року?

	Ефективність роботи значно знизилась, %	Ефективність роботи дещо знизилась, %	Практично не змінилась, %	Ефективність роботи дещо підвищилась, %	Ефективність роботи значно підвищилась, %
Судова система	6,1	14,5	29,1	36,3	14,0
Прокуратура	16,9	25,7	38,8	16,9	1,7
МВС	38,6	23,9	22,7	14,2	0,6
Офіс Уповноваженого Верховної Ради з прав людини	6,4	8,2	62,0	18,1	5,3
СБУ	13,5	14,6	39,8	26,9	5,3

3. Як Ви оцінюєте реформування поліції, що проводилася останні два роки?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже добре	0	0
Скоріше добре	32	17,8
Скоріше погано	70	38,9
Дуже погано	56	31,1
Важко відповісти / без відповіді	22	12,2

4. Як Ви оцінюєте реформування прокуратури в Україні, що проводилося останні два роки?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже добре	0	0
Скоріше добре	37	20,6
Скоріше погано	93	51,7
Дуже погано	32	17,8
Важко відповісти / без відповіді	18	10

5. Чи знайомі Ви з практикою застосування Європейської конвенції з прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо добре	133	73,9
Так, але лише в загальному вигляді	43	23,9
Ні	1	0,6
Без відповіді	3	1,7

6. Чи відомо Вам щось про Національну стратегію у сфері прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо добре	46	25,6
Так, але лише в загальному вигляді	103	57,2
Ні	29	16,1
Без відповіді	2	1,1

7. Чи застосовували Ви на практиці Європейську конвенцію з прав людини та практику Європейського суду з прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, і не один раз	156	86,7
Не застосовував, але розглядав можливість застосування	15	8,3
Ні	5	2,8
Без відповіді	4	2,2

8. Чи вважаєте Ви, що Україна мала б взяти собі за зразок права людини, передбачені вже існуючими конституціями окремих країн?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	110	61,1
Ні	28	26,7
Важко відповісти / без відповіді	42	23,3

9. Якщо Ви вважаєте, що Україна могла б запозичити права людини безпосередньо з чужих існуючих зразків, то якій з нижче перерахованих країн Ви надали б перевагу?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповіли, %
США	45	27,3

Франція	12	7,3
Польща	10	6,1
Росія	1	0,6
Німеччина	24	14,5
Канада	10	6,1
Інше	13	7,9
Важко сказати	50	30,3

10. Чи Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена)?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо знаю про цю діяльність	119	66,1
Щось про це чув	57	31,7
Нічого про це не знаю	3	1,7
Без відповіді	1	0,6
Важко відповісти / без відповіді	23	22,1

11. Чи знаєте Ви про діяльність правозахисних організацій?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо знаю про цю діяльність	107	59,4
Щось про це чув	66	36,7
Нічого про це не знаю	5	2,8
Без відповіді	2	1,1

12. Як загалом Ви ставитеся до діяльності правозахисних організацій?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже позитивно	20	11,1
Переважно позитивно	86	47,8
Переважно негативно	15	8,3
Дуже негативно	1	0,6
До різних організацій по-різному	55	30,6
Важко сказати/ я про них нічого не знаю	3	1,7

13. Наскільки загалом ефективна, на Ваш погляд, діяльність правозахисних організацій у цілому в Україні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже ефективна	0	0
Скоріше ефективна	77	42,8
Скоріше неефективна	63	35,0
Взагалі неефективна	8	4,4
Важко відповісти / без відповіді	32	17,8

14. Чи можете Ви виділити в позитивному плані якісь правозахисні організації, правозахисні рухи, окремих правозахисників?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Українська Гельсінська спілка з прав людини	8	4,4
Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги	5	2,8
ГПО «Права людини»	2	1,1
Харківська правозахисна група	2	1,1
Тетяна Монтян	2	1,1
Міжнародне товариство захисту прав людини: Українська секція	2	1,1
Інші - Рівненська обласна правозахисна організація «Права людини» - ВГО «Крила 8 сотні» - Дорожній Контроль - Transparency International - Amnesty International - ГО «Джерела права» - ДОДГО «Правозахисна Спілка «Допоможемо Дітям» - ГО «Маю право» - Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна» - Регіональний благодійний громадський фонд «Право і демократія» - Корпус свободи - ММГО «М'АРТ» (Молодіжна АльтерНаТива) - Центр громадської адвокатури - Ради у справах біженців - Дніпропетровська обласна громадська організація «Правозахисна організація «Траст» «Козацька варта» - Спілка юристів: Одеське регіональне відділення - Левко Лук'яненко - Семен Глузман <i>(по 1 згадці)</i>	19	10,6
Не могу назвати жодної	30	16,7

15. Чи вважаєте Ви, що суддя в Україні може бути незалежним і виносити рішення винятково за законом?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	147	81,7
Ні	19	10,6
Важко відповісти / без відповіді	14	7,8

16. Що, на Вашу думку, найбільш негативно впливає на ухвалення деякими суддями незаконних рішень?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Політичний тиск з боку державних посадовців	92	51,1
Звернення депутатів різних рівнів	31	17,2
Тиск з боку безпосереднього керівництва	8	4,4
Перспектива солідної грошової винагороди	19	10,6
Побоювання за власне життя та безпеку	66	36,7

Мітинги перед судом	60	33,3
Тиск ЗМІ, громадської думки	64	35,6
Особисті знайомства, родинні контакти	8	4,4
Інше	4	2,2
Насправді ніхто і ніщо не може змусити винести суддю протизаконне рішення	36	20
Важко сказати	22	12,2

17. Чи можуть працівники судів захистити себе у правовий спосіб у разі порушення їхніх прав, у тому числі з боку керівництва?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, вони можуть і звертаються в різні, у тому числі й судові органи, обстоюючи свої права	119	66,1
Вони можуть вільно звертатись за захистом своїх прав після того, як вони звільняються з роботи в органах	11	6,1
Ні, через побоювання втратити посаду чи певні інші переваги на посаді працівники воліють мовчати й не оскаржувати порушення своїх прав	46	25,6
Без відповіді	4	2,2

18. Як Ви ставитеся до впровадження суду присяжних в Україні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Він має бути запроваджений лише для особливо тяжких злочинів	103	57,2
Він має бути запроваджений і для тяжких злочинів, і для злочинів середньої тяжкості	16	8,9
Узагалі не має бути запроваджений	32	17,8
Важко сказати / без відповіді	29	16,1

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

(Оцінка за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре)

	1	2	3	4	5	Середня оцінка
19. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	8,0	9,8	47,7	29,9	4,6	3,13
20. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	6,9	14,9	33,7	34,9	9,7	3,26
21. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	32,0	34,3	25,7	6,9	1,1	2,11
22. Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	6,9	13,7	38,3	35,4	5,7	3,19
23. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, про контролювати стан довкілля тощо)	31,4	23,4	34,3	9,7	1,1	2,26

24. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Президент України	52	28,9
Прем'єр-міністр України	39	21,7
Голова Верховної Ради	31	17,2
Уряд України (Кабінет міністрів України)	82	45,6
Верховна Рада України	83	46,1
Народні депутати	85	47,2
Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійного фонду, виконавча служба, пенітенціарна служба тощо)	60	33,3
Місцева влада (на рівні міста чи села: ради, виконавчі комітети, державні адміністрації, місцеві державні службовці)	31	17,2
Поліція	58	32,2
Прокуратура	39	21,7
СБУ	32	17,8
Збройні сили України	5	2,8
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	24	13,3
Кримінальні структури	69	38,3
Самі громадяни	53	29,4
Інше	4	2,2
Ніхто в Україні не порушує прав людини	0	0
Важко сказати	21	11,7

25. Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Ситуація змінилася на краще	9	5,0
Ситуація змінилася на гірше	48	26,7
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими гіршою	75	41,7
Практично нічого не змінилося	42	23,3
Важко сказати / без відповіді	6	3,3

26. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, змінилася на краще?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	31	17,2

Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	30	16,7
Важко сказати / нічого суттєво не покращилось	18	10
Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, у тому числі своєю рідною мовою та ін.)	3	1,7
Суттєво покращилось дотримання майже всіх прав людини	3	1,7
Інші права	4	2,2

27. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація змінилася на гірше?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	58	32,2
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	19	10,6
Ситуація суттєво погіршилась зі всіма, або майже всіма правами	9	5,0
Важко сказати / суттєво нічого не погіршилось	7	3,9
Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	2	1,1
Інші права	4	2,2

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи?

	Безумовно, повинні бути обмежені, %	За певних обставин можуть бути децю обмежені, %	Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %	Важко сказати/ без відповіді, %
28. Наркозалежні	9,4	54,4	21,7	14,4
29. Колишні засуджені	2,8	45,6	38,3	16,7
30. Гомосексуали (геї, лесбійки), бісексуали та трансгендерні люди	6,7	17,8	56,7	18,9
31. Безробітні	0	5,0	82,8	12,2
32. Роми (цигани)	1,1	11,1	70	17,8
33. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	1,1	13,3	68,9	16,7
34. Люди з певними політичними поглядами (наприклад, підтримують російську збройну агресію)	13,9	26,1	41,1	18,9
35. Олігархи	12,2	20	47,8	20
36. Внутрішньо переміщені особи з Донбасу та Криму	0	5,6	78,9	15,6

37. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, дуже серйозною	26	14,4
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	76	42,2
Ні, це взагалі не проблема	45	25,0
Важко відповісти / без відповіді	33	18,3

38. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні?

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Вік	28	15,6
Стать	27	15,0
Місце проживання	16	8,9
Статус вимушених переселенців	36	20
Етнічне походження (національність)	35	19,4
Сімейний стан	3	1,7
Релігійні погляди	16	8,9
Сексуальна орієнтація	45	25,0
Інвалідність	43	23,9
Стан здоров'я	22	12,2
Політичні погляди	54	30
Майновий стан	40	22,2
Громадянство	9	5,0
Інше	4	2,2
Насправді в Україні нікого не дискримінують	22	12,2
Важко сказати	33	18,3

39. Чи вважаєте Ви, що в деяких випадках потрібна певна цензура?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	105	58,3
Ні	46	25,6
Важко відповісти / без відповіді	29	16,1

40. Чи вважаєте Ви, що свободу слова можна обмежити з міркувань моралі?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	100	55,6
Ні	56	31,1
Важко відповісти / без відповіді	24	13,3

41. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	60	33,3
Ні	70	38,9
Важко відповісти / без відповіді	50	27,8

42. Чи має право людина спалити державний прапор України на знак своєї незгоди з політикою держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	8	4,4
Ні	160	88,9
Важко відповісти / без відповіді	12	6,7

43. Чи має право людина страйкувати через незгоду з політикою держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	160	88,9
Ні	7	3,9
Важко відповісти / без відповіді	13	7,2

44. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини із країнами, де масово порушуються права людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, якщо це вигідно для країни	42	23,3
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	93	51,7
Важко сказати / без відповіді	45	25,0

45. Чи можна тримати засуджених у поганих умовах у тюрмах?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, злочинці не заслуговують на гарні умови утримання	4	2,2
Ні, саме обмеження волі вже є покаранням, а умови тримання повинні бути нормальними	169	93,9
Важко сказати / без відповіді	7	3,7

46. Як Ви вважаєте, чи можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровільних батальйонів?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Однозначно – ні, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону	89	49,6
Загалом – ні, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону	61	33,9
Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися із розумінням	16	8,9

Війна є війна, там все може бути	3	1,7
Важко сказати / без відповіді	11	6,1

47. Як Ви вважаєте, чи може бути виправдано застосування тортур (катувань) до ворогів під час бойових дій?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, цього не дозволяє закон	95	52,8
Ні, це суперечить принципам гуманізму	95	52,8
Так, мета виправдовує засоби – якщо треба добитися необхідних відомостей	10	5,6
Так, бо це адекватна відповідь на такі ж дії ворога	5	2,8
Важко сказати	10	5,6

48. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звернення до Президента	6	3,3
Звернення до суду	155	86,1
Звернення до прокуратури	21	11,7
Звернення до поліції	22	12,2
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	7	3,9
Звернення до місцевих органів влади	6	3,3
Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	5	2,8
Звернення у приймальню партії	2	1,1
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	45	25,0
Звернення до неурядових правозахисних організацій	18	10
Звернення до засобів масової інформації	63	35,0
Звернення до міжнародних організацій	31	17,2
Звернення до Європейського суду з прав людини	103	57,2
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	12	6,7
Вирішення питання за допомогою хабара та інших подібних засобів	5	2,8
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокорі (пікетування, голодування тощо)	29	16,1
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	7	3,9
Інше	2	1,1
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	5	2,8
Важко відповісти	5	2,8

49. Ми досить часто живимо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права?
(Оберіть один варіант)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Права людини належать їй від народження	161	89,4

Права людини надаються їй державою	10	5,6
Права людини визначаються міжнародними угодами	3	1,7
Права людини визначає релігія	0	0
Кожна людина сама визначає, які в неї права	2	0,6
Інше (що?)	0	0
Важко сказати	4	2,2

50. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	<i>Основна, %</i>	<i>Загалом важлива, але не основна, %</i>	<i>Не важлива, %</i>	<i>Важко сказати, %</i>
Свобода	94,4	3,3	0	2,2
Гідність	84,4	11,1	0	4,4
Рівність	86,7	10	0	3,3
Справедливість	88,9	7,2	0	3,9
Толерантність	43,3	43,3	2,8	10,6
Відповідальність	72,2	20,6	0,6	6,7
Матеріальна забезпеченість	41,1	44,4	7,2	7,2
Законослухняність	72,8	21,1	0	6,1
Безпека	81,7	12,8	0	5,6
Мораль	57,8	33,9	1,7	6,7
Патріотизм	51,1	36,1	5,0	7,8
Порядок	57,8	27,2	6,1	8,9
Вільний розвиток особистості	66,1	25,6	1,7	6,7

Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями?

<i>Твердження</i>	<i>повністю погоджуюся, %</i>	<i>скоріше погоджуюся, %</i>	<i>скоріше не погоджуюся, %</i>	<i>зовсім не погоджуюся, %</i>	<i>важко відповісти / без відповіді, %</i>
51. Права людини є універсальними для всіх держав	65,0	25,0	4,4	0	5,6
52. Права людини у кожній країні повинні бути різними	7,8	11,7	30	45,0	5,6
53. Стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	72,8	16,1	3,3	4,4	3,3
54. Раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	84,4	7,8	2,2	1,7	3,9
55. Політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	77,8	12,2	3,3	1,7	5,0
56. Захист прав людини – обов'язок держави	91,1	5,0	0	0	3,9

57. Визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою	67,8	19,4	3,9	5,0	2,2
--	------	------	-----	-----	-----

58. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	121	67,2
Переважно збігаються, за деякими винятками	44	24,4
Більше суперечать, ніж збігаються	0	0
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти	15	8,3

59. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	130	72,2
Переважно збігаються, за деякими винятками	45	25,0
Більше суперечать, ніж збігаються	0	0
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти	5	2,8

60. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	102	56,7
Переважно збігаються, за деякими винятками	64	35,6
Більше суперечать, ніж збігаються	1	0,6
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти	13	7,2

61. Яке з цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	43	23,9
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	129	71,7
Важко сказати	8	4,4

62. Яке з цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому в обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	22	12,2

Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому зарادي особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі	109	60,6
---	-----	------

63. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини?
(Зазначте ті, які є найбільш авторитетними для Вас)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Засоби масової інформації	56	31,1
Інтернет, соціальні мережі	47	26,1
Сім'я, друзі	72	40
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	97	50,6
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	70	38,9
Церква, релігія	45	25,0
Трудові колективи	22	12,2
Політичні лідери	7	3,9
Власні роздуми	130	72,2
Інше	2	1,1
Важко сказати	5	2,8

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

64. Стать		
	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Чоловіча	105	58,3
Жіноча	75	41,7

65. Вік		
	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
18-34 роки	27	15,0
35-54 роки	122	67,8
55+ років	31	17,2

66. В якому із судів Ви працюєте? (Якщо не бажаєте, можна на це запитання не відповідати)		
	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Вищий адміністративний суд	1	0,6
Вищий господарський суд	0	0
Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ	0	0
Загальний апеляційний суд	48	26,7
Апеляційний господарський суд	11	6,1
Загальний місцевий суд	74	41,1

Місцевий господарський суд	17	9,4
Адміністративний місцевий суд	12	6,7
Інше	8	4,4
Без відповіді	9	5,0

67. Регіон

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Захід	67	37,2
Центр (у тому числі м. Київ)	47	26,1
Південь	17	9,4
Схід	27	15,0
Донбас	22	12,2

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування поліцейських на тему «Права людини в Україні» було проведено з 22 листопада по 19 грудня 2016 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці із ГО «Центр інформації про права людини». Всього опитано 206 респондентів.

1. Як, на Вашу думку, змінилась робота таких державних органів після 2013 року?

	Ефек- тивність роботи значно знизилась, %	Ефек- тивність роботи дещо знизилась, %	Практично не змінилась, %	Ефек- тивність роботи дещо підвищилась, %	Ефек- тивність роботи значно підвищилась, %
Судова система	19,7	17,7	49,3	11,3	2,0
Прокуратура	16,0	19,0	46,5	17,0	1,5
МВС	12,1	21,6	17,6	41,7	7,0
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	7,5	12,1	45,7	27,1	7,5
СБУ	12,0	10	40	31,0	7,0

2. Як Ви оцінюєте реформування поліції, що проводилося останні два роки?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже добре	30	14,6
Скоріше добре	83	40,3
Скоріше погано	21	10,2
Дуже погано	48	23,3
Важко відповісти / без відповіді	24	11,7

3. Як Ви оцінюєте реформування прокуратури в Україні, що проводилося останні два роки?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже добре	6	2,9
Скоріше добре	53	25,7
Скоріше погано	73	35,4
Дуже погано	28	13,6
Важко відповісти / без відповіді	46	22,3

4. Чи знайомі Ви з практикою застосування Європейської конвенції з прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо добре	58	28,2
Так, але лише в загальному вигляді	119	57,8

Ні	26	12,6
Без відповіді	3	1,5

5. Чи відомо Вам щось про Національну стратегію у сфері прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо добре	39	18,9
Так, але лише в загальному вигляді	115	55,8
Ні	50	24,3
Без відповіді	2	1,0

6. Чи вважаєте Ви, що Україна мала б взяти собі за зразок права людини, передбачені вже існуючими конституціями окремих країн?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	126	61,2
Ні	44	21,4
Важко відповісти / без відповіді	36	17,5

7. Якщо Ви вважаєте, що Україна могла б запозичити права людини безпосередньо з чужих існуючих зразків, то який із нижче перерахованих країн Ви віддали б перевагу?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, %
США	62	33,3
Франція	15	8,1
Польща	12	6,5
Росія	0	0
Німеччина	37	19,9
Канада	33	17,8
Інша країна	10	5,4
Важко сказати	17	9,1

8. Чи Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена)?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, достатньо знаю про цю діяльність	87	42,2
Щось про це чув	91	44,2
Нічого про це не знаю	27	13,1
Без відповіді	1	0,5

9. Чи знаєте Ви про діяльність правозахисних організацій?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, знаю достатньо про цю діяльність	122	59,2
Щось про це чув	72	35,0

Нічого про це не знаю	10	4,9
Без відповіді	2	1,0

10. Як загалом Ви ставитеся до діяльності правозахисних організацій?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже позитивно	43	20,9
Переважно позитивно	104	50,5
Переважно негативно	11	5,4
Дуже негативно	2	1,0
До різних організацій по-різному	36	17,5
Важко сказати / я про них нічого не знаю / без відповіді	10	4,9

11. Наскільки загалом ефективна, на Ваш погляд, діяльність правозахисних організацій у цілому в Україні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже ефективна	9	4,4
Скоріше ефективна	106	51,5
Скоріше неефективна	52	25,3
Взагалі неефективна	10	4,9
Важко відповісти / без відповіді	29	14,1

12. Чи можете Ви виділити в позитивному плані якісь правозахисні організації, правозахисні рухи, окремих правозахисників?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Українська Гельсінська спілка з прав людини	3	1,5
Департамент патрульної поліції України	3	1,5
ГПО «Права людини»	3	1,5
УЕА «Зелений світ»	2	1,0
ГУНП у Донецькій області	2	1,0
Інші (по 1 згадці) - ГО «Ла Страда-Україна» - ГО «Сім'я» - ГО «Всеукраїнська асоціація учасників бойових дій» - ГО «Закон і честь» - ГО «Антикорупційний моніторинг» - ГО «Автомайдан» - Українська правнича фундація - Уповноважений Верховної Ради з прав людини - Міжнародна Ліга захисту прав громадян України - Агентство журналістських розслідувань - Центр громадської просвіти «Алеманда» - Профспілка поліцейських України - Дорожній контроль - Міжнародна організація з міграції - Іван Черний - Євген Захаров	19	9,2

- Оксана Каденко - Наталія Стьопіна - Олександр Масюк		
Не можу назвати	62	30,1

13. Чи вважаєте Ви, що суддя в Україні може бути незалежним і виносити рішення винятково за законом?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	111	53,9
Ні	67	32,5
Важко відповісти	28	13,6

14. А що, на Вашу думку, найбільш негативно впливає на ухвалення деякими суддями незаконних рішень? (Зазначте найбільш вагомі чинники)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Політичний тиск з боку державних посадовців	99	48,1
Звернення народних депутатів різного рівня	59	28,6
Тиск із боку свого безпосереднього керівництва	61	29,6
Перспектива солідної грошової винагороди	125	60,7
Побоювання за власне життя та безпеку	32	15,5
Мітинги під судом	11	5,3
Тиск ЗМІ, громадської думки	20	9,7
Особисті знайомства, родинні контакти	59	28,6
Інше	2	1,0
Насправді ніхто і ніщо не може змусити суддю винести протизаконне рішення	12	5,8
Важко сказати	13	6,3

15. Чи можуть працівники судів захистити себе у правовий спосіб у разі порушення їхніх прав, у тому числі з боку керівництва?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, вони можуть і звертаються в різні, в тому числі судові, органи, відстоюючи свої права	89	43,2
Вони можуть вільно звертатись по захист своїх прав після того, як вони звільняються з роботи в органах	39	19,0
Ні, через побоювання втратити посаду чи певні інші переваги на посаді, працівники воліють мовчати й не оскаржувати порушення своїх прав	72	35,0
Без відповіді	6	2,9

16. Як Ви ставитесь до впровадження суду присяжних в Україні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Він має бути запроваджений лише для особливо тяжких злочинів	55	26,7
Він має бути запроваджений і для тяжких злочинів, і для злочинів середньої тяжкості	85	41,3

Узагалі не має бути запроваджений	24	11,7
Важко сказати / без відповіді	42	20,4

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

(Оцінка за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре)

	1	2	3	4	5	Середня оцінка
17. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свободу совісті та релігій тощо)	7,3	21,5	35,3	27,3	8,8	3,06
18. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	9,3	17,2	33,3	32,9	7,4	3,12
19. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	23,0	28,9	35,3	11,3	1,5	2,41
20. Культурні права (право на здобуття освіти, на задоволення своїх культурних потреб, у тому числі своєю рідною мовою та ін.)	4,9	19,6	34,3	30,3	10,8	3,23
21. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	18,9	27,9	34,8	15,4	3,0	2,56

22. Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ситуація змінилася на краще	32	15,5
Ситуація змінилася на гірше	53	25,7
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою	59	28,6
Практично нічого не змінилося	46	22,3
Важко сказати / без відповіді	16	7,8

23. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, змінилася на краще?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	33	16,0
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свободу совісті та релігій тощо)	14	6,8
Культурні права (право на здобуття освіти, на задоволення своїх культурних потреб, у тому числі своєю рідною мовою та ін.)	4	1,9
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	3	1,5
Інші права	1	0,5
Із жодними правами ситуація не покращилася / Важко сказати	51	24,8

24. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація змінилася на гірше?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	39	18,9
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свободу совісті та релігій тощо)	16	7,8
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	6	2,9
Погіршилися ситуація фактично з усіма правами	12	5,8
Важко сказати / З дотриманням жодних прав ситуація не погіршилася	20	9,7

25. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Президент України	37	18,0
Прем'єр-міністр України	23	11,2
Голова Верховної Ради	20	9,7
Уряд України (Кабінет Міністрів України)	54	26,2
Верховна Рада України	64	31,1
Народні депутати	82	39,8
Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійного фонду, виконавча служба, пенітенціарна служба тощо)	43	20,9
Місцева влада (на рівні міста чи села: ради, виконавчі комітети, державні адміністрації, місцеві державні службовці)	33	16,0
Поліція	11	5,3
Прокуратура	30	14,6
СБУ	17	8,3
Збройні сили України	8	3,9
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	19	9,2
Кримінальні структури	62	30,1
Самі громадяни	50	24,3
Інші	3	1,5
Ніхто в Україні не порушує прав людини	1	0,5
Важко відповісти	22	10,7

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи?

	Безумовно, повинні бути обмежені, %	За певних обставин можуть бути дещо обмежені, %	Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %	Важко сказати, %
26. Наркозалежні	27,7	46,6	18,0	7,8

27. Колишні засуджені	16,5	52,9	22,3	8,3
28. Гомосексуали (геї, лесбійки), бісексуали та трансгендерні люди	21,9	28,6	32,5	17,0
29. Безробітні	2,0	14,1	71,4	12,6
30. Роми (цигани)	14,6	35,0	36,9	13,6
31. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	4,9	31,2	51,0	13,1
32. Люди з певними політичними поглядами (наприклад, підтримують російську збройну агресію)	26,7	36,0	25,3	12,1
33. Олігархи	23,3	31,6	29,6	15,5
34. Внутрішньо переміщені особи з Донбасу та Криму	3,9	18,5	64,1	13,6

35. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, дуже серйозною	52	25,3
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	104	50,5
Ні, це взагалі не проблема	34	16,5
Важко відповісти	16	7,8

36. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні?

(Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Вік	26	12,6
Стать	40	19,4
Місце проживання	17	8,3
Статус вимушених переселенців	33	16,0
Етнічне походження (національність)	69	33,5
Сімейний стан	5	2,4
Релігійні погляди	22	10,7
Сексуальна орієнтація	106	51,5
Інвалідність	40	19,4
Стан здоров'я	30	14,6
Політичні погляди	50	24,3
Майновий стан	60	29,1
Громадянство	20	9,7
Інше	1	0,5
Насправді в Україні нікого не дискримінують	11	5,3
Важко сказати	20	9,7

37. Чи вважаєте Ви, що в деяких випадках потрібна певна цензура?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	128	62,1
Ні	46	22,3
Важко відповісти / без відповіді	32	15,5

38. Чи вважаєте Ви, що свободу слова можна обмежити з міркувань моралі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	97	47,1
Ні	82	39,8
Важко відповісти / без відповіді	27	13,1

39. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	71	34,5
Ні	103	50
Важко відповісти / без відповіді	32	15,5

40. Чи має право людина спалити державний прапор України на знак своєї незгоди з політикою держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	15	7,3
Ні	170	82,5
Важко відповісти / без відповіді	21	10,2

41. Чи має право людина страйкувати через незгоду з політикою держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	165	80,1
Ні	21	10,2
Важко відповісти / без відповіді	20	9,7

42. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини із країнами, де масово порушуються права людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, якщо це вигідно для країни	35	17,0
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	115	55,8
Важко відповісти / без відповіді	56	27,2

43. Чи можна тримати засуджених у поганих умовах у тюрмах?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, злочинці не заслуговують на гарні умови тримання	29	14,1

Ні, саме обмеження волі вже є покаранням, а умови тримання повинні бути нормальними	146	70,9
Важко сказати / без відповіді	31	15,0

44. Як Ви вважаєте, чи можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Однозначно ні, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону	104	50,5
Загалом – ні, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону	43	20,9
Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися із розумінням	24	11,7
Війна є війна, там все може бути	8	3,9
Важко сказати / без відповіді	28	13,6

45. Як Ви вважаєте, чи може бути виправдано застосування тортур (катувань) до ворогів під час бойових дій? (Можете обрати кілька відповідей)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, цього не дозволяє закон	102	49,5
Ні, це суперечить принципам гуманізму	64	31,1
Так, мета виправдовує засоби – якщо треба добитися необхідних відомостей	18	8,7
Так, бо це адекватна відповідь на такі ж дії ворога	6	2,9
Важко сказати	23	11,2

46. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним на сьогодні в Україні? (Зазначте все, що вважаєте дієвим)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звернення до Президента	23	11,2
Звернення до суду	42	20,4
Звернення до прокуратури	30	14,6
Звернення до поліції	71	34,5
Звернення до депутата, обраного в окрузі (до Верховної чи місцевої Рад)	18	8,8
Звернення до місцевих органів влади	14	6,8
Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	10	4,9
Звернення до приймальні партії	5	2,4
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	59	28,6
Звернення до неурядових правозахисних організацій	23	11,2
Звернення до засобів масової інформації	82	39,8
Звернення до міжнародних організацій	37	18,0
Звернення до Європейського суду з прав людини	70	34,0
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомих	17	8,3

Вирішення питання за допомогою хабара та інших подібних засобів	5	2,4
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокори (пікетування, голодування тощо)	14	6,8
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	14	6,8
Інше	2	1,0
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	20	9,7
Важко відповісти	22	10,7

47. Ми досить часто вживаємо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права?

(Оберіть один варіант)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Права людини належать їй від народження	128	62,1
Права людини надаються їй державою	57	27,7
Права людини визначаються міжнародними угодами	12	5,8
Права людини визначає релігія	0	0
Кожна людина сама визначає, які в неї права	0	0
Інше	1	0,5
Важко сказати	7	3,4

48. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	Основна, %	Загалом важлива, але не основна, %	Не важлива, %	Важко сказати, %
Свобода	89,3	5,8	0	4,9
Гідність	85,9	9,2	1,0	3,9
Рівність	76,7	12,1	2,4	8,7
Справедливість	84,0	11,7	1,0	3,4
Толерантність	41,8	43,2	4,4	10,7
Відповідальність	59,2	28,6	4,4	7,8
Матеріальна забезпеченість	44,2	28,6	16,5	10,7
Законослухняність	73,3	15,5	2,4	8,7
Безпека	81,5	8,7	2,0	7,8
Мораль	51,6	35,0	2,0	11,7
Патріотизм	48,1	34,5	4,4	13,1
Порядок	60,2	25,3	2,9	11,7
Вільний розвиток особистості	63,1	27,7	2,9	6,3

Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями?

Твердження	повністю погоджуюся, %	скоріше погоджуюся, %	скоріше не погоджуюся, %	зовсім не погоджуюся, %	важко відповісти / без відповіді, %
49. Права людини є універсальними для всіх держав	47,6	35,0	9,7	2,9	3,9

50. Права людини у кожній країні повинні бути різними	11,7	18,0	34,0	27,7	8,7
51. Стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	68,8	16,0	9,7	2,4	3,9
52. Раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	70,4	18,0	7,3	1,5	2,9
53. Політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	68,5	18,5	7,3	1,5	3,4
54. Захист прав людини – обов'язок держави	81,1	12,1	3,4	0	4,4
55. Визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою	68,0	23,3	2,9	1,5	4,4

56. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Ні, вони фактично єдині	137	66,5
Переважаю збігаються, за деякими винятками	45	21,9
Більше суперечать, ніж збігаються	5	2,4
Повністю суперечать	1	0,5
Важко відповісти	18	8,7

57. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Ні, вони фактично єдині	142	68,9
Переважаю збігаються, за деякими винятками	51	24,8
Більше суперечать, ніж збігаються	1	0,5
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти	12	5,8

58. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Ні, вони фактично єдині	135	65,5
Переважаю збігаються, за деякими винятками	56	27,2
Більше суперечать, ніж збігаються	4	2,0
Повністю суперечать	1	0,5
Важко відповісти	10	4,9

59. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	94	45,6
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	96	46,6
Важко сказати	16	7,8

60. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому в обмін на власний добробут варто поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	89	43,2
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав варто терпіти певні матеріальні труднощі	57	27,7
Важко сказати	60	29,1

61. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини? (Зазначте ті, які є найбільш авторитетними для Вас)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Засоби масової інформації	78	37,9
Інтернет, соціальні мережі	59	28,6
Сім'я, друзі	88	42,7
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін)	87	42,2
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	50	24,3
Церква, релігія	37	17,8
Трудові колективи	40	19,4
Політичні лідери	9	4,4
Власні роздуми	69	33,5
Інше	0	0
Важко сказати	6	2,9

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ**62. Стать**

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Чоловіча	158	76,7
Жіноча	48	23,3

63. Вік

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
18-34 роки	136	66,0
35-55 років	67	32,5
55+ років	1	0,5

64. Скільки років Ви працюєте у правоохоронних органах?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
0-9 років	111	53,9
10-19 років	81	39,3
20+ років	14	6,8

65. У якому підрозділі поліції Ви працюєте?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Кримінальна поліція	35	17,0
Патрульна поліція	55	26,7
Органи досудового слідства	28	13,6
Поліція охорони	38	18,5
Спеціальна поліція	20	9,7
Поліція особливого призначення	21	10,2
Інше	4	2,0

66. Регіон

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Захід	61	29,6
Центр (у тому числі м. Київ)	80	38,6
Південь	19	9,2
Схід	30	14,6
Донбас	16	7,8

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування вчителів на тему «Права людини в Україні» було проведено з 22 листопада по 6 грудня 2016 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці із ГО «Центр інформації про права людини». Всього опитано 112 респондентів.

1. Як Ви вважаєте, чи потрібне викладання прав людини у школі як окремої дисципліни?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, безумовно	43	38,4
Так, але лише за умови якісної підготовки вчителів і навчальних планів	39	34,8
Ні, краще інтегрувати права людини до вже наявних навчальних дисциплін	27	24,1
Ні	2	1,8
Важко сказати	1	0,9

2. Із якого віку дітей (підлітків) доречно навчати правам людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
5-6 років	29	25,9
7-8 років	19	17,0
9-10 років	24	21,4
11-12 років	18	16,1
13-15 років	16	14,3
Старші 15 років	4	3,6
Важко сказати / без відповіді	2	1,8

3. У яких курсах це доречно робити? (Можливі кілька відповідей)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
«Я і Україна»	25	22,4
«Громадянська освіта»	55	49,1
«Основи правознавства»	64	57,1
Увести окремим предметом	30	26,8
Інше		
• На кожному уроці має бути елемент курсу права людини – 1 згадка	1	0,9

4. Як Ви вважаєте, наскільки добре у середніх навчальних закладах викладаються права людини в наявних навчальних дисциплінах?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Вважаю, що цілком добре	15	13,4

Переважно задовільно	68	60,7
Переважно незадовільно	20	17,9
Зовсім погано	1	0,9
Не викладаються	2	1,8
Важко сказати / без відповіді	6	5,4

5. Якщо Ви не задоволені тим, як викладаються права людини у середніх навчальних закладах у межах інших навчальних дисциплін, то що саме Ви вважаєте незадовільним (Можливі кілька відповідей)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Неякісні програми, які не відповідають суті предмету прав людини	20	20
Неякісні підручники	43	43
Викладання прав людини абстрактне, не пов'язане з реальним життям	50	50
Немає справді підготовлених кваліфікованих вчителів	24	24
Учням не цікаво	7	7
Учні ставляться до цих предметів (наприклад, правознавства) як до не обов'язкових, які не складають на ЗНО	34	34
Інше - Відсутність наочностей – 1 згадка - Не вистачає часу: 1 година на тиждень – 1 згадка	7	7
Важко сказати	6	6

6. Чи задовольняє Вас якість підручників, зокрема, розділів, де йдеться про права людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Повністю задовольняє	6	5,4
Переважає задовольняє	50	44,6
Переважає не задовольняє	33	29,5
Зовсім не задовольняє	6	5,4
Важко сказати	17	15,2

7. Якщо Вас не задовольняє якість підручників, де викладається тематика прав людини, то в чому? (Можливі кілька відповідей)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Загалом низька професійна якість викладення матеріалу	3	3,1
У підручниках трапляються фактично помилки та неправильні судження	7	7,1
Матеріал викладається абстрактно, відірвано від реалій життя	45	45,9
Немає практичних завдань, які б активізували активність учнів	53	54,1
Загалом виклад нецікавий	21	21,4
Інше у викладенні матеріалу переважає наукова лексика, яка важко сприймається учнями – 1 згадка	3	3,1
Важко сказати	14	14,3

8. Що заважає викладанню прав людини в школі? (Можливі кілька відповідей)

	Кількість відповідей (107 респондентів відповіли на це питання)	Серед тих, хто відповіли, %
Дії чи бездіяльність адміністрації школи	3	2,8
Дії чи бездіяльність районного управління освіти	3	2,8
Дії чи бездіяльність Міносвіти	27	25,2
Відсутність кадрів для викладання	18	16,8
Відсутність методики й матеріалів	46	43
Інше: - Відсутність окремого курсу у навчальному плані (не вистачає годин) – 1 - Нерозголошення будь-якої інформації стосовно реальних прикладів – 1 - Низька матеріальна база – 1 - Нехватка коштів – 1 - Недостатньо часу, у школі і так багато предметів – 1 - Усе в руках викладачів – 1	12	11,2
Важко відповісти	26	24,3

9. А чи потрібне, на Вашу думку, викладання християнської етики в середній школі як обов'язкового предмету із оцінюванням рівня знань учнів?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, потрібно викладати всім учням із залученням представників православних церков	2	1,8
Так, потрібно викладати всім учням, але це повинні робити спеціально підготовлені вчителі	16	14,3
Так, потрібно викладати, але факультативно – за бажанням батьків та без оцінок	53	47,3
Ні, не потрібно	35	31,3
Інше	3	2,7
Важко відповісти / без відповіді	3	2,7

10. Чи траплялися випадки дискримінації у Вашому навчальному закладі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, доволі часто і проблема доволі серйозна	2	1,8
Трапляються окремі випадки	31	27,7
Ні, такої проблеми немає	73	65,2
Важко сказати / без відповіді	6	5,4

11. Якщо такі випадки траплялися, то хто саме, які учні найбільш страждали від дискримінації?

(Можливі кілька відповідей)

	Кількість згадок	Серед тих, хто відповіли, %
Ті, хто погано вчиться	5	9,3
Відмінники, «ботани»	3	5,6

Діти з бідних сімей	11	20,4
Діти з недостатнім розумовим розвитком	10	18,5
Діти з інвалідністю	0	0
Діти певних національностей	8	14,8
Діти переселенців	3	5,6
Діти фізично слабкі, що не можуть себе захистити	11	20,4
Діти з особливою поведінкою (неконтактні, нервові, гіперактивні тощо)	21	38,9
Діти, які мають конфлікт із вчителями	4	7,4
Діти, які мають конфлікт із лідерами класу	11	20,4
Інше	11	20,4
• Вчителі з боку неадекватних батьків – 1		

12. У разі дискримінації одним учнем іншого у школі, що має робити вчитель / адміністрація школи?

	<i>Кількість відповідей (103 респонденти відповіли на це питання)</i>	<i>Серед тих, хто відповіли, %</i>
Нічого, нехай діти та їхні батьки самі розбираються	0	0
Викликати батьків дітей, нехай пояснюють, чого їхні діти так себе поведуть	17	16,5
Викликати учнів до директора	3	2,9
Це завдання вчителів стежити, щоб діти не дискримінували одні одних та вчасно не це реагувати	67	65
Це взагалі не проблема	5	4,9
Інше	11	10,7
- Для того, аби працювати у школі, вчителям важливо мати знання з психології – 2 - Спільна робота: психолога з дитиною та класом, робота з батьками, робота педагогічного колективу в цілому – 2 - Має працювати шкільна медіація та учнівський омбудсман – 1 - Усунути першоджерело конфлікту, але дуже коректно – 1 - Учителі / адміністрація повинні разом із батьками розібратись у ситуації та створити умови неповторення ситуації – 1 - все перераховане у п.п. 2,3,4 + бесіди із психологом – 1		

13. Чи вважаєте Ви, що діти з інвалідністю повинні навчатися разом з іншими дітьми, чи вони повинні бути в окремих закладах?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, слід максимально інтегрувати дітей з інвалідністю до дитячої спільноти	72	64,3
Ні, варто створювати умови, які більше відповідають дітям із різними формами інвалідності і навчати їх окремо	28	25,0
Важко відповісти	12	10,7

14. Чи є у Вашому навчальному закладі такі учні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, є	69	61,6
Ні, немає	37	33,0
Напевне не знаю / без відповіді	6	5,4

15. Чи вважаєте Ви, що середня освіта в обсязі 12 класів має бути обов'язковою?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	16	14,3
Ні	82	73,2
Важко відповісти	14	12,5

16. Чи вважаєте Ви, що лише неповна середня освіта в обсязі 9 класів має бути обов'язковою?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, %
Так	84	75,0
Ні	20	17,9
Важко відповісти / без відповіді	8	7,1

17. Ми досить часто вживаємо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Права людини належать їй від народження	84	75,0
Права людини надаються їй державою	16	14,3
Права людини визначаються міжнародними угодами	5	4,5
Права людини визначає релігія	0	0
Кожна людина сама визначає, які в неї права	2	1,8
Інше	3	2,7
Важко сказати / без відповіді	2	1,8

18. На Вашу думку, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	Основна, %	Загалом важлива, але не основна, %	Не важлива, %	Важко сказати, %
Свобода	90,2	7,1	0	2,7
Гідність	84,8	8,9	0,9	5,4
Рівність	75,8	17,0	0	7,2
Справедливість	82,1	10,7	0	7,2
Толерантність	66,1	25,9	2,7	5,4
Відповідальність	69,6	22,3	0	8,0
Матеріальна забезпеченість	24,1	41,1	19,6	15,2
Законослухняність	79,5	10,7	0,9	8,9
Безпека	77,7	9,8	0	12,5

Мораль	69,7	16,1	2,7	11,6
Патріотизм	67,2	18,8	3,6	12,5
Порядок	59,8	26,8	2,7	10,7
Вільний розвиток особистості	70,5	18,8	0,9	9,8

Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями?

<i>Твердження</i>	<i>повністю погоджуюся, %</i>	<i>скоріше погоджуюся, %</i>	<i>скоріше не погоджуюся, %</i>	<i>зовсім не погоджуюся, %</i>	<i>важко відповісти / без відповіді, %</i>
19. Права людини є універсальними для всіх держав	47,3	35,7	8,0	2,7	6,3
20. Права людини у кожній країні повинні бути різними	7,1	21,4	25,0	33,0	13,4
21. Стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	67,9	17,0	5,4	3,6	6,3
22. Раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	85,7	4,5	0,9	1,8	7,1
23. Політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	82,1	6,3	3,6	2,7	5,4
24. Захист прав людини – обов'язок держави	89,3	7,1	0	0	3,6
25. Визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою	77,7	12,5	3,6	1,8	4,5

26. Прочитайте уважно наступний список прав людини і оберіть 10 – найбільш важливих для Вас

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Право на життя	109	97,3
Право на соціальне забезпечення	57	50,9
Заборона смертної кари в мирний час	19	17,0
Заборона смертної кари під час війни	4	3,6
Заборона покарання та жорстокого поводження і покарання	55	49,1
Заборона рабства і торгівлі людьми	72	64,3
Право самому розпоряджатися власною долею	44	39,3
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	84	75,0
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	71	63,4

Право на житло	51	45,5
Право на повагу до приватного і сімейного життя	35	31,3
Свобода думки, совісті і релігії	77	68,8
Право на участь в культурному житті	3	2,7
Свобода вираження та доступ до інформації	33	29,5
Свобода зібрань та об'єднань	12	10,7
Право на освіту	80	71,4
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	11	9,8
Право на працю та право на справедливі та сприятливі умови праці	64	57,1
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	10	8,9
Право на правовий захист порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	16	14,3
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	40	35,7
Право власності	42	37,5
Право на створення профспілок	0	0
Право на вільні вибори	17	15,2
Заборона ув'язнення за борг	4	3,6
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	39	34,8
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	38	33,9
Заборона вислання громадян із країни	2	1,8
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість екстрадиції іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	1	0,9
Інше	2	1,8

27. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	78	69,6
Переважно збігаються, за деякими винятками	22	19,6
Більше суперечать, ніж збігаються	1	0,9
Повністю суперечать	1	0,9
Важко відповісти / без відповіді	10	8,9

28. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	84	75,0
Переважно збігаються, за деякими винятками	25	22,3
Більше суперечать, ніж збігаються	0	0
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти / без відповіді	3	2,7

29. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	64	57,1
Переважно збігаються, за деякими винятками	45	40,2
Більше суперечать, ніж збігаються	3	2,7
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти / без відповіді	0	0

30. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	24	21,4
Держава повинна забезпечити однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	82	73,2
Важко сказати / без відповіді	6	5,4

31. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому в обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	14	12,5
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі	76	67,9
Важко сказати / без відповіді	22	19,6

32 Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	49	43,8
Ні	42	37,5
Важко сказати / без відповіді	21	18,8

33. Чи має право людина страйкувати (не виходити на роботу чи навчання, висуваючи політичні вимоги до органів влади) через незгоду з політикою держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	90	80,4
Ні	7	6,3
Важко відповісти / без відповіді	15	13,4

34. Чи можна тримати засуджених у поганих умовах у тюрмах?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, злочинці не заслуговують на гарні умови тримання	13	11,6
Ні, саме обмеження волі вже є покаранням, а умови тримання повинні бути нормальними	92	82,1
Важко сказати / без відповіді	7	6,3

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

	1 (дуже погано), %	2, %	3, %	4, %	5 (дуже добре), %	середня оцінка
35. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	6,3	22,5	46,8	16,2	8,1	2,97
36. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	12,6	14,4	37,8	24,3	10,8	3,05
37. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	31,5	33,3	23,4	6,3	5,4	2,21
38. Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	5,5	18,2	34,5	27,3	14,5	3,27
39. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	29,7	31,5	28,8	6,3	3,6	2,23

40. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні (Можливі кілька відповідей)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Президент України	31	27,7
Прем'єр-міністр України	20	17,9
Голова Верховної Ради	16	14,3
Уряд України (Кабінет Міністрів України)	38	33,9
Верховна Рада України	39	34,8
Народні депутати	60	53,6
Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійного фонду, пенітенціарна служба тощо)	48	42,9
Місцева влада (на рівні міста чи села: ради, виконавчі комітети, державні адміністрації, місцеві державні службовці)	52	46,4
Поліція	38	33,9
Прокуратура	35	31,3
СБУ	23	20,5
Збройні сили	6	5,4
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	26	23,2

Кримінальні структури	67	59,8
Самі громадяни	60	53,6
Ніхто в Україні не порушує прав людини	2	1,8
Інше	1	0,9
Важко відповісти	8	7,1

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи?

	<i>Безумовно, повинні бути обмежені, %</i>	<i>За певних обставин можуть бути дещо обмежені, %</i>	<i>Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %</i>	<i>Важко сказати, %</i>
41. Наркозалежні	21,4	52,7	13,4	12,5
42. Колишні засуджені	10,7	48,2	27,7	13,4
43. Гомосексуали (геї, лесбійки), бісексуали та трансгендерні люди	12,5	33,0	42,0	12,5
44. Безробітні	0	8,9	79,5	11,6
45. Роми (цигани)	6,3	21,4	60,7	11,6
46. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	3,6	24,1	53,6	18,8
47. Люди з певними політичними поглядами (наприклад підтримують російську збройну агресію)	25,0	34,8	23,2	17,0
48. Олігархи	26,8	37,5	23,2	12,5
49. Внутрішньо переміщені особи з Донбасу та Криму	3,6	10,7	72,3	13,4

50. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, дуже серйозною	20	17,9
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	58	51,8
Ні, це взагалі не проблема	23	20,5
Важко сказати / без відповіді	11	9,8

51. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні? (Можливі кілька відповідей)

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Вік	26	23,2
Стать	23	20,5
Місце проживання	10	8,9
Статус вимушеного переселенця	13	11,6
Етнічне походження (національність)	44	39,3
Сімейний стан	5	4,5
Релігійні погляди	20	17,9

Сексуальна орієнтація	48	42,9
Інвалідність	44	39,3
Стан здоров'я	16	14,3
Політичні погляди	33	29,5
Майновий стан	43	38,4
Громадянство	6	5,4
Насправді в Україні нікого не дискримінують	6	5,4
Інше	1	0,9
Важко сказати	9	8,0

52. Чи доводилося Вам особисто стикатися із проявами дискримінації?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, і досить часто	11	9,8
Іноді	63	56,3
Ні	29	25,9
Важко сказати / без відповіді	9	8,0

53. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні? (Можливі кілька відповідей)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Звернення до Президента	7	6,3
Звернення до суду	22	19,6
Звернення до прокуратури	16	14,3
Звернення до поліції	13	11,6
Звернення до депутата обраного в окрузі (Верховної чи місцевої ради)	7	6,3
Звернення до місцевих органів влади	14	12,5
Звернення до окремих міністерств (Мінюст, Міносвіти, МОЗ тощо)	6	5,4
Звернення у приймальню партії	0	0
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	22	19,6
Звернення до неурядових правозахисних організацій	31	27,7
Звернення у засоби масової інформації	59	52,7
Звернення до міжнародних організацій	34	30,4
Звернення до Європейського суду з прав людини	41	36,6
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	20	17,9
Вирішення питання за допомогою хабаря та інших засобів	11	9,8
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокорі (пикетування, голодування тощо)	17	15,2
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	14	12,5
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	13	11,6

Інше	0	0
Важко сказати	10	8,9

54. Чи бували ситуації, коли Ваші права (або права близьких Вам людей) були порушені?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так, таке відбувається постійно	14	12,5
Так, таке іноді трапляється	54	48,2
Бувало, раз чи два	18	16,1
Ні, такого не було	16	14,3
Важко сказати / без відповіді	10	8,9

55. А які саме права були порушені за останні два роки?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, % (59 респондентів відповіли на це питання)
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	19	32,2
Право на працю та право на справедливі та сприятливі умови праці	19	32,2
Право на соціальне забезпечення	18	30,5
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	17	28,8
Свобода думки, совісті і релігії	13	22,0
Свобода вираження та доступ до інформації	9	15,3
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	8	13,6
Право на повагу до приватного і сімейного життя	8	13,6
Право власності	7	11,9
Право самому розпоряджатись власною долею	6	10,2
Право на правовий захист порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	5	8,5
Заборона дискримінації за будь якою ознакою	5	8,5
Право на житло	5	8,5
Заборона покарання та жорстокого поводження і покарання	3	5,1
Право на вільні вибори	3	5,1
Інше	7	11,9

56. Якщо Ваші права (або близьких Вам людей) були порушені, то чи пробували Ви захистити свої права?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, %
Так, і у більшості випадків мені це вдалося	21	23,9

Так, але в більшості випадків мої спроби були марними	37	42,0
Навіть не намагався	30	34,1

57. Якщо Ви пробували захищати свої права, то як саме? Із використанням яких засобів?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, % (36 респондентів відповіли на це питання)
Звернення до місцевих органів влади	12	33,3
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	7	19,4
Звернення до суду	5	13,9
Звернення до депутата обраного в окрузі (Верховної чи місцевої ради)	5	13,9
Звернення у засоби масової інформації	5	13,9
Звернення до прокуратури	4	11,1
Звернення до поліції	3	8,3
Вирішення питання за допомогою хабаря та інших засобів	3	8,3
Звернення до неурядових правозахисних організацій	3	8,3
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	3	8,3
Звернення до Президента	2	5,6
Інше	3	8,3

58. Що головним чином спонукало Вас до захисту своїх прав (або близьких Вам людей)?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, %
Відчуття несправедливості	48	67,6
Прагнення відшкодувати матеріальний збиток	6	8,5
Співчуття, бажання допомогти	5	7,0
Прагнення встановити у суспільстві законність	12	16,9
Інше	0	0

59. Якщо Ви ніколи не вдавалися до захисту своїх прав, то чому?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, %
Бо мої права ніколи не порушували	17	22,4
Бо не знаю, як це робити	10	13,2
Бо в мене немає грошей, щоб за це платити	22	28,9
Бо в мене немає на це часу	7	9,2
Бо вважаю це марною тратою сил і часу – нічого з цього не вийде	32	42,1
Інше	3	3,9
Важко сказати / без відповіді	12	15,8

60. Чи Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена)?

	Кількість відповідей (108 респондентів відповіли на це питання)	Серед тих, хто відповів, %
Так, достатньо знаю про цю діяльність	42	38,9
Щось про це чув	50	46,3
Нічого про це не знаю	11	10,2
Навіть не знаю, що такий існує	5	4,6

61. Чи знаєте Ви про діяльність правозахисних організацій?

	Кількість відповідей (109 респондентів відповіли на це питання)	Серед тих, хто відповіли, %
Так, знаю достатньо про цю діяльність	36	33,0
Щось про це чув	68	62,4
Нічого про це не знаю	5	4,6
Навіть не знаю, що такі існують	0	0

62. Звідки Ви загалом дізнаєтесь інформацію про права людини, стан їх дотримання, способи захисту?
(Можливі кілька відповідей)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
З телевізійних програм	69	61,6
З газет	37	33,0
З радіопрограм	16	14,3
З Інтернет-сайтів	72	64,3
З обговорень на Інтернет-форумах та соціальних мережах	31	27,7
Від друзів, родичів, колег	25	22,3
Від представників недержавних або благодійних організацій, їхніх буклетів, інших публікацій	22	19,6
Зі стендів, брошур, інших інформаційних матеріалів у державних органах	25	22,3
Безпосередньо від працівників державних органів	16	14,3
З релігійних проповідей та релігійної літератури	6	5,4
З особистого досвіду	43	38,4
Вивчав (-ла) у школі, вищому навчальному закладі	51	45,5
Інше	1	0,9

63. А які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини?
(Зазначте ті, які є найбільш авторитетними для Вас)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Засоби масової інформації	59	52,7
Інтернет, соціальні мережі	38	33,9
Сім'я, друзі	27	24,1

Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	63	56,3
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	27	24,1
Церква, релігія	10	8,9
Трудові колективи	28	25,0
Політичні лідери	2	1,8
Власні роздуми	60	53,6
Інше	1	0,9
Важко сказати	1	0,9

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

64. Стать

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Чоловік	29	25,9
Жінка	83	74,1

65. Вік

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
18-34 роки	19,4	66,0
35-54 роки	68,9	32,5
55+ років	11,7	0,5

66. До якого майнового прошарку Ви відносите Вашу сім'ю?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
До заможних	0	0
До вище середнього	2	1,8
До середнього	49	43,8
До нижче середнього	54	48,2
До найбіднішого	4	3,6
Важко сказати / без відповіді	3	2,7

67. Скільки років Ви працюєте в школі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
0-9 років	22	19,6
10-19 років	26	23,2
20+ років	53	47,3
Без відповіді	11	9,8

68. Ваша освіта

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Педагогічна	105	93,8

Гуманітарна (не педагогічна)	4	3,6
Математична, технічна (не педагогічна)	1	0,9
Інша	2	1,8

69. У якій школі Ви працюєте?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Загальноосвітня середня школа	100	89,3
Спеціалізована школа з поглибленим вивченням окремих предметів	2	1,8
Ліцей, гімназія, колегіум	10	8,9
Інше	0	0

70. Якщо школа (ліцей, гімназія та ін.) спеціалізована, то якого саме профілю?

	Кількість відповідей	Серед тих, хто відповів, %
Соціально-гуманітарний	7	23,3
Природничо-математичний	7	23,3
Фізкультурно-військовий	1	3,3
Художньо-естетичний	1	3,3
З поглибленим вивченням іноземних мов	4	13,3
Інше • універсальна – 4 • технологічний – 2 • багатoproфільна – 1 • духовно-просвітницький – 1 • українська філологія – 1	10	33,3

71. Тип населеного пункту

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Місто більше 500 тис. жителів	13	11,6
Місто 250 – 499 тис. жителів	5	4,6
Місто 50 – 249 тис. жителів	11	9,8
Місто до 50 тис. жителів	15	13,4
Селище міського типу	9	7,1
Село	59	52,7

72. Регіон

	Кількість відповідей, %
Захід	22,4
Центр (у тому числі м. Київ)	36,4
Південь	13,1
Схід	13,1
Донбас	15,8

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ЖУРНАЛІСТІВ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування журналістів на тему «Права людини в Україні» було проведено з 22 листопада 2016 року по 19 лютого 2017 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці із ГО «Центр інформації про права людини». Всього опитано – 100 респондентів.

1. Як би Ви оцінили стан свободи слова в Україні?

(за 10-бальною шкалою, де «1» – дуже погано, а «10» – дуже добре)

	Кількість відповідей
1	1
2	1
3	6
4	12
5	15
6	15
7	24
8	18
9	7
10	1
Середня оцінка	6,19

2. Із якими порушеннями права на свободу вираження поглядів Ви зустрічалися?

(Можливі кілька відповідей)

	Кількість зажок
Цензурування готових матеріалів та заборона оприлюднення	44
Надмірно сурові судові рішення щодо журналістів	6
Замовлення завідомо неправдивої інформації з метою звести наклеп або дискредитувати якусь певну особу	57
Відмова посадових осіб у наданні журналістам або громадськості суспільно значимої інформації	78
Заборона виходу ЗМІ чи іншого друкованого видання	10
Закриття ЗМІ	11
Переслідування журналістів	27
Інше	17

3. Чи існує в Україні цензура?

	Кількість відповідей
Так, причому як система	12
Існує в певних ЗМІ	66
Існує, але лише як окремі випадки	20

Фактично не існує	1
Важко сказати	1

4. Якщо Ви вважаєте, що в Україні існує цензура, то переважно яка?

(Можна зазначити декілька варіантів відповіді)

	Кількість відповідей
Державна	28
Власників ЗМІ	92
Самоцензура журналістів	67
Інша	5
Важко відповісти	2

5. На Вашу думку, що змушує журналістів до самоцензури? (Кілька відповідей)

	Кількість згадок
Цензура органу влади чи власника ЗМІ	66
Тривога за власну безпеку	47
Можливий судовий позов	21
Невідповідність власних поглядів тим, що переважають у суспільній думці	32
Відчуття відповідальності за своє ЗМІ	18
Інше	15

6. Чи вважаєте Ви, що свободу слова можна обмежити з міркувань моралі?

	Кількість відповідей
Так	31
Ні	45
Важко відповісти / без відповіді	24

7. Чи вірите Ви в необхідність обмеженої цензури?

	Кількість відповідей
Так	29
Ні	47
Важко відповісти	24

8. Чи може журналіст / ЗМІ поширювати завідомо неправдиву інформацію, якщо буде вважати, що так буде корисно, наприклад, поганий чиновник буде усунутий із роботи?

	Кількість відповідей
Так	4
Ні	90
Важко відповісти / без відповіді	6

9. Чи може журналіст оприлюднювати інформацію приватного характеру (наприклад, про стан здоров'я особи, її можливі залежності – алкогольну або наркотичну) без відповідної згоди на те осіб, якщо така особа є приватною особою?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	1
Так, але за певних обставин	33
Ні, за жодних обставин	61
Важко відповісти / без відповіді	5

10. Чи може журналіст оприлюднювати інформацію приватного характеру (наприклад, про стан здоров'я особи, її можливі залежності – алкогольну або наркотичну) без відповідної згоди на те осіб, якщо така особа є публічною особою (мер міста, політик, керівник міністерства)?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	41
Так, але за певних обставин	45
Ні, за жодних обставин	10
Важко відповісти	4

11. Чи може журналіст / ЗМІ приховувати правдиву інформацію, якщо буде вважати, що так буде корисно для держави?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	27
Ні	40
Важко відповісти / без відповіді	33

12. Як правильно поводитись із особами, що в очевидний для журналіста спосіб здійснюють протиправну діяльність?

	<i>Кількість відповідей</i>
Надавати можливість висловитись на тих самих підставах, що й іншим особам	46
Надавати можливість висловитись, але з певними обмеженнями	33
Не надавати можливості висловитись	13
Важко сказати / без відповіді	5

13. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	<i>Основна, %</i>	<i>Загалом важлива, але не основна, %</i>	<i>Не важлива, %</i>	<i>Важко сказати, %</i>
Свобода	94	5	1	0
Гідність	82	13	1	4
Рівність	70	17	3	10
Справедливість	75	15	2	8
Толерантність	56	31	8	5
Відповідальність	64	26	7	3
Матеріальна забезпеченість	14	48	29	9

Законослухняність	49	42	4	5
Безпека	69	23	3	5
Мораль	34	41	20	5
Патріотизм	23	44	23	10
Порядок	20	45	25	10
Вільний розвиток особистості	64	25	3	8

14. Прочитайте уважно наступний список прав людини і оберіть 10 – найбільш важливих для Вас

	Кількість згадок
Право на життя	89
Право на соціальне забезпечення	18
Заборона смертної кари в мирний час	18
Заборона смертної кари під час війни	4
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	73
Заборона рабства і торгівлі людьми	64
Право самому розпоряджатися власною долею	40
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	74
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	77
Право на житло	12
Право на повагу до приватного і сімейного життя	25
Свобода думки, совісті і релігії	75
Право на участь у культурному житті	3
Свобода вираження та доступ до інформації	67
Свобода зібрань та об'єднань	41
Право на освіту	35
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	7
Право на працю і право на справедливі й сприятливі умови праці	29
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	7
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	19
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	58
Право власності	46
Право на створення профспілок	1
Право на вільні вибори	34
Заборона ув'язнення за борг	1
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	22
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	44
Заборона вислання громадян з країни	0

Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість екстрадиції іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	0
Інше	0

15. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Кількість відповідей
Ні, вони фактично єдині	53
Переважно збігаються, за деякими винятками	25
Більше суперечать, ніж збігаються	0
Повністю суперечать	2
Важко відповісти	15

16. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Кількість відповідей
Ні, вони фактично єдині	62
Переважно збігаються, за деякими винятками	34
Більше суперечать, ніж збігаються	1
Повністю суперечать	1
Важко відповісти	2

17. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Кількість відповідей
Ні, вони фактично єдині	38
Переважно збігаються, за деякими винятками	45
Більше суперечать, ніж збігаються	12
Повністю суперечать	1
Важко відповісти	4

18. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	5
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	91
Важко сказати	4

19. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому в обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	10
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі	74
Важко сказати	16

20. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	Кількість відповідей
Так	21
Ні	55
Важко відповісти	24

21. Чи має право людина спалити державний прапор України на знак своєї незгоди з політикою держави?

	Кількість відповідей
Так	18
Ні	72
Важко відповісти	10

22. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини із країнами, де масово порушуються права людини?

	Кількість відповідей
Так, якщо це вигідно для країни	20
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	52
Важко відповісти	28

23. Чи можна тримати засуджених у поганих умовах у тюрмах?

	Кількість відповідей
Так, злочинці не заслуговують на гарні умови тримання	1
Ні, саме обмеження волі вже є покаранням, а умови тримання повинні бути нормальними	95
Важко сказати	4

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

(Оцінка за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре)

	1	2	3	4	5	Середня оцінка
24. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	3	24	45	27	1	2,99
25. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	2	16	19	53	10	3,53
26. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	21	40	32	7	0	2,25
27. Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	1	11	33	46	9	3,51
28. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	23	29	37	11	0	2,36

29. Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	<i>Кількість відповідей</i>
Ситуація змінилася на краще	26
Ситуація змінилася на гірше	12
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою	49
Практично нічого не змінилося	12
Важко сказати	1

30. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, найбільше змінилася на краще?

	<i>Кількість згадок</i>
Свобода зібрань та об'єднань	35
Свобода вираження та доступ до інформації	28
Свобода думки, совісті і релігії	19
Право на вільні вибори	15
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	14
Право самому розпоряджатися власною долею	12
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	12
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	10
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	8
Право на участь у культурному житті	7
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	6
Право на життя	6
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	5
Право на соціальне забезпечення	3
Заборона смертної кари в мирний час	3
Інше • Заборона рабства і торгівлі людьми – 2 • Право на шлюб, рівноправність у шлюбі – 2 • Заборона смертної кари під час війни; Право на житло; Право на освіту; Право власності; Право на створення профспілок; Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість екстрадиції іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи) – по 1 згадці	10
Важко сказати / Нічого не змінилося на краще	4

31. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація найбільше змінилася на гірше?

	<i>Кількість згадок</i>
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	36
Право на соціальне забезпечення	32

Право на життя	26
Право на працю і право на справедливі й сприятливі умови праці	25
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	19
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	17
Право на житло	16
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	16
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	13
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	10
Свобода вираження та доступ до інформації	8
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	8
Заборона рабства і торгівлі людьми	7
Право самому розпоряджатися власною долею	7
Свобода думки, совісті і релігії	7
Право на освіту	7
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	6
Право на повагу до приватного і сімейного життя	6
Заборона смертної кари під час війни	5
Право власності	5
Заборона смертної кари в мирний час	4
Право на вільні вибори	4
Свобода зібрань та об'єднань	3
Інше: • Право на участь у культурному житті – 2 • Заборона вислання громадян з країни – 2 • Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість екстрадиції іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи) – 2 • Інші права – 3	9
Важко сказати	2

32. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок
Президент України	29
Прем'єр-міністр України	13
Голова Верховної Ради	9
Уряд України (Кабінет Міністрів України)	40
Верховна Рада України	28
Народні депутати	35
Органи виконавчої влади (міністерства, управління, держані служби тощо)	60
Місцева влада (місцеві державні адміністрації, місцеві державні службовці)	63
Поліція	45
Прокуратура	46

СБУ	39
Збройні сили України	16
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	20
Кримінальні структури	49
Самі громадяни	54
Інші	12
Ніхто в Україні не порушує прав людини	1
Важко відповісти	4

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені у правах певні соціальні групи?

	Безумовно, повинні бути обмежені, %	За певних обставин можуть бути децю обмежені, %	Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %	Важко сказати, %
33. Наркозалежні	8	47	36	9
34. Колишні засуджені	6	29	58	7
35. Гомосексуали (геї, лесбійки), бісексуали та трансгендерні люди	1	15	75	9
36. Безробітні	1	1	89	9
37. Роми (цигани)	2	9	78	11
38. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	2	12	75	11
39. Люди з певними політичними поглядами (наприклад, підтримують російську збройну агресію)	18	33	41	8
40. Олігархи	14	22	51	13
41. Внутрішньо переміщенні особи з Донбасу та Криму	1	5	86	8

42. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	Кількість відповідей
Так, дуже серйозною	38
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	48
Ні, це взагалі не проблема	10
Важко відповісти / без відповіді	4

43. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість відповідей
Вік	58
Стать	58
Місце проживання	23
Статус вимушених переселенців	46

Етнічне походження (національність)	47
Сімейний стан	9
Релігійні погляди	16
Сексуальна орієнтація	66
Інвалідність	77
Стан здоров'я	22
Політичні погляди	23
Майновий стан	36
Громадянство	7
Інше	3
Насправді в Україні нікого не дискримінують	0
Важко сказати	3

44. Чи доводилося Вам писати (робити передачі) про історії дискримінації?

	Кількість відповідей
Так	61
Ні	39

45. Якщо Вам доводилося робити матеріал про випадки дискримінації, то в якій сфері?

(Можливі кілька варіантів)

	Кількість згадок, % (Серед респондентів, які робили матеріал про дискримінацію)
У сфері надання медичних послуг	36,1
В освіті	27,9
У сфері праці	34,4
В роботі державних органів чи органів місцевого самоврядування	47,5
В роботі правоохоронних органів (поліції, судів, прокуратури)	50,8
У щоденному житті	60,7
Інше	3,3

46. Це були випадки дискримінації за якими ознаками? (Зверніться до питання 43, де перераховані ознаки дискримінації, і запишіть номери)

	Кількість згадок (Серед респондентів, що робили матеріал про дискримінацію)
Інвалідність	44,3
Сексуальна орієнтація	34,4
Стать	31,1
Статус вимушених переселенців (ВПО)	29,5
Етнічне походження (національність)	27,9
Майновий стан	23,0

Вік	21,3
Політичні погляди	14,8
Стан здоров'я	11,5
Місце проживання	9,8
Релігійні погляди	8,2
Інше	13,1

47. Зараз можна почути заклики, що люди повинні самі брати правосуддя у свої руки, щоб злочинці не залишилися безкарними. Як Ви до цього ставитеся?

	<i>Кількість відповідей</i>
Вважаю самосуд у будь-якому разі неприпустимим	64
Загалом самосуд неприпустимий, але у деяких випадках може бути виправданим	34
Вважаю, що у наших умовах самосуд – це єдиний спосіб покарати злочинців	1
Без відповіді	1

48. Як Ви вважаєте, чи можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровільних батальйонів?

	<i>Кількість відповідей</i>
Однозначно – ні, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону	48
Загалом – ні, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону	31
Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися з розумінням	7
Війна є війна, там все може бути	10
Важко сказати	4

49. Як Ви вважаєте, чи може бути виправдано застосування тортур (катувань) до ворогів під час бойових дій? (Можете обрати кілька відповідей)

	<i>Кількість згадок</i>
Ні, цього не дозволяє закон	43
Ні, це суперечить принципам гуманізму	66
Так, мета виправдовує засоби – якщо треба добитися необхідних відомостей	8
Так, бо це адекватна відповідь на такі ж дії ворога	0
Важко сказати	9

50. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні? (Зазначте все, що вважаєте дієвим)

	<i>Кількість згадок</i>
Звернення до Президента	10
Звернення до суду	19
Звернення до прокуратури	9
Звернення до поліції	18
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	8
Звернення до місцевих органів влади	11

Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	9
Звернення у приймальну партію	0
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	27
Звернення до неурядових правозахисних організацій	59
Звернення у засоби масової інформації	79
Звернення до міжнародних організацій	53
Звернення до Європейського суду з прав людини	59
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	27
Вирішення питання за допомогою хабаря та інших подібних засобів	20
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокори (пікетування, голодування тощо)	41
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	10
Інше	1
Насправді взагалі немає способів захистити свої права	5
Важко відповісти	7

51. Чи бували ситуації, коли Ваші права (або права близьких Вам людей) були порушені?

	Кількість відповідей
Так, це відбувається постійно	13
Так, таке іноді трапляється	55
Бувало, раз чи два	18
Ні, такого не було	7
Важко сказати / без відповіді	7

52. А які саме права, Ваші чи Ваших близьких були порушені за останні два роки?

	Кількість згадок (Серед тих, які заявили про порушення прав)
Право на соціальне забезпечення	25,0
Право на працю і право на справедливий і сприятливий умови праці	22,6
Свобода вираження та доступ до інформації	21,4
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	21,4
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	15,5
Право на житло	15,5
Право власності	15,5
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	11,9
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	11,9
Право самому розпоряджатися власною долею	10,7
Свобода думки, совісті і релігії	10,7

Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	8,3
Право на освіту	7,1
Право на повагу до приватного і сімейного життя	7,1
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	6,0
Свобода зібрань та об'єднань	4,8
Інше	23,8

53. Якщо Ваші права (або близьких Вам людей) були порушені, то чи пробували Ви захистити свої права?

	Кількість відповідей (88 респондентів відповіли на це питання)
Так, і у більшості випадків мені це вдавалося	33,0
Так, але у більшості випадків мої спроби були марними	44,3
Навіть і не намагався (-лася)	22,7

54. Якщо Ви пробували захищати свої права, то як саме? Із використанням яких засобів? (Зверніться до питання 50, зі списком можливих способів обстоювання своїх прав, і запишіть номери тих, до яких Ви вдавалися)

	Кількість відповідей (Серед респондентів, що пробували захищати свої права)
Звернення у засоби масової інформації	44,1
Звернення до суду	26,5
Звернення до неурядових правозахисних організацій	25,0
Звернення до поліції	16,2
Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	13,2
Звернення до місцевих органів влади	11,8
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомств	10,3
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокорі (пікетування, голодування тощо)	8,8
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	7,4
Звернення до міжнародних організацій	7,4
Звернення до прокуратури	5,9
Інше	20,6

55. Що головним чином спонукало Вас до захисту своїх прав (або близьких Вам людей)?

(Позначте головну причину)

	Кількість відповідей (69 респондентів відповіли на це питання)
Відчуття несправедливості	59,4
Прагнення відшкодувати завданий матеріальний збиток	7,2
Співчуття, бажання допомогти	13,0
Прагнення встановити у суспільстві законність	18,8
Інше	1,4

56. Чи відомо Вам щось про Національну стратегію у сфері прав людини?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, про це знаю	26
Щось про це чув	36
Нічого про це не знаю	38

57. Чи Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена)?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, достатньо знаю про цю діяльність	73
Щось про це чув	24
Нічого про це не знаю	3

58. Чи доводилось Вам висвітлювати (писати, робити передачі) про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	52
Ні	48

59. Чи знаєте Ви про діяльність правозахисних організацій?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, знаю достатньо про цю діяльність	84
Щось про це чув	14
Нічого про це не знаю	1
Без відповіді	1

60. Чи зверталися Ви коли-небудь до недержавних правозахисних організацій чи рухів у своїй роботі?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	81
Ні	19

61. Якщо Вам у своїй роботі доводилося звертатися до правозахисних організацій, то з якою метою?*(Позначте все, що траплялось)*

	<i>Серед тих, хто звертались</i>
Прокоментувати подію, що сталася	76,5
Прокоментувати справу з порушення прав конкретної людини	64,2
Допомогти із захистом конкретної людини	51,9
Дізнатися думку щодо стану дотримання тих чи інших прав в країні	51,9
Висвітлити діяльність самої організації	39,5
Написати статтю на тему захисту прав людини	43,2
Отримати необхідні контакти	38,3
Інше	3,7

62. Чи задоволені Ви результатом спілкування із правозахисними організаціями?

	<i>Кількість відповідей (Серед тих, хто звертались)</i>
Переважно так	70,4
У різних випадках траплялося по-різному	23,5
Переважно ні	6,2

63. Наскільки ефективна, на Ваш погляд, діяльність правозахисних організацій у цілому в Україні?

	<i>Кількість відповідей</i>
Дуже ефективна	2
Скоріше ефективна	70
Скоріше неефективна	19
Взагалі неефективна	2
Важко відповісти / без відповіді	7

**64. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини?
(Зазначте ті, які були найбільш авторитетними для Вас)**

	<i>Кількість відповідей</i>
Засоби масової інформації	46
Інтернет, соціальні мережі	49
Сім'я, друзі	48
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	27
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	47
Церква, релігія	13
Трудові колективи	13
Політичні лідери	6
Власні роздуми	66
Інше	11
Важко сказати	2

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ**65. Стать**

	<i>Кількість відповідей</i>
Чоловіча	40
Жіноча	60

66. Вік

	<i>Кількість відповідей</i>
18-34 роки	34

35-54 роки	50
55+ років	16

67. У якому ЗМІ Ви працюєте? (У разі, якщо ви працюєте у кількох ЗМІ, можна дати кілька відповідей)

	Кількість згадок
Інформаційна агенція	13
Газета	32
Журнал	4
Радіо	13
Телебачення	15
Інтернет-видання	46
Інше	6

68. Регіон

	Кількість відповідей
Захід	6
Центр (у тому числі м. Київ)	73
Південь	8
Схід	6
Донбас	3
Тимчасово окуповані українські території	2
За кордоном	2

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ПРАВОЗАХИСНИКІВ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування правозахисників на тему «Права людини в Україні» було проведено з 18 листопада 2016 року по 15 лютого 2017 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці з ГО «Центр інформації про права людини». Всього опитано 103 респонденти.

1. Як Ви оцінюєте діяльність наступних державних органів, відповідальних за дотримання прав людини?

	Повністю негативно, %	Переважно негативно, %	Наскільки позитивно, настільки й негативно, %	Переважно позитивно, %	Цілком позитивно, %
Судова система	6,8	47,6	38,8	6,8	0
Прокуратура	22,6	58,8	17,7	1,0	0
МВС	8,9	46,5	41,6	3,0	0
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	2,9	3,9	29,1	53,4	10,7
СБУ	36,9	33,0	20,4	9,7	0

2. Як, на Вашу думку, змінилась робота наступних державних органів після 2013 року?

	Ефективність роботи значно знизилась, %	Ефективність роботи дещо знизилась, %	Практично не змінилась, %	Ефективність роботи дещо підвищилась, %	Ефективність роботи значно підвищилась, %
Судова система	9,8	10,8	59,8	18,6	1,0
Прокуратура	9,7	9,7	67,0	13,6	0
МВС	4,9	13,6	35,0	46,6	0
Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	0	2,9	36,3	46,1	14,7
СБУ	11,7	17,5	52,4	18,5	0

3. Наскільки ефективна, на Ваш погляд, діяльність правозахисних організацій у цілому в Україні?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже ефективна	9	8,7
Скоріше ефективна	67	65,1
Скоріше неефективна	17	16,5
Взагалі неефективна	1	1,0
Важко відповісти	9	8,5

4. Чи зверталися коли-небудь до Вас / Вашої організації державні органи?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, і досить часто	52	50,5
Бувало, хоч і рідко	43	41,8
Ні	8	7,8

5. Із чим саме до Вас зверталися державні органи? (Вкажіть все, що траплялося)

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Допомогти у вирішенні певної проблеми	56	54,4
Допомогти у справі з порушенням прав конкретної людини	33	32,0
Запропонувати увійти до складу певних громадських дорадчих органів при органах влади	70	68,0
Дізнатися про плани і результати Вашої роботи	47	45,6
Отримати необхідні контакти	45	43,7
Запросити на захід	80	77,7
Висловити претензії	21	20,4
Інше	10	9,7

6. Якщо у Вас чи Вашої організації був досвід співпраці з органами державної влади, чи задоволені Ви?

	<i>Кількість відповідей (99 респондентів відповіли на це питання)</i>	<i>Серед тих, хто відповів, %</i>
Переважно, так	29	29,3
Переважно, ні	30	30,3
Важко сказати	40	40,4

7. Чи зверталися до Вас, як до правозахисника, коли-небудь журналісти?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, і досить часто	65	63,1
Бувало, хоч і рідко	31	30,1
Ні	7	6,8

8. Якщо до Вас звертатися журналісти, то з якою метою? (Вкажіть все, що траплялось)

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Прокоментувати подію, що сталася	92	89,3
Прокоментувати справу з порушення прав конкретної людини	62	60,2
Допомогти з захистом конкретної людини	30	29,1
Дізнатися думку щодо стану дотримання тих чи інших прав в країні	77	74,8
Висвітлити діяльність самої організації	41	39,8
Написати статтю на тему захисту прав людини	42	40,8

Отримати необхідні контакти	50	48,5
Інше	2	1,9

9. Чи задоволені Ви результатом спілкування із ЗМІ та журналістами?

	<i>Кількість відповідей</i> (97 респондентів відповіли на це питання)	<i>Серед тих, хто відповіли, %</i>
Переважно так	49	50,5
У різних випадках траплялося по-різному	48	49,5
Переважно, ні	0	0

10. Які основні потреби правозахисних організацій в Україні Ви можете назвати на сьогоднішній день?

(Назвіть все, що вважаєте за потрібне)

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Кваліфіковані співробітники	68	66,0
Волонтерська допомога	25	24,3
Фінансування діяльності	70	68,0
Навички фандрайзingu	42	40,8
Співпраця із державними органами	59	57,3
Співпраця з іншими правозахисними організаціями	54	52,4
Співпраця зі ЗМІ	44	42,7
Стратегічне планування своєї роботи	64	62,1
Залучення звичайних людей до правозахисної роботи, кампаній, акцій	64	62,1
Інше	4	3,9

11. Чи відомо Вам щось про Національну стратегію у сфері прав людини?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	85	82,5
Ні	12	11,7
Важко відповісти	6	5,8

12. Чи знайомі Ви з практикою застосування Європейської конвенції з прав людини?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, достатньо добре	72	69,9
Так, але лише в загальному вигляді	31	30,1
Ні	0	0

13. Чи вважаєте Ви, що Україна мала б взяти собі за зразок права людини, передбачені вже існуючими конституціями окремих країн

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	38	36,9

Ні	27	26,2
Важко відповісти	38	36,9

14. Якщо Ви вважаєте, що Україна могла б запозичити права людини безпосередньо з чужих існуючих зразків, то які з нижче перерахованих країн Ви віддали б перевагу

	<i>Кількість відповідей</i> (83 респонденти надали відповідь на це питання)	<i>Серед тих, хто</i> <i>відповіли, %</i>
США	13	15,7
Франція	2	2,4
Польща	0	0
Росія	1	1,2
Німеччина	7	8,4
Канада	16	19,3
Інша країна	12	14,5
Важко сказати	32	38,6

15. Чи зверталися до Вас із скаргами на дискримінацію?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	85	82,5
Ні	18	17,5
Я не знаю, що це таке	0	0

16. Чи знаєте Ви про випадки успішного оскарження дискримінації в суді?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	58	56,3
Ні	45	43,7
Я не знаю, що це таке	0	0

17. Куди би Ви звертались по захист у разі дискримінації? (Вкажіть можливі варіанти)

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
До Європейського суду справ людини	66	64,1
До Комісара Ради Європи з прав людини	12	11,7
До Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (Омбудсмена)	77	74,8
До суду	75	72,8
До інститутів та організацій ООН	13	12,6
До українських державних органів	18	17,0
До ЗМІ	52	50,5
До депутатів	10	9,7
До правоохоронних органів	27	26,2

Інше	9	8,7
Нікуди б не зверталися, бо це безнадійно	2	1,9

18. Чи може правозахисна організація приховувати правдиву інформацію, якщо буде вважати, що так буде корисно для держави?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	3	2,9
Ні	77	74,8
Важко відповісти / без відповіді	23	22,3

19. Чи може правозахисна організація поширювати завідомо неправдиву інформацію, якщо буде вважати, що так буде корисно, наприклад, поганий чиновник буде усунутий із роботи?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	2	1,9
Ні	100	97,1
Важко відповісти / без відповіді	1	1,0

20. Чи вважаєте Ви, що свободу слова можна обмежити з міркувань моралі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	11	10,7
Ні	79	76,7
Важко відповісти	13	12,6

21. Чи вважаєте Ви, що певна обмежена цензура необхідна?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	25	24,3
Ні	61	59,2
Важко відповісти	17	16,5

22. Чи вірите Ви, що суддя в Україні може бути незалежним і виносити рішення винятково за законом?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Так	63	61,2
Ні	22	21,4
Важко відповісти	18	17,5

23. Що, на Вашу думку, змушує суддю виносити протизаконні рішення? (зазначте найбільш вагомі чинники)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Політичний тиск з боку державних посадовців	84	81,6
Тиск з боку свого безпосереднього керівництва	74	71,8
Перспектива солідної грошової винагороди	82	79,6
Побоювання за власне життя та безпеку	41	39,8

Тиск громадської думки	25	24,3
Особисті знайомства, родинні контакти	52	50,5
Інше	5	4,9

24. Ми досить часто вживаємо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права?
(Оберіть один варіант)

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Права людини належать їй від народження	93	90,3
Права людини надаються їй державою	5	4,9
Права людини визначаються міжнародними угодами	2	1,9
Права людини визначає релігія	0	0
Кожна людина сама визначає, які в неї права	0	0
Інше	3	2,9
Важко сказати	0	0

25. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	Основна, %	Загалом важлива, але не основна, %	Не важлива, %	Важко сказати, %
Свобода	98,0	1,0	0	1,0
Гідність	90,3	7,8	0	1,9
Рівність	82,5	14,6	0	2,9
Справедливість	65,1	25,2	2,9	6,8
Толерантність	49,5	38,8	4,9	6,8
Відповідальність	30,1	45,6	13,6	10,7
Матеріальна забезпеченість	7,8	42,7	38,8	10,7
Законослухняність	19,4	46,6	20,4	13,2
Безпека	53,4	32,0	6,8	7,8
Мораль	15,5	31,1	39,8	13,6
Патріотизм	6,8	28,2	49,5	15,5
Порядок	11,7	35,0	35,9	17,5
Вільний розвиток особистості	57,3	33,0	2,9	6,8

Наскільки Ви погоджуєтесь із наступними твердженнями?

Твердження	повністю погоджуюся, %	скоріше погоджуюся, %	скоріше не погоджуюся, %	зовсім не погоджуюся, %	важко відповісти / без відповіді, %
26. Права людини є універсальними для всіх держав	79,6	14,6	3,9	0	1,9
27. Права людини у кожній країні повинні бути різними	4,9	3,9	19,4	68,0	3,9
28. Стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	77,7	14,6	1,0	3,9	2,9

29. Раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	92,2	0	1,0	3,9	2,9
30. Політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	81,6	9,7	1,0	3,9	3,9
31. Захист прав людини – обов'язок держави	83,5	22,3	0	0	3,9
32. Визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою	31,2	22,3	14,6	29,1	2,9

33. Прочитайте уважно наступний список прав людини і оберіть 10 – найбільш важливих для Вас

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Право на життя	90	87,4
Право на соціальне забезпечення	15	14,6
Заборона смертної кари в мирний час	37	35,9
Заборона смертної кари під час війни	17	16,5
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	86	83,5
Заборона рабства і торгівлі людьми	74	71,8
Право самому розпоряджатися власною долею	36	35,0
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	76	73,8
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	78	75,7
Право на житло	8	7,8
Право на повагу до приватного і сімейного життя	43	41,8
Свобода думки, совісті і релігії	72	69,9
Право на участь у культурному житті	1	1,0
Свобода вираження та доступ до інформації	52	50,5
Свобода зібрань та об'єднань	47	45,6
Право на освіту	32	31,1
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	12	11,7
Право на працю і право на справедливі й сприятливі умови праці	11	10,7
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	2	1,9
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	27	26,2
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	55	53,4
Право власності	31	30,1
Право на створення профспілок	0	0
Право на вільні вибори	15	14,6

Заборона ув'язнення за борг	1	1,0
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	11	10,7
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	39	37,9
Заборона вислання громадян з країни	2	1,9
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість екстрадиції іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	2	1,9
Інше	4	3,9

34. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	70	68,0
Переважаю збігаються, за деякими винятками	13	12,6
Більше суперечать, ніж збігаються	3	2,9
Повністю суперечать	1	1,0
Важко відповісти	16	15,5

35. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	59	57,3
Переважаю збігаються, за деякими винятками	27	26,2
Більше суперечать, ніж збігаються	2	1,9
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти	15	14,6

36. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ні, вони фактично єдині	39	37,9
Переважаю збігаються, за деякими винятками	39	37,9
Більше суперечать, ніж збігаються	10	9,7
Повністю суперечать	0	0
Важко відповісти	15	14,6

37. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	10	9,7
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	90	87,4
Важко сказати / без відповіді	3	2,9

38. Яке із цих суджень Вам ближче?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому в обмін на власний добробут я готовий поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	2	1,9
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав я готовий терпіти певні матеріальні труднощі	86	83,5
Важко сказати	15	14,6

39. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	10	9,7
Ні	72	69,9
Важко відповісти / без відповіді	21	20,4

40. Чи має право людина спалити державний прапор України на знак своєї незгоди з політикою держави?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	36	35,0
Ні	42	40,8
Важко відповісти / без відповіді	25	24,3

41. Чи має право людина страйкувати, висуваючи політичні вимоги до органів влади, через незгоду з політикою держави?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	98	95,2
Ні	3	2,9
Важко відповісти	2	1,9

42. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини із країнами, де масово порушуються права людини?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, якщо це вигідно для країни	7	6,8
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	52	50,5
Важко відповісти	44	42,7

43. Чи потрібне викладання християнської етики в середній школі як обов'язкового предмету із оцінюванням рівня знань учнів?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, потрібно викладати всім учням із залученням представників православних церков	1	1,0
Так, потрібно викладати всім учням, але це повинні робити спеціально підготовлені вчителі	3	2,9

Так, потрібно викладати, але факультативно – за бажанням батьків і без оцінок	31	30,1
Ні, не потрібно	62	60,2
Важко відповісти	6	5,8

44. Родина священнослужителя забороняє дорослій доньці перейти в буддизм, вважаючи відступництво від релігійної традиції неприпустимим. Вона ж стверджує, що має право самостійно вирішувати.

Що, на Вашу думку, у цій ситуації важливіше, релігія чи право доньки самостійно обирати свою релігію?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Релігія і традиція важливіша	2	1,9
Людина має право на свободу вибору віросповідання	99	96,1
Важко сказати	2	1,9

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

(Оцінка за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре)

	1	2	3	4	5	Середня оцінка
45. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	4,9	27,2	55,3	12,6	0	2,76
46. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	4,9	18,5	44,7	30,1	1,9	3,06
47. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	19,4	50,5	28,2	1,9	0	2,13
48. Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	4,9	17,5	40,8	34,0	2,9	3,13
49. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	26,2	47,6	22,3	3,9	0	2,04

50. Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Ситуація змінилася на краще	12	11,7
Ситуація змінилася на гірше	11	10,7
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою	63	61,2
Практично нічого не змінилося	12	11,7
Важко сказати	5	4,9

51. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, змінилася на краще?

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Свобода зібрань та об'єднань	40	38,8
Свобода вираження та доступ до інформації	30	29,1

Свобода думки, совісті і релігії	23	22,3
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	13	12,6
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	12	11,7
Право на вільні вибори	12	11,7
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	10	9,7
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	9	8,7
Право самому розпоряджатися власною долею	9	8,7
Право на участь у культурному житті	8	7,8
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	6	5,8
Право на освіту	6	5,8
Право на працю і право на справедливий і сприятливий умови праці	4	3,9
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	4	3,9
Інше	22	21,4

52. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація змінилася на гірше?

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Право на життя	26	25,2
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	25	24,3
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя	24	23,3
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	23	22,3
Право на соціальне забезпечення	19	18,4
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	17	16,5
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	15	14,6
Право власності	15	14,6
Право на працю і право на справедливий і сприятливий умови праці	13	12,6
Право на житло	11	10,7
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	8	7,8
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	8	7,8
Заборона рабства і торгівлі людьми	7	6,8
Свобода думки, совісті і релігії	6	5,8
Свобода вираження та доступ до інформації	6	5,8
Право на вільні вибори	6	5,8

Право самому розпоряджатися власною долею	5	4,9
Інші	30	29,1

53. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Президент України	23	22,3
Прем'єр-міністр України	12	11,7
Голова Верховної Ради	9	8,7
Уряд України (Кабінет Міністрів України)	46	44,7
Верховна Рада України	36	35,0
Народні депутати	30	29,1
Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійного фонду, виконавча служба, пенітенціарна служба тощо)	76	73,8
Місцева влада (на рівні міста чи села: ради, виконавчі комітети, державні адміністрації, місцеві державні службовці)	47	45,6
Поліція	57	55,3
Прокуратура	67	65,1
СБУ	68	66,0
Збройні сили України	29	28,2
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	14	13,6
Кримінальні структури	27	26,2
Самі громадяни	30	29,1
Інші	7	6,8
Ніхто в Україні не порушує прав людини	0	0
Важко відповісти	4	3,9

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені в правах певні соціальні групи?

	Безумовно, повинні бути обмежені, %	За певних обставин можуть бути децю обмежені, %	Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %	Важко сказати, %
54. Наркозалежні	2,9	41,8	54,4	1,0
55. Колишні засуджені	1,0	35,0	63,1	1,0
56. Гомосексуали (геї, лесбійки), бісексуали та трансгендерні люди	1,9	8,7	87,4	1,9
57. Безробітні	1,0	1,9	97,1	0
58. Роми (цигани)	1,0	2,9	96,1	0
59. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	0,0	6,8	91,3	1,9
60. Люди з певними політичними поглядами (наприклад, підтримують російську збройну агресію)	0	6,8	91,3	1,9

61. Олігархи	3,9	21,4	65,1	6,8
62. Внутрішньо переміщенні особи з Донбасу та Криму	3,9	2,9	94,2	1,0

63. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так, дуже серйозною	47	45,6
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	54	52,4
Ні, це взагалі не проблема	2	1,9
Важко відповісти	0	0

64. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	<i>Кількість згадок</i>	<i>Кількість згадок, %</i>
Вік	64	62,1
Стать	72	69,9
Місце проживання	38	36,9
Статус вимушених переселенців	77	74,8
Етнічне походження (національність)	57	55,3
Сімейний стан	13	12,6
Релігійні погляди	16	15,5
Сексуальна орієнтація	84	81,6
Інвалідність	76	73,8
Стан здоров'я	32	31,1
Політичні погляди	27	26,2
Майновий стан	31	30,1
Громадянство	18	17,5
Інше	6	5,8
Насправді в Україні нікого не дискримінують	1	1,0
Важко сказати	0	0

65. Як Ви вважаєте, чи можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів?

	<i>Кількість відповідей</i>	<i>Кількість відповідей, %</i>
Однозначно – ні, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону	72	69,9
Загалом – ні, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону	16	15,5
Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися із розумінням	4	3,9
Війна є війна, там все може бути	1	1,0
Важко сказати	9	8,7

66. Зараз можна почути заклики, що люди повинні самі брати правосуддя у свої руки, щоб злочинці не залишилися безкарними. Як Ви до цього ставитеся?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Вважаю самосуд у будь-якому разі неприпустимим	91	88,4
Загалом самосуд неприпустимий, але у деяких випадках може бути виправданим	11	10,7
Вважаю, що у наших умовах самосуд – це єдиний спосіб покарати злочинців	1	1,0

67. Як Ви вважаєте, чи може бути виправдано застосування тортур (катувань) до ворогів під час бойових дій? (Можете обрати кілька відповідей)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Ні, цього не дозволяє закон	68	66,0
Ні, це суперечить принципам гуманізму	81	78,6
Так, мета виправдовує засоби – якщо треба добитися необхідних відомостей	2	1,9
Так, бо це адекватна відповідь на такі ж дії ворога	0	0
Важко сказати	2	1,9

68. Який спосіб захисту прав людини є найбільш ефективним зараз в Україні? (Зазначте все, що вважаєте дієвим)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Звернення до Президента	3	2,9
Звернення до суду	41	39,8
Звернення до прокуратури	7	6,8
Звернення до поліції	12	11,7
Звернення до депутата, обраного у окрузі (до Верховної чи місцевої Ради)	7	6,8
Звернення до місцевих органів влади	5	4,8
Звернення до окремих міністерств (Мін'юст, Міносвіти, МОЗ тощо)	11	10,7
Звернення у приймальню партії	1	1,0
Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	49	47,6
Звернення до неурядових правозахисних організацій	71	68,9
Звернення у засоби масової інформації	66	64,1
Звернення до міжнародних організацій	41	39,8
Звернення до Європейського суду з прав людини	64	62,1
Звернення до родичів, пошук потрібних знайомих	18	17,5
Вирішення питання за допомогою хабаря та інших подібних засобів	9	8,7
Організація мітингів, демонстрацій, акцій непокори (пікетування, голодування тощо)	40	38,8
Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно	4	3,9
Інше	3	2,9

Насправді взагалі немає способів захистити свої права	5	4,9
Важко відповісти	4	3,9

69. Як Ви оцінюєте діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини?

	Кількість відповідей	Кількість відповідей, %
Дуже позитивно	9	8,7
Скоріше позитивно, ніж негативно	56	54,4
Діяльність могла би бути й кращою	28	27,2
Не дуже добре, цю інституцію потрібно змінювати	7	6,8
Вкрай негативно	0	0
Важко відповісти	3	2,9

70. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини? (Зазначте ті, які є найбільш авторитетними для Вас)

	Кількість згадок	Кількість згадок, %
Засоби масової інформації	17	16,5
Інтернет, соціальні мережі	23	22,3
Сім'я, друзі	31	30,1
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	39	37,9
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	35	34,0
Церква, релігія	6	5,8
Трудові колективи	13	12,6
Політичні лідери	5	4,9
Власні роздуми	63	61,2
Інше	19	18,5
Важко сказати	6	5,8

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

71. Стать

	Кількість відповідей, %
Чоловіча	39
Жіноча	64

72. Вік

	Кількість відповідей, %
18-34 роки	46,9
35-54 роки	45,8
55+ років	7,3

73. Чи маєте Ви юридичну освіту?

	<i>Кількість відповідей, %</i>
Так	44,7
Ні	55,3

74. Тип населеного пункту

	<i>Кількість відповідей</i>
Київ	60,2
Місто більше 500 тис. жителів	19,4
Місто 100-499 тис. жителів	10,7
Місто 50-99 тис. жителів	9,7
Селище міського типу	0
Село	0

75. Регіон

	<i>Кількість відповідей</i>
Захід	4,9
Центр (у тому числі м. Київ)	71,8
Південь	14,6
Схід	2,9
Донбас	3,9
За кордоном	1,0
Тимчасово окуповані українські території	1,0

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ПОЛІТИКІВ ЗА ТЕМОЮ «ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ»

Експертне опитування політиків на тему «Права людини в Україні» було проведено з 19 грудня 2016 року по 22 лютого 2017 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці з ГО «Центр інформації про права людини» і офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Всього опитано 50 респондентів.

Через недостатню кількість респондентів, які погодилися взяти участь в опитуванні, малу кількість депутатів Верховної Ради України, які заповнили опитувальники, а також недостатній рівень представленості усього спектру політичних сил, не можна вважати, що дані цього опитування репрезентують тенденції серед політикуму. Дані цього опитування тут наводяться лише як ілюстративний матеріал, який, однак, не дає змогу говорити про будь-яку міру поширеності тих або інших оцінок.

1. Як Ви вважаєте, чи достатньо коштів виділяється державою на діяльність у сфері прав людини?

	Кількість відповідей
Цілком достатньо	2
Скоріше достатньо	18
Скоріше недостатньо	19
Зовсім недостатньо	5
Важко відповісти	6

2. Чи знаєте Ви про Національну стратегію у сфері прав людини?

	Кількість відповідей
Знаю дуже добре	3
Загалом знаю, але детально не вивчав	38
Не знаю	9

3. Якщо чули або знаєте, як Ви оцінюєте її виконання?

	Кількість відповідей
Досить добре виконується	6
Деяко виконується, але недостатньо	32
Майже нічого не робиться	2
Не знаю	10

4. Чи достатньо Ви знаєте про діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини?

	Кількість відповідей
Так, знаю достатньо	13
Деяко знаю, але недостатньо	36
Нічого про це не знаю	1

5. Чи є посада Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини політичною посадою?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, в Україні всі посади політичні	3
Формально – ні, але реально – так	23
Ні	17
Важко відповісти	7

6. Чи зверталися Ви коли-небудь до недержавних правозахисних організацій, правозахисників у своїй роботі?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	17
Ні	33

7. Якщо Вам у своїй роботі доводилося звертатися до правозахисних організацій, то з якою метою?*(Вкажіть все, що вважаєте за потрібне)*

	<i>Кількість згадок</i>
Допомогти у вирішенні певної проблеми	9
Допомогти у справі з порушенням прав конкретної людини	5
Запропонувати увійти до складу певних дорадчих органів	4
Дізнатися про плани і результати їхньої роботи	5
Отримати необхідні контакти	8
Запросити на захід	6
Запропонувати співпрацю з партією чи місце у виборчому списку	2
Висловити претензії	1
Інше	2

8. Чи задоволені Ви результатом звернення до правозахисних організацій чи правозахисників?

	<i>Кількість відповідей (17 респондентів відповіло на це питання)</i>
Переважно так	11
У різних випадках було по-різному	6
Переважно ні	0

9. А чи зверталися до Вас коли-небудь від недержавних правозахисних організацій чи рухів або окремі правозахисники?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	35
Ні	15

10. Якщо до Вас зверталися від правозахисних організацій чи окремі правозахисники, то з якою метою?
(Вкажіть все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок
По допомогу у вирішенні певної проблеми	9
По допомогу у справі з порушенням прав конкретної людини	4
Із скаргою на певні державні структури або чиновників, що порушують права людини	6
По допомогу своїй організації	8
Отримати необхідні контакти	22
Запросити на свій захід	10
Інше	1

11. Наскільки загалом ефективна, на Ваш погляд, діяльність правозахисних організацій у цілому в Україні?

	Кількість відповідей
Дуже ефективна	3
Скоріше ефективна	34
Скоріше неефективна	7
Взагалі неефективна	2
Важко відповісти	4

12. Чи можете Ви назвати якісь правозахисні організації, правозахисні рухи, окремих правозахисників?

	Кількість відповідей
Стоп корупції	21
Українська Гельсінська спілка	8
Роман Бочкала	5
Тарас Лилик	4
Мустафа Джемілев	3
Євген Захаров	2
Василь Стус	2
Інші • Amnesty International • Transparency International • Харківська правозахисна група • КримSOS • Інститут масової інформації • БМГО «Правова єдність» • Луганський правозахисний центр «Альтернатива» • Українська правозахисна ліга «Універсал» • ГО «Студдовіра» • Рух «Чесно» • Доступ до правди • Громадська рада при виконкомі БЦ міської ради • Ігор Кравець, • Володимир Біленький • Микола Барда • Марина Говорухіна • Оксана Романюк	17

13. Чи враховуєте Ви при голосуванні відповідність законопроекту стандартам дотримання прав людини?

	Кількість відповідей
Так, це один з головних критеріїв	42
Загалом враховую, але цей критерій не є головним	5
Ні, не вважаю, що цей критерій треба враховувати в усіх випадках	0
Важко відповісти	3

14. Чи можете Ви проголосувати за законопроект, котрий порушує права людини і за яких умов?

	Кількість згадок
Так, якщо це буде дуже потрібно для країни	3
Так, якщо він не суперечить Конституції	7
Так, якщо це передбачено міжнародними зобов'язаннями України	0
Інша причина	0
Ні, за жодних умов за такий законопроект не голосуватиму	35
Важко відповісти	5

Як Ви оцінюєте в цілому дотримання цих прав в Україні?

(Оцінка за п'ятибальною шкалою, де «1» означає, що права дуже погано дотримуються, а «5» — дуже добре)

	1	2	3	4	5	Середня оцінка
15. Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	1	7	16	17	9	3,52
16. Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	2	4	7	15	22	4,02
17. Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	6	8	28	8	0	2,76
18. Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	2	7	5	22	14	3,78
19. Екологічні права (право на здорове навколишнє середовище, право контролювати стан довкілля тощо)	3	13	13	21	0	3,04

20. Яким чином за останні два з половиною роки, за час, що минув після Євромайдану, змінилася ситуація в Україні щодо забезпечення прав людини і основоположних свобод?

	Кількість відповідей
Ситуація змінилася на краще	26
Ситуація змінилася на гірше	2
З одними правами ситуація стала кращою, з іншими – гіршою	17
Практично нічого не змінилося	3
Важко сказати	2

21. На Вашу думку, ситуація з дотриманням яких прав за час, що минув після Майдану, змінилася на краще?

	Кількість згадок
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	21
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	14
Дотримання всіх, або майже всіх прав покращилось	6
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	5
Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	4
Ситуація з дотриманням жодних прав не покращилася	2

22. А з якими правами, на Вашу думку, за цей час ситуація змінилася на гірше?

	Кількість згадок
Соціальні та економічні права (права на працю, достатній життєвий рівень, соціальний захист, право на охорону здоров'я, право на ведення власного бізнесу тощо)	29
Базові права особистості (право на життя, особисту свободу, свободу слова і переконань, свободу пересування, право на таємницю листування, недоторканість особи, доступ до інформації, право на справедливий суд, свобода совісті та релігій тощо)	12
Важко сказати / принципово нічого не погіршилося	5
Політичні права (право обирати владу та бути обраним, створювати політичні партії та громадські об'єднання, свобода мирних зібрань тощо)	1
Культурні права (право на отримання освіти, на задоволення своїх культурних потреб, в тому числі своєю рідною мовою та ін.)	1

23. Хто, на Вашу думку, найбільше порушує права людини в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок
Президент України	1
Прем'єр-міністр України	0
Голова Верховної Ради	0
Уряд України (Кабінет Міністрів України)	5
Верховна Рада України	2
Народні депутати	4
Органи виконавчої влади (міністерства, управління соцзахисту, пенсійного фонду, виконавча служба, пенітенціарна служба тощо)	14
Місцева влада (на рівні міста чи села: ради, виконавчі комітети, державні адміністрації, місцеві державні службовці)	14
Поліція	11
Прокуратура	6
СБУ	3
Збройні сили України	0
Бізнес (комерційні організації та підприємці)	6

Кримінальні структури	31
Самі громадяни	19
Інші	0
Ніхто в Україні не порушує прав людини	1
Важко відповісти	4

24. Чи вірите Ви, що суддя в Україні може бути незалежним і виносити рішення винятково за законом?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	30
Ні	12
Важко відповісти	8

25. А що, на Вашу думку, змушує суддю виносити незаконні рішення? (Зазначте найбільш вагомі чинники)

	<i>Кількість згадок</i>
Політичний тиск з боку державних посадовців	2
Тиск з боку свого безпосереднього керівництва	6
Перспектива солідної грошової винагороди	39
Побоювання за власне життя та безпеку	1
Тиск громадської думки	0
Особисті знайомства, родинні контакти	3
Інше	3

26. Чи вважаєте Ви, що у більшості випадків інтереси індивіда мають поступитися (підпорядкуватися) інтересам колективу, суспільства, держави?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	12
Ні	20
Важко відповісти	18

27. Чи має право людина спалити державний прапор України на знак своєї незгоди з політикою держави?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	0
Ні	50
Важко відповісти	0

28. Чи має право людина страйкувати, висувати політичні вимоги до органів влади, через незгоду з політикою держави?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так	43
Ні	0
Важко відповісти	7

29. Як Ви вважаєте, чи повинна Україна підтримувати й розвивати відносини з країнами, де масово порушуються права людини?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, якщо це вигідно для країни	12
Ні, бо це суперечить визнанню цінності прав людини	28
Важко відповісти	10

30. Чи можна тримати засуджених у поганих умовах у тюрмах?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, злочинці не заслуговують на гарні умови тримання	5
Ні, саме обмеження волі вже є покаранням, а умови тримання повинні бути нормальними	39
Важко сказати	6

Як Ви вважаєте, чи можуть бути обмежені в правах певні соціальні групи?

	<i>Безумовно, повинні бути обмежені, %</i>	<i>За певних обставин можуть бути дещо обмежені, %</i>	<i>Ні, обмежувати права цієї групи не можна, %</i>	<i>Важко сказати, %</i>
31. Наркозалежні	28	13	6	3
32. Колишні засуджені	4	21	22	3
33. Гомосексуали (геї, лесбійки), бісексуали та трансгендерні люди	8	12	18	12
34. Безробітні	0	1	46	3
35. Роми (цигани)	2	8	34	6
36. Люди без певного місця проживання (безхатченки)	0	10	36	4
37. Люди з певними політичними поглядами (наприклад, підтримують російську збройну агресію)	20	10	16	4
38. Олігархи	4	10	29	7
39. Внутрішньо переміщенні особи з Донбасу та Криму	1	4	41	4

40. Чи вважаєте Ви дискримінацію серйозною проблемою в українському суспільстві?

	<i>Кількість відповідей</i>
Так, дуже серйозною	2
Загалом – серйозною, але є більш важливі проблеми	15
Ні, це взагалі не проблема	27
Важко відповісти	6

41. За якими ознаками найчастіше дискримінують людей в Україні? (Позначте все, що вважаєте за потрібне)

	Кількість згадок
Вік	5
Стать	7
Місце проживання	3
Статус вимушених переселенців	5
Етнічне походження (національність)	3
Сімейний стан	1
Релігійні погляди	7
Сексуальна орієнтація	22
Інвалідність	14
Стан здоров'я	6
Політичні погляди	7
Майновий стан	6
Громадянство	2
Інше	0
Насправді в Україні нікого не дискримінують	11
Важко сказати	7

42. Чи вважаєте Ви, що антидискримінаційне законодавство є достатнім в Україні?

	Кількість відповідей
Законів достатньо, проблема, можливо, у їх застосуванні	34
Загалом законодавство задовільне, проте дещо треба вдосконалити	9
Вважаю, що потрібні істотні зміни в антидискримінаційному законодавстві	2
Важко відповісти	5

43. Якщо Ви вважаєте, що в антидискримінаційне законодавство слід внести істотні зміни, то які саме?

43. 1. Яких законів не вистачає?

	Кількість згадок
Законів достатньо, проблема, можливо, у їх застосуванні	6
Про рівність прав мешканців села та міста,	1
Рівність форм власності	1
Освітніх законів	1
Про наклеп	1

43. 2. Які закони зайві?

	Кількість згадок
Законів достатньо, проблема, можливо, у їх застосуванні	5
ЗУ «Про засади державної мовної політики»	1

43. З. У які закони слід внести зміни?

	Кількість згадок
Законів достатньо, проблема, можливо, у їх застосуванні	7
Освітні закони	1
Закони про охорону здоров'я	1
Податковий кодекс	1

44. Як Ви вважаєте, чи можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровільних батальйонів?

	Кількість відповідей
Однозначно – ні, закон є закон, і злочин має бути покараний за усією суворістю закону	23
Загалом – ні, але особливі обставини війни мають слугувати пом'якшувальним чинником при застосуванні закону	12
Якщо не було серйозних наслідків (смерть, каліцтво), то до злочинів під час бойових дій слід ставитися з розумінням	4
Війна є війна, там все може бути	8
Важко сказати	3

45. Як Ви вважаєте, чи може бути виправдано застосування тортур (катувань) до ворогів під час бойових дій? (Можете обрати кілька відповідей)

	Кількість відповідей
Ні, цього не дозволяє закон	14
Ні, це суперечить принципам гуманізму	23
Так, мета виправдовує засоби – якщо треба домогтися необхідних відомостей	5
Так, бо це адекватна відповідь на такі ж дії ворога	6
Важко сказати	7

46. Ми досить часто вживаємо поняття «права людини». На Вашу думку, звідки виникають ці права? (Оберіть один варіант)

	Кількість відповідей
Права людини належать їй від народження	40
Права людини надаються їй державою	9
Права людини визначаються міжнародними угодами	1
Права людини визначає релігія	0
Кожна людина сама визначає, які в неї права	0
Інше	0
Важко сказати	0

47. Як Ви думаєте, які з цих цінностей є основоположними, найбільш важливими для прав людини?

	Основна, %	Загалом важлива, але не основна, %	Не важлива, %	Важко сказати, %
Свобода	48	1	0	1
Гідність	46	3	0	1

Рівність	44	4	0	2
Справедливість	45	2	0	3
Толерантність	20	28	1	1
Відповідальність	42	7	0	1
Матеріальна забезпеченість	19	15	11	5
Законослухняність	37	11	0	2
Безпека	46	3	0	1
Мораль	40	8	0	2
Патріотизм	35	12	0	3
Порядок	38	7	1	4
Вільний розвиток особистості	40	10	0	0

Наскільки Ви погоджуєтеся із наступними твердженнями?

<i>Твердження</i>	<i>повністю погоджуюся, %</i>	<i>скоріше погоджуюся, %</i>	<i>скоріше не погоджуюся, %</i>	<i>зовсім не погоджуюся, %</i>	<i>важко відповісти / без відповіді, %</i>
48. Права людини є універсальними для всіх держав	35	12	1	1	1
49. Права людини у кожній країні повинні бути різними	1	3	13	31	2
50. Стать чи вік не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	44	3	2	0	1
51. Раса чи національність не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	48	2	0	0	0
52. Політичні та інші погляди не повинні впливати на наявність того чи іншого права людини	42	8	0	0	0
53. Захист прав людини – обов'язок держави	50	0	0	0	0
54. Визнання державою прав людини передбачає наявність у людини певних обов'язків перед державою	39	9	1	1	0

55. Прочитайте уважно наступний список прав людини і оберіть 10 – найбільш важливих для Вас

	<i>Кількість відповідей</i>
Право на життя	49
Право на соціальне забезпечення	22
Заборона смертної кари в мирний час	8
Заборона смертної кари під час війни	0
Заборона катування і жорстокого поводження та покарання	7
Заборона рабства і торгівлі людьми	38

Право самому розпоряджатися власною долею	21
Право на свободу та особисту недоторканність (право на захист від свавільного затримання чи арешту)	40
Право на справедливий суд (право на доступ до суду, процесуальні права, право на адвоката і правову допомогу, право на ведення процесу своєю рідною мовою чи користуванням перекладачем, право на виконання рішення суду і т.п.)	40
Право на житло	8
Право на повагу до приватного і сімейного життя	20
Свобода думки, совісті і релігії	43
Право на участь у культурному житті	0
Свобода вираження та доступ до інформації	15
Свобода зібрань та об'єднань	27
Право на освіту	35
Право людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я	2
Право на працю і право на справедливі й сприятливі умови праці	22
Право на шлюб, рівноправність у шлюбі	4
Право на ефективний засіб правового захисту від порушеного права (наявність правових механізмів захисту)	5
Заборона дискримінації за будь-якою ознакою	7
Право власності	35
Право на створення профспілок	1
Право на вільні вибори	16
Заборона ув'язнення за борг	1
Право на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя,	7
Свобода пересування та свобода вибору місця проживання	26
Заборона вислання громадян з країни	0
Заборона на колективне вислання іноземців (неможливість екстрадиції іноземця без індивідуального розгляду його конкретної справи)	0
Інше	0

56. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать Вашій релігії?

	Кількість відповідей
Ні, вони фактично єдині	37
Переважно збігаються, за деякими винятками	11
Більше суперечать, ніж збігаються	0
Повністю суперечать	0
Важко відповісти	2

57. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать моралі?

	Кількість відповідей
Ні, вони фактично єдині	36
Переважно збігаються, за деякими винятками	14

Більше суперечать, ніж збігаються	0
Повністю суперечать	0
Важко відповісти	0

58. Чи Ви вважаєте, що права людини суперечать українським традиціям?

	Кількість відповідей
Ні, вони фактично єдині	26
Переважно збігаються, за деякими винятками	24
Більше суперечать, ніж збігаються	0
Повністю суперечать	0
Важко відповісти	0

59. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей
Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення кожної людини усім необхідним для її життя та розвитку	5
Держава повинна забезпечити людям однакові «правила гри» (рівні умови та можливості) у житті, а далі сама людина несе відповідальність за те, як вона ці шанси використає	43
Важко сказати	2

60. Яке із цих суджень Вам ближче?

	Кількість відповідей
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому в обмін на добробут людям варто поступитися державі часткою своїх прав та громадянських свобод	11
Звичайно, важливими є і свобода, і достаток, при цьому заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав варто терпіти певні матеріальні труднощі	18
Важко сказати	21

61. Як Ви вважаєте, які чинники найбільше вплинули на формування Ваших уявлень стосовно прав людини? (Зазначте ті, які реально сформували Ваші погляди)

	Кількість відповідей
Засоби масової інформації	15
Інтернет, соціальні мережі	20
Сім'я, друзі	31
Навчальні заклади (школа, вищі навчальні заклади та ін.)	12
Культура, мистецтво, література (книжки, вистави, картини, мистецькі акції тощо)	15
Церква, релігія	14
Трудові колективи	12
Політичні лідери	5
Власні роздуми	39
Інше	0
Важко сказати	0

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

71. Стать

	<i>Кількість відповідей, %</i>
Чоловіча	32
Жіноча	18

72. Вік

	<i>Кількість відповідей, %</i>
18-34 роки	11
35-54 роки	32
55+ років	7

3. Хто Ви є?

	<i>Кількість відповідей, %</i>
Депутат Верховної Ради	3
Депутат місцевої ради	27
Політик позапарламентської партії	4
Інше • Активіст партії – 12 • Помічник народного депутата – 3 • Працівник апарату партії – 1	16

4. Із якої Ви партії? (Відповідь на це запитання за бажанням)

	<i>Кількість відповідей</i>
БПП «Солідарність»	33
ПП «Сила людей»	8
ВО «Самопоміч»	3
Незалежні	3

Програма розвитку

ООН в Україні

Кловській узвіз, 1

Тел.: +38 (044) 253- 93-63

Факс: +38 (044) 253-26 -07

www.ua.undp.org